

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

**MAGISTERSKÉ
PREZENČNÍ STUDIUM
2012–2015**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Blanka Libichová

**Utopie, antiutopie, jejich kontexty a význam v dnešní
společnosti**

Praha 2015

Vedoucí diplomové práce: Prof. PhDr. Michaela Soleiman pour
Hashemi, CSc.

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

MASTER
FULL-TIME STUDIES
2012-2015

DIPLOMA THESIS

Blanka Libichová

**Utopia, Anti-utopia: Their Context and Importance for
Contemporary Society**

Prague 2015

Diploma Thesis Work Supervisor: Prof. Phdr. Michaela Soleiman
pour Hashemi, CSc.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená diplomová práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne

Jméno autorky

Poděkování

Chtěla bych poděkovat vedoucí práce Prof. PhDr. Michaele Soleiman pour Hashemi CSc. za trpělivost a ochotu při konzultacích a kvalitní odborné vedení.

Anotace

Diplomová práce se zabývá analýzou vybraných utopických a antiutopických románů. Utopie i antiutopie se pak autorka práce snaží porovnat se současnou společenskopolitickou situací, najít podobnosti a rozdíly. Ve třetí části dostává se pak k problematice komunitního života, předkládá malý popis vybraných komunit v ČR i v zahraničí. Dále se věnuje základním pravidlům, na která je třeba si dávat pozor při zakládání a chodu komunity. V závěru je popsán význam budování komunity uvnitř obce.

Klíčová slova

Antiutopie, etika, komunita, společenskopolitická situace, společnost, svoboda, odpovědnost, utopie.

Annotation

This thesis deals with the analysis of selected utopian and anti-utopian novels. The author compares Utopia and Anti-utopia with contemporary society, seeking resemblances and differences. The third part of the thesis is dedicated to community life and includes a brief description of selected communities in Czech Republic and abroad. It also identifies essential rules to adhere to when founding and running a community. In conclusion is described the importance of building the community inside the municipality.

Key words

Anti-utopia, ethics, community, freedom, social-political situation, society, responsibility, utopia

OBSAH

ÚVOD	8
1 UTOPIE	10
1.1 Starověk – charakteristika doby	12
1.1.2 Platon.....	13
1.1.3 Platon – Ústava.....	15
1.2 Novověk - charakteristika doby	24
1.2.1 Thomas More	26
1.2.2 Thomas More – Utopie	27
1.2.3 Thommaso Campanella.....	34
1.2.4 Thommaso Campanella – Sluneční stát.....	35
1.3 Moderní doba – Charakteristika doby	39
1.3.1 Bernard Bolzano	42
1.3.2 Bernard Bolzano – O nejlepším státě	43
1.3.3 Herbert George Wells.....	56
1.3.4 Herbert George Wells – Moderní Utopie	57
1.4 Porovnání utopií s dnešní společenskopolitickou situací	68
2 ANTIUTOPIE	74
2.1 Aldous Huxley	75
2.1.1 Aldous Huxley – Konec civilizace	76
2.2 George Orwell	84
2.2.1 George Orwell – 1984	85
2.3 Egon Bondy	95
2.3.1 Egon Bondy – Invalidní sourozenci	96
2.4 Porovnání antiutopií s dnešní společenskopolitickou situací	107
3 KOMUNITY	119
3.1 Přehled komunit v ČR a SR.....	122
3.2 Přehled komunit v zahraničí	130
3.3 Komunita, společnost a svoboda	134
3.3.1 Etika jako základní předpoklad komunitního života.....	137
3.4 Vznik komunity a zásady pro její fungování.....	142
3.4.1 Budování komunity uvnitř obce	150
ZÁVĚR	154
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	155
SEZNAM ZKRATEK	160
SEZNAM PŘÍLOH	161

ÚVOD

Toto téma si autorka vybrala, jelikož je považuje za velmi aktuální a tím i zajímavé pro širší veřejnost. Domnívá se totiž, že svět stojí v bodu, kdy je třeba hledat nová řešení uspořádání společnosti a nové přístupy k životu. O utopických vizích se domnívá, že mohou jedince i skupiny inspirovat při tomto hledání. O vizích antiutopických pak, že mohou poskytnout příklady odstrašující. V komunitním způsobu života autorka hledá východisko.

První a druhá část práce o utopiích a antiutopiích by tedy měla být jakýmsi souborem teoretických poznatků pro část třetí, kde se autorka pokusí navrhnout základy fungující komunity.

První část práce je věnovaná utopiím. Ty jsou řazené podle historického období, v němž vznikly. Pro starověk byla vybrána Platonova *Ústava*. Novověk zastupuje Morova *Utopie* a Campanellův *Sluneční stát*. Jako zástupce moderní doby pak byl vybrán B. Bolzano s dílem *O nejlepším státě* a H.G. Wells se svou *Moderní utopií*. Zde je třeba upozornit, že Bernard Bolzano žil podle klasického historického dělení ještě v novověku, ale jeho dílo *O nejlepším státě* je řazeno již do moderních utopií. Autorka tedy Bolzanovo dílo zařazuje taktéž do části věnované době moderní s tím, že charakteristiku doby v této kapitole začíná popisovat již od roku 1811, aby tato část zahrnula i aspekty společnosti za Bolzanova života.

Druhá část práce představuje vybrané antiutopické romány. V této části již autorka charakteristiku doby neuvádí, protože jde o romány z 30., 50. a 70. let 20. století a takto novodobou historii není třeba dnešnímu čtenáři přibližovat. Tato část se tedy věnuje pouze autorům a analýze jejich děl chronologicky, dle roku vydání; nejprve Huxleyho *Konci civilizace*, poté Orwellově románu *1984* a nakonec Bondyho *Invalidním sourozencům*.

Na konci obou těchto kapitol následuje vždy diskuse výsledků, kde se autorka snaží zachytit podobnosti uvedených děl se současnou společenskopolitickou situací. Protože tyto části jsou pojaté skutečně jako části zastupující diskusi, jež by byla uváděna u praktických částí práce, dovoluje si zde autorka nastínit vlastní názory a domněnky.

Ve třetí části se pak práce zaměřuje na komunity a komunitní způsob života. Na začátku třetí části jsou představeny vybrané fungující, nebo již zaniklé komunity. Je

nutno podotknout, že vybrat komunity k představení nebyl lehký úkol. V ČR i ve světě existuje spousta dalších zajímavých komunit, ovšem v této diplomové práci nebylo cílem popsat všechny, ale jen ukázat některé z nich pro čtenářovu představu. Autorka tedy vybrala ty, o nichž bylo možné se dozvědět nejvíce během času určeného pro sběr podkladů. V této části autorka čerpala také z rozhovorů se členy, nebo bývalými členy vybraných komunit.

Po tomto přehledu se již práce zabývá principy založení a chodu komunity, inspirované jak literaturou, tak zkušenostmi členů komunit.

Poslední podkapitola pak opouští komunity klasické a snaží se nastínit problematiku budování komunity uvnitř obce.

1 UTOPIE

„Utopie se rodí z krize společnosti, jsou pokusem racionálně, či představivostí překonat nesnesitelnou přítomnost,“¹ píše Loužil v doslovu utopie B. Bolzana. Nezbyvá, než souhlasit - žádná doba nebyla dobrá pro obyčejné lidi – otázkou zůstává, zda se za šťastné mohli považovat alespoň ti z vyšších vrstev – důkazem toho, že se lidem nežílo dobře, je umělecká tvorba.

V literárních i dramatických dílech z kterékoli doby se vždy jako jedno z hlavních témat objevuje kritika společnosti. Lidem se zkrátka nelíbilo, v čem žijí a jak je společnost nastavena. A toto své zklamání projektovali do umění.

Časem začala vznikat tvorba zcela specifická, nešlo už jen o „utahování si z pánů“ nebo čisté konstatování o tom, že se lidu nežíje dobře. Objevila se tvorba, která měla ambice nastavení společnosti změnit.

Začala vznikat díla, jež si kladla za cíl popsat ideální společnost, ať již ve státě, malé obci, nebo třeba na celé planetě. Autoři těchto děl se snažili vytvořit takové uspořádání společnosti, které by zaručilo spravedlivé fungování obce a spokojenost všech jejích obyvatel.

Takové snahy mají počátek už ve starověkém Řecku. Svůj vlastní název si však tento žánr získal až s vydáním Utopie Thomase Mora v roce 1516.

Thomas More vynalezl toto slovo pro potřeby své knihy a v překladu znamená „nikde“.

Postupem času slovo „utopie“ přestalo označovat jen umělecký žánr a přeneslo se do běžné komunikace jako výraz pro cokoli, co je sice krásné a žádoucí, ale zároveň nereálné.

Německý filosof Karl Manheim definuje rozdíl mezi ideologií a utopií. A to tak, že ideologie je „*ucelený systém hodnot, postojů a životních názorů, který navíc vychází z realistických předpokladů.*“ Utopií pak nazývá systém, který vychází z nereálných očekávání, tato očekávání mohou být, dle Manheima, nereálná buď v dané chvíli, nebo celkově. Upozorňuje však i na to, že pro určité lidi zvyklé na zaběhnutý řád a svůj životní pocit budou všechny představy, které se snaží transcendentovat bytí, absolutně utopické. Může tedy být rozdíl v hodnocení toho, co je a co není utopie, podle subjektivního světónázoru. Mannheim také zdůrazňuje, že konkrétní určení utopična

¹ LOUŽIL J. In: BOLZANO, B. *O nejlepším státě*. 2. vyd. Praha: Mladá fronta, 1981. 176 s., str. 150.

plyne vždy z určitého stupně bytí, a tak, že to, co je dnes označováno za utopii, může být zítra skutečností.²

Vedle utopie je vhodné zmínit také termín „utopistika,“ který zavedl Immanuel Wallerstein a definoval ho následně: „...*posuzování historických alternativ, uplatňování vlastního úsudku o materiální racionalitě možných alternativních historických systémů. Je to strážlivé, racionální a realistické vyhodnocování lidských společenských systémů, hranic vymezujících, čím mohou být, oblastí otevřených lidské tvořivosti. Nikoli podoba dokonalé (a nevyhnutelné) budoucnosti, ale podoba alternativy, budoucnosti hodnověrně lepší a historicky možné (ovšem zdaleka ne jisté). Uplatňuje se v nich tedy současně věda, politika i morálka.*“³

Možnosti systematizace utopií:

Během století vzniklo obrovské množství rozličných utopií, a proto je velmi obtížné zvolit nějaký systém jejich rozdělení. Nabízí se proto několik možností systematizace. Jerzy Szacki dělí utopie na eskapistické a heroické. Jako eskapistické označuje takové, které sní o lepším světě, ale nepokládají si za cíl ho realizovat. Naproti tomu heroické utopie vybízejí k boji. V textu přímo předkládají programy, jak současnou zkaženou společnost nahradit společností lepší.⁴

Dále můžeme utopie rozdělit podle toho, kam je jejich autor umístí a jak je popisuje:

- I. Chiliastická utopie času – vize spravedlivé společnosti, kterou skuteční budoucnost, očekávání dobrých časů
- II. Utopie místa – umístí uje dokonalý stát na neznámý ostrov
- III. Izolovaná městská pospolitost či venkovská komuna
- IV. Literární forma imaginárního cestopisu či putování

² MANNHEIM, K. *Ideologie a utopie*. 1. vyd. Bratislava: Archa, 1991. 357 s., str. 236-244. ISBN: 80-7115-022-3.

³ WALLERSTEIN, I. *Utopistika: historické rozhodování ve 21. století*. 5.vyd. Praha: INTU, 2006. 92 s., str. 10. ISBN 80-903355-4-3.

⁴ PUČALÍKOVÁ, K. *Utopie a dystopie v dějinách myšlení*. [online]. Brno, 2007. [cit. 2015-01-31].

Diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně, Filosofická fakulta. Vedoucí diplomové práce: Ivana Holzbachová. Dostupné z:

http://is.muni.cz/th/64916/ff_m_b1/Pucalikova_Utopie_a_dystopie_v_dejinach_mysleni_II_1_.pdf

1.1 Starověk – charakteristika doby

Od konce Řecko-perské války do Peloponéské války prožívaly Athény tzv. zlatý věk. Vládl zde Perikles, jehož cílem bylo posílit moc Athén jako hlavy spolku v zahraniční politice a posílit demokratické zřízení uvnitř Athén. Snažil se sladit zájmy bohatých a chudých tak, že bohatí platili příspěvky městu nebo státu a byla to pro ně čest – např. na stavbu a udržování lodí nebo na divadelní představení. Obce organizovaly práci jako výdělek pro nemajetné. Sociálně slabí občané byli finančně podporováni státem.

Athénská demokracie je doposud vzorem spravedlivého státního zřízení. Byla demokracií přímou, ovšem netýkala se otroků, nesvobodných obyvatel a přistěhovalců. Trvale usazení přistěhovalci v Athénách (metoikové) se mohli stát plnoprávními občany jen za služby Athénám.

Roku 431 př. n. l. ale začala Peloponéská válka, která trvala až do roku 404 př. n. l., byla přerušena několika příměřími. Hlavními důvody pro válku byl boj o hospodářskou a politickou převahu v Řecku a také rozpínavost Athén. V roce 430 př. n. l. postihla Athény epidemie moru, kvůli které zemřela asi třetina všech obyvatel Attiky.

O rok později zemřel i Perikles. Poté Athény zavedly daně od obyvatel a zvýšily poplatky členům spolku. Spartané obsadili attickou pohraniční pevnost a odtud pořádali nájezdy do Athén. Na straně Sparty zasáhla také Persie, která narušila obchodní spojení s Černomořím, odkud byly Athény zásobovány obilím. Athénám odpadali spojenci, čímž docházelo k jejich finanční vyčerpanosti. Byly rovněž zrušeny stříbrné doly v Attice, protože utekli otroci. To vše vyústilo v athénskou politickou krizi (411 – 410 př. n. l.) a k následnému svržení demokracie a k vládě oligarchie.⁵

Blackburn uvádí, že Platon je naprostý dogmatik, který představuje společenský systém, ve kterém by Sokrata popravili ještě rychleji, než ho popravili v athénské demokracii. (Sokrates byl popraven v roce 399 př. n. l. za to, že náležitě nectil bohy,

⁵ NĚMEC, V. *Antické Řecko – klasické období*. [online]. © 1997-2015 [cit. 2015-01-26]. Dostupné z: <http://www.dejepis.com/ucebnice/anticke-recko-klasicke-obdobi/>

které ctilo město, vymýšlel nová, neuznaná božstva a kazil mládež.) Navíc podle Blackburna dělá Ústava zastánce diktatury i z liberálního Sókrata.⁶

Přesto má ale Blackburn pro Platona omluvu: „*Platón psal v časech, kdy Athény prožívaly vleklý chaos, převrat, experiment, válku a nakonec úpadek. Není divu, že se domníval, že je nutno věci rozvrhnout podle plánu přesnějšího, než jaký kdy načmáraly samy dějiny.*“⁷

1.1.2 Platon

Platon žil přibližně v letech 427-347 př. n. l. Svě spisy psal většinou formou rozprav mezi svým učitelem Sókratem a dalšími osobami, kterým Sókratés využitím otázek pomáhá dospět k lepšímu poznání.

Pocházel z velmi dobře postavené rodiny (otec odvozoval svůj původ od athénské krále, matka pocházela z rodu váženého básníka a zákonodárce), tím se mu dostalo vynikajícího vzdělání v gramatice, hudbě a gymnastice i filosofii.⁸ Sám byl nejdříve básníkem a věnoval se i malířství. Byl také žákem tzv. sofistů. Ve dvaceti letech se setkal se Sókratem a jeho učením a po tomto setkání všechna svá díla spálil a věnoval se výhradně filosofii.⁹ Později došel k názoru, že umění je jen napodobování fyzické skutečnosti, která ale sama je pouze nápodobou světa idejí. Umění je tedy jen „nápodoba nápodoby“, a proto na něj zcela zanevřel.

Brzy po Sokratově popravě uprchl do Megary. Odtud začal podnikat dlouhé cesty do celého světa, na kterých se dále vzdělával.¹⁰ Kolem čtyřicátého roku založil slavnou Akademii. Ta byla intelektuálním zázemím také pro Aristotela. Vyučovací metodou zde byl hlavně rozhovor, tedy způsob, kterým se sám Platon učil od Sókrata.

⁶ BLACKBURN, S. *Platónova Ústava*. 1. vyd. Praha: Pavel Dobrovský – BETA, 2007, 225 s., str. 33-42. ISBN: 978-80-7306-304-7

⁷ Tamtéž, str. 48

⁸ LÖWE, G. *ABC antiky*. 2. přeprac. vyd..1.překlad Dalibor Plichta. Praha: Ivo Železný, 2000. 467 s., str. 287. ISBN 80-240-1376-2.

⁹ MACHOVEC, D. *Dějiny antické filosofie*. 1.vyd. Praha: H&H, 1993. 187 s., str. 101. ISBN 80-854-6762-3.

¹⁰ AVONET ANTIKA. *Platón*. [online]. © 2004 [cit. 2015-01-26]. Dostupné z: <http://antika.avonet.cz/article.php?ID=1908>

Přibližně v padesáti letech napsal Ústavu. Spis se tradičně dělí do deseti knih, ale není to logické uspořádání, které by vycházelo z argumentace, spíše se toto rozdělení vžilo kvůli délce jednotlivých starověkých papyrů, na kterých byl text zaznamenán.¹¹

Později byl Platon pozván na Sicilii, kde měl na žádost tamějšího vládcy Dionýsia uvést do praxe svoje vize státu řízeného filosofy. Dionýsios se však ukázal být průměrnou povahou a nijak dobrým vládcem, Platona sice měl v úctě, ale odmítal nechat se vést. Platon se tedy chtěl vrátit zpět do Řecka, což mu chtěl Dionýsios znemožnit, a tak bylo třeba několika intervencí z různých stran, aby byl Platon propuštěn. I pod vlivem této zkušenosti později Platon odmítal čtená města, která se na něj obracela s žádostí o vypracování ústavy. Zůstal ve své Akademii a zemřel pravděpodobně ve věku osmdesáti let.¹²

Platon měl snahy obnovit rozkládající se polis v aristokratickém duchu. Pokoušel se o to hlavně tím, že se snažil učinit základy politické morálky předmětem diskusí a rozprav.¹³ Svě veřejné politické činnosti se ale vzdal. Patrně v důsledku trpkých zkušeností z krutovlády oligarchických tyranů po skončení Peloponéské války, kteří odsoudili Sokrata. Odpor k demokracii v něm vyvolaly pozdější snahy athéňanů o znovuzavedení demokracie, které však byly násilné a krvavé.¹⁴

Možná kvůli těmto zklamáním měl Platon sklony utíkat od reality do svého světa filosofických zákonů, jak píše Blackburn. Uvádí, že Platon v Ústavě čtenáře zavádí „od obyčejného světa do světa neměnného filosofického zkoumání“.¹⁵ Platon zde totiž zastává názor, který velmi ovlivnil stoiky – že cit, touha a slast jsou největším zlem, které by se v dobrém společenství vůbec nemělo vyskytovat.¹⁶ Celý tento útek od světa se ale zdál podivný i dalším myslitelům.

Například Nietchemu se zdál tak násilný, že jej diagnostikoval jako „asketický sadismus, touhu popřít a znevážit každodenní život, pohrdání vášněmi, city i samotným

¹¹ BLACKBURN, S. *Platónova Ústava*. 1. vyd. Praha: Pavel Dobrovský – BETA, 2007. 225 s., str. 41. ISBN 978-80-7306-304-7.

¹² AVONET ANTIKA. *Platón*. [online]. © 2004 [cit. 2015-01-26]. Dostupné z: <http://antika.avonet.cz/article.php?ID=1908>

¹³ LÖWE, G. *ABC antiky*. 2. přeprac. vyd. 1. překlad Dalibor Plichta. Praha: Ivo Železný, 2000. 467 s., str. 287. ISBN 80-240-1376-2.

¹⁴ MACHOVEC, D. *Dějiny antické filosofie*. 1. vyd. Praha: H&H, 1993. 187 s., str. 102. ISBN 80-854-6762-3.

¹⁵ BLACKBURN, S. *Platónova Ústava*. 1. vyd. Praha: Pavel Dobrovský – BETA, 2007. 225 s., str. 127. ISBN 978-80-7306-304-7.

¹⁶ Tamtéž, str. 205

životem.“¹⁷ Domnívá se dokonce, že tento postoj byl „počátkem konce zlatého světa klasického Řecka, ale i přesně oním filosofickým směrem, který dal – z vulgarizovaný a spojený s proudy jinými – vzniknout křesťanské zbožnosti.“¹⁸

1.1.3 Platon – Ústava

V knize první Platon rozebírá všeobecně lidské vášně. Jak je usměrnit tak, aby jimi člověk nebyl zmítán, aby byl odpovědný, ale přitom šťastný. Tím se dostává k otázce spravedlnosti, kterou v druhé knize začíná zkoumat ve větším měřítku, přirovnává spravedlnost jednotlivého člověka ke spravedlnosti obce. Tím se dostává k vytváření své obce a jejím pravidlům.

Dle Platona existuje 5 typů ústav – což také znamená, že existuje 5 typů lidských povah. Proměna každé ústavy závisí na tom, která třída těchto povah zaujme vůdčí místa. Prvním typem člověka je tedy člověk ctižádostivý, příliš sebejistý a krutý, vynikající v gymnastice a lovu – chybí mu však nejvyšší strážce – rozum, spojení se stránkou músickou. To je mladý timokrat.

Druhým člověkem je člověk bažící po zisku a penězích, nehledící si vzdělání ani jiných potřeb. Navenek je však velmi slušný a tváří se přátelsky. Takový člověk je podoben oligarchii.

Třetí člověk je svobodný, což vede k různorodosti a pestrosti. Tento člověk má v sobě vnitřní boj, neví, co je správné, zkouší vše a všemu přikládá stejnou důležitost. Nemá řád ani kázeň a navíc je ovládán rozkošemi. Tento člověk zastupuje ústavu, která v sobě stejně jako on rozporuplnost nese části všech ostatních ústav – demokracii. Tato ústava přináší tolik svobody, že sama svoboda ji zahubí: „*A v skutku, dělají něco přes míru, rádo se zracívá v pravý opak. ... Neboť přílišná svoboda, jak se podobá, nepřevrací se v nic jiného, než v přílišné otroctví, jak u jednotlivce, tak v obci.*“¹⁹ Jelikož je dovoleno vše a tato ústava obsahuje v sobě všechny ústavy, rozdělí se lid na části oligarchů, timokratů a ostatních a všichni budou chtít dosáhnout svého – to je nejlepší půda pro to, aby se projevil čtvrtý typ.

¹⁷ NIETCHE, F. In: BLACKBURN, S. *Platónova Ústava*. 1. vyd. Praha: Pavel Dobrovský – BETA, 2007. 225 s., str. 127. ISBN 978-80-7306-304-7.

¹⁸ Tamtéž, str. 128

¹⁹ PLATÓN. *Ústava*. 2. vyd. Praha: Oikoymenh, 1996. 359 s., str. 268. ISBN 80-86005-28-3.

Čtvrtý člověk se nejdříve tváří vlídně, říká, že vše co dělá, je pro dobro ostatních. Osnuje ale plány, domlouvá spojení, vyhledává ty, kdo jsou proti němu, aby se jich mohl zbavit. Což je, jak píše Platon: „...*opačná očista, než jakou lékaři očišťují těla; ti totiž odnímají, co jest nejhorší, a nechávají nejlepší, tento však naopak.*“²⁰ Nemá pravé přátele, je totiž patolízalem, dokud nedosáhne svého a potom stává se opět cizincem. Je natolik ovládaný svými potřebami a vášněmi, až padne do spárů šílenství. Svých potřeb pak dosahuje bezohledně a za každou cenu. Takový člověk zastupuje tyranii.

Pátý člověk je, dle Platona, dobrý a spravedlivý. Je podoben aristokracii – právě z něj vzešla Platonova obec.

Obec vzniká proto, že nikdo z nás není soběstačný a mnoha věcí se mu nedostává. Protože není efektivní, aby se jeden člověk věnoval více řemeslům, vzniká potřeba jejich **specializace** – rolník, stavitel, tkadlec, obuvník, kovář...

„...*podle toho vykoná se všeho více a lépe i snáze, koná-li jeden člověk jednu věc podle své vrozené schopnosti a v pravý čas, prost starostí o všechno ostatní.*“²¹

Výměnu zboží ve městě chce Platon zajistit cestou prodeje a koupě, vznikají tedy **peníze a trh**, se vznikem trhu je potřeba stavu „kramářů“ - tedy těch, kteří přeberou zboží od obchodníků a kteří budou celý den sedět na trhu a čekat, co si kdo koupí. Tuto práci by měli vykonávat lidé tělesně slabší, kteří se nemohou věnovat jiné činnosti. Platon nachází uplatnění i pro lidi mentálně slabší: „*Ještě pak jsou, jak myslím, i jacísi jiní posluhovači, totiž lidé, kteří duševně nejsou právě nejhodnější býti členy společenství, kteří však mají dostatečnou sílu tělesnou k těžkým pracím; tito pak prodávají upotřebení své síly a nazývajíce cenu za ni mzdou, jmenují se námezdní dělníci.*“²²

Vyvstává zde však problém úrovně života, doposavad vyobrazené společenství žije život na tehdejší poměry příliš skromný. „*Neboť některým lidem, jak se zdá, nepostačí tyto věci ani tenhle způsob života, nýbrž přibudou k tomu pohovky a stoly i jiné nářadí, ovšem také pamlsky, vonné masti, kadidla, ženštiny, jemné pečivo, všechno co nejrozmanitější.*“²³

²⁰PLATÓN. *Ústava*. 2. vyd. Praha: Oikoyomenh, 1996. 359 s., str. 273. ISBN 80-86005-28-3.

²¹Tamtéž, str. 52.

²²Tamtéž, str. 54.

²³Tamtéž, str. 55.

Tímto však nastane potřeba více povolání, více obyvatelstva, více prostoru – a jak jinak získat území, než válkou? Vznikne proto třída strážců.

I. Třída strážců

Strážcům věnuje Platon největší pozornost. Uvádí, že ideální strážce by měl být milovný moudrosti, vznětlivý, rychlý a silný.

Klíč vidí ve výchově, vychází z předpokladu, že člověk jest takový, jaké je prostředí, v němž vyrůstá. Charakter člověka se tedy utváří již v době, kdy jako malý slýchá báje a různá jiná vyprávění. Aby strážci měli jen požadované charakterové vlastnosti, je třeba vypravovat jen báje, jež naplní strážce tou správnou představou o světě. Tedy veškerá vypravování měla by se naprosto oprostít od veškerých vlastností nežádoucích pro potřebný charakter strážce, potažmo vládce – ale vlastně i řadového občana.

Tím se Platon dostává k **cenzuře** veškerých bájí, chce dosáhnout takové výchovy, aby u strážců neexistovala například možnost spolčování se za účelem vzpoury, chce se vyhnout jakékoli možnosti rozvratu obce zevnitř a sice tím, že to prostě nebude ve vyprávění: „...hledme, jak bychom děti přesvědčili, že se nikdy nevykytlo žádné nepřátelství občana proti občanu a že takové počínání jest hříšné: takové věci musí jim vypravovati hned v mládí starci i stařeny a také básníky donucovati, aby pro dospívající mládež v tomto smyslu vytvářeli své báje, Neboť mladý hoch není s to, aby rozeznal co jest alegorie a co ne, nýbrž cokoli přijme v tak útlém věku do svého vědomí, to se obyčejně stává nesmazatelným a nezměnitelným, proto tedy vši silou jest dbáti o to, aby ta první vypravování, která slyší, obsahovala myšlenky po stránce mravní co nejkrásnější.“²⁴

Platon dále dochází k závěru, že Bůh jako bytost dokonalá je tedy i dobrá a jako taková nemůže býti příčinou něčeho zlého. Vypráví-li se dětem třeba o válce, nebo jiné katastrofě, která se někde přihodila, nesmí vyprávění vypadat tak, že lidé trpí vinou Boha. Je možno například si vymyslet, že Bůh tyto lidi trestá za hřích a jejich trest je jim vlastně prospěšný. „...že by však Bůh, bytost dobrá, byl se kdy stal někomu příčinou zla, proti tomu mínění třeba vším způsobem bojovati a brániti, aby nikdo takto v naší obci nemluvil, má-li v ní býti zákonitý řád, a aby toho nikdo neposlouchal, ani mladý

²⁴PLATÓN. *Ústava*. 2. vyd. Praha: Oikoymenth, 1996. 359 s., str. 62. ISBN 80-86005-28-3.

*ani starý, ať by to bylo vypravováno v řeči vázané nebo nevázané: takové řeči by nebyly ani zbožné ani nám prospěšné, ani samy se sebou souladné.*²⁵

Dále není možno vypravovat o bozích jako o bytostech, které klamou a lžou, nebo na sebe berou různé podoby. Bůh je přece již tak, sám o sobě, dokonalý a nepotřebuje se měnit a klamat tak člověka. Z těchto základních zásad tedy lze vycházet při vyprávění bájí.

Všechny nevhodné vlivy, nejen že budou odstraněny z bájí a vyprávění, ale samozřejmě i z dalšího umění, z obrazů, z textů písní... I z rytmu a harmonie se odstraní motivy pijácké, truchlivé, změkčilé i příliš veselé – vhodné jsou jen rytmy bojovné, podporující odvahu – tím se také dosáhne zmenšení počtu obyvatel, nýbrž nebude potřeba výrobců různých nástrojů, postačí lyra a kithara nebo syringa.

Pokud toto někdo poruší, Platon nabádá ostatní, aby se nad ním pohoršovali, nehráli a nevyprávěli jeho hry a nedopustili, aby jich užívali učitelé při výchově mládeže.

Výchova k statečnosti, k pravdomluvnosti, k uměřenosti:

Statečnost: Opět úprava bájí a vyprávění – je potřeba odstranit vše, co se negativně vyjadřuje o smrti, nebo životě po ní – životě v Hádu. Tak se dosáhne toho, že mladí se smrti nebudou vůbec bát.

Dále je potřeba odstranit všechna jména a postavy nahánějící strach. Stejně tak vyloučit z vyprávění nárek bohů a vážených mužů. „*Právem tedy můžeme odstraniti nařikání slovutných mužů a ponechati je ženám, a ani to ne vážným, a špatnému druhu mužů, aby ti, které vychováváme právě ke střežení země, měli odpor před podobným počínáním.*“²⁶ Strážce však nesmí býti ani smíškem: „*Nelze tedy schvalovati ani líčí-li kdo vážné lidi, jak jsou přemáháni smíchem, a ještě mnohem méně líčí-li tak Bohy.*“²⁷

Pravdomluvnost: Platon je toho názoru, že z veřejného života obce je třeba naprosto vyloučit lež, což se zajistí primárně vyloučením lži z příběhů a bájí, sekundárně pak tvrdým trestem v případě, že správce přistihne občana obce při lži. To však neplatí pro samotné **správce – ti lhát mohou, pokud je to pro dobro obce.**

Uměřenost: Této vlastnosti u strážců opět lze dosáhnout cenzurou vypravování, odstranit vše, co nabádá k neúctě vůči představeným, přílišnému opájení se alkoholem,

²⁵ PLATÓN. *Ústava*. 2. vyd. Praha: Oikoymenh, 1996. 359 s., str. 64. ISBN 80-86005-28-3.

²⁶ Tamtéž, str. 72.

²⁷ Tamtéž, str. 73.

jídlem, ženami atd. Naopak je třeba vyzdvihovat otužilost vůči takovému jednání. S uměřeností mimo jiné souvisí i peníze. Proto je třeba vyloučit z bájí veškeré činy hrdinů a bohů učiněných za úplatu.

Výchova tělesná a músická: Výchova tělesná by měla jít, podle Platona, ruku v ruce s výchovou músickou. Pěstoval-li by člověk pouze jedno, byl by příliš hrubý (v případě tělocviku), nebo příliš změkčilý (v případě hudby). Strážce má být obrazem ideálu, má to být člověk vyrovnaný, a proto musí býti nalezena rovnováha. Strážcům by také bylo zakázáno požívat alkohol, protože by bylo směšné, kdyby strážce potřeboval strážce. Dále by se měli strážci zdržet lahůdek.

Ženy ve třídě strážců konají stejné práce a jsou stejně vychovávány jako muži, protože každý má dělat to, co umí a co je pro něj přirozené. Tedy i žena, je-li její přirozeností býti strážkyní, bude jí.

Dále Platon uvádí, že nikdo ze třídy strážců nebude mít **soukromý majetek**. Ze tří složek duše strážcům patří vznětlivost a touha po vítězství, proto majetek nepotřebují ke svému uspokojení. Dostávat by měli jen tolik jídla, pití a jiných nutně potřebných věcí, kolik je nutné, aby jim nic nescházelo, ale ani nepřebývalo. Peníze, zlato a stříbro by neměli dostávat vůbec. Povědělo by se jim, že samotné jejich podstaty jsou tvořeny božským zlatem a stříbrem a to se nesmí mísit s lidským, jinak hrozí zkáza jim samotným i obci. (viz. Mýtus o přirozeném základu tříd, str. 22)

Dále ať chodí ke společnému stolu a do jejich obydlí ať může vcházet, kdokoli chce, tím se v nich utvrdí pocit soudržnosti. **U strážců není rodinného života** - Strážci jako třída vládnoucí a chránící by se měli věnovat především strážení. Neměli by proto mít jednoho muže nebo ženu, ani své vlastní děti: *„Aby všechny ženy byly společné všem těmto mužům a soukromě aby žádná se žádným nežila; také děti aby byly společné a aby ani rodič neznal svého rozence, ani dítě rodiče.“*²⁸

Jen vybrané osoby ve správném věku a správných vlastnostech budou dle zákona museti **plodit děti** spolu – k tomu se vymyslí systém losování, aby vše vypadalo jako náhoda, bude to však řízeno správci tak, aby plodili jen lidé k tomu nejvhodnější. Děti pak budou odneseny do center, kam se budou vodit ženy, které mají mléko. Nesmějí však u toho poznat, které dítě je jejich.

²⁸PLATÓN. *Ústava*. 2. vyd. Praha: Oikoymenth, 1996. 359 s., str. 151. ISBN 80-86005-28-3.

Muži a ženy, které nejsou vybráni k plození, nebo nejsou-li v plodném věku – což jsou ženy od 20 do 40 let a muži od 30 do 55 let, mohou si obcovat s kým chtějí. Pokud se však z takového spojení narodí dítě, bude usmrceno.

Všechny, kteří se narodili v sedmém až desátém měsíci od toho dne, kdy se kdo z mužů stal ženichem, bude každý nazývat syny nebo dcerami – tak se pozná, kdo s kým nesmí obcovat. Nepozná se však, kdo s kým je v sourozeneckém vztahu, a tak tento styk bude povolen. Tímto bude také zajištěno, že se všichni k sobě budou chovat jako k příbuzným a na všem budou mít společný zájem, vše bude společné a nebude nesvárů – to zajistí třídě správců blahobyt a štěstí.

Ve válce se pak má dbát na to, že bojujeme na Zemi, která je nám všem společná, z toho tedy vyplývá, že k ní máme mít úctu, neničit ji a nepustošit. Za nepřátele mají strážci vždy považovat jen ty osoby, které rozbroj vyvolali. Nemají tedy vypalovat domy a zabíjet nevinné.

II. Třída vládců

Z třídy strážců se budou vybírat správci. Ti, kteří povedou obec. Tyto je nutno podrobovat neustálým zkouškám charakteru. *„Způsob toho hledání jest ten, že se jim hned z mládí předkládají věci, při kterých by člověk na to nejsnáze zapomínal a dal se oklamati; kdo má dobrou paměť a koho lze těžko oklamati, ten má býti vybrán, kdo ne, vyloučen. Dále pak jest jim ukládati i námahy a bolesti i zápasy, při nichž třeba přihlížeti k témuž dívati se, zdali se mladý muž jeví silným proti mámení a ve všem zachovává svou ladnost, jsa dobrým strážcem sebe samého i músickeho umění, kterému se učil, a osvědčuje ve všech zkouškách svůj dobrý rytmus a harmonii; takový muž by byl jistě nejprospěšnější jak sobě, tak obci.“*²⁹

Již od dětství se bude sledovat, kdo vykazuje vlastnosti filosofické – tedy hodné vládce. Myslí se tím hlavně láska k moudrosti a pravdě, dále uměřenost, odvaha, učenlivost a dobrá paměť, ladnost a músičnost. Vlastnosti, jež mohou ve špatném prostředí udělat z člověka stejně tak dobrého tyрана, jako v dobrém prostředí největšího dobrodince.

Vládce je vybírán, nekandiduje, ani se jinak nehlásí o tento úřad: *„...kdokoli stůně, ať boháč nebo chud'as, musí choditi ke dveřím lékařů a každý, kdo si žádá vlády, ke*

²⁹ PLATÓN. *Ústava*. 2. vyd. Praha: Oikoymenh, 1996. 359 s., str. 103. ISBN 80-86005-28-3.

dveřím toho, kdo umí vlásti, ne aby vládce prosil ovládaných, aby si dali vládnouti...“³⁰
Jestliže totiž k veřejné vládě přistupují lidé lačníci po soukromém obohacení, protože se mylně domnívají, že blaho pramení z bohatství, „...*pak ta dokonalá ústava není možná, neboť stává-li se vláda předmětem bojů, hubí taková domácí a vnitřní válka, jak původce samy, tak i ostatní obec.*“³¹

Vzdělání samo od sebe působí vládcům radost, jelikož ze tří vlastností duše náleží těmto právě moudrost. Filosofické povahy jsou tedy ve dvacátém roce života odděleny od ostatních a jsou **vedeny hlubším, systematickým učením**. Učí se matematice, protože to je základ všech věd, geometrii jako základu pro vědu o táboření a válečnictví, ale též jako zdroji poznávání. K tomu učí se astronomii, protože nejenže nutí duši posunout se vzhůru, ale také, je-li dotažena do konce, je naukou o tónech a jejich souhře, o harmonii. Všechny tyto tři vědy se tedy navzájem doplňují a prolínají se.

Budou-li chlapci či dívky prospívat ve všech předmětech, prozrazují zvláštní nadání k nejdůležitějšímu předmětu, to jest dialektice. Aby se v ní mohli cvičit, jsou ve třiceti letech odděleni na dobu pěti let od zbytku mladých strážců: „...*Kdykoli se někdo přičiňuje dialektickou činností beze všech smyslových vjemů usuzováním dospěti k samé podstatě každé věci a neustane dříve, než samým rozumovým myšlením postihne samu podstatu dobra, ocitá se na samém vrcholu pomyslna...*“³²

Následujících 15 let dokazují svou zdatnost v praxi jako úředníci a důstojníci: „...*a ještě i v těchto postaveních musí býti zkoušeni, zdali vytrvají a odolají svodům ze všech stran, či snad se odchýlí od svého směru.*“³³

V padesáti letech, pokud ob stojí v teorii i praxi, stávají se vládci. „...*většinu času at' věnují filosofii, ale kdykoliv na to dojde, at' vedle toho věnují svou práci politice a správě ve prospěch obce, ne že by v tom viděli něco krásného, nýbrž jako svou nezbytnou povinnost. A když v těchto zásadách vychovávají vždy jiné takové a zanechají je místo sebe strážci obce, odejdou na ostrovy blažených a tam budou bydliti...*“³⁴

Tito lidé budou tak vzdělaní, že je možné, že se jim nebude chtít vládnout, protože budou již povzneseni nad tyto věci. Budou z nich filosofové a to je přesně to,

³⁰ PLATÓN. *Ústava*. 2. vyd. Praha: Oikoymenth, 1996. 359 s., str. 186. ISBN 80-86005-28-3.

³¹ Tamtéž, str. 220.

³² Tamtéž, str. 233.

³³ Tamtéž, str. 242.

³⁴ Tamtéž, str. 243.

o co Platonovi jde – o vládu moudrých. Aby se zajistila jejich vůle vládnout státu, předkládá Platon povídání o tom, že obec si je vypěstovala do této moudrosti, a proto měli by oni na oplátku tuto obec vést.

Aby obyvatelstvo obce přijalo tento řád za svůj, vzniká **mýtus o přirozeném základu tříd**: „...a pokusím se přesvědčovati nejprve samy správce a vojíny a potom i ostatní občany, všechna naše výchovná a vzdělávací činnost, to všechno že se jim jen jako ve snách zdálo, jakoby se v nich a s nimi dělo, ve skutečnosti však, že byli tehdy dole v nitru země a tam byli oni sami vytvářeni a pěstováni i vyráběny jejich zbraně a ostatní nářadí. Když pak byli úplně hotovi, země, jejich matka, je vydala, a proto jest nyní jejich povinnost starati se o zemi, ve které žijí, jako o svou matku a živitelku a hájiti ji, jestliže by někdo proti ní šel a k ostatním občanům se chovati jako bratrům a synům země.... Jste zajisté arci všichni v obci bratry,... ale Bůh, když vás vytvářel, přimísil těm z vás, kteří jsou schopni k vládě, při jejich vzniku zlato, a proto jsou nejvzácnější; těm, kdo jsou pomocníky, stříbro; železo pak a měď rolníkům a ostatním dělníkům...”³⁵

Jediné, co by mohlo narušit chod této aristokracie, je to, že by se udělala chyba ve výpočtech plození. Že by se smíchalo stříbro s mědí, nebo by došlo k jiné kombinaci: oba rody by táhly jiným směrem, jeden k výtěžkářství, druhý k zachování starého pořádku a ctnosti. Tím by vznikla timokracie, z níž se pak mohou vyvinout další ústavy, které jsou již popsány na str. 15-16.

III. Třída výrobců

Této třídě se Platon v podstatě vůbec nevěnuje. Ze tří částí duše je této třídě přisuzována žádostivost, proto lidé do ní spadající, mají povolen soukromý majetek. Nemají přílišná omezení, ani příkazy. Předpokládá se, že budou žít v harmonii s ostatními třídami a věnovat se svým řemeslům.

Jednotnost ideální obce: Do rozmluvy se zapojí Adeimantos, který říká Sokratovi, že strážcům ubírá příliš mnoho a příliš málo jim dává, tedy podle něj je nečiní příliš šťastnými. Sokrates oponuje tím, že sice se strážcům nedostává hmotných potěšení, že tu ale nezakládáme obec, abychom učinili jednu její třídu co nejšťastnější, že však zakládáme obec za tím účelem, abychom našli spravedlivé zřízení, obec, v níž budou šťastni všichni její obyvatelé a ne jen třída nejvrchnější: „Jest tedy uvážiti, máme-li ustanovovati strážce hledíce k tomu, aby se jim dostalo co nejšťastnějšího živobytí, či

³⁵ PLATÓN. *Ústava*. 2. vyd. Praha: Oikoymenh, 1996. 359 s., str. 104. ISBN 80-86005-28-3.

hleděti na celou obec a dívati se, zdali oné se štěstí dostává, a tyto pomocníky a strážce nutiti i přesvědčovati, aby usilovali o to, jak by byli co nejlepšími pracovníky svého díla, a právě tak i všechny ostatní; a když by tak veškerá obec prospívala a dobře byla řízena, ponechati, aby jednotlivým stavům jejich přirozená povaha dávala náležitý podíl ve štěstí." ³⁶ Přirozenou povahou se pak rozumí to, že každé třídě náleží jiná vlastnost duše, jak už bylo zmíněno, a tak každému zajistí štěstí něco jiného.

Platon dále uvádí, že ani v celé obci nesmí být příliš chudoby, ani příliš bohatství. Jedno totiž způsobuje požívačnost, zahálku a nezdravé novotářství, druhé pak vedle novotářství vyvolává i sprostotu a úpadek práce. Pokud bude obec muset bojovat proti jiné, bohatší obci, nebude to na škodu. Lépe si v boji povedou sice chudí, ale k ničemu jinému necvičení strážci, než občané jiné obce, sice bohatí, ale řemesla válečného tak dobře neznají. Navíc lze na svou stranu získávat spojence, právě díky tomu, že strážci nemohou disponovat statky, mohou statky svých nepřátel nabídnout spojencům a tak na svou stranu získávat ziskuchtivé a postupně tak porážet své nepřátele.

V zájmu zachování jednotnosti by strážci měli také střežit, aby obec nebyla ani příliš malá, ani příliš velká. Klid občanů má zajistit i možnost přesunu z jedné třídy do jiné: „...*Poněvadž tedy všichni jste z téhož rodu, ačkoli po většině budete ploditi potomstvo sobě samým rovné, přece se někdy může naroditi z plemene zlatého plémě stříbrné a ze stříbrného zlaté a podobně i všechna jiná jedno z druhého. Správcům pak především a nejdůtklivěji přikazuje bůh, aby ničeho nebyli tak dobrými strážci a ničeho tak usilovně nestřehli jako svých potomků, který z těchto prvků mají ve svých duších přimíšen, a jestliže se stane, že jejich potomek by v sobě měl něco mědi nebo stříbra, aby se žádným způsobem nad ním nesmilovávali, nýbrž určili mu postavení příslušné jeho přirozenosti a sesadili jej mezi řemeslníky nebo mezi rolníky, a jestliže by se zase naopak z těchto narodil někdo s příměsí zlata nebo stříbra, aby takové poctili a povýšili jednak mezi správce, jednak mezi pomocníky, poněvadž jest věštba, že tehdy obec zahyne, až ji bude střežit železný strážce nebo měděný.*"³⁷

Jednotnost obce dále mají strážci střežit hlavně skrze výchovu a vzdělání, nedovolit zavádění novinek, však přísně se držet výše řečených zásad a z těch neuhýbat.

³⁶ PLATÓN. *Ústava*. 2. vyd. Praha: Oikoymenth, 1996. 359 s., str. 109. ISBN 80-86005-28-3.

³⁷ Tamtéž, str. 105.

Budou-li lidé v kontaktu pouze s těmi správnými hrami, hudbou apod., nebude třeba zavádět v platnost mnohé nesmyslné zákony upravující vztahy mezi lidmi, jelikož lidé sami budou díky výchově v sobě tyto nepsané zákony nosit.

Spravedlnost jest v tom, že každý koná své dílo: „...ukáže-li se kdo špatným potomkem strážců, musí býti poslán pryč mezi ostatní, kdežto dobří synové ostatních mezi strážce. Tím mělo býti dáno najevo, že i ostatní občany jest třeba přivést k tomu, k čemu má kdo přirozené nadání, a to jednoho každého k jednomu dílu, aby každý zabývá se jen jedním svým dílem, měl v sobě jednotu, a ne mnohost a tak aby i veškerá obec zachovávala přirozenou jednotu, a ne mnohost.“³⁸

Spravedlnosti v jednotlivém člověku se dosáhne tak, že dojde k souladu tří složek lidské duše: rozumu, vznětlivosti a žádostivosti. Pokud jsou v souladu a každá dělá, co má, pak je člověk spravedlivý.

1.2 Novověk - charakteristika doby

Novověk je možné rozdělit na dvě etapy – raný a vrcholný. Počátky novověku bývají spojovány s objevením Ameriky (1492) a počátkem reformace církve (1517). Někteří badatelé umísťují počátek nového věku až do doby po vynalezení knihtisku, kolem roku 1450. Jako mezní datum rozdělující raný a vrcholný novověk bývá uváděna polovina sedmnáctého století.

Novověk přinesl mnoho změn nejen v politice, ale také v kultuře i v životním stylu. Přichází renesance, s ní obnova ideálů starého Řecka, oproštění se od dogmat středověku, což má za následek reformaci církve. Objevují se kořeny humanismu, přetrvává však hodnocení lidí podle stavovské a genderové příslušnosti.

Rozvíjí se doprava a obchod, uskutečňují se průzkumné cesty, vznikají koloniální říše. Modernizují se výrobní procesy. Postupně vznikají manufaktury. Rozvíjí se přírodní i humanitní vědy.³⁹

³⁸ PLATÓN. *Ústava*. 2. vyd. Praha: Oikoymenh, 1996. 359 s., str. 112. ISBN 80-86005-28-3.

³⁹ NĚMEC, V. *Úvod do novověku*. [online]. © 1997-2015 [cit. 2015-01-26]. Dostupné z: <http://www.dejepis.com/ucebnice/uvod-do-novoveku/>

Anglie byla na počátku novověku málo zalidněnou zemí. Patřilo k ní Irsko; Skotsko bylo samostatným královstvím.

Obyvatelstvo se živilo převážně zemědělstvím. Byly zde manufaktury na výrobu sukna, které se z větší části vyváželo. Byl také zaveden nákladnický systém, to znamená, že práci zprostředkovali obchodníci. Ti poskytovali vesničanům suroviny a nástroje. Výrobky pak prodávali na trhu, nebo jiným obchodníkům.

Produkce sukna vyžadovala stále více vlny a tím více ovcí, tedy i půdy. Proto dochází v Anglii k ohrazování, tj. vykupování pozemků od zadlužených majitelů půdy,⁴⁰ které More v Utopii kritizuje: „*Věřu všude tam, kde se v království rodí vlna jemnější, a proto cennější, vznešení a urození páni – a dokonce také někteří svatí mužové, opati – nespokojují se s ročním výtěžkem a výnosem, jaký ze statků vyplýval jejich předkům. Nemajíce dost na tom, že zahálčivým a okázalým způsobem života nijak neprospívají obecnému zájmu, ledaže mu dokonce škodí, neponechávají ani kus půdy polím, kol dokola všechnu věnují pastvinám, strhávají domy a boří městečka, ponechávajíce stát nanejvýš kostel, aby z něho udělali stáj pro ovce. A tak, jakoby málo půdy u Vás zabírali parky se zvěří a obory, oni výtečníci, proměňují všechna venkovská sídla a co kde je vzdělané půdy, v holou pustinu.*“⁴¹

Ze sedláků se stávali bezzemci, a ti pak se stali levnou pracovní silou. Stěhovali se do měst, mnozí se toulali a přibývalo chudiny.

Vysoké tresty, jako třeba trest smrti za obyčejnou krádež, měly odradit lidi od krádeží. More však v Utopii vysvětluje, že systém lidí ožebračí tak, že jim nezbyvá jiného východiska, než je potulka a loupení, čímž systém sám vytváří zloděje. Ani nejvyšší trest nemůže odradit člověka umírajícího hladu od krádeže, protože krádež je jeho jedinou možností. More tak poukazuje nejen na špatné přerozdělování zdrojů a hromadění majetku u vyšších vrstev, ale i na zahálčivá a neúčinná, přesto však tučně placená povolání, jako jsou různí lokajové, rádci a přísluhovači pánů.⁴²

„*Utopie ukazuje smýšlení anglického lidu v době, kdy se na pevnině zvedala revoluce Lutherova. Jistě nebyl More sám, který tak soudil: jak by jinak bylo možno,*

⁴⁰ NĚMEC, V. *Anglie v ranném novověku*. [online]. © 1997-2015 [cit. 2015-01-26]. Dostupné z: <http://www.dejepis.com/ucebnice/anglie-v-ranem-novoveku/>

⁴¹ MORE, T. *Utopie*. 2. vyd. Praha: Mladá fronta, 1978. 156 s., str. 37.

⁴² Tamtéž, str. 34-37.

*aby později uvedené názory se staly skoro obecným majetkem Angličanů? V ní jsou obsaženy zárodky deismu i nedůvěra k teologii; Locke tu po sto letech jen rozvede, co More naznačil. Američané, když zakládali ústavu v New Jersey a v Pensylvánii, si vzpomínali na Utopii Morovu.*⁴³

1.2.1 Thomas More

Thomas More (též Thomas Morus) se narodil v Londýně v roce 1478, kde také v roce 1534 zemřel. Byl synem soudce, navštěvoval latinskou školu a ve dvanácti letech se stal pážetem. Dva roky studoval na Oxfordské univerzitě latinu a řečtinu, poté studoval práva na Lincoln's Inn. Měl chuť stát se mnichem, vyzkoušel si dokonce žít jako laik v londýnské kartouze. Ve 26 letech se ale oženil a později měl 5 dětí.

Je považován za jednoho z největších vzdělců své doby. Působil jako kancléř Jindřicha VIII., navíc také jako právník, politik a spisovatel. Jeho nejznámějším dílem je Utopie, kterou vydal v roce 1516.

Když se Jindřich sám dosadil do čela anglikánské církve, bylo duchovenstvu nařízeno podat slib a tím uznat světského panovníka hlavou církve, s čímž More nesouhlasil. Roku 1532 tedy odstoupil z funkce kancléře.

V roce 1534 odsouhlasil Parlament tzv. Act of Succession (Zákon o následnictví), který uznal legitimitu všech potomků Jindřicha a Anne Boleynové; mimoto odmítal jakoukoli cizí autoritu, ať již prince nebo potentá, tzn. i papeže. More odmítl proti svému svědomí složit přísahu podle tohoto zákona, za což byl zatčen a odsouzen k smrti pro zradu. Popraven byl 6. července na Tower Hill a jeho hlava byla vystavena celý měsíc na London Bridge. Až po úplatku Moreovy dcery Margaret Roper byla odstraněna.

Roku 1886 byl Thomas More svatořečen. Je považován za patrona politiků a právníků.⁴⁴

⁴³ RÁDL, E. *Dějiny filozofie II: Novověk*. 1. vyd. Praha: Votobia, 1999. 668 s., str. 106. ISBN 80-722-0064-X.

⁴⁴ TISCALI MEDIA. a.s. *Thomas More*. [online]. © 1996–2015 [cit. 2015-01-26]. ISSN 1801-5131 Dostupné z: <http://www.spisovatele.cz/thomas-mo>

1.2.2 Thomas More – Utopie

Utopie podle Mora je stát s 54 městy. Z každého města se každoročně scházejí tři měšťané, zkušené starci, k poradě o společných záležitostech ostrova.

Žije se v „**rodinách**“. Žádná venkovská rodina nemá méně než 40 členů. V čele stojí hospodář a hospodyně a každých 30 rodin má jako hlavu jednoho **fylarcha**. Každoročně se tak volí 200 fylarchů do senátu. Deseti fylarchům a jejich rodinám stojí v čele **tranibor**. Ti jsou voleni také ročně, ale zpravidla jde o tytéž osoby. Fylarchové volí tajným hlasováním **vladaře** – jednoho ze čtyř, které předtím navrhne lid. Úřad vladařský je doživotní, pokud se nezjistí, že vladař usiluje o samovládu.

Všichni ostatní úředníci jsou voleni na rok a nazývají se otcové. Úcta se jim vzdává, ale ne nuceně, a proto je soužití přátelské. Ani vladaře nebo nejvyššího kněze od ostatních nic neodlišuje. Jen kněz má voskovici a vladař hrst klasů.

Každý třetí den, v případě potřeby častěji, se scházejí traniboři na poradu s vladařem. Projednávají státní záležitosti, nebo soukromé pře – pokud se vůbec vyskytnou. Do senátu berou vždy dva fylarchy – a to každý den jiné.

Radit se o společných záležitostech mimo senát nebo mimo veřejné schůze fylarchů se trestá smrtí. Dále nesmí vstoupit v platnost nic, o čem by se před rozhodnutím tři dny nejednalo. Fylarchové se nejdříve poradí s rodinami, pak mezi sebou a výsledek ohlásí senátu.

Z každé rodiny se ročně stěhuje do města dvacet členů. Těch dvacet, kteří byli na venkově již 2 roky. Namísto nich přicházejí lidé z města. Od těch, kteří zůstali, se učí zemědělským pracím a příštím rokem zase zaučují jiné. V době sklizně fylarchové sdělí městským úředníkům, kolik osob je třeba, a tak je sklizeno vždy vše za jediný den.

Tomu, kdo chce zůstat na venkově, nijak se nebrání. Žít ve městě však trvale nelze, všichni se musí učit **rolnictví**. Kromě tohoto společného povolání se každý vyučí své dovednosti. Řemeslu se zde vyučí jak muži, tak ženy. Každý si může vybrat řemeslo dle své vůle.

Fylarchové dohlíží, aby nikdo nezahlál. **Pracovní doba** je šest hodin – tři dopoledne, poté je oběd a dvouhodinový odpočinek a poté do večere pracují další tři hodiny. Protože zde pracují jak ženy, tak muži, ale také proto, že zde není zahláčivých povolání, jako jsou například kněží, řeholníci, dvořanstvo, pánové a šlechtici, stačí šestihodinová pracovní doba k vytvoření dokonce nadbytečného množství potřebných

statků. Chybí zde také povolání, jež slouží pouze k okázalosti a požitkářství. Proto také nikdo netouží po zbytečnostech a mají tak všichni dostatek. Není třeba ani krejčích, protože šat, který má všude stejný tvar i vzhled, si zhotovují rodiny sami.

Od práce je osvobozeno asi 500 lidí – fylarchové, kteří ale stejně pracují, aby šli ostatním příkladem. Dále kněží a lidé vybraní pro studium.

Pro **vzdělávání** jsou vybráni lidé nadmíru nadaní. Pro ty se každé ráno konají povinné přednášky, které však hojně navštěvují i ostatní ostrované. Kdo z vybraných k vědění zklame očekávání, je přeřazen zpět k řemeslníkům. Stejně tak se ale může stát, že některý z řemeslníků se nadchne pro studium natolik, že je přeřazen do třídy vzdělavců, z jejichž řad jsou voleni vyslanci, kněží, traniboři a vladař.

Volný čas tráví každý, jak chce, nejčastěji ale vzděláváním nebo hrami. Neznají však vůbec hry podobné hazardu. Stát velmi dbá o to, aby lidé měli dostatek času na svobodné vzdělávání ducha, protože v něm, podle nich, spočívá životní štěstí.

Obec se dělí na 4 části. Jednotlivé čtvrti soutěží spolu v kráse a úrodnosti zahrádek. Domy si měšťané vždy po 10 letech mění losováním a nikdy tu nezamykají. Vprostřed je tržiště všech předmětů. O cokoli zde hospodáři pro své rodiny požádají, je jim dáno bez peněz a bez jakékoli náhrady. Na trhu je i maso, které se ovšem získává mimo město, aby se sem nezavlekly nemoci. Navíc zabíjet zvířata mohou pouze otroci, soudí se totiž, že zabíjením se otupuje lidskost. Za nejnižší součást řezničiny pak pokládají lov. Nechápou, jak se lovem může někdo dokonce bavit: „...*mělo by spíše vzbudit útrpný soucit, dívat se na to, jak je zajíček roztrhán od psa, slabý od silnějšího, utíkavec a bázlivec od divocha, konečně nevinný tvor od krutého!*“⁴⁵

Každá městská čtvrť má společenskou síň, která je sídlem fylarchů, a náleží sem také 30 rodin, které se zde stravují. Náročnější a špinavější kuchyňské práce dělají otroci, jinak jídla připravují ženy, které se v tom střídají. U stolů obsluhují děti a mládež. Jedí to, co jim dospělí podají, a jiný čas k jídlu nemají vyhrazen. Před jídlem se čte nějaké mravoučné kázání, ale pouze krátké. Po zbytek jídla se hovoří mezi sebou. Nikomu se nezakazuje stravovat se doma, ale nikdo této možnosti nevyužívá.

V obvodu města mimo hradby jsou špitály. Mimo stojí hlavně proto, aby se mohly libovolně rozšiřovat a také aby se zabránilo zavlečení infekce. Nemocným se věnuje náležitá péče. Pokud je však někdo nemocen tak, že mu již není pomoci a na

⁴⁵ MORE, T. *Utopie*. 2. vyd. Praha: Mladá fronta, 1978. 156 s., str. 83.

zemí se jen trápí, je mu povoleno odejít buď sám – hladovkou, nebo za pomoci jiných – v omámení a bez pocitu umírání. Takovýto způsob smrti považují za čestný.

Pokud si však na život sáhne někdo sám, bez schválení kněží a senátu, je to považováno za tak velký hřích, že takového nebožtíka ani nepohřbí, jen ho pohodí do močálu.

Když nějaké dítě osíří, fylarchové mu hledají kojnou, která tuto službu velmi ráda přijme. Jednak proto, že takové milosrdenství je provázeno chválou, jednak takto odkojené dítě uznává kojnou za svou matku.

V každém městě je 6000 rodin. Všichni poslouchají nejstaršího člena. Službou jsou povinny manželky manželům, děti rodičům a všeobecně mladší starším. Žádná rodina nesmí mít méně než 10 a více než 16 dospělých členů. Pokud je tato míra v některých městech nebo rodinách překročena, lidé se prostě přepíší a přesunou. Stejně tak přesáhne-li počet obyvatel ostrova stanovenou míru, pošlou se zkrátka někteří ostrované jako osadníci na okolní pevninu, kde domorodcům zbývá neobdělaná půda. Svými zákony způsobí, že země pak dostačuje oběma národům. Pokud ale domorodci nechtějí žít podle utopijských zákonů, považují to ostrované za důvod k vyhnání domorodců, případně k **válce**. Pokud totiž někdo vlastní půdu, kterou neobdělává a nechce ji ani nechat obdělávat jiné, kteří na to mají od přírody právo, je válka projev spravedlnosti, píše More.

Dalším důvodem k válce je obrana vlastního území nebo obrana jiných zemí před tyranii nebo neprávem, jako odvěta.

Ženy i muži se zde učí boji, přesto utopijští válku nesnáší. Nic nepokládají za tak neslavné, jako slávu válečnou. Krvavé vítězství nepovažují za úspěch, mnohem raději vítězí lstí: *„Utopijští za něco velmi chvalného, projevují prý tak rozumnost, protože se touto cestou zhošťují největších válek zcela bez jakéhokoli boje, dále lidskost a milosrdnost, protože smrtí několika viníků vykupují početné životy nevinných, kteří by padli v boji, dílem z jejich strany, dílem z nepřátel, obecného lidu nepřátelského je jim totiž stejně líto jako vlastních lidí, protože si jsou vědomi, že lid nezačíná válku dobrovolně, nýbrž je do ní hnán zběsilostí vládců.“*

Nevraždí, ale zajímají. Nebojovný lid nechají nedotčen. Stejně jako Platon, i More zdůrazňuje, že utopijští při válce dbají o to, aby neponičili pole a neplenili zem.

Náklady na válku přičtou poraženým. Vymáhají na nich jednak peníze, které šetří pro případ jiné války, a také statky, aby je u nich měli na věčné časy s výnosem. Pokud se vede válka, v níž nestačí vojsko utopijské, berou si na pomoc bojovníky z kmene Zapólétských, kteří se nechávají najmout vždy od toho, kdo jim nabídne větší žold. Těchto bojovníků utopijským není líto. Domnívají se totiž, že světu pomohou tím, když ho očistí od takto zločinného národa.

Pokud není nedostatek vojska, do války se nikdo nenutí, jde jen ten, kdo má k tomu sklony. S mužem má právo odejít i manželka a celá rodina, aby zůstali spolu a jeden podporoval druhého. V největším opovržení je pak manželka vracející se z boje bez manžela, nebo syn bez otce.

Do války chodí i sedm ze 17 **kněží**. Oděni do posvátného roucha se modlí v blízkosti boje. Když boje končí, seběhnou do linie a jejich přítomnost zabrání oběma stranám pokračovat v krveprolití.

Kněží mají také na starost **dodržování mravů**. Není snad většího trestu než být pokárán knězem, nevyjeví-li pak takový hříšník knězi lítost, je polapen pro bezbožnost a pokutován senátem. Dále se kněží starají o mravní výchovu dětí. Věnují se tomu, aby „...dosud útlým a poddajným duším chlapců hned vštípili názory dobré a užitečné pro zachování státu.”⁴⁶ Kněží jsou tak vážení, že pokud se dopustí nějaké nepravosti, netrestají se. Jsou ponechání Bohu a sami sobě.

Náboženství je zde tak svobodné, že se liší v každém městě. Všichni ale věří, že je něco nevysvětlitelného nad nimi, hybatel, stvořitel – toho nazývají Mythra. Již sám zakladatel Utopus si uvědomoval, že právě rozdrobenost sekt mu dovolila, aby je přemohl všechny. Proto ustanovil, aby se každý mohl řídit náboženstvím, které uzná za vhodné, nesmí však o něm jiné násilím přesvědčovat, jinak mu hrozí vyhnanství. Dále předpokládal, že pokud opravdu existuje náboženství, které má jako jediné pravdu, musí se to jednou samo vynořit.

Jediné, co se netrpí, je názor, že lidská duše hyne spolu s tělem a že svět nic neřídí, že je vše náhoda. Člověk s takovým smýšlením není ani za člověka považován. Nedostává se mu žádné pocty, nesvěřuje se mu úřad, protože se nevěří, že takový člověk choval by se morálně, když nemá nad sebou žádného strachu. Jinak ho netrestají, ale

⁴⁶ MORE, T. *Utopie*. 2. vyd. Praha: Mladá fronta, 1978. 156 s., str. 101-111.

zakazují mu o svém přesvědčení mluvit před občany. Naopak s kněžími a váženými muži mluvit doporučují, doufajíce, že jeho šílenost ustoupí jejich rozumu.

Dále se prý vyskytuje skupina lidí, kteří věří, že ani zvířecí duše nejsou smrtelné. Tento názor se ponechává bez povšimnutí.

Protože utopijští věří ve věčnost duše, neoplakávají smrt. Dále věří, že duše mrtvých jsou stále se svými blízkými, chrání je, ale také odstrašují od nečestných tajných skutků.

Vyskytují se i lidé, kteří pohrdají vědou, a pro získání posmrtné blaženosti je, podle nich, záslužná jen praktická a namáhavá práce. Slouží tedy jiným a neberou to jako zásluhu. Čím otročtější práci vykonávají, tím jsou váženější.

Dělí se na dvě skupiny. Jedni se zříkají sexu, nejedí žádné živočišné výrobky a vyhýbají se jakýmkoli pozemským radostem s vidinou života budoucího. Druzí se snaží dát děti otčině, maso jedí, aby měli sílu k práci, a nevyhýbají se rozkoším, které nesnižují jejich pracovitost. Tito jsou považováni za rozumnější, ti první však za světější.

Svátek se slaví každý první a poslední den v měsíci a v roce. O zadosvátečních dnech se lidé přiznávají k případným pokleskům a pak se účastní bohoslužeb s čistou myslí. O bohoslužbách se nepřináší zvířecí oběti, protože z krve tvora, který byl stvořen, aby žil, nemůže vzejít dobro.

Otroci se získávají buď ve válce, nebo jsou to zločinci. Buď jsou to lidé z cizích národů, kteří by jinak byli odsouzeni k trestu smrti, nebo lidé utopijští, kteří se nějak provinili. Ti mají horší podmínky než ostatní otroci, neboť se dopustili zločinu i přesto, že vyrůstali v zemi s tak řádnou morálkou: „*V Utopii nepovoluje se nikde zahálet a netrpí se žádná záminka k nečinnosti. Není tu vináren, není pivnic, nikde nevěstince, žádná příležitost ke zkáze mravů, žádná místa k ukrývání nebo tajným schůzkám, nýbrž přítomná pohotovost očí všech lidí činí nezbytným věnovat se buď obvyklé práci, nebo jenom výjimečně čestné prázdní.*“⁴⁷

Jiným druhem otroků jsou pak lidé, jež přišli dobrovolně sloužit do Utopie z jiných zemí. Ti pracují jen o něco více než utopijští, nemají ani pouta a mohou kdykoli odejít a navíc dostanou i výslužku.

⁴⁷ MORE, T. *Utopie*. 2. vyd. Praha: Mladá fronta, 1978. 156 s., str. 73.

Manželství – Dívky se nevdávají před osmnáctým rokem, chlapci se nežení před dvaadvacátým rokem. Je-li kdokoli přistižen a usvědčen ze soulože před sňatkem, stihne ho těžký trest a navíc zákaz sňatku. Potrestáni jsou i hospodář s hospodyní, v jejichž domě ke styku došlo.

Těžké tresty se udělují ze strachu, že by jen málo lidí zůstalo spojeno v manželství, kdyby se nestavily překážky přelétavému souložení. Před svatbou je povinnost vidět snoubence či snoubenku nahé, aby se předešlo tomu, že by si někdo vzal zohyzděného člověka a nevěděl o tom. Pokud však k zohyzdění dojde během manželství, musí už v něm setrvat. Opustit takového člověka, který potřebuje pomoc a útěchu, se považuje za ukrutné.

Rozvod je možný, pouze pokud dojde k cizoložství, nebo pokud vznikne nesnesitelný odpor k mravům druhého. Senát pak dá poškozenému možnost druhého sňatku. Druhý člen však zůstává v necti a žije mimo manželství. Pokud mu jeho partner však odpustí a chce s ním zůstat, musí ho následovat do otroctví. Někdy se pak stane, že se nad nimi vladař slituje a osvobodí je oba. Kdo se však dopustí cizoložství podruhé, je trestán smrtí.

Také se může stát, že si manželé oboustranně najdou lepší partnerů. Pokud se dohodnou mezi sebou, prozkoumají věc členové senátu i jejich manželky, potom se povolí rozvod.

Ženy zdobící se líčidly jsou považovány za rozmařilé, základem trvalého vztahu není krása, ale ctnost.

Tresty – Manželky trestá manžel, děti trestají rodiče. Veřejně se trestá v případě, že se někdo dopustí něčeho tak hrozného, že veřejný trest je v zájmu mravnosti. Nejčastěji se však trestá otroctvím, tak jsou zločinci státu užitečnější, než kdyby byli usmrceni nebo zavřeni. Pokud svých činů litují, je možné jim otroctví zmírnit, nebo zcela odpustit.

More se však domnívá, že trestů nebude třeba, protože v Utopii nikdo nebude mít důvod páchat zločiny: „*Kdo by nevěděl, že podvody, krádeže, loupeže, rvačky, zmatky, spory, vzpoury, vraždy, zrady a travičství, již byly každodenními tresty spíše jen pokutovány, než brzděny odumírají spolu se zánikem peněz? A nad to, že i strach, obava, starosti, námahy, bdění zahynou v témž okamžiku jako peníze? Ba i sama chudoba, která samojediná, jak se zdálo, vždy postrádala peněz, rovněž vymizí úplným*

a všeobecným odstraněním peněz."⁴⁸ Uvádí také, že lidé nepotřebují ke štěstí majetek, je si jist, že se nebudou bouřit, protože utopijské zřízení dokáže všem zajistit právě tolik, kolik kdo potřebuje ke šťastnému bytí: „Není tu skoupého přidělování potřeb, není tam také chudáků ani žebráků, a ačkoli nikdo nemá nic, přece jsou všichni bohatí."⁴⁹

Zákonů mají málo. Považují za vrchol nespravedlnosti, aby byl někdo vázán zákonem tak tlustým a složitým, že mu nemůže rozumět, nebo takovým počtem zákonů, že je nemůže přečíst. Čím je zákon jednodušší, tím víc je pokládán za spravedlivý. V Utopii je tak každý znalcem práva.

Smlouvy utopijští nikdy neuzavírají. „K čemu je třeba smlouvy, říkají, jako by sama přirozenost dost nevedla k náklonosti člověka k člověku? Či myslíš, že kdo jí opovrhne, bude dbát pouhých slov?"⁵⁰ Říkají, že sám zvyk uzavírat smlouvy vznikl jako něco neblahého. Důsledkem toho je, že se lidé pokládají za přirozené nepřátele a mají za oprávněné se podrážet, není-li smluv, které by jim to zakazovaly.

Dodržování smluv, dohod a také zákony vydané vladařem a schválené lidmi, spojují s vírou v to, že matka příroda předepisuje život v rozkoši.

Rozkoš však vnímají nejen tak, že se chovají tak, jak je jim příjemné, nýbrž i tak, že nemohou pro svou rozkoš ubírat ji druhému. Za největší rozkoš se pak považuje vést život co nejradostnější a takový, abychom pomáhali ostatním k dosažení téhož. Rozkoše pak dělí na tělesné a duševní.

Za duševní rozkoš je považován rozum, pozorování přírody a vzpomínky na dobře prožitý život. Tělesná rozkoš pak má dva druhy. První je rozkoš, která naplňuje smysly příjemností: plození dětí, jídlo a pití, vylučování a drbání svrbících částí těla, nebo něco, co nám nic nedodává, ale přece šimrá naše smysly, například hudba. Druhá tělesná rozkoš pak spočívá v klidném a vyrovnaném těle, tedy pocitu zdraví.

Předně jsou vyhledávány duševní rozkoše. Tělesná rozkoš se totiž dostaví jen tehdy, pokud je předtím doprovázena protikladnou bolestí – hladem, žízní, svrběním, nemocí. Utopijští však vždy ukládají omezení, aby menší rozkoš nebránila větší a aby se z rozkoše nikdy nerodila bolest. To se totiž stává, jde-li o rozkoš nepočestnou! Odmítají dopouštět se křivdy na zdraví, vyčerpávat tělo, měnit čilost v lenivost, neudržovat tělesnou sílu apod.

⁴⁸ MORE, T. *Utopie*. 2. vyd. Praha: Mladá fronta, 1978. 156 s., str. 117.

⁴⁹ Tamtéž, str. 115.

⁵⁰ Tamtéž, str. 80-87.

Pokud někdo chce **cestovat** po Utopii, je mu poskytnut vůz s otrokem, který většina lidí spíše vrací, protože v Utopii jsou všude jako doma. Zdrží-li se člověk někde déle než den, provozuje tam své řemeslo, jen v jiném cechu. Kdo však cestuje bez povolení vladaře, je okamžitě vrácen zpět a potrestán. Pokud je takto přistižen podruhé, stihne ho otroctví.

Když mají dostatek **zásob** na dva roky, vyváží své zboží do jiných států a vyměňují ho za zboží, kterého mají nedostatek, což nebývá nic jiného, než železo. Nezáleží jim, jestli prodávají za hotové nebo na úvěr, dokonce i když přijde den splatnosti úvěru, nijak to neřeší, protože nepokládají za spravedlivé brát něco, co nepotřebují, někomu, komu to dobře slouží. O peníze se hlásí pouze v případě, že chtějí půjčit jinému národu, nebo když je třeba vést válku. Drahé kovy jako zlato a stříbro nosí jen otroci a občané, kteří ztratili čest nějakým zločinem. Proto u nich nikoho ani nenapadne považovat tyto kovy za drahé. Stejně tak je to i s drahými kameny. Perly se dávají miminkům jako ozdoba, v útlém věku se jí dítě ještě chlubí, ale pak ji samo odloží jako dětskou cetku: „*A v tomto směru musí každý uznat, že se tyto kovy ani zdaleka nevyrovnají železu, bez něhož by věru lidé nemohli žít o nic lépe než bez ohně a bez vody, kdežto zlatu a stříbru neudělila příroda žádnou možnost užití, abychom se bez něho snadno neobešli. Teprve lidská pošetilost přisoudila cenu něčemu, co se vyskytá zřídka, kdežto příroda zcela naopak, jako nejshovívavější matka, umístila na dosah ruky právě nejlepší dary, jako vzduch, vodu, ba i zemi, zato věci nicotné a nemající přinést žádného prospěchu uklidila do hloubky co největší.*“⁵¹

1.2.3 Thommaso Campanella

Giovanni Domenico Campanella se narodil v roce 1568 v tehdy španělské Kalábrii a zemřel v Paříži roku 1639. Jméno Tommaso, resp. Thomas, přijal později až jako dominikánský mnich. Kalábrie a křesťanská víra mají na Campanellu vliv v celém jeho životě soukromém a především tvůrčím.

Již v mládí byl velmi nadaným a dokázal to i na odborné mnišské disputaci v Cosenze, kde velmi obratně argumentoval a vyvracel názory starších, uznávaných

⁵¹ MORE, T. *Utopie*. 2. vyd. Praha: Mladá fronta, 1978. 156 s., str. 75.

mnichů. Jeho v jistém smyslu reformní myšlenky, kdy se snaží skloubit novou vědu s náboženskými dogmaty, jsou zároveň i jedněmi z příčin jeho budoucích problémů s církví. Pro Campanellu je totiž příznačné to, že své rozsáhlé znalosti astrologie využívá ve svých dílech. Navíc se tyto znalosti a objevy snaží využít pro všechny oblasti lidské činnosti, od technologických vynálezů až po plození dětí.

Ve spojitosti se vzpourou, kterou zamýšlel uskutečnit v Kalábrii a již se mu nepodařilo uskutečnit, padl do nemilosti církve. Byl dlouhá léta vězněn a brutálně mučen. V době věznění píše své největší dílo, jímž je Sluneční stát, který vychází roku 1623.

Období přelomu 16. a 17. století je pro Itálii typické úpadkem mocných městských států, které se dosud těšily velké prosperitě. To mělo na Campanellu podobný dopad jako úpadek Anglie na Thomase Mora. Příčiny sice nebyly stejné, důsledky však ano. Inteligenci to vedlo k zamyšlení se nad tím, zda-li je stávající řád ten pravý. Výsledkem těchto úvah byl utopický socialismus, jehož je Campanella jeden z nejvýznamnějších představitelů.

Rostoucí spory s církví a s křesťansky orientovaným Španělskem postupně přiměly Campanellu, aby si našel nové útočiště. To našel ve Francii, protože ta ho jako nepřítele Španělska podporovala. I zde měl však až do své smrti problémy s vydáváním svých knih.⁵²

1.2.4 Thommaso Campanella – Sluneční stát

Ideje Thomasse Campanelly se jen málo liší od idejí Morových. Stejně jako Platon i More, Campanella považuje pro ideální stát za nejdůležitější moudrost a vzdělanost. *„Nepochybně víme lépe než vy, že tak vzdělaný muž bude moudrým vladařem, neboť vy stavíte do čela vlády lidi nevzdělané a považujete je za vhodné jen proto, že buď patří k panovnickému rodu, nebo že byli zvoleni vládoucí stranou. Ale*

⁵² KRUTSKÝ, M. *Thommaso Campanella a Sluneční stát*. Proseo Media. [online]. © e-Polis.cz 2003-2015 [cit. 2015-01-26]. ISSN 1801-1438. Dostupné z: <http://www.e-polis.cz/clanek/tommaso-campanella-a-slunecni-stat.html>

náš vládce, i když bude zcela nezkušený ve věcech spravování státu, přece jen nebude nikdy ani ukrutníkem, ani zločincem, ani tyranem, a to právě proto, že je tak moudrý."⁵³

Velkou váhu dává astrologii a řízení státu podle hvězd a tajných učením.

V lékařství spoléhá na byliny, zmiňuje se dokonce i o tom, že obyvatelé Slunečního státu znají tajemství elixíru omládnutí, který užívají vždy po sedmi letech. Na rozdíl od Mora, Campanella uznává okázalé zdobení chrámů, zlato a stříbro uznává na zdobení přiborů a předmětů společné potřeby.

Vládne **nejvyšší vládce, který je zároveň nejvyšším knězem**. Vynáší konečná rozhodnutí ve věcech světských i duchovních. K ruce má **spoluvládce**, z nichž každý rozhoduje ve věcech, které se týkají jeho resortu.

Vládce Moc má na starosti válku, vojsko, zásobování, stroje, dílny apod. Vládce Moudrost spravuje umění, řemesla, školy, vědce a jiné. Počet jemu podřízených úředníků odpovídá počtu věd. Vládce Láska řídí plození dětí, jejich výchovu, léčení, zemědělství, chov dobytka, ošacení, stravování. Nikdo z nich však nesmí udělat nic bez vědomí vládce nejvyššího, tzv. Metafyzika. Takové hodnosti však dosáhne pouze ten, kdo zná všechny vědy, dějiny všech národů, ví o všech povoláních, rozumí astrologii, náboženstvím a filosofii. Nikdo není zvolen dříve, než dosáhne 35 let. Funkce je mu ponechána tak dlouho, dokud se nenajde někdo moudřejší a schopnější. Vládce se volí z **kněží**, ti denně diskutují s vládcem a obírají se vědeckými výzkumy.

Úřadů mají tolik, kolik známe ctností (Velkomyslnost, Statečnost, Spravedlnost...) Voleni jsou do nich ti, kteří již od školy prokazují způsobilost k zastávání takového úřadu. Za každého novolunní se schází **Rada**, které se účastní každý občan starší dvaceti let. Může se vyslovit, co se mu ve státě nelíbí a co je třeba zlepšit.

Trestají se takové přestupky jako lež, lenivost, neprokazování vzájemné úcty, nešlechtnost, hněvivost apod. Trestem je buď zákaz styku se ženami, zákaz hostin, nebo jiných radostí. Přečiny z nevědomosti, nebo nedbalosti se trestají jen cvičením zdrženlivosti nebo studiem té vědy, proti níž se dotyčný prohřešil. Vědomý a promyšlený čin se trestá smrtí, buď rukama lidu, nebo s možností usmrtit se sám.

Ve státě jsou nemilosrdně pronásledováni nepřátelé náboženství a státu. Říká se zde o nich, že nejsou hodni toho, aby byli počítáni mezi lidi.

⁵³CAMPANELLA, T. *Sluneční stát*. 4. vyd Praha: Mladá fronta, 1979. 120 s., str. 17. 23-083-79.

Stejně jako v Utopii je zde jen několik málo stručných a jasných **zákonů**, vyrytých na chrámových dveřích. Z hříchů se také dá zpovídat kněžím, ti se pak ze svých hříchů i hříchů ostatních lidí zpovídají samotnému vládci. Nikoho ale nejmenují. Nejvyšší pak pozná, které hříchy ohrožují stát nejvíce, a promlouvá pak k lidem o jejich nápravě, sám se zpovídá před lidem.

Někdy je třeba přinést Bohu oběť. Obětují se dobrovolně zbožnější lidé, aby Bůh nemusel přijímat oběť nedobrovolnou, zvířecí. Ten, kdo se dobrovolně obětuje, je třicet dnů zavřen v kupoli o nuzném jídle a modlí se. Přežije-li, stává se kněží.

Zvláštní pozornost je věnována řízenému plození dětí. To má na starosti lékař – vrchní úředník pro plození dětí, podřízený vladaři Lásce. Pohlavní styk je povolován jen lidem, kteří jsou pro sebe vybráni tak, aby se jejich přednosti a nedostatky namíchali. Hodinu styku určuje astrolog, aby se zajistily nejlepší vlastnosti potomstva. Vrstevníci jsou pak narozeni ve stejném postavení hvězd a z toho vyplývá veliká svornost ve státě.

Jestliže žena neotěhotní s jedním mužem, je jí vybrán ještě jeden. Pokud neotěhotní ani s ním, je neplodná a jako taková se stává společným majetkem mužů a nepožívá už úcty. Je to hlavně proto, aby ženy pro tělesnou rozkoš nezabraňovaly oplodnění. Neplodné a těhotné ženy slouží také mužům k vybití sexuální energie, aby nedocházelo k zvrácenostem. Kdo je však usvědčen ze sodomského hříchu, tomu hrozí trest. Při opakovaném usvědčení dokonce trest smrti.

Pokud se do sebe dva lidé zamilují, je jim povoleno se scházet a rozmlouvat, ale pohlavnímu styku se brání, dokud žena není těhotná nebo neplodná. Láska se zde projevuje spíše v přátelskosti.

Jídlo se zase řídí podle nařízení Fyzika. Lidé se tak prý dožívají 100-200 let. Nic z toho, co je stvořené Bohem, nepovažují za škodlivé, používá-li se to v mírném množství. K léčení používají byliny, spánek, pijavice, ale i veselost. Pevně věří v nesmrtelnost duší, ty se po smrti těla přidávají buď k dobrým, nebo ke zlým andělům, podle toho, jací byli za svého pozemského života.

Campanella dobře rozpracoval hlavně **vzdělávání**. To se uskutečňuje za pomoci názorných obrazů, které zahrnují a vysvětlují všechny obory, a které jsou vymalovány na zdech celého města. Děti mají na starost učení starci a na procházkách kolem města

je učí látku přiměřenou jejich věku. Tito starci později s dětmi chodí také do dílen. Zde je prostor k tomu, aby se projevil sklony každého dítěte k některému z řemesel. Nejvíce se však dbá na učení úvahami a diskusí.

Povolání je pro děti určeno již od narození, a to takové, které je pro ně nejvhodnější podle hvězd v den jejich narození. Proto všichni pracují radostně a s potěšením, protože jejich povolání je pro ně přirozené. Podobně jako utopijští pracují čtyři hodiny denně a zbytek tráví rozvíjením tělesných a duševních vloh, tedy čtením, vypravováním, psaním, procházkami apod.

Mimořádná pozornost je věnována **rolnictví**. Není zde ani kousek půdy, ze které by nebyl užitek. Práce na poli dělají všichni. Řídí se počasím a hvězdami. Nepoužívají hnojiv, protože věří, že tím zahnívají semena. A když se takové plody potom konzumují, oslabují tělo a zkracují život. Podobně jako ženy hezké nikoli zásluhou své pracovitosti, ale líčením, rodí slabé potomstvo. Rolníci užívají prý tajných prostředků ke zvýšení klíčivosti a ochraně semen. Zbytek půdy je používán jako pastviny pro dobytek. Všeho mají nadbytek, protože každý chce být v práci první. V každé práci je jeden nejlepší a toho nazývají králem, podle něj se řídí při práci v oddílech.

Podobně jako v Utopii zde není soukromého majetku. Ve Slunečním státě jsou však společným majetkem i ženy.

Na rozdíl od utopijských zdejší lidé razí mince. Ty však mohou používat jen vyslanci a zpravodajové na cestách. Obchoduje se za branami Slunečního státu, aby se nekazily mravy. Přebytky Slunečního státu odmítají obchodníkům prodávat, ale vyměňují je za jiné zboží. Zboží, které je naopak potřeba, jsou ochotni koupit za peníze. **Otroky** získané ve válce nechají kopat příkopy za městem a pak je prodávají.

Pokud se cizinec chce stát občanem Slunečního státu, podrobí se měsíční zkoušce za městem, měsíční zkoušce ve městě a potom se sám rozhodne, jestli chce nadále být občanem Slunečního státu, a složí slib.

Všichni, muži i ženy, starší 12 let, kteří prokazují tělesnou zdatnost, jsou cvičeni v boji. Pořádají vojenské přehlídky, a i kdyby nemuseli válčit, věnovali by se vojenství, aby se nestali zženštilými. I do války berou několik ozbrojených chlapců, aby si zvykli na krveprolívání. Zbabělost se tvrdě trestá. Kdo včas nepomůže svému druhu, nebo neplní rozkazy, je vhozen do jámy napospas šelmám.

Na rozdíl od Utopie je zde velmi oblíben lov, stejně jako cokoliv jiného, co připomíná válku. Obyvatelé Slunečního státu tvrdí, že cílem války není zničení, ale zdokonalení přemožených. Bojují však jen, když jsou napadeni. Tvrdí, že celý svět dospěje k tomu, aby žil podle jejich zvyků, a neustále pátrají, jestli někde není národ, který by žil ještě lépe.

1.3 Moderní doba – Charakteristika doby

Pro národy Rakouska-Uherska znamenaly napoleonské války nekonečné odvody, daně, pustošení země a úpadek. V roce 1811 muselo Rakousko-Uhersko vyhlásit státní bankrot. Zejména v okrajových částech Čech propukla velká bída. V zemi se objevila generace buditelů, kteří se snažili obnovit český jazyk i kulturu a podporovali českou samostatnost.

Revoluční události let 1848-49 jasně ukázaly na zaostalost habsburské monarchie v mnoha směrech. Neefektivní robotu omezovala rozvoj výroby a obchodu. Panovnický absolutismus dusil rozvoj intelektuálního a politického života. Národy monarchie bojovaly za omezení absolutismu ústavou.⁵⁴

Wallerstein tvrdí, že události po roce 1848 utvořily dva vzorce, které si zachovaly platnost až do roku 1968. Na jedné straně byla trojice ideologií – konzervativci, liberálové a socialisté ve vzájemné politické soutěži. Na straně druhé se dominantní ideologií v celosvětovém měřítku stal centristický liberalismus. Wallerstein považuje vznik těchto tří ideologií za následek francouzské revoluce a podle něj mají tyto ideologie udržet v mezích lidový tlak na změny. Liberalismus totiž donutil vládnoucí třídu k takovým ústupkům jako zavedení volebního práva a částečné ekonomické redistribuci, kterou nazýváme sociálním státem, což prý sice vedlo k větší demokratizaci, ale zároveň ukonejšilo lid, aby se neodhodlal k větším změnám.

⁵⁴ NĚMEC, V. *Revoluční rok 1848-1849*. [online]. © 1997-2015 [cit. 2015-01-26]. Dostupné z: <http://www.dejepis.com/ucebnice/revolucni-rok-1848-1849/>

V devatenáctém století začíná vznikat nacionalismus, rasismus a sexismus. Wallerstein varuje, že nacionalismus používají utlačovaní proti utlačovatelům a zároveň jej mohou použít utlačovatelé proti utlačovaným. Občanství, které bylo vynalezeno jako myšlenka začlenění lidu do politických procesů, uděluje privilegia, která ale současně také vylučují ty, jež nejsou občany. A to, podle Wallersteina, přeneslo vylučování z třídní bariéry na nacionální, což v podstatě zůstává dál třídní bariérou, jen převlečenou do jiné masky.

Nacionalismus byl později kombinován s etnicitou a rasismem, prosazováním nadřazenosti bílé rasy nebo árijců. Tato smrtící kombinace vzkvétala v devatenáctém století v celé Evropě. Pojem občanství byl také spojován s vojenskou službou, která byla líčena jako rozhodující atribut při posuzování mužství. I díky tomuto „vlasteneckému machismu“, jak ho nazývá Wallerstein, se podařilo zmobilizovat tolik rekrutů armády do první i druhé světové války.

Wallerstein poukazuje také na sexismus, který vyloučil ženy z pracovního procesu, což zamlžovalo pohled na to, kolik nadhodnoty se skutečně přerozděluje. Muži, který jako jediný vydělával peníze, se tak mohlo zdát, že se jeho příjem zvýšil v důsledku vyloučení konkurence na trhu práce. Celkový příjem rodiny ale tímto zůstával dále stejný.

Liberální ideologie tak slibovala rozšíření a ochranu lidských práv. Šlo v podstatě ale jen o rozšíření některých privilegií na skupinu nazývanou občany, přičemž z této skupiny dovedně vytvořila menšinu pomocí kombinace rasismu, nacionalismu a sexismu.⁵⁵

Druhá polovina devatenáctého a počátek dvacátého století je považován za vědecko-technologickou revoluci. V jejím průběhu vznikaly nové výrobní postupy, začaly být používány nové materiály a také nové zdroje energie. Parní stroj začal být koncem 19. století nahrazován lehčím spalovacím motorem, což na počátku 20. století umožnilo výrobu osobních automobilů. Významný vývoj zaznamenalo i letectví. V roce 1881 byly v Paříži představeny nové vynálezy související s využitím elektřiny. Ty byly nejprve používány k pohonu tramvají, později poháněly též některé stroje v továrnách. Lékařství začalo více využívat objevů v biologii, chemii a fyzice.

⁵⁵ WALLERSTEIN, I. *Utopistika: historické rozhodování ve 21.století*. 5.vyd. Praha: INTU, 2006. 92 s., str. 24-31. ISBN 80-903355-4-3.

Změny probíhaly i v organizaci hospodářského života. Docházelo ke koncentraci výroby do velkých podniků, koncentraci výrobních prostředků i kapitálu, což vedlo ke vzniku monopolů. Do popředí ekonomiky se dostávaly banky, které poskytovaly nově vytvářeným monopolům úvěry.

Novým trendem byl tzv. vývoz kapitálu, kdy zisk se investuje v jiných zemích, hlavně v zaostalejších zemích střední, východní a jižní Evropy a v koloniích, kde je levnější pracovní síla, levnější suroviny apod.

Probíhal boj o nové rozdělení světa a docházelo ke střetům koloniálních velmocí jako Anglie, Francie nebo Rusko a nekoloniálních států jako Německo, Itálie nebo USA.⁵⁶

Spolu s rychle postupující industrializací 19. století a rušením cechů se na scéně začala objevovat nová společenská vrstva – **dělníci**. Zchudlí zemědělci bez půdy, řemeslníci z dílen a manufaktur, neschopných konkurovat novým továrnám, a různé další skupiny nezaměstnaných se stávali problémem doby. Jejich sociální a ekonomická situace vedla k řadě nepokojů, od prostých stávek až po ničení strojů, ale také k postupnému sjednocování dělníků jako společenského stavu.

Dělnická otázka upoutala pozornost řady intelektuálů, jako třeba Owen, Proudhon, Marx, Engels a další. Marx vybízel k boji mezi měšťáctvem a proletáři: *„Měšťáctvo přivádí kvapným zlepšováním všech výrobních a komunikačních prostředků všechny, i barbarské národy, do civilisace. Levné ceny výrobků jsou těžkým dělostřelectvem, kterýmž se bourají čínské zdě, kterýmž se potlačuje tvrdošijná nenávisť barbarů vůči cizinci. Měšťáctvo nutí všechny národy ku přijetí měšťáckého způsobu výroby – pod trestem zkázy a zahynutí.“*⁵⁷

Marx dále uvádí, že ze společnosti mizí střední třída i malí podnikatelé a z většiny obyvatel se tak stávají proletáři, kteří jsou měšťáky poníženi na pouhé výrobní stroje. Rušení maloměšťáckého majetku pak hájí tím, že nechce rušit těžce a poctivě vydělaný soukromý majetek, protože ten zničil už sám vývoj průmyslu. Chce zrušit hlavně majetek vzniklý vykořisťováním.⁵⁸ *„Vy se děsíte, že chceme zrušit soukromý majetek. Avšak ve vaší stávající společnosti jest soukromý majetek pro devět*

⁵⁶ NĚMEC, V. *Společnost před první světovou válkou*. [online]. © 1997-2015 [cit. 2015-01-26].

Dostupné z: <http://www.dejepis.com/ucebnice/spolecnost-pred-prvni-svetovou-valkou/>

⁵⁷ ENGELS, B., MARX, K. *Komunistický manifest*. 1. vyd. Praha: Michal Zítka – Otakar II., 2000. 69 s., str. 31. ISBN 80-86355-54-3.

⁵⁸ Tamtéž., str. 34,35,44.

*desetin jejich členů již zrušen...*⁵⁹ Ze setkání těchto dělnických zástupců vzešlo Mezinárodní dělnické sdružení, neoficiálně nazývané první internacionála, v jejímž programu bylo zahrnuto získání politické moci pro dělníky, boj proti privilegiím velkých vlastníků půdy i spolupráce evropských proletářů.

Později došlo k rozpadu na dva hlavní proudy – anarchisty (proudhonisté, bakuninovci) a marxisty. Pod vlivem internacionály začínají v 60. a 70. letech vznikat socialistické politické strany.⁶⁰

Trvající snahy o získání kolonií a imperiální ambice evropských zemí dále vedly k vypuknutí 1. světové války.

1.3.1 Bernard Bolzano

Bernard Placidus Johann Nepomuk Bolzano se narodil roku 1781 v Praze v rodině pražského starožitníka a obchodníka s uměleckými předměty a zbožné pražské Němky. Zemřel v Praze v roce 1848. Od dětství byl velmi chatrného zdraví a těžká plicní nemoc ho provázela celý život.

Za svou vlast považoval vždy Čechy, protože, podle něj, je vlastní ta země, od níž jsme dostali nejvíce dobrodiní a které můžeme prokázat nejvíce služeb.⁶¹

Bolzano absolvoval piaristické gymnázium a filosofickou fakultu v Praze, kde především v matematice vynikl tak výrazně, že již v devatenácti letech suploval za nemocného profesora. Kromě matematiky byl Bolzano také logik, filozof, náboženský a sociálně etický myslitel, římskokatolický kněz a revolucionář.

Zpočátku se věnoval převážně teologii, od roku 1805 začal přednášet náboženství na universitě, kde se stal idolem svých studentů. Jeho přednášky byly velmi originální. Hluboká víra se u Bolzana pojila s bystrým rozumovým rozbořením, což mu přinášelo spoustu nepřátel a množství potíží u vysokých církevních kruhů. Roku 1820

⁵⁹ ENGELS, B., MARX, K. *Komunistický manifest*. 1. vyd. Praha: Michal Zítka – Otakar II., 2000. 69 s., str. 46. ISBN 80-86355-54-3.

⁶⁰ NĚMEC, V. *Dělnická hnutí*. [online]. © 1997-2015 [cit. 2015-01-26]. Dostupné z: <http://www.dejepis.com/ucebnice/delnicka-hnuti/>

⁶¹ LOUŽIL J. In: BOLZANO, B. *O nejlepším státě*. 2. vyd. Praha: Mladá fronta, 1981. 176 s., str. 156.

mu učení bylo definitivně zakázáno, a tak se mohl věnovat badatelské práci, vrátil se zpět k matematice a dosáhl zde vynikajících úspěchů.⁶²

Kvůli nemožnosti publikovat zůstala většina jeho prací v rukopisech. Některé jeho práce vycházely alespoň v zahraničí pod pseudonymem Michal Josef Fesl nebo František Prihonski, což byla jména jeho prvních studentů.

Nepřátele si Bolzano jistě udělal i svými tvrzeními o tehdejší společnosti. Poukazuje na to, že spousta lidí trpí hlady nebo umírá na nedostatek jiných potřeb, nejen v důsledku špatného přerozdělování statků, ale také z toho důvodu, že velká část země leží ladem. Prý se ale ani nediví, že lidé ještě stále nepřišli na nejlepší možné uspořádání společnosti, protože ve většině zemí se o těchto otázkách vůbec nesmí veřejně mluvit, a pokud ano, smí se jen vychvalovat uspořádání stávající.⁶³

„...Právem o něm bylo řečeno, že v oboru nauky o společnosti, předběhl současníky o celá desetiletí a vytvořil naši první, a vlastně jedinou ucelenou socialistickou utopii,“⁶⁴ tvrdí Loužil ve své předmluvě k Bolznově knize O nejlepším státě.

Bolzano zemřel na ochrnutí plic, protože trpěl otevřenou tuberkulózou. Je pochován na Olšanském hřbitově.⁶⁵

1.3.2 Bernard Bolzano – O nejlepším státě

Bolzano hned na začátku zdůrazňuje, že nikoho nechce svým spisem nabádat k boření dosavadního systému a ukvapenému následování myšlenek, které v knize naznačuje. Uvědomuje si, že taková násilná změna by přinesla více škody než užitku. Proto si přeje, aby lidé jen přemýšleli o těchto věcech, šířili je, opravili a doplnili tak, aby se přizpůsobovaly každé situaci a době.

Bolzano si je také vědom toho, že nelze navrhnout uspořádání tak, aby vyhovovalo všem a bylo dokonalé, nýbrž uznává, že všechno má své výhody

⁶² ÚI AV ČR. *Kdo byl Bernard Bolzano*. [online]. © 2007 [cit. 2015-01-26]. Dostupné z: <http://www.cs.cas.cz/bolzano/o-bernardu-bolzanovi>

⁶³ BOLZANO, B. *O nejlepším státě*. 2. vyd. Praha: Mladá fronta, 1981. 176 s., str.15-17.

⁶⁴ LOUŽIL J. In: BOLZANO, B. *O nejlepším státě*. 2. vyd. Praha: Mladá fronta, 1981. 176 s., str. 171.

⁶⁵ ÚI AV ČR. *Kdo byl Bernard Bolzano*. [online]. © 2007 [cit. 2015-01-26]. Dostupné z: <http://www.cs.cas.cz/bolzano/o-bernardu-bolzanovi>

i nevýhody, a zastává názor, že nejlepším způsobem, jak navrhnout změny ve společnosti, je vzít si za své vždy to nastavení, jehož výhody jsou v převaze nad nevýhodami.

Prvním ustanovením knihy je účel a cíl, ke kterému má všechna snaha o popis nejlepšího státu spět. Tím má být „...ctnost a blaho celku, že každý zákon a každá instituce v něm mají být takové, jaké žádá pokrok mravnosti a pokrok celkového blahobytu.“⁶⁶

Dále také zdůrazňuje, že: „Je chybou ústavy, záleží-li teprve na administrativě, a tedy pouze na náhodě, bude-li na tom občan dobře nebo ne. Dobrá ústava nesmí svěřovat blaho občanů jen náhodě, nýbrž musí být upravena tak, aby i v případě, že ti, kterým je svěřena určitá moc, nekonají vždy všechno nejlépe, majíce někdy na zřeteli jen vlastní prospěch, netrpěl celek.“⁶⁷

Bolzano uvádí, že by si přál, aby přišel čas, kdy všichni lidé se budou považovat za jeden celek, tedy že vznikne jednotný stát, kde se každý bude muset řídit tím, co je vůlí celku.⁶⁸ Ale protože prozatím to tak není, ustanovuje, kdo bude **občanem** Nejlepšího státu. Tím tedy bude každý, kdo o to žádá a prokáže, že bude poslušný státních zákonů. S ním, samozřejmě, i jeho děti, do doby, než budou samy moci rozhodnout, chtějí-li v tomto svazku zůstat.

Stát nadále bude trpět cizince, kteří jsou zde jen na nějaký čas, nebo nechtějí být občany státu z nějakého formálního důvodu. Musí ale poslouchat alespoň ty zákony, aby nebyli na škodu státu. Jiné zákony poslouchat nemusí, ale nebudou také mít právo na výhody, které z tohoto plynou. Pokud se ale již někdo stane občanem, nelze z tohoto svazku vystoupit jen proto, aby se například vyhnul trestu. Až si trest odpyká, může se vystěhovat.

Dále podotýká, že celek – stát – by měl podporovat menší společnosti, které v něm vznikají, čili rodiny, náboženské společnosti, pracovní společnosti apod. Dále samozřejmě obce. Ty by měly vždy čítat asi po stu rodin tak, aby každý příslušník obce mohl dobře poznat mravy, vlastnosti, poměry a potřeby všech ostatních členů. Obce by se pak měly sdružovat v uskupení sloužící k vzájemné výpomoci. V těch by se sdružilo

⁶⁶ BOLZANO, B. *O nejlepším státě*. 2. vyd.. Praha: Mladá fronta, 1981. 176 s., str.18.

⁶⁷ Tamtéž, str.19.

⁶⁸ Tamtéž, str.22.

asi sto obcí, zvat bychom je mohli např. okresy, kraje nebo župy. Asi sto okresů pak by se zvalo zemí.

Bolzano se domnívá, že žádný dospělý člen by neměl být zcela vyloučen z účasti na **zákonodárství**. Tato účast by však neměla být stejná v každém případě a u každého člena. Jsou totiž případy, kde by se věc měla stát právoplatnou jen za souhlasu většího počtu občanů a slyšet by měl být každý z nich, pokud je dospělý a není zločinec. Potom jsou ale případy, kdy stačí rozhodnutí pouze určitých jednotlivců.

Z hlasování by tak Bolzano vyloučil tyto 3 skupiny:

- I. Všechny, kteří o věci, o níž se jedná, nic nevědí.
- II. Všechny, kdo neucítí ani příjemné, natož nepříjemné následky rozhodnutí, ať již bude rozhodnuto jakkoliv. Leda že by se ti, jichž se to týká, nedovedli shodnout a určili si jiné občany za rozhodčí.
- III. Všechny, kteří jsou podezřelí, že nemají dobrou vůli, jaké je k posouzení třeba.

Podobně jako již utopie novověku, i Bolzano považuje za důležité, aby se lid mohl vyjadřovat k chodu státu. Každý tak může podat návrh na úpravu zřízení, ten se předloží ke zkoumání, asi tak šesti na sobě nezávislým lidem, aby zkoumáním všech návrhů nebyli obtěžováni všichni lidé. Pokud se tato šestice jednohlasně shodne, že návrh nestojí za zkoumání, bude zamítnut.

K volbám se v určitý čas dostaví všichni, jež chtějí hlasovat. *„Budou-li mínění rozdílná a jedni budou myslet, že budou provedením návrhu poškozeni, udají škodu, jaká by tím pro ně vznikla. Nebude-li tato škoda zcela jasná protivné straně, musí být oceněna nestrannými znalci. Strana těch, kdo jsou pro návrh, pak zkoumá, zda výhody, které si slibuje, dostatečně vyváží zmíněnou škodu, a vypočítá odškodnění, jehož by se dostalo jednotlivcům.“*⁶⁹

Žádné usnesení většiny by se však nestalo zákonem, dokud by ho většinou devíti desetin hlasů neodsouhlasila **rada starších**. Tato rada bude souhrnem osob obojího pohlaví, které budou voleny většinou hlasů v každé obci na tři roky. Zvoleni budou moci být jen osoby starší šedesáti let, jež se osvědčily poctivým charakterem, znalostí věcí apod. Za zvláštní zásluhy by se mohla zvolit i mladší osoba, nesmělo by ji ale být méně než čtyřicet let. Rada starších by nejen mohla zrušit zavedení zákona, ale také

⁶⁹ BOLZANO, B. *O nejlepším státě*. 2. vyd.. Praha: Mladá fronta, 1981. 176 s., str.26.

jeho zavedení vynutit – může být totiž přijat zákon, který sice neměl většinu hlasů obyvatel, ale má většinu hlasů rady starších.

Bolzano se domnívá, že lidé budou více dbát zákonů, které si odsouhlasili, nebo dokonce navrhli sami. K právu rady starších schválit i zákon nepřijatý většinou lidí se pak vyjadřuje tak, že lidé, kteří byli zvoleni jako nejmoudřejší, budou mít určitý vliv na ostatní obyvatele a ti dají na jejich názor.

Rada se má také snažit dokázat svůj názor na věc rozšiřováním úvah a pojednání, které vyvrátí předsudky proti tomuto zákonu.

Pokud je ale například potřeba schválit nějaký pokus či objevnou plavbu, zkrátka něco, co přinese užitek jen určitému oboru, musí být ve státě někdo, kdo rozumí nejen tomu oboru, ale i státním věcem, aby mohl určit, zda je možné toto povolit, financovat to apod. Právě kvůli tomuto účelu je potřeba mít v každém státě několik lidí, kteří budou od mládí získávat nejen odborné vědomosti, ale také se budou seznamovat s poměry ve státě. Tito lidé by měli právo a povinnost rozhodovat jménem lidu, pokud by na nějaké rozhodnutí nebylo moc času, nebo věc, o kterou jde, by nestála za tolik času a práce, kterou by dalo vyslechnutí tolika hlasů. Takovéto osoby nazývá Bolzano **vládou** nebo představenstvem, každého jednotlivého člena pak představeným. Toto neustálé vzdělávání a výkon funkce zabere všechn jejich čas, a tak budou vydržování veřejným nákladem – obecní představenstvo obcí, okresní na náklad okresu apod.

Voleni budou občany na 3 roky. Volby v obcích a okresech zajistí to, že nebude zvolen nikdo nevhodný, neboť všichni se budou navzájem znát. K volbám se dostaví všichni najednou a každý upozorní na nejlepší kandidáty, jejich vlastnosti a výkony, aby ostatní mohli vznášet námítky, případně představit lepší kandidáty. V další schůzi se přistoupí k hlasování. Zajímavé je, že výsledky voleb by počítaly děti. Ty by sbíraly do uren jména kandidátů a starší děti by je pak na vyvýšeném místě, odděleném mřížovým, před zraky diváků rozbalily a spočítaly. Posledním krokem by bylo zeptat se zvoleného, zda funkci přijímá.

Pro volbu vyšších představitelů Bolzano navrhuje toto: „...*bude nejmoudřejší, aby tito vyšší státní činitelé nebyli voleni všemi lidmi, nýbrž představení okresní od představených jednotlivých obcí toho okresu, zemští od okresních atd. – či raději nikoli voleni, nýbrž navrhováni. A to asi takto: budiž od nich navržen vždy větší počet*

kandidátů, např. dvakrát tolik, než je jich třeba, a budiž pak ponecháno navrženým samým, aby rozhodli, kteří z nich se mají oněch funkcí ujmout.“⁷⁰

Věci, které smí rozhodnout vláda a které potřebují vyslechnutí lidu, budou zakotveny v ústavě. Pro všechna rozhodnutí však platí, že rozhodnout se nesmí při prvním jednání – pokud tato věc není zvláště neodkladná – má se nechat čas k přemýšlení a diskusi.

Každý rok musí vláda vydávat tištěnou zprávu o všech svých jednáních a opatřeních, o příjmech a jejich užití, a to v takové formě, aby si ji mohl každý občan pročíst. Úřad není nijak výrazně platově zvýhodněn. S tím odpadne riziko, že by se na tato místa chtěl někdo dostat jen ze ziskovosti.

O donucovacích opatřeních – budou ustanoveni soudci, kteří budou mít k ruce vykonavatele, policejní zřízení, hlídkové a bezpečnostní strážce. Soudci rozhodnou, zda a jakého je třeba opatření, vykonavatelé ho pak vykonají. Těžší tresty a pokuty bude muset udělit soud dle zákonů, které budou vydány v takovém počtu, aby bylo možné se s nimi seznámit již při školní docházce.

Aby se stát ubránil jak vnějším útokům, tak vnitřním vzpourám, bude každý občan vychováván k obraně a cvičen ve zbraní. Zbraně však budou uloženy tak, aby byly v bezpečí a zároveň k nim byl rychlý přístup, pokud bude třeba. Nebudou pod správou jednotlivců, ale soudních úředníků. Bolzano spoléhá na to, a v tomto má opačný názor, než jaký uváděl Platon (viz str. 23), že pokud zaútočí nějaký stát, bude muset počítat s tím, že námezdní vojsko nebojuje tak dobře, jako občané, kteří brání svou svobodu a své rodiny.

Vnitřní vzpoura pak, dle Bolzana, vzniká ze dvou důvodů: buď že se lidé vinou špatné ústavy dostanou do chudoby, anebo že se lidé stanou přívrženci někoho, kdo si je získá buď penězi, nebo sliby, že pod jeho vedením dojdou k blahobytu. Toho se Nejlepší stát obávat nemusí, protože pokud v něm někdo upadne do chudoby, bude to jen jeho vlastní vinou. K druhému důvodu pak uvádí, že ve státě nebude nikdo, kdo by měl o tak výrazné množství peněz více než ostatní. Lidé by mohli vzbouřit jen, kdyby se schválilo něco, co jim nevyhovuje. Pak by ale na žádost těchto občanů byla věc předložena k nové úvaze. Objeví-li se rebelové, kteří by chtěli dosáhnout násilím toho, čeho nedosáhnou cestou zákona, spoléhá Bolzano na to, že vzbouřenci nebudou mít zbraně,

⁷⁰ BOLZANO, B. *O nejlepší státě*. 2. vyd.. Praha: Mladá fronta, 1981. 176 s., str.34.

protože ty budou uloženy pod správou soudních úředníků. Tak vzbuřenci nebudou mít naději na úspěch. Dále pak také počítá s tím, že se objeví občané spolehliví, kteří o vzpouře hned vyrozumí úřady.

Bolzano celkově spoléhá na uvědomělost občanů, předpokládá, že každý občan nahlásí vše, co vidí špatného, ale i dobrého. Tím, že lidé v naší společnosti neuznávají takovéto počiny, se, podle něj, legitimizují prohřešky úředníků a lidí na vyšších místech. Prostě není žalobců. Říká proto, že oznamovací povinnost se v Nejlepším státě musí vštěpovat již malým dětem. Zřídí se proto úřad, kam se budou udání posílat. Anonymy se řešit nebudou, ale jméno žalobce uvidí jen jediný úředník vázaný mlčenlivostí. Potom se vše prověří. Pokud se prokáže nevina, bude vyšetřován žalobce. Pokud se ovšem prokáže vina, budou trestány i osoby, které o všem věděly a neoznámily to.

Stejně se ohlašují i činy záslužné. Z morálních důvodů se tyto činy však neodměňují jinak, než úctou, tedy uvedením činu ve známost na veřejnosti. Dále se zřídí tzv. **soudy mravnosti**. Jednou za rok se zde čtou jména všech občanů starších patnácti let a ke každému bude možno uvést posudek – jak žil, pracoval apod. Odměny a tresty, které bude možné udělit, lze vidět v příloze A.

O náboženství: Není možno někoho nutit, aby uznával náboženství, kterému uvnitř doopravdy nevěří, jen aby mu byly přiznány nějaké výhody nebo práva. Ještě horší než snaha nalákat člověka odměnami, aby něco vyznával, je pokus dosáhnout toho násilím. To platí o každém smýšlení, o náboženském dvojnásob.

Pokud tedy nějakí občané chtějí uznávat toho, či onoho Boha, ať jim to stát povolí. Ať si také mezi sebou určí své kněze, kterého budou ale příslušníci tohoto náboženství také zaopatřovat. Každý, kdo se z náboženských pohnutek dopustí něčeho, co je obecně škodlivé, nebo je to zakázané zákonem, bude potrestán. Zjistí-li se, že tyto nebezpečné názory má více obyvatel, zajistí stát, aby tyto názory byly vyvráceny osvětou: „*Z toho však neplyne, že by snad ti, kdo jsou tak nešťastní, že jejich náboženské představy jsou bludné, měli být za to stíháni, ba dokonce vyháněni ze země. Souhlasí-li jinak jejich jednání se státními zákony, budiž jejich víra trpěna, než se pomalu podaří poučit je o něčem lepším.*“⁷¹

Administrativní činitelé musejí vždy při tvorbě nařízení přihlídnout ke zvykům a smýšlení osob jiného náboženství a zvážit, jak na ně bude nařízení působit.

⁷¹ BOLZANO, B. *O nejlepším státě*. 2. vyd.. Praha: Mladá fronta, 1981. 176 s., str. 48.

Nové náboženské názory je nepřijatelné hlásat prvotně mezi mládeží. K tomu jsou určeny knihy, a to za jistého omezení. Tak se Bolzano dostává k **cenзуře**. Tvrdí, že pokud se vytiskne něco nevhodného, nikdo už nevrátí vynaložený čas a prostředky, tím méně mravní a jiné společenské škody, proto je lepší zavést cenzuru jako prevenci. Žádná kniha tudíž nesmí být vytištěna, dokud nedosáhne aproby cenzorů, kteří mají právo zabavit buď určité místo, nebo celé dílo z důvodů uvedených v příloze B.

O svobodě a rovnosti: Bolzano spoléhá na to, že lidé nebudou za omezení považovat to, co prospívá jim samým i obecnému blahu. „*Je-li pak dokonce to, v čem společnost brání, nebo co nám aspoň znesnadňuje dělat, sice velmi svůdné, avšak přece jen zlo a křivda, vidíme v tomto omezení dobrodiní nejen pro jiné, ale i pro sebe.*“⁷²

Pokud jde o rovnost, říká Bolzano, že nemohou si všichni lidé být rovni, už jen proto, že jejich povinnosti se musí řídit jejich potřebami i jejich silami. Dvě nerovnosti jsou však obzvláště škodlivé: majetková nerovnost a nadprávi spojená s původem.

Bolzano však hned upozorňuje, že úplná majetková rovnost není ani možná, ani žádoucí. Říká, že je vhodné, když stát podporuje občany, aby si svou pílí vydělali více než jiní. Zhoubné uspořádání je však takové, které dovolí, aby majetek jednotlivců vyrostl do přílišné výše. Takové bohatství může vzniknout jedině tak, že ostatní zchudnou, a nemůže existovat, aniž by jeho držitel nezískával krok za krokem nebezpečný vliv na své spoluobčany. Je jenom na mravnosti tohoto boháče, zda bohatství zneužije, nebo ho užije k obecnému prospěchu. Navíc i v tomto, druhém případě, to není nejlepší možnost. Totiž ti, kdo žijí z takového dobrodiní, žili by mnohem raději nezávisle na něm. Další nevýhodou takového bohatství je také to, že kazí charakter – když už ne charakter majitele, tak určitě jeho dědiců.

Tím méně by se mělo dědit například postavení, nebo nějaké výsady. Jediné, u čeho je třeba přihlížet k dědičnosti, jsou sklony, které potomci mohou mít po rodičích. Na ty je třeba brát ohled ve výchově.

Stát by měl nařídit jedině dvě výjimky přednosti, a to mezi uchazeči, kteří mají na nějakou věc stejný nárok, měla by se dát přednost ženě před mužem. Při stejném pohlaví pak uchazeči staršímu: „*Dávat přednost ženám přikazuje zřetel k jejich větší slabosti a k bolestem, kterými je toto pohlaví postiženo – k slabosti a bolestem, které by měly vést každého, kdo je muž, k soucitu a vyzývání k jeho ochraně. Dávat přednost*

⁷² BOLZANO, B. *O nejlepším státě*. 2. vyd.. Praha: Mladá fronta, 1981. 176 s., str.40.

vyššímu věku člověka je přirozený důsledek předpokladu, že ten, kdo žil déle, si získal i větší zásluhy.⁷³ Přednost se dává ženě, až když dospěje, ne od dětství. Navíc povinnost dávat přednost ženě se nevztahuje na starce, ti mají mít přednost vždy.

O majetku: Nejzásadnějším pravidlem je užitečnost majetku pro jednotlivce a pro celek: „*Nějaká věc smí být prohlášena za majetek jednotlivce jen tehdy, tehdy však v každém případě, je-li celku prospěšnější, aby tomuto jednotlivci toto vlastnické právo přiznal, než aby mu je odepřel.*“⁷⁴ Dále je nemožné, aby jednatel vlastnil věc, která pro něj nemá užitek, ale pro celek by byla prospěšná.

Ani věc, kterou někdo vyrobí, nebude mít právo vlastnit – bude mít pouze právo na odměnu za práci. Pro představu o smyslu této zásady uvádí Bolzano příklad zemědělce, kterému slíbíme plody, které získá obděláváním půdy. Jistě bude mnohem více motivován k obdělávání půdy, pokud mu stát nabídne pevnou a jistou mzdu za práci, bez ohledu na to, jestli se úroda vydaří nebo ne.

Další pravidlo upravuje vlastnění věcí vzácných, tj. věcí, které získávají svou hodnotu jenom tím, že jsou vzácné. Takové věci se tedy, podle Bolzana, nehodí za majetek jednotlivců. Mají patřit státu, který je použije pro potěchu všech, například na výzdobu při slavnostech. Jednatel vede taková věc jen k marnivosti a pošetilým výdajům, ostatní zase k závisti a nespokojenosti s osudem. Je však ještě jedna kategorie věcí vzácných, ty získávají svou vzácnost tím, že jsou například památkou na nějakého blízkého člověka. Tyto věci pak samozřejmě jednatel vlastnit smí.

Další pravidlo zapovídá právo darovací nebo právo prodeje, zakazuje také to, aby si lidé věci mezi sebou půjčovali. Tak by se totiž mohlo stát, že se věc dostane do ruky lidem, kteří ji neumí užívat. Stejně je zakázáno půjčování peněz. Půjčovat si lze pouze od státu, pokud člověk prokáže, že si půjčuje na správnou věc. U státu bude možné si peníze též uložit s asi půlprocentním úrokem, u vyšších částek se úrok snižuje. Dalším důležitým pravidlem je zákaz práva dědického. Dědictví se ujme obec, pokud se některé věci nehodí spíše kraji nebo státu. Hlavním důvodem, který Bolzano uvádí, je, že děti, které mají bohaté rodiče, počítají s tímto jměním, zahálí a ubíjí čas, který by mohly smysluplně využít. Další důvod je hromadění bohatství určitých rodů na úkor ostatních. Odkázat bude možné jen věci, které mají subjektivní hodnotu památky, nebo

⁷³ BOLZANO, B. *O nejlepší státě*. 2. vyd.. Praha: Mladá fronta, 1981. 176 s., str.97.

⁷⁴ Tamtéž, str.58.

se bude moci odkazovat podmíněčně, pokud to schválí stát. Ten pak vydá věc dědici poté, co dědic nahradí její cenu.

Bolzano ale upozorňuje, že dokud nebude ve státě zřízení, které zabrání tomu, aby dědictví neplnilo kapsy různých příživníků, dokud se nezaručí, že stát nesmí peníze využít do té doby, než bude postaráno o osiřelé děti, nesmí toto pravidlo vstoupit v platnost.

Majetkem jednotlivce nesmí být to, co může přinášet užitek více lidem současně jako obrazy, knihy a jiná umělecká díla. Majitel pak totiž získává pocit, že může s těmito věcmi nakládat, jak chce, třeba je zničit, nebo zamezit ostatním lidem přístup k nim.

Pokud jedinec ztratí svou schopnost užívat věc, nebo ji už nebude potřebovat, jeho vlastnické právo zaniká. Například pokud někdo pěstuje ovoce jen pro sebe, může ho stát vyvlastnit pro potřeby nemocného souseda a majiteli dát náhradu. Pokud však někdo oslepne, ztrácí právo na brýle i na náhradu za ně – ztratí-li totiž věc, kterou nepotřebuje, neztrácí tím vlastně nic.

Je-li majetek, který si někdo přeje získat, majetkem veřejným, a žadatel nemá, čím ho zaplatit, přizná se mu věc do vlastnictví bezplatně. Pokud má něco, co může postrádat, zaplatí přiměřenou cenu. Dalším způsobem jak zaplatit, je také možnost prokázat nějakou službu státu. Pokud má někdo zájem o majetek jednotlivce, mohou se dohodnout na náhradě, pokud tím neporuší žádný z uvedených zákonů. Všechny smlouvy se musí sepisovat veřejně.

Bolzano se všech těchto omezení nebojí, myslí si, že lidem vadit nebudou, vysvětluje to takto: „*Jediný důvod, proč se stát v zásazích do majetkových věcí občanů omezuje, je ten, že nechce zajít tak daleko, aby vznikly ve státě nepokoje z rozdráždění té části občanstva, která by se tím cítila ve svých zájmech příliš dotčena. Nezapomeňme však, že občan snese tím více těchto zásahů, čím více bude patrné, že cílem je tu jen blaho celku, a čím vyšší mravní úroveň občan výchovou dosáhne. Vždyť i nyní v našich poměrech, snese občan mnoho zásahů do osobního vlastnictví, ačkoli je někdy až příliš patrné, že vodítkem zde není obecné blaho, nýbrž prostě sobeckost a zájem menšiny.*“⁷⁵

Ve státě se nebude posuzovat čest člověka dle jeho majetku, ale podle toho, zda žije střídmě, vystačí s málem a stará se o blaho jiných.

⁷⁵ BOLZANO, B. *O nejlepším státě*. 2. vyd.. Praha: Mladá fronta, 1981. 176 s., str.69.

O výchově a vzdělání: Platí, že nejlepší výchovu mohou poskytnout rodiče, jsou-li sami náležitě vzděláni. Pokud se však zjistí, že rodiče jsou nezodpovědní, prchliví nebo vedou-li nezřízený život, může být dítě odebráno a svěřeno do výchovy jiným rodičům v jiné obci, aby se dítě, ke své škodě, příliš brzy nedozvědělo, proč bylo odebráno. Také děti osiřelé se svěří do péče rodinám, jež děti mít nemohou, nebo jich chtějí více.

V každé obci bude alespoň jedna *obecná škola* pro děti obou pohlaví do 14 nebo 15 let. Vyučované předměty je možno nalézt v příloze C. Pro děti, které projeví nadprůměrné schopnosti, budou zřízeny *školy vyšší*, avšak jen se souhlasem okresní nebo zemské vlády. Ta bude regulovat, aby studujících nebyl nadbytek. Tyto školy budou nabízet několik oborů. Studující měli by být odděleni od styků s druhým pohlavím a vzdáleni městskému ruchu. Pokud se tedy budou stýkat jen mezi sebou a svými učiteli, poznají se natolik dobře, aby pak ze svých kruhů mohli navrhnout kandidáty na zastávání úřadů. Další pravidla je možno vidět v příloze D.

I méně nadaní se však budou moci dále vzdělávat a to ve *školách nedělních*. Zde se mládež bude moci ve volných dnech naučit, co je ještě třeba. Pro zajištění celoživotního vzdělávání bude v každé obci zřízena knihovna.

Za prohřešek proti dobrým mravům bude považováno tvoření kroužků mladých lidí bez dohledu dospělých.

Kdyby některý z učenců šířil nauky, které by se státu zdály nesprávné a nebezpečné, bude vyzván, aby je dokázal v krátkém pojednání. To se předloží radě starších. Pokud se rada jednomyslně shodne, že je učení bludné, zakáže učenci tyto názory šířit. Pokud je bude šířit dále, bude sesazen z úřadu.

Péče o zdraví a život: „*Jde-li o lidský život, nechť není žádná oběť příliš těžká, lze-li jí zachránit život člověka, ne-li ovšem touto obětí lidský život stejně cenný.*“⁷⁶ Rovnocenným životem pak Bolzano nazývá život člověka, který může prožít stejné množství blaha na světě, nebo ho stejné množství působit jiným. Například je třeba klást větší důraz na záchranu života matky, než na život plodu nebo dítěte, protože je málo naděje, že dítě zůstane po smrti matky naživu.

V každé obci bude lékař. Jeho povinností bude hlásit sdružení lékařů, pokud na jím spravovaném území propukne epidemie; hlídat, zda občané obce žijí zdravým

⁷⁶ BOLZANO, B. *O nejlepším státě*. 2. vyd.. Praha: Mladá fronta, 1981. 176 s., str.56.

způsobem života a ošetřovat nemocné. Vyznamená-li se snížením úmrtnosti, horlivostí v ošetřování nebo bojem proti vzniku chorob, bude oceněn.

Za léčení a léky pro nemocné nese náklady obec, která dostane v případě potřeby pomoc od kraje, země atd.

Stát se má dále snažit odstraňovat látky a potraviny, o nichž bude dokázáno, že škodí, nebo které lze získat jen tak, že se zničí množství jiných látek. Potraviny, jichž není dostatek a mají vliv na oslabený organismus, budou přednostně prodány lidem nemocným, na lístek předepsaný lékařem. Pokud někdo projevuje vyloženou nestřídmost v jídle nebo pití, bude nejdříve varován lékařem a pokud ani to nepomůže, bude souzen u soudu mravnosti.

O zaměstnáních a způsobu života: Přesto, že se ve státě nebude trpět zahálka a každý člověk bude muset mít zaměstnání, bude se považovat za dobrodiní každý vynález, který ušetří lidskou práci. Musí se však zajistit, aby stroje nebraly lidem práci, aby každý člověk, jehož povolání zanikne, dostal povolání náhradní. Kdyby tito lidé nedovedli nic jiného, nebo kdyby jim to, co umí, nestačilo k obživě, bude povinností toho, kdo má z vynálezu zisk, aby jim nahradil rozdíl. Pokud by jim tento zisk nestačil, doplatil by zbytek stát. Čas, který ušetří stroje, může se užít k novým tvůrčím výkonům.

Obec bude mít právo disponovat vším, co člověk potřebuje k živobytí – od potravin k penězům – a tyto statky pak bude rozdělovat lidem, dle užitečnosti jejich práce. Jak je jedinec užitečný posoudí jeho okolí. Pokud bude těžké rozhodnout, dělá-li někdo opravdu tolik, kolik může, rozhodnou znalci a lékař.

Protože nejen zdraví, ale i jiné důvody vyžadují, aby člověk nedělal stále totéž, bude třeba, aby se každý v mládí naučil rozmanitým výkonům a pracím, jak tělesným, tak duševním, aby se jimi mohl zaměstnávat v době změny. Což je v protikladu s Platonovým vyzdvihováním specializace.

Zbytečná povolání budou zakázána. Například se nebude trpět prodej nezdravých potravin a nápojů, nebo se nedopustí, aby bylo tolik lidí zaměstnáno výrobou věcí sloužících jen marnivosti.

Jako řemeslo nemůže si nikdo zvolit umění, například herectví, hudebnictví apod., protože v těchto uměních lze docílit mistrovství, aniž by se jimi člověk zabýval výlučně. Navíc člověk zabývající se básnictvím, literaturou nebo vědou nemůže mít celý život takovou inspiraci, aby mu zajistila živobytí. Pokud však takovýto talentovaný

člověk bude chtít vydat nějaké dílo, zprostí ho stát povinného zaměstnání třeba na několik roků. Dramatické hry nebudou zde prováděny ani ochotnický, tím méně, aby stát dovolil vznik spolků „...jejichž členové by se cvičili jen v tom, jak napodobit výraz duševního stavu člověka, a hledali svou slávu v tom, že se dovedou zdát něčím jiným, než jsou. Stane se, jak doufám, všeobecným názorem, že tak zvané provedení dramatu je hříchem proti vkusu, asi takovým, jakým je barvení soch.“⁷⁷

Zakázáno bude také vyrábět věci, které lidstvo stojí víc, než mu dávají k užitku – tzn., že jejich výroba znamená ztrátu a vyžaduje zničení velmi mnoha jiných látek potřebných k živobytí.

Bolzano dále přichází s nápadem, že v každé obci budou budovy, kde by měl každý příležitost k užitečné práci. Kdyby tak měl volnou chvíli, kterou by chtěl trávit něčím jiným než svým povoláním, mohl by přijít sem a zde si najít vhodnou práci. Dokonce by bylo možné získat za ní i nějakou mzdu. Bolzano vznáší dokonce domněnku, že tyto domy by byly tak oblíbené jako současné hospody, protože by tam každý kromě zaměstnání našel také milou společnost.

O obchodu – Obchod by se dle Bolzana neměl nechávat v rukou jednotlivců, ale měl by se o něj postarat stát. Jednotlivci zaměstnaní obchodem by dostávali stálý plat. S prodejem by se spojilo i zdaňování zboží, čímž by se ušetřilo množství úředníků. Každá obec by zřídila obchodní dům, kam by výrobci dodávali to, co mají na prodej. Tyto obecní obchodní domy by byly spojeny s domy okresními, zemskými apod. a mezi sebou by si dodávaly, co by bylo třeba. Na každé zboží by se musela nesmazatelně vyznačit cena, aby nedošlo k podvodům. U zboží, kde toto není možné, by se upravily podmínky prodeje tak, že by se mohlo prodávat jen v určitém čase, kdy by byl přítomen svědek, který by zapsal do knihy, kolik bylo zapláceno.

Potraviny, které jsou vyhledávány jen jako lahůdky, se podrobí zdanění, čímž se jejich cena zvýší asi na dvojnásobek. Výsledek zdanění připadne obci.

Obydlí: Je vyloučeno, aby dům byl majetkem jednotlivce. Dům musí náležet obci a jeho obyvatelé musí platit obci přiměřené nájemné. „*Dům, který obývá pět nebo šest rodin, vynáší svému majiteli zpravidla tolik, že za to může žít s celou rodinou i při všech nákladech, jaké dům vyžaduje! Jaká je to nespravedlnost a zvrácenost! Pět až šest rodin žíví se své práce jednu rodinu, která – žije sama bez práce – jako by měla právo*

⁷⁷ BOLZANO, B. *O nejlepším státě*. 2. vyd.. Praha: Mladá fronta, 1981. 176 s., str.89.

*žádat, aby jí každá nájemná rodina dala šestý díl toho, z čeho žije! Není to kruté nadprávi, není to takřka robotní systém?*⁷⁸

Manželství se pokládá za svazek trvalý, uzavřený navždy. Stát povolí rozvod jen z velmi závažných důvodů. Druhý sňatek je povolen v případě zániku prvního sňatku partnerovou smrtí nebo rozvodem. Na výchovu dětí bude přispívat obec. Příjmení dědí chlapec po otci a dívka po matce.

Sňatek mezi příbuznými nebude povolen – pokud však tyto vyrůstali vzdáleni od sebe a jejich náklonost vznikla dříve, než se o příbuzenství dozvěděli, nemělo by to manželství bránit.

Při hlasování má hlas jak muž, tak žena, jsou-li v hlasování jednotní – pak se jejich hlas počítá za dva – pokud nejsou jednotní, ztratí hlas oba.

Cestování a zábavy: Cestováním se člověk také vzdělává, proto by mělo být podporováno státem. Ten by měl zřídit noclehárny, aby cestující nemuseli platit, cestují-li s povolením státu. Bezplatně také budou moci zhlédnout všechny pamětihodnosti, se kterými se na cestách setkají.

Pro zábavní účely budou zřízeny podniky, kde se lidé budou moci scházet a diskutovat, hrát hry, které nejsou hazardní, tančit a zpívat nebo provozovat nějaký sport. Bude-li však občan viděn v takovýchto zábavních podnicích často bez své rodiny, bude důvod k morálnímu odsouzení.

Zakázáno bude požívat alkohol, tabák a vše, co škodí zdraví. Zakázána bude i honba pro zábavu – střelba na terč bude povolena, dokonce se svolením lesních úřadů bude se moci skolit i zvíře, pokud toho bude zrovna třeba, ale jinak, stejně jako More, považuje Bolzano lov pro zábavu za zvrácenost a surovost, úpadek citění a vkusu občana na úroveň divocha. Pokud se ve státě rozšíří nějaká nevhodná zábava, nebude se zakazovat, nýbrž stát zajistí, aby se pozornost lidu obrátila jiným, lepším směrem.

Některé volné dny, aby se lépe využily, budou věnovány nějakému dobrodiní, např. svátky dožínek, dny díkůvzdání, dny přemýšlení o chybách a jejich odčinění apod., což se podobá Morovým zadosvátečním dnům. (viz str. 31)

Spory občanů budou si občané nejdříve řešit sami, pokud se nedohodnou, zvolí si rozhodčího. Pokud ten však objeví, u nich něco nezákonného bude povinen to nahlásit. Pokud se některé straně nebude rozhodnutí rozhodčího líbit, odvolá se k obci,

⁷⁸ BOLZANO, B. *O nejlepším státě*. 2. vyd.. Praha: Mladá fronta, 1981. 176 s., str.92.

kteřá ji přidělí soudce. Lze se odvolávat k vyšším instancím, podobně jako v našem právu.

O zdanění: „*Velikost daní, není sama o sobě zlem, ale stává se jím, používá-li stát těchto příjmů nesprávně. Použije-li jich tak, že z nich uhrazuje lépe to, co občan potřebuje, než by se stalo, kdyby občan sice daně neplatil, ale měl si hradit všechno, co vůbec potřebuje, sám, pak není důvodu, aby si někdo stěžoval na velikost daní.*“⁷⁹

Zdaňování mají být pouze ti, jejichž jmění přesahuje majetkový průměr ve státě, tj. tu sumu hodnotu, která by jednotlivci připadla, kdyby byl národní majetek rozdělen na stejné díly. Druhou zásadou je, že jim nemá být bráno nikdy vše, co přesahuje tento průměr, spíš méně. Občané budou také vyzýváni k daním dobrovolným. Druhy daní a použití výtěžku z nich je možné nalézt v příloze E.

1.3.3 Herbert George Wells

Herbert George Wells se narodil v roce 1866 v Bromley v blízkosti Londýna. V Londýně také roku 1946 zemřel.

Vystudoval Normal School of Science v Londýně, kde se také setkal se slavným biologem Thomasem H. Huxleyem, který ho velmi ovlivnil. Po studiu pracoval jako příručí v obchodě s textilem, v knihkupectví, později jako novinář a v roce 1895 se začal žít pouze psaním. Stal se také členem klubu socialistů.

Jeho spisovatelská kariéra trvala padesát let a za tu dobu napsal přes 80 knih. Kromě utopií napsal Wells také řadu knih, které se považují za antiutopie. Varuje v nich před potenciálním nebezpečím vědy a zdůrazňuje morální odpovědnost vědců. Díky těmto dílům bývá řazen k zakladatelům žánru science-fiction.

Ačkoli se Wells hodně rezervoval od sovětského systému, rozuměl velkorysým cílům ruské revoluce a roku 1920 se přátelsky setkal s Leninem. Na začátku dvacátých let pak byl vážným kandidátem do parlamentu. Roku 1934 se setkal jak se Stalinem, který mu

⁷⁹ BOLZANO, B. *O nejlepším státě*. 2. vyd.. Praha: Mladá fronta, 1981. 176 s., str.102.

učaroval, tak s Rooseveltem snažícím se ho neúspěšně získat pro své plány na záchranu světa. Během druhé světové války žil Wells ve svém domě v Regent's Park odmítaje se vystěhovat se z Londýna.⁸⁰

1.3.4 Herbert George Wells – Moderní Utopie

Wells uvádí, že jeho utopie se liší od těch starších hlavně tím, že jiné utopie popisují tak šťastnou společnost, že se uzavírá před jakoukoli změnou a pokrokem. Moderní utopie ale nesmí být statická, má být jen stanicí, která vede k řadě stanic dalších.

Wells také kritizuje ostatní utopisty za to, že nepracují s individualitami, nýbrž jen se zobecněnými lidmi: „.....vidíme pěkně, ale bezvýrazné budovy, dokonalé polnosti a mnoho lidí zdravých, šťastných a krásně oděných, ale osobně naprosto plochých,.....kde místo obličejů má postava pěkný oválek s čitelným očíslováním, Přese vši lidskost, k níž Platon dospívá, pochybuji, že by se byl kdy kdo rozehrál pro občanství v jeho Republice, pochybuji, že by kdo vydržel měsíc uprostřed bezvadné obecní ctnosti, jak ji měl v plánu More ... nikdo nechce žítí doopravdy v jakémkoliv vzájemném společenství, nemá-li se tam setkat s určitými jednotlivci. Zúrodňující styk individualit je konečným smyslem osobního života a všechny naše utopie jsou jen schémata, která mají zdokonalit tuto souhru.“⁸¹

Rozdíl je také v tom, že Wells, na rozdíl od jiných utopistů, považuje za špatné vytvářet utopii na jednom určitém místě. Vždy se prý najde někdo, kdo bude chtít toto místo napadnout. Má-li vzniknout Utopie, píše Wells, pak na celé planetě. Kniha tedy začíná tím, že se ve fantazii přeneseme na planetu stejnou, jako je planeta Země, a po celou dobu vyprávění po ní budeme putovat. Vše, co je na planetě Zemi, má svou paralelu i na planetě pro potřebu Utopie. Všechny rasy, národy, kulturní tradice a odlišnosti – vše je stejné. Jen v Utopii bude mít vše jiný vývoj než na skutečné Zemi.

⁸⁰ SOUČEK T. *Wells Herbert George*, [online]. © 2003-2015 Český-jazyk.cz [cit. 2015-01-26]. Dostupné z: <http://www.cesky-jazyk.cz/zivotopisy/herbert-george-wells.html>

⁸¹ WELLS, H. G. *Moderní utopie*. Svazek čtvrtý. Rokycany: Tiskem Jos. B. Zápotočného, 1922. 290.s., str. 20-21.

Základním předpokladem je společný jazyk. Mělo by to být několik jazyků slitých do sebe, jazyk vzniklý přebíráním a skládáním slov. V žádném případě to ale nesmí být jazyk vědecký, vždy přesný, který znemožňuje dvojsmysly, metafory a vývoj.

O svobodách: „Klasickým utopistům byla svoboda poměrně vedlejší. Považovali zřejmě ctnost a štěstí za úplně odlučitelné od svobody, a vůbec za mnohem důležitější. Ale moderní názor, který vždy důrazněji trvá na individualitě a na významu její jedinečnosti, neustále zvyšuje cenu svobody, až na konec počínáme spatřovati svobodu jako vlastní podstatu života, že svoboda je sám život a že jen mrtvé věci, věci neschopné výběru, žijí v naprosté poslušnosti zákona.“⁸²

Dále ale řeší, že každá svoboda končí tam, kde začíná svoboda druhého. Uvádí, že naprostou a dokonalou svobodu může mít jen despota, kterého všichni bez výjimky poslouchají. Každý z nás tak omezuje druhé svými právy. Uvádí příklad, kde je vidět, že i zákon nám může dávat svobodu. A to sice, za předpokladu, že by nebylo zakázáno vraždit, každý z nás by ztrácel na své svobodě, neustále by musel žít ve strachu, nosit při sobě zbraň na sebeobranu a mohlo by se stát, že dvě znesvářené rodiny s dobrými zbraněmi by svou válkou připravili o svobodu třeba celé město. Zde tedy vidíme, že i zákon vnímaný jako omezení, může naopak zvětšit celkovou svobodu: „*Socialism nebo komunism není nutně otroctvím a v anarchii není svobody.*“⁸³

Moderní utopie má tedy za úkol zarazit pouze ty svobody, které svobodu ničí, a tím dosáhnout nejvyšší obecné svobody. Jsou dvě metody omezení svobody. Jedna funguje přes zákaz – „nebudeš“ a druhá přes rozkaz – „budeš“. Plus k tomu ještě podmíněný rozkaz – „jestli uděláš tohle, pak musíš udělat tohle“. Zákaz odnímá sice určitou věc z neurčité svobody člověka, avšak zanechává mu ještě neomezenou volbu v jednání. Wells tedy dospívá k tomu, že v této utopii mohou být zákazy. Rozkazů málo, nebo vůbec žádné. A v žádném případě nepřipouští nepřímé nucení – alespoň ne pro dospělého člena utopie – leda, že by sám propadl trestu, neboť „*násilí zabíjí svobodu úplně!*“⁸⁴

Za základní svobodu považuje svobodu pohybu, proto na své cestě po planetě zatím neviděl žádné hradby, ani ploty. Zároveň ale uznává, že každý má právo na své

⁸² WELLS, H. G. *Moderní utopie*. Svazek čtvrtý. Rokycany: Tiskem Jos. B. Zápotočného, 1922. 290.s., str. 37.

⁸³ Tamtéž, str.38.

⁸⁴ Tamtéž, str. 39.

soukromí, svůj kout, kde ho nikdo nevyrušuje. Kritizuje zde Morova slova z Utopie: „Kdokoli chce, může vejít, neboť v domě není nic soukromého, aniž co by kdo nazýval svým.“ Pokud ale Wells přiznává právo na soukromí, přiznává i právo na soukromé vlastnictví – konkrétně takové vlastnictví, které omezuje druhé ve svobodě pohybu. Stanovil by tedy maximální rozlohu půdy, kterou každý může vlastnit. Čím by ale vlastnil více, tím více by platil, stejně tak čím vyšší zeď či plot, tím vyšší taxa. Zakázáno by bylo vlastnit přírodní krásy jako bystřiny, rokliny, vodopády, vyhlídky atd. Docílit přirozeného kompromisu mezi svobodou pohybu a právem na soukromí, se, podle Wellse, nemá potlačením individualit a obecnou šablonou, ale rozšířením obecné lásky a celkovým zdokonalením ducha a mravů. Navíc lidé v této utopii prý nebudou mít důvod zůstat tak často v soukromí jako dnes. Nikdo je totiž nebude omezovat, ani odsuzovat, ani pohoršovat nízkými mravy. Navíc svobodnou výchovou zbavíme lidi plachosti, a tak se Wells domnívá, že lidé se budou ve veřejném prostoru cítit jako doma. „*Moderní utopie se totiž uskuteční nikoli přizpůsobením, nýbrž pochopením.*“⁸⁵

Obyvatelé Moderní utopie budou **cestovat**, Wells si představuje celou zemi pokrytou sítí jakýchsi velmi rychlých vlaků s obytnými vagony. Tyto vlaky budou tak levné, že skoro nebude existovat obyvatel, kteří by si cestování nemohli dovolit.

V krajině určené pro práci bude sice nezdravé, nehostinné a prací zpustošené území, nebudou zde však vznikat domácnosti. Lidé sem budou pouze jezdit do zaměstnání. Oproti tomu pro domácnosti bude jinde dost místa, kde bude vhodné postavit si domácnost a žít.

Výzkumy budou vést armádní oddíly. Každá univerzita na světě bude usilovně pracovat, aby dosáhla prvenství v řešení toho, či onoho problému. Veřejnost bude informována literaturou, odbornými časopisy a zprávami o pokusech tak, aby každý mohl přispět k bádání. Wells si hodně slibuje od techniky a strojů, vidí v nich prostředek, jak odstranit důvod pro něčí otroctví nebo podřízenost.

Dále se Wells zabývá tím, jak dalece se bude Moderní utopie zabývatí osobní **morálkou**. Drží se Platonova příkladu, že poměr státního dozoru k osobní morálce se nejlépe projednává na otázce opilství. Platon ji však řešil jako otázku, kdo smí a kdo nesmí požívatí vína. To se však dalo uhlídat v malém státě, kde se skoro všichni znali a vykonávali tak dozor jeden nad druhým. Utopie bude mít za cíl udržení veřejného

⁸⁵ WELLS, H. G. *Moderní utopie*. Svazek čtvrtý. Rokycany: Tiskem Jos. B. Zápotočného, 1922. 290.s., str. 42.

pořádku a slušnosti, uchránit nedospělé a snížit pohnutky, z kterých pijáctví vzniká. Obyvatelé Moderní Utopie nedopustí, aby se obchod s lihovinami stal zdrojem veřejného důchodu. Konzumace alkoholu bude také povolena jen na zvláštních, k tomu určených místech. Veřejné opilství – ne pouhá rozjařenost, bude trestáno. Dále už však stát nepůjde; jestli prý dospělý člověk užívá či neužívá alkohol, je věc jen jeho a jeho osobního lékaře. Navíc se Wells domnívá, že pro opilství, které je zhoubné, nebude v Utopii důvodu. Lidé jím totiž jen zahánějí chmurné dny, které v Utopii nemají místa. Stejně střídme budou lidé, podle něj, jednat i v jídle. Nezříká se ale rozmanitých pokrmů, věří však, že lidé se brzy naučí „rozeznávati mezi kvalitativními a kvantitativními otázkami, mísiti dobré úmysly s dobrým rozumem a spravedlnost s moudrostí. Jedno z nejhorších zel na našem světě je jistě nezkontrolovatelná neukázněnost Dobra.“⁸⁶

Národní hospodářství: V Utopii budou peníze. I zde Wells kritizuje Mora i Platona, tentokrát za to, že byli nespravedliví k tomuto prvku. Říká, že zlato nemůže za lidskou nízkost. „Peníze, jen když se jich správně užívá, jsou v životě dobrou věcí, potřebnou v lidském životě civilisovaném, tak složitě, ale právě tak přirozeně přizpůsobené k svému účelu, jako kosti v zápěstí u člověka ... jsou smírným prostředkem mezi lidskou závislostí a svobodou. Co jiného dá člověku tolik svobody a zároveň tak silnou pohnutku k práci?“⁸⁷ Dále říká, že více než peněz, zneužívá se úvěru. Wells také rozvádí myšlenku, že úplně ideální by bylo, pokud by se neplatilo hmotou, nýbrž silou, která by se dala měřit jednotkami energie. Předpovídá velký počet veřejných podniků, které budou spravovat území velké asi jako půl Anglie a na něm získávat energii z různých přírodních zdrojů. Z této **energie** pak budou dodávat světlo, pohon a teplo pro veřejné účely, pro podniky i pro soukromé osoby, které budou platit jednotný poplatek.

Daně v různých správách budou vypočteny podle odhadnuté celkové energie ve fyzických jednotkách, v nich se budou vést i účty mezi centrální a místní vládou. Místní úřady dělaly by smlouvy, v nichž by se neplatilo mincemi, ale poukázkami na určitý počet energických jednotek. „Problémy národohospodářské teorie by se nesmírně vyjasnily, kdyby se o nich mohlo rokovati při stejné stupnici energických a nemuselo by se počítati v kolísavých hodnotách peněžních, kdyby se vskutku mohl úplně vyloučiti

⁸⁶ WELLS, H. G. *Moderní utopie*. Svazek čtvrtý. Rokycany: Tiskem Jos. B. Zápotočného, 1922. 290.s., str. 64.

⁸⁷ Tamtéž, str. 69.

pojmem obchodu."⁸⁸. Stát bude tedy mít v moci všechny prameny energie a buď přímo, nebo skrze nájemce bude prameny rozvíjet, vyrábět energii, potravu, dodávat lidem energii na poukázky, pronajímat ji, povolovat apod.

Dále bude udržovat lacinou a rychlou dopravu, pořádek, spravedlnost, bude rozdělovat práci, rozdělovat plodiny, udržovat zdraví, podporovat vědu. Vše se mu vrátí v podobě nájemného z pozemků, jízdného, ražby mincí, převodní taxy, pokut apod.

Wells se domnívá, že jmění dodává člověku svobodu. Říká, že pokud někdo nemá nic, musí to neustále shánět, a je tak otrokem svých potřeb. Zatímco čím více člověk vlastní, tím více má svobody. Jako nevýhodu vidí to, že jmění člověka na Zemi může narůst až do takových rozměrů, kdy jeho svoboda utlačuje svobodu ostatních:

„Cílem všech zákonů o vlastnictví, platných v Utopii, bude též cíl, který proniká celou utopickou organisací, totiž všeobecné maximum individuální svobody. Ať podnikne stát neb velcí bohatí lidé neb soukromé korporace jakékoli dalekosáhlé kroky, nesmějí tyto podniky komplikováním zaměstnání vyhladovovati, vésti k nedobrovolnému vystěhování, ničití možnost volby a nutiti k otrocké poslušnosti."⁸⁹

Každý má právo vlastnit to, co spravedlivě získal. To také může vyměňovat a prodávat. První kategorie věcí, tzv. věci osobní, budou vlastněny beze všech výhrad, bez jakéhokoli zdanění a také s možností odkázat je dědici. Jde hlavně o šperky, oblečení, nástroje k zaměstnání, knihy, umělecké předměty, odznaky, možná sem bude zahrnut i kůň nebo malý mechanický dopravní prostředek. Skoro ve stejné kategorii bude dům a nábytek, to bude však nepatrně zdaněno. Dále si budou obyvatelé moci dávat peníze stranou pro své děti. Všechn ostatní majetek a peníze budou po smrti majitele stát mnohem níže: co nevyčlení pro zvláštní výchovu svým dětem, to připadne státu.

Zdůrazňuje také, že bohatství není vůbec žádnou mocí, pokud ji z něj neuděláme, a pokud to tak máme v našem světě, je to nedopatřením: *„Můžete při obratném státnickém duchu určit, co se za ně dá koupiti a co nedá. Zdálo by se, že ve vašem světě učinili jste volný čas, pohyb, svobodu všeho druhu a sám život prodejným. Tím hůře pro vás! Chudý dělník je u vás stíhán nepohodlím a obavami, není divu, že vaši boháči mají moc. Ale zde rozumný oddech, slušný život může mít každý člověk snadnějším způsobem, než prodá-li se bohatým. A přes to, že jsou zde lidé bohatí, není*

⁸⁸ WELLS, H. G. *Moderní utopie*. Svazek čtvrtý. Rokycany: Tiskem Jos. B. Zápotočného, 1922. 290.s., str. 73.

⁸⁹ Tamtéž, str. 83.

*soukromého majetku, který by nebyl pouhým drobkem proti bohatství státnímu...*⁹⁰ Moc nad lidmi si lze koupit, jen pokud tito lidé jsou výjimečně slabí, nebo pokud hoví zlým choutkám.

V další kapitole potkává Wells jednoho z utopijských, který žije naprosto přírodním životem, je bosý a kritizuje zákony a umělosti Utopie: „*Nejsem jedním z vašich samurajů, z vašich dobrovolných šlechticů, kteří se chopili vlády nad světem. Mohl bych být, ovšem, ale nejsem!*“⁹¹ To je velký rozdíl mezi Moderní utopií a ostatními utopiemi. Zde je člověk, který v Utopii žije, ale pohrdá jí, nesouhlasí s ní a vybočuje. Prohřešuje se proti sociálním reformám, které jsou popsány v příloze F.

Dále Wells řeší, co dělat s šílenci, zvrhlými povahami, zloději a násilníky. Wells argumentuje tím, že kdyby tito lidé měli svobodný pohyb, omezovalo by to svobodný pohyb všech ostatních. Budou tudíž posláni na ostrovy, kde si budou moci žít, jak chtějí. Wells uvádí, že jistě budou i rádi, že se zbavili světa, který jim nevyhovoval. Nebudou však moci plodit děti. Vznikali by tak ostrovy pijáků, ostrovy podvodníků, ostrovy zlodějů. Každý by si mohl svobodně vytvořit svůj řád, průmysl i obchod. Okolo nich by pluli hlídky, aby se nemohli dostat zpět.

Pokud se někdo prohřeší poprvé, nebo u menších zločinů nepřesáhne určitou hranici (krádež třikrát, opilství sedmkrát apod.), nebo bude-li mladší pětadvaceti let, bude jen poslán do disciplinární školy. Trest smrti v Utopii nebude, zabíjet se budou jen postižená novorozeňata.

Zločin a špatné životy jsou měřítkem státního úpadku. Zde se ale každému občanu dostane výchovy a jistého minima výživy, každý bude pojištěn proti nemoci a nehodám a budou zde i organizace vyrovnávající nával zaměstnání a uvolněných dělníků, proto člověk bez peněz bude považován za bezcenného. Nikoho ani nenapadne žebrať, nebo něco žebrajícímu darovat. Pro osoby stížené neštěstím tu budou útulné hostince s nízkým poplatkem, na který lze vydělat z **minimální práce**. Minimální práce znamená, že pokud někdo bude chtít žít zahálčivým způsobem, nebo se jen potulovat, nebude to problém, vydělá-li si alespoň minimální mzdu na zaplacení pojištění, stravování, případně dluhu vzniklého rodičovstvím. „*Jsme všichni ve skutečném světě příliš zaujati ideálem příčinnosti, představou, že vehementní blázen, který si ani*

⁹⁰ WELLS, H. G. *Moderní utopie*. Svazek čtvrtý. Rokycany: Tiskem Jos. B. Zápotočného, 1922. 290.s., str. 227.

⁹¹Tamtéž, str. 104.

neoddechne, je jediné správným člověkem."⁹² Kdo však bude pracovat více, než je nutné pro minimální mzdu, bude moci více užívat odměn a lákadel Utopie.

Všichni lidé budou **identifikováni** otiskem svého prstu. Ten se pošle do centrály, kde se spojí se všemi ostatními místy, která člověk navštívil, a z toho se získají kompletní informace o životě a pohybu jakéhokoli individua. Wells zde předkládá protiargumenty liberálů, ale vzápětí je stírá s tím, že pokud člověk nedělá nic zavrženíhodného, nemusí mu vadit, že je kontrolován. Říká, že špatné stránky člověka jsou vlastně živeny anonymitou.

Utopie se snažila roztrždit lidstvo do tříd podle povahy a fantazie. Roztržení bylo velmi nevědecké, někteří jedinci patřili i do dvou nebo do tří tříd, bylo provedeno jen zhruba, ale naznačilo obrysy politické organizace. Tyto kategorie nejsou nijak určující, nic neovlivňují v životě člověka, prolínají se a mění, jsou zkrátka pouze orientační. Rozlišují se 4 hlavní třídy: poetická, kinetická, netečná a nízká. Podrobněji jsou popsány v příloze G. „*První dvě měly tvořiti živoucí tkáň státu, druhé dvě jsou pákami a opěrami, kostmi a pokožkou jeho těla.*“⁹³ Moderní Utopie uznává potřebu poetické činnosti. Poietičtí lidé tedy mají největší fantazii a tím přispívají k pokroku. Např. poietičtí lidé vytvořili představu obce a potom ustoupili lidem kinetickým, aby ji vedli. Dobrý filosof si podle Wellse uvědomuje, že lidé poietičtí jsou pro společnost nejdůležitější, a proto již ve výchově dětí se Utopie snaží, aby škola nikdy nezabrala všechnen volný čas a mohla se tak rozvíjet osobnost, její specifika a zájmy. To samé zajišťuje i v dospělosti. Možností práce za minimální mzdu, (viz str. 62) která ale zároveň zabere jen málo času, poskytuje dostatek volného času pro tyto osoby, aby mohly plně vyjadřovat své sklony. Pro pokusy a bádání, nebo třeba pro vydávání svých děl vždy naleznou tito lidé pomoc a podporu pod záštitou různých organizací zabývajících se jejich oborem, nebo v tzv. Domě Šalamounově, který spravuje a vyučuje nadané lidi.

Samurajové jsou dobrovolnou šlechtou, která tvoří jádro utopické soustavy. „*Do tohoto stavu může vstoupit každý fysicky a duševně zdravý, dospělý občan utopického státu, který bude zachovávat jeho předepsaná pravidla životní, že je mu*

⁹² WELLS, H. G. *Moderní utopie*. Svazek čtvrtý. Rokycany: Tiskem Jos. B. Zápotočného, 1922. 290.s., str. 129.

⁹³ Tamtéž, str. 210.

vykázáno mnoho zodpovědné práce ve státě.“⁹⁴ Samurajům patří celé řízení světa, hlavně pak administrativa. Jen oni mají volební právo. Nejvyšší zákonodárné shromáždění však může mít polovinu členů mimo Řád. Tvrdí se totiž, že jistá moudrost vzniká z hříchu a nevázanosti, která je potřebná pro dokonalé ovládnání života. Každý vládce i úředník je každé 3 roky podroben zkoušce před porotou, která určí, má-li být na jeho místo zvolen někdo nový.

Samurajství je činnost dobrovolná, ale v podstatě každý, kdo má nějakou zodpovědnou funkci – ředitelé škol, lékaři, soudcové, advokáti, zákonodárci – musí být samurajem. Všichni samurajové však musí zachovávat Řád, který je ustanoven tak, aby vylučoval lidi netečné a odpuzoval nízké. Řád má tři části: seznam podmínek, seznam zákazů a seznam příkazů. Vše, co je potřeba proto, aby člověk mohl být samurajem, je uvedeno v příloze H.

Stát se samurajem může každý, kdo má dobrou vůli: *„Jejich děti se zpravidla stávají samuraji, ale není to výluční kasta. Každý, kdo uzná za vhodné, může do ní kdykoli vstoupiti, podrobí-li se velice přísným podmínkám, a tak na rozdíl od všech ostatních privilegovaných kast, které svět viděl, roste v poměru ke všemu obyvatelstvu, a může vskutku na konec pojmouti téměř veškeré obyvatelstvo země.“*⁹⁵

Hrdost není, dle Wellse, nejušlechtlejší částí duše, ale je v ní nejlepším sebevládcem. To souvisí s tím, že člověk nemá svůj přirozený pud přehánět a využívat ho co nejvíce, ale naopak ho řídit. Pud se nemá přespříliš ukájet, zbytečně dráždit, ale také by neměl nikoho zbytečně trápit. Stejně je to s **náboženstvím**, nesmí se však, stejně jako třeba žízeň, nebo touha, zvrátit do nebezpečných rozměrů. I člověk věřící musí kriticky přemýšlet. *„Bůh vypadá jinak podle individuality každého člověka, a intimní otázka náboženská, musí tedy existovati pro lidi v samotě, když jsou s Bohem sami. Náboženství ve své podstatě je poměrem mezi Bohem a člověkem, je zvráceností dělati z něho poměr mezi člověkem a člověkem, a člověk právě tak nedosáhne Boha skrze kněze, jako nemůže milovati svoji ženu skrze kněze.“*⁹⁶

Protože stát, jehož populace vzrůstá nezřízeným instinktem, upadá do bídy, je potřeba mít také zákony týkající se **manželství a mateřství**. Wells jednoznačně zamítá

⁹⁴ WELLS, H. G. *Moderní utopie*. Svazek čtvrtý. Rokycany: Tiskem Jos. B. Zápotočného, 1922. 290.s., str. 205.

⁹⁵ Tamtéž, str. 234.

⁹⁶ Tamtéž, str. 236.

jakékoli pokusy ostatních utopistů o kontrolované plození. Nejvýraznějším projevem individuality je pro něj totiž svobodný výběr druhu k plození. Přesto má stát, dle Wellse, co mluvit do plození dětí, o které se má také z části starat. Pokud tedy v Utopii chce kdokoli plodit potomstvo, musí nejdříve dosáhnout určitého věku, fyzické vyspělosti, nesmí trpět dědičnou chorobou a také musí dosáhnout určité osobní výkonnosti tak, aby byl soběstačným.

Také nesmí být zločincem, leda, že by si svůj trest již odpykal. Pokud přesto některý z občanů zplodí potomka, bude státu zavázán dluhem, pokud ho nesplatí, bude mu odejmuta svoboda.

Mateřství bude pokládáno za službu státu. Každé ženě, která se stane matkou dítěte, které plní průměrné požadavky duševního a fyzického vývoje, vyplatí stát jistou odměnu za porod a bude jí pravidelně platit částky, které jí zajistí dostatek peněz na živobytí pro sebe i pro dítě. Žena tak nemusí pracovat a může se věnovat výchově. Pokud bude dítě nadprůměrné, bude částka vyšší. Dítě, které zabezpečuje matce tento nárok, ale musí vzniknout z manželství, které plní předepsané podmínky. Obě strany musí být zdravé a v plné síle, ženě musí být minimálně 21, muži minimálně 26 nebo 27 let, dále musí být obě strany dostatečně rozumné a mít osvojenou alespoň základní míru vzdělání. Muž musí mít zaplacený všechny pohledávky a příjem vyšší než minimum.

Podmínkou uvedenou v manželské smlouvě je cudnost ženy. Prokáže-li se její nevěra, manželství bude **rozvedeno** a stát i manžel bude zbaven povinnosti starat se o její nemanželské potomky. Muž není povinen, ze zřejmých důvodů, udržovat věrnost, však pokud jeho nevěrou manželka trpí, má právo na to, aby manželství bylo rozvedeno. Stejně tak se manželství může rozvésti z dalších důvodů, jako je opilství, násilí, nebo jiné špatné zvyky kterékoli strany.

Pokud spolu budou chtít žít občané jinak než v manželství, bude to čistě jejich věc. Jestliže se jim však narodí dítě, budou povinni ho sami živit a vychovávat.

V manželské smlouvě nebude žádných finančních závazků, leda pokud by to bylo vedlejším opatřením pro budoucí děti. Zkrátka stát zasahuje jen do péče o děti. Soukromý život dospělých nijak neomezuje.

Moderní utopie nebude zakazovat ani spojení – manželství – tří a více osob. Jako inspiraci vidí Wells v komunitě Johna Humpreya Noyse v Oneida Creeku, o němž

bude zmínka v kapitole 3.2 na str. 133. Wells chce dosáhnout skutečně moderní, tudíž tedy světové společnosti, a proto se nebrání žádným způsobům svazku, se kterými se lze ve světě potkat, což zahrnuje klasické manželství, polygamií, polyandrii, ale také chce ponechat prostor pro pokusná pole.

Obytné domy jsou zaměřené hlavně na úsporu práce – v Utopii není služebnictva – přesto jsou však velice útulné. Lidé žijí většinou v hotelích, nebo klubech. Zámožný utopian je členem několika klubů, sestávajících se z mužů a žen na stejné úrovni. Tyto kluby mají ložnice i obytné pokoje, přeje-li si někdo z členů, může být některý z pokojů zařízen dle jeho vkusu. Dále obsahují knihovnu, studovnu, lodžie, zahrady či zahrady na střeších, verandy nebo různé koutky pod širým nebem. Někdy mají i malou kuchyňku, ale „*průměrný utopický občan nepomýšlel by na zvláštní kuchyň k vaření obědů o nic více, než na nějaký vlastní mlýn nebo mlékárnu.*“⁹⁷

Obchodní záležitosti, nebo soukromá praxe se uskutečňuje v bytech, nebo ve zvláštních kancelářích v obchodní čtvrti. Znakem klubovních bloků jsou také velká hřiště, společná zahrada a školy.

Hlavní trasy tramvají, ale i cyklistická stezka se sbíhají do centra města, kde jsou úřady, větší obchody a divadla. Z center měst také vede vlaková trať do všech dalších částí země. Ve velkoměstech pak jsou musea, univerzity, velké knihovny a celá architektura je vzdušná a velmi estetická. Aby se zachovala estetičnost městské architektury, každoročně celé město hlasuje o nejošklivější budově, která je poté stržena, majiteli se zaplatí menší náhrada a vláda se ujme tohoto pozemku.

Mimo město jsou usedlosti a pole, i úplné samoty. Všechny však mají dokonalé spojení s okolím. Samota natrvalo je však spíše luxusem pro bohatší, ostatní mohou využívat prázdninových chat. V polích budou také malé demokratické společnosti, věnující se **hospodářství**. Ty budou platit státu podíl z výtěžku. V Utopii tak nebude nikdo zemědělským dělníkem za plat. Členové tohoto sdružení budou žít ve vlastním klubu.

Dále v Utopii existuje pak také zvláštní **opatření týkající se zachování zdraví**; totiž, že nikde nejsou zvířata, která jsou, dle Wellse, přímo chrámem pro tvorbu různých virů a nemocí. Říká, že kanály a strouhy jsou zřízeny tak, aby tam nemohli běhat potkani a jiná divoká zvířata přenášející nemoci. Ale to, jak se stane, že v Utopii nejsou

⁹⁷ WELLS, H. G. *Moderní utopie*. Svazek čtvrtý. Rokycany: Tiskem Jos. B. Zápotočného, 1922. 290.s., str. 175.

zvířata, blíže nepopisuje. Na zdraví a čistotu se tu dbá tak, že není nikde vidět nezdravých lidí, ba ani tlustých nebo vrásčitých. Prodloužil se zde i průměrný věk.

Lidé studují do dvaceti, potom rok cestují. Někteří studují ještě déle, někteří celý život. Muži se nežení před třicátým rokem, ženy se vdávají jen o málo dříve. Není však často zvykem, aby žena porodila před pětadvacátým rokem života. Mezi sedmnáctým a třicátým rokem se všichni volně oddávají lásce.

V poslední kapitole se Wells věnuje rasám a **multikulturnímu soužití**, které je v Utopii naprosto přirozené. „...*nepřátelské, žárlivé vlastenectví, zvuk polnic a pýcha bláznů, hovějí denní potřebě, ačkoli vedou k neštěstí...*“⁹⁸ Velmi kritizuje vytváření předsudků a stereotypů, stejně tak spolčování se jedné třídy s druhou na základě nějakých nevýznamných znaků: „*Patří ke vzdělání filosofovu, aby na všechny takové generalisace pohlížel s nedůvěrou, patří k vzdělání utopistovu a státníkovi, a všichni dobří státníci jsou utopisty, aby tuto nedůvěru smísili s čímsi velmi podobným nevoli. Neboť hrubé klasifikace a falešné generalisace jsou kletbou organisovaného lidského života.*“⁹⁹ Důrazně varuje před rasismem a xenofobií a zdůrazňuje, že není žádný typický zástupce nějaké rasy, neboť každá rasa se skládá z jednotlivců.

Dodává, že i kdyby bylo dokázáno, že nějaká rasa je nižší než jiná, stejně by z toho nevyplývalo, že ona vyšší rasa má právo na to, aby měla moc nad nižší rasou. Tento názor však nezastává z důvodu, že otroctví je nespravedlivé k nižším lidem, nýbrž z toho důvodu, že moc kazí ty vyšší. Také prohlašuje, že jediná rozumná věc, která se má udělati s rasou nižší, kdyby skutečně existovala, je vyhubit ji. Ne však nějakým násilným způsobem, jak se to dělá na Zemi. Moderní utopie by tyto rasy vyhubila stejným způsobem, jako hubí své vlastní nižší členy – zákony o manželství (viz. str. 64 -65) a minimální mzdě (viz str. 62) – přičemž by se mohlo ukázati, že někteří tito členové jsou schopni přežít, a tak by, samozřejmě, žili dále. Pak by měli stejná práva a povinnosti, jako jakýkoli jiný občan.

⁹⁸ WELLS, H. G. *Moderní utopie*. Svazek čtvrtý. Rokycany: Tiskem Jos. B. Zápotočného, 1922. 290.s., str. 273.

⁹⁹Tamtéž, str. 253.

1.4 Porovnání utopií s dnešní společenskopolitickou situací

Ve většině sociálních utopií kontrastuje část kritická, založená na analýze existujících společenských vztahů, s částí „konstruktivní“, čili s návrhem ideálního zřízení.

Dnešní společenskopolitická má s částí konstruktivní společné jen velmi málo. Přesto však by se určité podobnosti najít daly. Zaměřme se tedy nejprve na ně. V další části pak přejdeme k podobnostem mezi společenskopolitickou situací ve zmiňovaných dílech a situací dnešní.

První podobnost s prvky obsaženými v části konstruktivní lze nalézt již u Platona a později i u Bolzana. To, co je u těchto myslitelů nazýváno cenzurou, zveme dnes regulací. Pohnutky k ní jsou ale v podstatě stejné, jako byly v Utopiích – ochrana společnosti před škodlivými vlivy.

Simon Blackburn se odvolává na výsledky výzkumů, dle kterých agresivní útoky na emoce, kterými si nás snaží získat poskytovatelé televizního vysílání, citově otupují a činí nás tedy lhostejnějšími k agresivitě a násilí,¹⁰⁰ čímž se nepřímo může zvyšovat i počet násilných trestných činů: „*Třeba má Platón pravdu...*“ píše Blackburn, „*...a naše mysl skutečně ráda věci napodobuje, což by znamenalo, že nakažlivé je i lidské chování a myšlení. Platón je nesporně tolik moudrý, že dobře ví, jak lze lidskou mysl nakrmit. Kdyby nemluvil o vyhánění básníků, nýbrž o vyhánění bavičů, měli bychom pro jeho slova větší pochopení.*“¹⁰¹ Cenzura i regulace má samozřejmě i negativa, ta budou rozpracována v druhé kapitole.

Platon, Bolzano i Wells se shodují také v názoru na herectví a divadlo. Platon přesto, že správcům povoluje lhaní v zájmu státu, vidí děsivou zkázu v tom, jsou-li správcové nepraví a jen zdánliví. Z čehož pramení jeho strach z umění a následné vyhánění umělců. Platon se totiž domnívá, že dobrý člověk nemůže špatné myšlenky ani vyslovovat. Jedno, jestli jde o skutečnost, nebo jen o divadelní představení. Podle Bolzana zase čas, který věnují herci učení divadelních úloh, a také čas, který věnuje divadelní personál na dekorační práce, je příliš velkou cenou za něco, čeho lze dosáhnout trochou fantazie. V obou utopiích je tato problematika vyhnána až k úplnému zákazu tohoto umění. To je řešení přehnané a dovedené do extrému; ale i McLuhan

¹⁰⁰ BLACKBURN, S. *Platónova Ústava*. 1. vyd. Praha: Pavel Dobrovský – BETA, 2007, 225 s., str. 89-92. ISBN 978-80-7306-304-7.

¹⁰¹ Tamtéž, str. 92.

narází ve svém konceptu horkých a chladných médií na fakt, že u přijímání tzv. horkých médií, která jsou vysokodefiniční, dostává příjemce tolik podnětů, že se stává pasivním, nemusí si nic domýšlet a tím nepřímo dochází ke ztrátě fantazie. A to, jak jsou lidé s fantazií důležití pro společnost, ukazuje Wells na tzv. poetických lidech. (viz str. 63 a příloha G)

Řešení však není v zákazu, nebo cenzuře umění, ale ve správné výchově, která je v dnešní společnosti dost zanedbávaná. A to nejen ve své primární podobě u přespříliš zaměstnaných rodičů, ale i ve školství, na které kapitalismu nezbývají peníze. Problém je totiž v tom, že jde o investici, která se projeví až za jednu či dvě generace, a tak daleko se dnešní společnost nedívá. Všechny rozebrané utopie měly jednu společnou věc a to vzdělávání pomocí diskuse. Dnes v rámci úspor a nadřazování kvantity vzdělaných nad kvalitu vzdělání se tato metoda používat nedá. Učíme tedy děti prázdnému memorování, rychlému splnění povinností prostě proto, že to tak je v osnovách, a zabíjíme v nich kritické myšlení. Učení morálce a zodpovědné regulaci zde neprobíhá skoro vůbec. Taková látka se totiž dá vyučovat pouze osobním příkladem, který pokud dítě nedostane od rodiče, nenalezne ho ani u představitelů státu nebo osob na tzv. vážených pozicích, které by měla zastávat elita společnosti. Problém je však v tom, že společnost definuje jako elitu člověka s dostatečným bohatstvím a vlivnými známostmi, namísto aby za elitu považovala osoby moudré, zkušené a morální, jak si to představovali utopisté. Vyšší vrstvy svým kořistnickým jednáním nesou odpovědnost i dle Mora. Ne však jen ony, ale celá společnost vytváří zločince svým nemorálním chováním. Dále také špatnou výchovou i tolerancí nálevení, nevěstinců a hazardu, píše More.¹⁰²

Výše zmíněnou premisu, že výchova musí být nadřazena zákonu, potvrzuje i Blackburn: „*Jestliže, společnost dospěje k závěru, že musí vydat směrnice, jimiž by regulovala protispolečenské chování celých rozsáhlých skupin mládeže, pak svou věc už prohrála.*“¹⁰³

Podobnosti jsou pak vidět i v povinnostech, které utopisté ukládají jednotlivým vládnoucím vrstvám. Ať již jde o Platonovy strážce nebo Wellsovy samuraje, vždy jde o to, že pro tuto skupinu není vládnutí zdrojem nějakých výhod, spíše naopak. Také

¹⁰² MORE, T. *Utopie*. 2. vyd. Praha: Mladá fronta, 1978. 156 s., str. 50.

¹⁰³ BLACKBURN, S. *Platónova Ústava*. 1. vyd. Praha: Pavel Dobrovský – BETA, 2007, 225 s., str. 89-97. ISBN 978-80-7306-304-7.

Bolzano, ačkoli již na své vládce neklade takové podmínky jako Platon nebo Wells, tvrdí, že vládci by neměli být nijak platově zvýhodněni, aby je nelákalo vládnutí z pouhé zisknosti. V dnešních společnostech máme vše naopak. Vládnoucí třída nejen že je zvýhodňována, nemá dokonce ani žádné povinnosti, a pokud se prohřeší proti zákonu, má imunitu. S takovými podmínkami těžko zabráníme tomu, aby se o moc ucházely osoby, kterým jde jen o zisk a pocty. K tomu navíc Petr Kropotkin dodává, že i velmi ctnostného člověka lze zkažit tím, že mu udělíme moc nad ostatními.¹⁰⁴

Další podobnosti dnešní společnosti a společnosti popisované v dílech výše zmíněných autorů můžeme vidět snad jen v myšlenkách, které jako by rýsovaly počátky demokracie. První náznaky jsou již u Mora, u nějž lid sděluje své požadavky zástupcům. Více rozpracované jsou pak u Bolzana, kde již má každý člověk právo dokonce podat návrh na úpravu chodu státu.

Dále se dostáváme k podobnostem současné a tehdejší reálné společnosti. Nejvýznamnější podobností je asi vytváření tzv. zbytečných, zahálčivých povolání, na která upozorňují snad všichni utopisté. Tehdy, za dob Mora, šlo o různé lokaje, rádce a přísluhovače pánů, kteří pobírali tučné platy, zatímco obyčejní rolníci pracovali do úmoru za mrzký peníz.¹⁰⁵ Stejně to bylo i v době Bolzanově: „*Vždyť jsou-li dnes nejbídněji placeni ti, kteří na svých bedrech nesou práce nejtěžší a nejméně radostné, a jsou-li na druhé straně povolání, která vynášejí tisíckrát víc, než může za stejnou dobu a s mnohem větší námahou vydělat poctivý člověk, dostává-li se nadto těmto lidem poct a vyznamenání jen proto, že si vyvolil způsob života, který je pokládán za vznešený a důstojnější, i když není příliš užitečný, existují-li zaměstnání, která, jak se zdá, opravňují člověka, aby se na druhého díval spatra, aby se nad ním cítil kdovíjak povznešený, tu není divu, že se pak všechno hrne do těchto povolání, že se nikdo neptá, k čemu se vlastně hodí, a zajímá se jen o to, kde mu bude nejlépe.*“¹⁰⁶

Tento jev je viditelný i dnes. John Maynard Keynes v roce 1930 předpověděl, že na konci století bude technologie tak vyspělá, že lidé budou moci pracovat jen patnáct hodin týdně. Měl pravdu, technologicky jsme toho docela dobře schopni, říká profesor antropologie David Greaber, ale technologie je mobilizována především k tomu, aby nás

¹⁰⁴ KROPOTKIN, P. A. *Anarchistická etika*. Překlad Alan Černohous. Olomouc: Votobia, 2000. 127 s., str. 104. ISBN 80-719-8050-1.

¹⁰⁵ MORE, T. *Utopie*. 2. vyd. Praha: Mladá fronta, 1978. 156 s., str. 34-37.

¹⁰⁶ BOLZANO, B. *O nejlepším státě*. 2. vyd. Praha: Mladá fronta, 1981. 176 s., str. 77.

donutila pracovat ještě více. V průběhu minulého století se dramaticky snížil počet zaměstnanců v průmyslu i zemědělství a zároveň se ztrojnásobil počet „profesionálních, manažerských, úřednických, prodejních pracovníků a zaměstnanců ve službách ... množství výpomocných oborů jako koupání psů či celonoční rozvoz pizzy, které existují jenom díky tomu, že všichni ostatní tráví tak velké množství času v práci.“¹⁰⁷ Dále Graeber upozorňuje na to, že u nás platí pravidlo, srovnatelné s tím, které platilo už v dobách utopistů, že čím zjevněji prospívá něčí práce jiným lidem, tím méně za ni dostane zapláceno. Jako měřítko prospěšnosti navrhuje Graeber položit si otázku: „Co by se stalo, kdyby se některá konkrétní skupina zaměstnanců zcela vytratila?“ Hned na to také odpovídá: „Říkejte si, co chcete, o zdravotních sestrách, popelářích nebo mechanících, ale je evidentní, že kdyby zničehonic zmizeli v oblaku kouře, následky by byly okamžité a katastrofické. Svět bez učitelů či dělníků v docích by začal mít problémy velmi rychle, a dokonce i bez autorů sci-fi nebo ska muzikantů by byl svět nepochybně horším místem. Není už ale vůbec tak jasné, čím by lidstvo trpělo, kdyby měli podobně zmizet všichni výkonní ředitelé „private equity“ firem, lobbisté, PR výzkumníci, pojišťovací agenti, telemarketéři, exekutoři nebo právní poradci. Hodně lidí má dokonce podezření, že by se svět jejich neexistencí zlepšil“¹⁰⁸

Graebner ale také uvádí důvod tohoto vymýšlení pracovních pozic. Podle něj je to tím, že vládnoucí třída má strach z množství lidí, kteří by byli odpočatí, spokojení a měli by tudíž čas se vzdělávat, zajímat se o skutečné problémy a také by měli energii je řešit. Najednou by přišel o unavenou masu, která nemá energii na to kriticky přemýšlet nad pravými důvody své nespokojenosti. Najednou by společnost nešlo tak snadno ovládnout populismem, implantovat jí, pomocí tzv. magické stěly, pohled na svět, který je pro vládnoucí vrstvy žádoucí. Proto společnost nedospěla ke čtyřhodinovému pracovnímu dni, který popisoval Campanella.

Dalším podobným jevem mezi dobou utopistů a současností je zabírání polností. Tenkrát byl důvodem chov ovcí na výrobu sukna z jejich vlny. Následkem byla půda ležící ladem, následná nezaměstnanost, bída a hlad. Dnes ovce nahradily například solární panely, nebo plodiny jako řepka olejka, za kterou je zemědělcům slibován tak vysoký výnos, že přestávají brát v úvahu vyčerpání půdy převládající plodinou. Pro

¹⁰⁷ GREABER, D., Práce na hovno. *A2larm*. 2013. [online]. © 2014 [cit. 2015-02-07]. Dostupné z: <http://a2larm.cz/2013/09/prace-na-hovno/>

¹⁰⁸ Tamtéž.

neúměrnou konzumaci masa chováme množství hospodářských zvířat, které krmíme takovým množstvím sóji, která by zasytila mnohem více lidí, než vyprodukované maso. Nemluvě o spotřebě pitné vody užití na tyto polnosti.¹⁰⁹

Podobný názor má i Alexandr Budka, o kterém bude zmínka i dalších kapitolách: „*Zdroje tu na planetě jsou, problém je v jejich distribuci, v tom, jaký životní styl si dopřáváme a k čemu ty zdroje a energii využíváme. Když se podíváte na životní styl naší západní civilizace, tak zjistíte, že 90 % věcí nepotřebujeme. Kdybychom žili rozumně a moudře, tak je tady místa dost i pro osm, devět, deset miliard.*“¹¹⁰

Případně si s polnostmi a volným prostranstvím počínáme tak, že je zastavujeme kancelářemi a byty, což by mohlo být chvályhodné počínání, pokud by šlo o byty sociální, startovací byty pro mladé nebo alespoň byty dostupné středním vrstvám – pokud o středních vrstvách ještě můžeme mluvit. Zde jde však o byty luxusní, určené hlavně pro výdělek developerů, na které většinová populace nedosáhne, a proto zůstávají prázdné, zatímco se zvyšuje počet lidí bez domova. Do očí bijící je pak také stav prázdných domů, které majitelé například zdědili v procesu restituce a dodnes se o ně nezajímali. Domy tak chátrají a pomalu se rozpadají, zatímco miliony lidí nemá vůbec střechu nad hlavou, nebo se tísní v předražených ubytovnách. Už Jean Jacques Rousseau hlásal, že starost o objekt je důležitým znakem vlastnictví: „*...aby předně toto území nebylo nikým obýváno; aby za druhé člověk okupoval jen množství, kterého potřebuje k tomu, aby se uživil; aby za třetí se člověk zmocnil jeho vlastnictví ne prázdnotou obřadností, nýbrž prací a obděláváním, jediným to znakem vlastnictví, který se má druhými uznati, chybí-li právní titul.*“¹¹¹

Poslední bod, který zde bude vyložen, je důvěra občanů ve změnu a jejich názor na to, odkud tato změna musí přijít. More v popisu své doby ukazuje názorový proud humanistů, který vkládá jedinou naději „*...v osvícenou činnost panovníků. Věřili, že budoucího štěstí ‚zlatého věku‘, lze dosáhnout odstraněním vnějších překážek z cesty*

¹⁰⁹ ROZVOJOVKA. *Svět nemá dost vody a půdy na vyšší spotřebu masa*. [online]. © 2011 [cit. 2015-02-07]. Dostupné z: <http://www.rozvojovka.cz/clanky/1583-svet-nema-dost-vody-a-pudy-na-vyssi-spotrebu-masa.htm>

¹¹⁰ STUŠKOVÁ, A. *Alexandr Budka: Ale lékař je chlap, on nerodí, rodí ta žena*. [online]. © 2000 - 2014 ŽENA-IN.cz [cit. 2015-02-02]. ISSN 1804-6576. Dostupné z: <http://zena-in.cz/clanek/alexandr-budka-ale-lekar-je-chlap-on-nerodi-rodí-ta-zena>

¹¹¹ ROUSSEAU, J. J. *O společenské smlouvě, neboli o zásadách státního práva*. Dobrá Voda: Aleš Čeněk, 2002. 157 s., str. 31. Knihovna společenských věd. ISBN 80-864-7310-4.

„pokroku“ racionálně, tj. tím, že si vladaři a státníci osvojí humanistické názory. Prostý lid nehrál v této přeměně světa žádnou roli.“¹¹²

Sám More s tímto proudem ale nesouhlasí, kritizuje celé mocenské uspořádání státu. V politice nevidí žádnou možnost pro změnu společnosti: *„Dále mě vůbec nenapadá, v čem bys mohl být nějak prospěšný ve společnosti takových druhů, kteří jsou schopni spíše zkazit nejlepšího muže, nežli se sami napravit. Jejich zvrhlými návyky buď se dáš porušit, anebo zůstávaje neporušen a nevinen, budeš dělat ochrannou zeď cizí špatnosti a hlouposti. Tou měrou je nemyslitelné, že bys mohl tím svým, nepřímým způsobem obrátit něco k lepšímu.“¹¹³*

A přesně tento názor je vidět i dnes v náladách společnosti. Lidé pomalu přestávají věřit v to, že systém lze změnit politickou činností, a začínají se sdružovat do skupin, které mají ambice vyvolávat společenskopolitické změny zdola.

¹¹² MORE, T. *Utopie*. 2. vyd. Praha: Mladá fronta, 1978. 156 s., str. 134.

¹¹³ Tamtéž, str. 53.

2 ANTIUTOPIE

V dřívějších dobách, když byli lidé nespokojeni se stavem společnosti, vznikaly utopie. Tedy optimistický pohled na lidskou společnost plný naděje, že se ještě dá něco změnit. Plný odvahy a nadšení do budování. S přibývajícím roky ale začala utopie z umělecké tvorby mizet a s příchodem dvacátého století ji nahradil spíše negativní, varovný pohled antiutopistů. Skoro to vypadá, jako by se lidstvo vzdalo, už nechce vymýšlet žádné nové uspořádání, nemá energii, ani chuť. Teď už pouze varuje před nejhorším.

Může to však být také tím, že se lidstvo poučilo a už nemá chuť pouštět se do vytváření umělé společnosti. Možná autoři pochopili, že je vlastně jedno, jestli píše utopii, nebo antiutopii, že obojí má stejné rysy. Že sebelépe myšlená utopie se může zvrhnout do zřůdností antiutopie, zkrátka proto, že se snaží lidem nadiktovat určitý způsob života. Leckdy k tomu utopista používá úplně stejných prostředků jako antiutopista. Jediné, co je rozděluje, je to, že utopista to myslí dobře, což je však jen o subjektivním pohledu na dobro. A právě tohle utopistovo dobro může v jiných očích být vnímáno jako nepřijatelné zlo. A najednou se tenká hranice mezi utopii a antiutopii stírá úplně.

Ostatně i Blackburn a další myslitelé ukazují tento jev na Platónových myšlenkách: *„Řekněme si to bez obalu: existuje-li nějaký Platónův politický odkaz, pak tento odkaz zahrnuje teokracii, neboli vládu kněží, militarismus, nacionalismus, hierarchii, konservatismus, totalismus a naprosté pohrdání ekonomickými strukturami společnosti, což má původ v tom, že Platón patřil k privilegované vrstvě otrokářů. V Ústavě se Platón dokázal přihlásit k nejstrnulejšímu konservatismu a zároveň i ke krajnímu utopismu.“*¹¹⁴ Richard Crossman např. v knize *Platón dnes* obviňuje Platóna z totalitarismu a Karl Popper v knize *Otevřená společnost a její nepřátelé* říká, že *„Platón je přímý předchůdce nacismu, stalinismu a všech ostatních systémů podřizujících jednotlivce kolektivu.“*¹¹⁵

¹¹⁴ BLACKBURN, S. *Platónova Ústava*. 1. vyd. Praha: Pavel Dobrovský – BETA, 2007. 225 s., str. 32. ISBN 978-80-7306-304-7.

¹¹⁵ Tamtéž, str. 81.

Blackburn také rozebírá skutečnost, že Platonovi nepřipadá ani trochu důležité to, aby si lidé mohli rozhodovat o svých věcech, nebo třeba jen projevit nesouhlas. Uznává, že vládnoucí třída rozumí některým věcem lépe než lid. Zároveň však přidává paralelu s rodinou, kde rodiče jistě ví lépe než dospívající, co je pro něj dobré, ale z toho nevyplývá, že nejlépe fungují rodiny, kde dospívající nemůže projevit svůj názor: „*Možnost dopouštět se omylů je cenná sama o sobě. Její cena vyplývá z ceny, kterou přikládáme svobodě a osobitosti, a samozřejmě úzce souvisí s cenou samostatného myšlení...*“¹¹⁶ Samostatné myšlení je však pro systém nežádoucí a proto se ho všechny systémy v antiutopických vizích snaží potírat.

2.1 Aldous Huxley

Huxley se narodil v anglickém Surrey v roce 1894 a zemřel roku 1963 v Kalifornii.

Vyrůstal ve vážené rodině vědců a spisovatelů. Ve třinácti letech mu zemřela matka. V šestnácti vážně onemocněl, což vedlo k těžkému poškození jeho zraku. V první světové válce byl pro svou oční vadu osvobozen z vojenské služby.

Již v sedmnácti napsal svůj první román, který ale nebyl zveřejněn. Vystudoval literaturu na Balliol College v Oxfordu a od svých dvaceti let se živil jako spisovatel.

V roce 1937 se Huxley přestěhoval do Kalifornie se svou ženou a přítelem Geraldem Heardem, čím začalo jeho druhé tvůrčí období, ve kterém se zabýval hlavně mystickými tématy. Učil se védantu v okruhu žáků kolem Swamiho Prabhavanandy.

Kolem roku 1939 slyšel o Batesově metodě Přirozeného zlepšení zraku a setkal se s učitelkou, která byla schopná ho této metodě naučit. Huxley tvrdil, že došlo k dramatickému zlepšení jeho zraku, a vydal o tom knihu nazvanou *The Art of Seeing*, kde uváděl, že po 25 letech byl opět schopný číst bez brýlí.

Po druhé světové válce požádal o americké občanství, ale byl odmítnut, jelikož nepozvednul zbraň na obranu USA.

¹¹⁶ BLACKBURN, S. *Platónova Ústava*. 1. vyd. Praha: Pavel Dobrovský – BETA, 2007. 225 s., str. 101. ISBN 978-80-7306-304-7.

Ovlivněn mysticismem začal Huxley zkoušet halucinogenní drogu mescalín, s kterou ho seznámil psychiatr Humphry Osmond v roce 1953. Své psychedelické zkušenosti Huxley opět popsal ve svých knihách.

V roce 1960 mu byla diagnostikována rakovina krku. Na smrtelné posteli, neschopný mluvit, napsal Huxley své ženě, aby mu podala LSD, jelikož chtěl v okamžiku smrti zažít stav změněného vědomí způsobený drogou. Kvůli této události se rozšířila nepravdivá pověst, že se předávkoval LSD. Huxley ale naopak zemřel klidnou smrtí následujícího rána po užití dávky.¹¹⁷

2.1.1 Aldous Huxley – Konec civilizace

Děj se odehrává v Londýně v roce 2540 neboli 632 po F., kdy F. odkazuje na Henryho Forda, kterého tato civilizace obdivuje jako Boha. Po vzoru Fordova automobilu, nazvaného Ford T, byly i křesťanské kříže přetvořeny do tvaru velkého T. Rok výroby tohoto automobilu byl zvolen za začátek nové éry. Roku 141 po F. začala Devítiletá válka. Bojovalo se bombami, které byly schopné vyplnit celé země, začala se velká hospodářská krize. Bylo možno volit buď celosvětovou kontrolu, nebo úplné zničení. Tak vzniklo heslo Světového státu: KOMUNITA – IDENTITA – STABILITA.

Zavedla se tzv. všeobecná spotřební povinnost v zájmu průmyslu. Každá osoba měla určeno, kolik musí spotřebovat za rok, což vedlo k námitkám proti plnění. Lidé se chtěli vrátit zpět k přírodě, zpět ke kultuře. To však nemohlo být dovoleno. Člověk totiž těžko něco spotřebuje, pokud sedí v přírodě a čte knihu. Po zplynování kulturních nadšenců se přišlo na to, že násilí nikam nevede, a tak se přešlo k hegemonii spojené s kampaní proti minulosti. Dokonce ani policisté v novém světě už nepoužívají násilí.

Pro případ vzpoury jsou vyzbrojeni omamnými látkami a hypnotizujícími nahrávkami. Výchozím bodem pro nenásilné ovládnutí je řízené plození, které se provádí v Ústřední londýnské líhni a středisku pro predestinaci. Vše je zde založeno na pásové výrobě, po vzoru Forda. Celý proces začíná v oplodňovacím sále. Pohlavní orgány se získávají od lidí chirurgickým zákrokem, který je zcela dobrovolný, protože je v zájmu

¹¹⁷ TISCALI MEDIA. a.s. *Aldous Huxley*. [online]. © 1996–2015 [cit. 2015-02-13]. ISSN 1801-5131
Dostupné z: <http://www.spisovatele.cz/aldous-huxley>

společnosti. Navíc je oceněn peněžní premií. Vaječníky a spermie se udržují v ideálních podmínkách. Na pásu dochází k oplodnění, a pokud se některé vajíčko vrátí neoplozené, je vráceno zpět do procesu. Oplodněná vajíčka se pak přenesou do inkubátorů. Ta, ze kterých mají vzniknout lidé vyšší kasty, tzv. alfy a bety, v inkubátoru zůstanou a bude jim dopřán luxus vlastní identity: jedno vajíčko, jeden člověk. Vajíčka předurčená pro lidi nižších kast, tzv. gamy, delty a epsilon, se po určité době znovu vyjmou a podrobí se procesu Bokanovského, což je proces, který je schopen z jednoho vajíčka vytvořit až 96 naprosto stejných osob, tzv. blíženců. Tento proces je jedním z hlavních nástrojů společenské stability. Jedno vajíčko je schopno naplnit dělnictvem menší továrnu. Navíc tak lze snadno nahradit oběti přírodních katastrof. Jedinec už nikoho nezajímá, je nahrazen lusknutím prstu.

Výrazy jako rodiče, matka, otec, porod apod. jsou považovány za vrchol neslušnosti a necudnosti. Podobně jako Bolzano navrhoval, aby se z dějin učilo jen to, co budí spokojenost s přítomností, zde se dějinám neučí vůbec, protože jsou plné takovýchto necudností, a tak již nikdo neví co je domov, věrnost, láska apod. Podobně jako u Orwella (Orwellova společnost bude popsána v kapitole 2.2.1), ale nikdo nezná ani pojmy jako filosofie, náboženství, demokracie aj. Pokud se o těchto pojmech nebo o minulosti mluví, pak se vykreslují v těch nejhorších barvách.

Když zárodek dosáhne dalšího stupně vývoje, je z inkubátoru přeřazen do lahve a zalit fyziologickým roztokem. Etiketaři označují lahve datumem oplodnění a informací o dědičném vybavení. Dále postupují lahve do sociálně predestinačního sálu. Zde jsou umístěny na velmi pomalý pás, na němž jsou označeny dle budoucího pohlaví – muži, ženy a ti, jenž mají zůstat neplodnými. Plodnost je totiž jen na obtíž, ale aby byl dobrý výběr vaječnicků, nechává se asi 30% ženských embryí vyvinout normálně.

V této místnosti se už embryím vtiskávají vlastnosti vhodné pro jejich budoucí povolání. Působí se na ně totiž takovými vlivy, které jsou zapotřebí. Na budoucí horníky nebo pracovníky oceláren se pouští horko, lahve s budoucími opraváři raket, jsou celou cestu nakloněné, což způsobí, že tito lidé budou dokonale šťastní jen v nepřírozené pozici, kterou potřebují ve své práci. Nižším kastám se ubere přívod kyslíku. Přírozeným důsledkem pak je nižší inteligence, která se například u epsilonů

nepotřebuje vůbec. Každá kasta má své odpovídající noviny a noviny pro delty jsou psané jen v jednoslabičných slovech.

Méně kyslíku způsobí také nižší vzrůst, takže výška je tak jedním ze znaků, podle kterých se dá určit příslušnost k některé z kast. Embrya se v této fázi také imunizují proti různým nemocem. „...to je tajemství, jak žít šťastně a čestně – milovat práci, která je člověku určena. Cílem veškeré predestinace je přivést každého k tomu, aby miloval svůj nezměnitelný sociální úděl.“¹¹⁸,

Později se s dětmi pracuje v tzv. neopavlovských predestinačních sálech. Nemluvnata zde dostávají elektrické šoky pokaždé, když se přiblíží ke knize nebo květině. Tak se v dětech vypěstuje odpor ke knihám a k přírodě. Protože není možné nechat nižší kasty marnit čas, který patří komunitě, u knih. Navíc by se ještě nedopatřením mohlo stát, že by se někdo z nich dostal ke knize, která by třeba poškodila některou z predestinovaných vlastností. Odpor k přírodě se predestinuje z ekonomických důvodů: „láska k přírodě nezaměstná žádnou továrnu.“¹¹⁹

Predestinuje se tak jen láska ke sportům v přírodě, protože cesty do přírody i vybavení ke sportům se musí platit. Platí zde názor, že je neuvěřitelnou pošetilostí nechat lidi hrát složité hry bez toho, aby se zvýšila spotřeba. Úředníci povolí novou hru jen tehdy, jestliže se dokáže, že je pro ni zapotřebí dostatek drahých pomůcek.

V batolecím věku se na děti uplatňuje tzv. hypnopedie, tedy učení ve spánku, kdy se dětem vštěpují mravní normy a pocit komunity. Jde vlastně o státní našeptávání, které později vytváří celou mysl jedince. Lekce jsou rozděleny do několika oddílů, ty se opakují tolikrát, kolikrát určí psycholog a později se přejde k vyšší lekci.

Základním učivem je například přizpůsobování poptávky. Dětem se opakuje: „Létám tak rád, mám rád nové šaty, staré šaty vždy odhazujeme, radši zahazovat nežli opravovat...“¹²⁰

Mezi další vštěpované nezvratné pravdy patří i poučení o tzv. somě, což je vlastně dokonalá droga, protože nemá žádné negativní následky. (Název může pocházet zřejmě z hinduistického „sóma“, což je opojný obětní nápoj.) Člověk se po ní vrátí jako z dovolené. A jako dovolenou ji také obyvatelstvo užívá. Bere ji na trávení volného

¹¹⁸ HUXLEY, A. *Konec civilizace*. Praha: Mat'a, 2011. 198 s., str. 15. ISBN 978-80-7287-150-6.

¹¹⁹ Tamtéž, str. 20.

¹²⁰ Tamtéž, str. 39.

času, po práci i před spaním. Pokud člověka něco náhodou rozruší, prostě zvýší dávku a hned je všechno zase v normálu. Neužívání somy je podivínské:

„Jeden kubík stačí, když tě můra tlačí.“¹²¹

„Když včas půlku gramu sníš, devět dalších ušetříš.“¹²²

„Minulost, budoucnost, to je jen pro žalost. Somy si přec hled', a zbude jen ted'!“¹²³

Dalším učivem je kastovní uvědomění: „*Gamy jsou hloupé. Všechny nosí zelené šaty a delty nosí khaki. Nechci si hrát s deltami. Epsiloni jsou ještě horší. Jsou nejhroupější ze všech a neumějí číst ani psát. Kromě toho se oblékají černě, a to je ohavná barva. Jsem velice rád, že jsem beta. Alfa děti nosí šedé šaty. Pracují mnohem více než my, protože jsou nesmírně chytré. Jsem opravdu velice rád, že jsem beta, protože nemusím tolik pracovat. A kromě toho, my bety jsme něco mnohem lepšího než gamy a delty...*“¹²⁴ V pozdějším věku přichází vyšší lekce: „*Každý pracuje pro každého. Nemůžeme se bez nikoho obejít. I epsiloni jsou užiteční...*“¹²⁵

Mezi lidmi existuje jediná rovnost, a to fyzikálně-chemická. To znamená, že potom co člověk zemře, získá se z každé spálené mrtvoly stejný počet gramů fosforu, kterým se napomáhá růstu rostlin, což zajistí, že i po smrti může být člověk komunitě prospěšný.

Přesto je vyloučeno, aby se dekantovaly samé alfy. „*Společnost složená ze samých alf by nutně byla nestabilní a nešťastná ... samé alfy ... samá odlišná a vzájemně ničím nespojená individua ... schopná (v rámci možností) se sama rozhodovat ... člověk, který byl dekantován jako alfa, by zešlel kdyby měl dělat práci poloidiota epsylona ... Jenom od epsylona se dá očekávat, že bude přinášet oběti – z toho prostého důvodu, že pro něj to žádné oběti nejsou*“¹²⁶ Alfa potřebuje více prostoru, což dokazuje tzv. kyperský pokus, kdy se z Kypru odstěhovalo všechno obyvatelstvo, které bylo nahrazeno jen alfami. Najednou přestala být obdělána pole, v továrnách byly stávky. Ti dole neustále kuli pikle, aby se dostali nahoru, zatímco ti nahoře chtěli zůstat, kde byli. V občanské válce snížili tyto alfy svůj počet z 22 tisíců na 3 tisíce, potom požádali jednomyslně světové inspektory, aby se znovu ujali vlády.

¹²¹ HUXLEY, A. *Konec civilizace*. Praha: Maťa, 2011. 198 s., str. 43. ISBN 978-80-7287-150-6.

¹²² Tamtéž, str. 69.

¹²³ Tamtéž, str. 79.

¹²⁴ Tamtéž, str. 23.

¹²⁵ Tamtéž, str. 57.

¹²⁶ Tamtéž, str. 166.

„Optimální populace ... je modelována podle vzoru ledovce – osm devítin pod vodou, jedna devítina nad ní,“¹²⁷ přesto i ti pod vodou jsou šťastní. Jediné, co by mohli žádat, je zkrácení pracovní doby. To je ale, jak ukázal jiný pokus, šťastnějšími neudělá. Když se zkrátila pracovní doba na čtyři hodiny denně, byl jediným výsledkem neklid a prudký vzestup somy. „Ty tři a půl hodiny delšího volna se staly zdrojem štěstí tak málo, že lidé byli nuceni si od nich brát dovolenou ... bylo by prostě kruté navalit na ně břemeno nadměrného volna.“¹²⁸

K dalším omílaným pravdám patří např.: „Nikdy neodkládej na zítřek potěšení, které můžeš mít dnes.“¹²⁹

„Kde cit jednotlivce klíčí, tam se komunita ničí.“¹³⁰

„Kde čistotu vidíš, tam je ti Ford nejbliž, civilizace – toť sterilizace!“¹³¹ – Nejen špína, ale i bolest, zmrzačení nebo stáří vyvolává v predestinovaných lidech místo soucitu odpor. Predestinace vytváří v lidech pud vyhýbat se nepříjemným věcem. Hodně se také dbá, aby lidé docházeli k lékaři. Pro zdraví člověka je totiž důležité, aby stimuloval nadledviny. V nich se vytváří důležitý hormon, ovšem jen při konfrontaci se stresem, strachem nebo jinými emocemi, které v této dokonale bezpečné a šťastné civilizaci prožívat nelze. Lékař proto jednou za měsíc předepíše N.P.V. léčbu – náhražku prudké vášně, při které se celý organismus zaplaví adrenalinem. Dívčím se také předepisuje náhražka těhotenství.

Větší děti si hrají v zahradách, nebo v případě špatného počasí v učebnách. Za nejdůležitější jsou považovány hry sexuální, jak doporučoval Freud, zde již uznávaný a titulovaný jako *Freud Pán*, už dávno v minulosti. Pokud nějaké dítě nemá o tyto hry zájem, je posláno k psychologovi, aby se vyloučila jakákoli abnormalita.

Je prohřeškem proti morálce, pokud někdo udržuje milenecký vztah příliš dlouho s jednou osobou, nebo pokud u toho alespoň nemá i jiné partnery. Tak stát zabraňuje tomu, aby mezi lidmi vznikalo přílišné pouto, nebo snad vášně. Takové city totiž narušují stabilitu. A stabilita je základem civilizace. Heslem, které se utváří v myslích občanů už před dekantací, je: „všichni si náleží navzájem.“

¹²⁷ HUXLEY, A. *Konec civilizace*. Praha: Maťa, 2011. 198 s., str. 167. ISBN 978-80-7287-150-6.

¹²⁸ Tamtéž, str. 167.

¹²⁹ Tamtéž, str. 72.

¹³⁰ Tamtéž, str. 72.

¹³¹ Tamtéž, str. 83.

Pro dospělé se konají tzv. Skupiny souladu. Ty mají navodit pocit komunity a sounáležitosti a udržet tak ve společnosti klid. Jde v podstatě o opačnou variantu Orwellových dvouminutovek nenávisti, které měly udržet vztek lidu směřovaný na nepřítele a tím zajistit věrnost ochranné Straně. Jde o obřad připomínající bohoslužbu, při němž se užívají velké dávky somy, vyvolává se Ford jako vyšší bytost a nakonec v úplné extázi dojde ke spojení dvanácti osob v jednu.

Výchozím bodem je, že cit číhá mezi touhou a jejím uspokojením. Proto se tento interval musí zkrátit, nejlépe by měl úplně vymizet. Celá společnost je orientovaná na uspokojování potřeb a nepřetržitou zábavu. Už při dekantaci se dětem vštěpuje heslo o tom, že každý je dnes šťasten. Je také nepřijatelné, aby někdo trávil čas sám. Netrestá se to sice, jako v Orwellově společnosti, ale kazí to člověku pověst. Je považován za divného.

V tomto světě se již dávno překonalo stárnutí; pomocí transfuzí mladé krve, pohlavních hormonů a jinými lékařskými metodami se tělo udržuje mladé. Přesto tito lidé s visáží dvacetiletých umírají kolem šedesátky. Rozumovým vývojem se však po celý život nedostanou ani k prahu dospělosti: „*Jsmo dospěli intelektuálně a pokud jde o práci, ale když jde o cit a touhu, jsmo jako děti.*“¹³²

Knihy vydané před rokem 150 po F. jsou sice zakázané, ale i kdyby nebyly, stejně by je nikdo nechápal. Pojednávají totiž o citech a o životních dramatech, které jsou pro obyvatele tohoto světa nepochopitelné. Pokud někdo chce vydat knihu novou, musí ji nejdříve schválit vrchní kontrolor. Ten má na starosti kontrolu nejen knih, ale všech oblastí lidského života. Navíc vytváří zákony.

Když v románu čte novou vědeckou práci, kterou sám shledává mistrovským dílem, označí ji nálepkou „nezveřejňovat“. Tvrdí totiž, že jakmile jednou připustíte jednu výjimku, nebo něco, co se jen náznakem blíží kacířské myšlence, jsou následky pro systém nedorozumitelné. I když sám má v trezoru schované staré zakázané knihy a i když sám uznává, že jsou dobré, pro široké masy je dovolit nemůže. Říká, že je nutné, vybrat si mezi stabilitou a uměním: „*My jsmo obětovali umění. Místo něho máme pocitové filmy a vonící varhany.*“¹³³

Ale nejen umění je nebezpečné pro štěstí. Přesto, že v rámci hypnopedie se děti učí, že věda je všechno, vrchní inspektor přiznává, že věda je povolena jen do té doby,

¹³² HUXLEY, A. *Konec civilizace*. Praha: Maťa, 2011. 198 s., str. 72. ISBN 978-80-7287-150-6.

¹³³ Tamtéž, str. 164.

dokud má náhubek: „...celá naše věda není nic jiného, než kuchařská kniha, o jejichž ortodoxní teorii vaření není nikomu dovoleno pochybovat, a seznam receptů, ke kterým se smí něco přidat jen se zvláštním svolením vrchního kuchaře.“¹³⁴ Přiznává ale, že hlavním kuchařem je dnes hlavně proto, že dříve byl zvědavým mladým kuchtíkem, který se zapletl s opravdovou vědou. Za trest měl buď být deportován na ostrov, nebo slíbit věrnost státu, vstoupit do jeho služeb a odměnou se za dobré místo a plat se vědy vzdát. Slouží prý tak lidstvu, aby bylo šťastné. Tím zaplatil, jak sám říká, za svůj prohřešek, vybral si to, že bude sloužit štěstí druhých lidí, ne svému. Už po Devítileté válce totiž každému došlo, že věda a umění jsou mu na nic, když kolem bouchají bomby. Jistější je vybrat si stabilitu.

K dispozici jsou různé technologické vymoženosti, které nabízejí nepřetržitou zábavu. Jednou takovou vymožeností jsou například pocitová kina, kde se promítají filmy s kýčovitým a předvídatelným dějem, zato ale u nich člověk zaměstná nejen zrak a sluch, ale může také cítit vůni vlasů hlavních hrdinů, i jejich doteky a polibky.

Důležitým bodem společnosti je Palác propagandy, kde sídlí Vysoká škola emocionální techniky. Zde se školí budoucí pracovníci propagačních kanceláří, televizní propagandy, pocitové reklamy, nebo propagace pomocí syntetického hlasu a hudby. Absolventi mohou také začít kariéru v oblasti sestavování veršů pro hypnopedii.

ze zde působících učitelů však cítí jistou mělkost celé společnosti: „Cítím, že bych mohl vykonat něco mnohem důležitějšího, něco co by do hloubky pronikalo, něco v čem by bylo vášnivé zaujetí. Ale co? ... A jak je možno při našich tradičních tématech pocítit vášnivé zaujetí? ... Copak je možné povědět něco o ničem?“¹³⁵ Občas se stane, že někteří lidé vykazují takovéto nonkonformní myšlení, nebo i chování. To se pak projevuje třeba odmítáním zábav, nebo dokonce somy, trávením času o samotě apod., což tyto osoby samozřejmě dělá „divnými“: „Už déle než týden jsem nechal všech schůzí i všech děvčat. Nedovedeš si představit, jaký poprask kvůli tomu dělají na škole. Ale myslím si, že to přece jen stálo za to. Účinky ... jsou podivuhodné ... přebytek ducha může způsobovat, že člověk jde za svými cíli, a může vést k dobrovolné slepotě a hluchotě...“¹³⁶ „...Jako bych až teď začínal mít něco, o čem mohu psát. Jako bych začínal být schopen používat té síly, kterou cítím v sobě ... snad ke mně něco

¹³⁴ HUXLEY, A. *Konec civilizace*. Praha: Maťa, 2011. 198 s., str. 168. ISBN 978-80-7287-150-6.

¹³⁵ Tamtéž, str. 55.

¹³⁶ Tamtéž, str. 54.

přichází...¹³⁷ Takové lidi je ovšem potřeba z komunity vyloučit: „Čím větší má někdo talent, tím spíše může zavádět jiné na scesti. Je lépe, aby jeden trpěl, než aby jich mnoho bylo zkaženo ... není nic ohavnějšího a opovázlivějšího než nekonvenční chování ... je to úder proti společnosti samé.“¹³⁸ Takový člověk se posílá na ostrovy, kde má méně příležitostí kazit komunitu.

Vrchní inspektor však na konci knihy uznává, že na ostrovech pro vyhnance je možné se setkat s nejzajímavějšími lidmi světa. S lidmi, kteří jsou osobití a mají vlastní nezávislé názory.

Existuje zde také rezervace, země obehnaná elektrickou ohradou až k nebesům, takže se přes ni nedostanou ani ptáci. Ten, kdo se v rezervaci narodí – protože v rezervaci jsou lidé stále ještě živorodí –, tam také zemře. V rezervaci žije asi 60 tisíc indiánů a mišenců, tzv. divochů. Vědečtí pracovníci mají někdy povoleno jet se tam podívat. Průvodce pak návštěvníky uklidňuje, aby se divochů nebáli, protože ti již poznali plynové bomby a tak jsou krotcí. Divoši stále uznávají tradiční rodiny, dokonce i náboženství, totemismus, věří v mrtvé předky a vůbec udržují spousty staromódních a tedy naprosto nepochopitelných tradic a zvyků.

V rezervaci žije divoch, John, který se zde narodil ženě pocházející z civilizace. Je tudíž bílý a místní indiáni ho nepřijímají mezi sebe, nadávají mu a nenechají ho účastnit se rituálů. Jeho matka, Linda, si zase nikdy nezvykla na divočinu. Divočina nikdy nepochopila její návyk, a tak Linda zahání svou frustraci mezkalinem, který má sice účinky jako soma, ale na rozdíl od somy má i své negativní důsledky. To je, podle autorčina názoru, hlavní rozdíl mezi rezervací a civilizací. Civilizace úplně odstranila následky jakéhokoli lidského chování a tím i lidskou odpovědnost, nepřímo tedy i možnost dozrávání a zmoudření: „...ale po mezkalu je vám tak špatně po peyotlu se zvrací. A ten hrozný pocit studu potom a příští den je to ještě horší.“¹³⁹ „pocit, který se vždy dostaví po peyotlu ... jako byste udělali něco hanebně antisociálního, takže se už nedokážete nikomu podívat do očí. Soma s vámi nikdy nesehraje takové kousky...“¹⁴⁰

Rozdíl mezi rezervací a civilizací je také vidět v momentě, kdy John pokládá své matce otázky a začíná rozvíjet přirozenou zvědavost, která se u predestinovaných dětí,

¹³⁷ HUXLEY, A. *Konec civilizace*. Praha: Maťa, 2011. 198 s., str. 135. ISBN 978-80-7287-150-6.

¹³⁸ Tamtéž, str. 110.

¹³⁹ Tamtéž, str. 90.

¹⁴⁰ Tamtéž, str. 114,115.

díky vtiskovaným nepopiratelným pravdám, nemůže projevit. Linda učí Johna číst ze své příručky o chemické a biologické predestinaci. Když se však John zeptá, co jsou to chemikálie, Linda neví: „*To nevím, berou se z láhví. A když jsou lahve prázdné, pošle se do skladiště chemikálií pro další...Nevím....nikdy jsem se o chemikálie nezajímala...byla jsem prostě zaměstnána u embryí.*“¹⁴¹ To ukazuje, jak lidé v civilizaci nepřemýšlí o ničem dál, než je to nutné pro jejich práci, nebo zábavu. Ani je nenapadne rozšířit si obzory. John srovnává svou matku se starci z rezervace, kteří vždy mají na všechno odpověď, ať již ve formě báje, mytologie, nebo i vlastní empirie.

Linda vypráví Johnovi o krásném světě civilizace, o barvách, chutích, vůních a lahůdkách, o hrách a šťastných lidech. O tom, že tam není nikdo sám tak, jak musí být John, když ho indiáni odmítají. A tak, když John dostane možnost odjet s vědci do civilizace, s nadšením přijímá a i s Lindou rezervaci opouští.

Linda se však už do civilizace nehodí, je stará a tlustá, na což se nikdo civilizovaný nechce ani podívat. Pro Lindu je tedy návrat k civilizaci především návratem k somě. John se v umělém světě necítí šťastný vůbec: „*Byl bych raději nešťastný, než žít v takové falešné, prolhané blaženosti, jakou zde máte.*“¹⁴²

2.2 George Orwell

Narodil se v roce 1903 v Indii v rodině nižšího úředníka státní správy. Jeho vlastní jméno zní Eric Arthur Blair. Zemřel v Londýně v roce 1950.

V osmi letech byl díky prospěchovému stipendiu vyslán na elitní soukromou střední školu Eton. Zde se stal žákem Aldouse Huxleyho.

Později odmítl stipendium na univerzitě a odjel do Barmy. Mezi lety 1922-1927 zde pracoval u britské koloniální policie¹⁴³, z čehož trpěl pocitem viny za koloniální útlak.¹⁴⁴ Rozhodl se tedy žít dva roky mezi tuláky a žebráky v Londýně a v Paříži, často také pobýval mezi dělníky v průmyslových oblastech Anglie.

¹⁴¹ HUXLEY, A. *Konec civilizace*. Praha: Maťa, 2011. 198 s., str. 97. ISBN 978-80-7287-150-6.

¹⁴² Tamtéž, str. 114.

¹⁴³ ORWELL, G. 1984. 1. vyd. Praha: Levné Knihy KMa, 2000. 328 s., str. 5. ISBN 80-7309-002-3.

¹⁴⁴ TISCALI MEDIA, a.s. *George Orwell*. [online]. © 1996–2015 [cit. 2015-01-26]. ISSN 1801-5131
Dostupné z: <http://www.spisovatele.cz/george-orwell>

Od roku 1930 začal pracovat jako novinář pod pseudonymem. Jako novinář, ale i jako bojovník na straně republikánů, se Orwell účastnil španělské občanské války. Zde utrpěl zranění, z něhož se nikdy zcela nevyhléčil. Po opuštění sanatoria odcestoval do Maroka.

Během 2. sv. války pracoval pro BBC.¹⁴⁵

Byl levicově zaměřen, nebyl však nikdy členem žádné politické strany a také důrazně varoval před socialismem. Kniha *1984*, vydaná v roce 1948, byla vykládána jako obžaloba stalinismu.¹⁴⁶

Zemřel na tuberkulózu.¹⁴⁷

2.2.1 George Orwell – 1984

Celou knihou nás provází Winston Smith. Ten žije v Oceánii, jedné ze tří částí světa. Kromě ní existuje ještě Eurasie a Eastasie. Všechny tři tyto velmoci jsou spolu v neustálém konfliktu. Oceánie vždy buď bojuje s Eastasií a Eurasií má jako spojence, nebo je to naopak. Toto uspořádání se může otočit ze dne na den. To se pak musí pozměnit všechny zveřejněné informace o tom, že to kdy bylo jinak. Každý si musí myslet, že ten, kdo je aktuálně nepřítelem, jím byl vždycky. To je způsob, jak dosáhnout u lidí přesvědčení, že Strana se nikdy nemýlí a vždy má pravdu. Pomocí neustálého pozměňování informací a cvičení lidí v tzv. doublethinku (str. 93), se to u většiny lidí daří. Zdá se, že jediný, komu to připadá divné, je Winston. Jeho vrstevníci si to buď neuvědomují, nebo mají strach to jen naznačit. Mladší generaci to však ani nezajímá: „*Koho to zajímá, pořád je to jedna mizerná válka za druhou a každý ví, že ty zprávy jsou samá lež.*“¹⁴⁸

Tato válka však není válkou, jakou ji známe, nemá žádný cíl, mezi protistranami není žádný ideologický rozdíl, ani příčina sporu. Všechny tři strany vědí, že žádná z nich nemůže vyhrát, protože jejich moc je vyrovnaná – válka se nevede pro vítězství, ale čistě pro samotnou válku. To však neznamená, že je proto méně krvelačná. Naopak,

¹⁴⁵ ORWELL. G. *1984*. 1. vyd. Praha: Levné Knihy KMa, 2000. 328 s., str. 5. ISBN 80-7309-002-3.

¹⁴⁶ Tamtéž, str. 5. Praha: Levné Knihy KMa, 2000. 328 s. ISBN: 80-7309-002-3

¹⁴⁷ TISCALI MEDIA. a.s. *George Orwell*. [online]. © 1996–2015 [cit. 2015-01-26]. ISSN 1801-5131
Dostupné z: <http://www.spisovatele.cz/george-orwell>

¹⁴⁸ ORWELL. G. *1984*. 1. vyd. Praha: Levné Knihy KMa, 2000. 328 s., str. 165. ISBN 80-7309-002-3.

drancování a zotročování národů, upalování za živa, znásilňování apod. se považuje za naprosto normální. A pokud se tohoto dopustí vlastní strana, nikoli protivník, je to dokonce považováno za zásluhu. Váleční zajatci se popravují veřejně a je to považováno za jednu z nejlepších společenských událostí oblíbenou i mezi dětmi. Boj se odehrává na neurčitých hranicích, nebo na plovoucích pevnostech. V centrech civilizace se válka projevuje jen občasnými výbuchy a nedostatkem zboží, což je také jediný důvod nepřetržitého válčení. Podstatným aktem konfliktu je totiž ničení. Nepřetržitě se tak ničí věci, které by lidem zajistily blahobyť. Vládnoucí třída si totiž uvědomuje, že kdyby se bohatství stalo všeobecným, velká masa lidí, která je nyní otupena bídou, by se začala vzdělávat. Dříve nebo později by si vzdělaná masa uvědomila, že privilegovaná menšina, která má moc, není k ničemu, a svrhla by ji. „*Hierarchická společnost může existovat jedině na základě bídy a nevědomosti.*“¹⁴⁹ Zároveň vědomí, že se válčí, vnucuje lidem pocit, že pro přežití je nevyhnutelné, aby se všechna moc soustřeďovala do rukou malé kasty. Z toho všeho plyne první heslo Oceánie: VÁLKA JE MÍR.

Vládnoucí a jediná strana Angsoc se dělí na Vniřní a Vnější stranu. Winston je jedním ze členů tzv. **Vnější Strany**. Její členové jsou přirovnáváni k rukám Strany. Většinou jde o zaměstnance Ministerstev. Přibližně čtvrtina jejich platu je předem určena na dobrovolné příspěvky. Těch je však tolik, že člověk ani neví, na co jsou. Žijí v územním pásmu Jedna tak, aby nemuseli žít mezi proléty, které většina z nich ani nepovažuje za lidi. Členové Vnější Strany jsou neustále sledováni buď mikrofony, nebo oboustrannými obrazovkami. Ty fungují jako TV, kterou nelze nikdy vypnout, lze ji jen lehce ztlumit. Obrazovka vysílá program a zároveň neustále sleduje členy Strany. Nelze udělat skoro nic, aniž by to obrazovka nezaznamenala. Je velmi nebezpečné jakkoli vyčnívat: „*Vždycky řvát z davem, to je moje heslo. Jen tak je člověk bezpečný.*“¹⁵⁰

Promiskuita mezi členy Strany je neodpuštělný zločin. Sex je povolen pouze za účelem plození potomků, tuto činnost manželé nazývají jako „*povinnost ke Straně*“ a pohlíží na ni jako na nechutný zákrok. Tento postoj se v lidech buduje už v době dospívání v tzv. Antisexuální lize mládeže. Každý dospívající je s hrdostí členem. Proto se dívky oblékají pouze do stejnokrojové kombinézy, mají zakázáno se malovat apod., aby nevzbuzovaly sexuální pud. Ostatně jim samotným se to hnuší. Cílem strany je

¹⁴⁹ ORWELL. G. 1984. 1. vyd. Praha: Levné Knihy KMa, 2000. 328 s., str. 202. ISBN 80-7309-002-3.

¹⁵⁰ Tamtéž, str.133.

předcházet tomu, aby mezi členy a členkami Strany vznikaly vztahy. Do budoucna se přemýšlí nad tím, jak ze styku odstranit rozkoš, neurologové už pracují na odstranění orgasmu. Nejde jen o to, že sexuální pud vytváří svět mimo kontrolu Strany, ale hlavně o to, že sexuální strádání vede k žádoucí hysterii, kterou pak Strana transformuje do válečné horečky a uctívání vůdce. „*Při milování člověk vydává energii...potom se cítí šťastný a o nic se nestará. Jenže oni nesnesou, aby se člověk takhle cítil. Chtějí, aby z tebe energie jen tryskala. Všechno to jásání a mávání praporkama je prostě zkyslý sex. Když jsi sám vnitřně šťastný, proč by ses měl vzrušovat nad Velkým bratrem, nad Tříletkou a Dvouminutovkou nenávisti a nad celým tím jejich mizerným svinstvem?*“¹⁵¹

Členové Vnitřní Strany jsou zaměstnáni 60 i více hodin týdně. Ve volném čase se od nich vyžaduje aktivita ve straně – sdružení, vylepování plakátů, školení, přednášky, sbírky apod.

Každé manželství mezi členy Strany musí být schváleno komisí – a ačkoli žádná zásada oficiálně neplatí, není nikdy manželství schváleno, pokud žadatelé vzbuzují dojem, že se vzájemně fyzicky přitahují. Rozvod Strana nepovolí, ale doporučí odloučení v případě, že ve vztahu nejsou děti. „*Nebude věrnost kromě věrnosti Straně. Nebude láska kromě lásky k Velkému bratru. Nebude smích kromě smíchu štěstí z vítězství nad poraženým nepřítelem. Nebude umění, nebude literatura, nebude věda. Až budeme všemocní, nebudeme vědu potřebovat. Nebude rozdíl mezi krásou a ošklivostí. Nebude zvědavost ani radost ze života. Všechny ostatní požitky budou zničeny. Ale vždy – na to nezapomínej, Winstone – vždy tu bude opojení mocí, které bude neustále sílit a bude stále rafinovanější.*“¹⁵²

Členové Vnitřní Strany žijí v opravených činžovních domech v jiné čtvrti než členové strany vnější. Všude je dostatek prostoru, čisto. Vzduch voní dobrým, opravdovým jídlem a tabákem, ne jejich náhražkami. Výtahy jsou rychlé a tiché. Všude jsou sluhové v bílých oblecích. Člen Vnitřní Strany může dokonce na chvíli vypnout obrazovku. Počet členů je omezen na šest milionů. Vnitřní strana je mozkiem Strany.

Členství ve Straně není dědičné. Do obou větví se lze dostat na základě zkoušky, kterou občané konají v šestnácti letech. Pohyb z jedné skupiny do druhé je však velmi výjimečný. Pokud k němu má dojít, Ideopolicie to zařídí tak, aby člověk, který by se mohl dostat výše, prostě zmizel.

¹⁵¹ ORWELL. G. 1984. 1. vyd. Praha: Levné Knihy KMa, 2000. 328 s., str. 144. ISBN 80-7309-002-3.

¹⁵² Tamtéž, str.283.

Velký bratr je tvář Strany Angsoc. Je to vůdce, kterého Strana vytvořila, aby se personifikovala. K jedinci si totiž lze vypěstovat vřelejší vztah než k neurčité organizaci. On, neboli Strana, vlastní všechno bohatství a všechny produkty. Tak se umožnilo zrušení soukromého vlastnictví, které se tímto jen přesunulo do rukou menšího počtu lidí. Každý jednotlivec smí vlastnit jen drobné věci osobní potřeby. Strana jako kolektiv však vlastní všechno.

Proléti čítají asi 85% obyvatelstva. Ponechává se jim volnost. Pokud pracují a množí se, nic víc se po nich nechce. Jedině prolétky mohou používat voňavek a líčení, nezakazuje se jim ani sex. Prolétská prostitutka se dá koupit za láhev syntetického ginu, který mají proléti zakázaný. Styk s prostitutkou však mohl pro člena Strany znamenat pět let nucených prací.

Obecně se o prolétech málo ví, nikdo se o ně totiž nezajímá. Pracují asi od dvanácti let, ve dvaceti vstupují do manželství, v šedesáti většinou umírají. Jsou unaveni těžkou prací, péčí o děti a domácnost. Nezbyvá jim čas na jiné koníčky, než je pivo, fotbal, karty a drobné spory se sousedy. Pohybuje se mezi nimi několik příslušníků Ideopolicie, a pokud se někdo zdá nebezpečný, je odstraněn. Většinou se ale nikdo ani nepokouší vštěpovat jim ideologii Strany. Vyžaduje se od nich jen primitivní vlastenectví, na které je možné apelovat při prodlužování pracovní doby, nebo snižování přídělů nějakého zboží. Pokud začnou být nespokojení, jejich zloba stejně nikam nevede, nemají totiž celkovou ideu, dovedou se soustředit jen na jednotlivé drobné nesnáze. Většina z nich ani nemá doma obrazovky. Je mezi nimi rozšířená kriminalita i promiskuita, dokonce i rozvody se jim povolují. Jak říká Strana: „*Proléti a zvířata jsou svobodní.*“¹⁵³ Winstnovi však také dochází, že jedině proléti si zachovali city a emoce, kterým on sám se musí učit s úsilím. Proléti zůstali lidmi: „*Jestliže je nějaká naděje, spočívá v prolétech,*“¹⁵⁴ zapsal jednou Winston do tajného deníku. Strana totiž nemůže být rozvrácena zevnitř – její členové, i kdyby chtěli, mají znemožněno se spojit, nebo jen sejít ve větším počtu. Ale kdyby si proléti uvědomovali svoji sílu, je jich tolik, že by jim stačilo vstát a oklepat se jako kůň, když chce setřást mouchy. Winston však sleduje proléty na trhu při nedostatku pávnů, strkají se a řvou, jejich síla je

¹⁵³ ORWELL. G. 1984. 1. vyd. Praha: Levné Knihy KMa, 2000. 328 s., str. 82. ISBN 80-7309-002-3.

¹⁵⁴ Tamtéž, str. 79.

přímo hmatatelná. Winston si jen hořce povzdechne: „*Copak nemohou někdy takhle zařvat kvůli něčemu závažnějšímu?*“¹⁵⁵

Jako člen vnější strany je Winston zaměstnán na jednom ze čtyř ministerstev. První z nich se nazývá **Ministerstvo Míru** a jeho kompetencí je válka.

Druhé, **Ministerstvo Lásky**, má na starosti právo a pořádek. Nemá vůbec okna, je obehnané ostnatým drátem a za ocelové dveře hlídané množstvím strážů se lze dostat jen v oficiální záležitosti. Právě zde se pracuje se zadrženými, kteří spáchali zločin proti režimu, tzv. ideozločin. Ten může být odhalen pomocí všudypřítomných oboustranných obrazovek. Ačkoli nic není protizákonné, protože žádné zákony již dávno neplatí, všechno je podezřelé. Všechno může člověka prozradit – nepatrné vychýlení z obvyklého denního režimu, mluvení ze spaní, podezřelý pohled očí, mimika, rozmlouvání s nějakou jinou osobou – cokoli. K odhalení ideozločinců jsou však od malička trénované i děti, v oddílech tzv. Zvěďů. Zde jsou vedeny k lásce k Velkému Bratru i ke Straně, proto jsou připravené bez mrknutí oka udat vlastní rodiče z ideozločinu, aby ochránily režim. Když jeden z Winstnových kamarádů volá ze spaní: „Pryč s Velkým Bratrem“ a je udán vlastní dcerou, je na ní ještě hrdý, že ji dobře vychoval k lásce k vlasti: „*To se ví, že jsem vinen, snad si nemyslíš, že by Strana zavřela nevinného člověka? ... Moje dcerka slyšela co jsem říkal a hned si to štrádovala k patrole. Na takovýho prcka je to výkon, co? Vůbec jí to nemám za zlý. Fakticky jsem na ní pyšný...*“¹⁵⁶ I to je způsob, jak získává Strana svou moc. Tím, že potírá staré myšlení – přetíná spojení mezi dětmi a rodiči, mezi mužem a ženou, mezi člověkem a člověkem. V budoucnu bude Strana odebírat děti hned při narození. Lepší svět pro Stranu znamená svět ještě nemilosrdnější, ještě více plný strachu a zrady. Protože moc spočívá v tom, že člověk působí jinému utrpení.

Pracovníci Ministerstva Lásky se zadrženými pracují na tom, aby je vyléčili. Aby je přivedli k rozumu. Nejdříve jde o to přinutit je různými technikami mučení a ponižování k přiznání. Je jedno k čemu. Zadržení po určitém čase podepíší cokoli. Potom se pracovníci ministerstva soustředí na léčení: „*Nás nezajímají ty pitomé zločiny, které jste spáchali. Strana se nezajímá o konkrétní činy, my se staráme jen o myšlenky. My své nepřátele neničíme, my je měníme.*“¹⁵⁷ V tom je tento režim silnější,

¹⁵⁵ ORWELL. G. 1984. 1. vyd. Praha: Levné Knihy KMa, 2000. 328 s., str. 80. ISBN 80-7309-002-3.

¹⁵⁶ Tamtéž, str. 249.

¹⁵⁷ Tamtéž, str. 268.

než ostatní. Předchozí režimy si totiž vynutily přiznání od nevinných, kteří byli potom prohlášeni za mučedníky. To Angsoc nedovolí. Všechna přiznání učiněná zde totiž dělá pravdivými, případně nepohodlné osoby prostě vymaže z dějin, což umí zařídit pomocí Ministerstva Pravdy. (viz.str. 91) Přesto, že je jisté, že všechny zadržené také zabijí, je pro Stranu důležité nejdříve zadrženého „přivést k rozumu“, naučit ho milovat Stranu a Velkého Bratra. Takzvaná reintegrace má tři fáze: učení, pochopení a přijetí: *„Neničíme kacíře proto, že nám odporuje. Nikdy ho nezničíme, dokud nám odporuje. Obrátíme ho, zmocníme se jeho niterného myšlení, přetvoříme ho Než ho zabijeme, uděláme z něho jednoho z nás.“*¹⁵⁸ Tím Strana dosáhne toho, o co jí doopravdy jde – moci: *„Němečtí nacisté a ruští komunisté se nám svými metodami velmi přiblížili, ale nikdy neměli odvahu, přiznat si, jaké jsou jejich motivy. Předstírali, a možná dokonce věřili, že se chopili moci nechtěně a na omezenou dobu a že hned za rohem leží jakýsi ráj, kde si lidské bytosti budou rovny a kde budou šťastné. My takoví nejsme. Víme, že se nikdo nikdy nechápe moci s tím úmyslem, že se jí vzdá. Moc není prostředek, ale cíl.“*¹⁵⁹ Důležité je uvědomit si, že jedinec má moc jediné tehdy, přestane-li být jedincem. Moc je kolektivní, jedinec je porazitelný a smrtelný, ale pokud splyne se Stranou, je všemocný a nesmrtelný. Z toho plyne druhé heslo Strany: SVOBODA JE OTROCTVÍ.

Strana tak bere i možnost vnitřní svobody člověka, možnosti zachovat si lidství, v něž Winston doufal, když říkal: *„Nemohou se ti vecpat do duše ... Jestli cítíš, že zůstat lidský stojí za to, i když to nemůže mít vůbec žádný konkrétní výsledek, tak jsi je porazil.“*¹⁶⁰

Třetím ministerstvem je **Ministerstvo Hojnosti** odpovědné za hospodářské záležitosti. Pravidelně vydává hlášení o zvýšení výroby čehokoli, o zvýšení životní úrovně i o spontánních manifestacích dělníků, kteří vyjadřují podporu a vděčnost Velkému bratrovi. Winston si však jasně vzpomíná, že většina lidí nikdy neměla oblečení nebo nábytek, který by se pomalu nerozpadal, nikdy nebylo v pokojích dostatečné vytápění, nikdy nebyly v pořádku domy nebo vozy veřejné dopravy, nikdy nebyl ani dostatek jídla. Jídlo se nahrazuje umělými napodobeninami a lidé už pomalu

¹⁵⁸ ORWELL. G. 1984. 1. vyd. Praha: Levné Knihy KMa, 2000. 328 s., str. 270. ISBN 80-7309-002-3.

¹⁵⁹ Tamtéž, str. 278-279.

¹⁶⁰ Tamtéž, str. 177.

zapomínají, jak vypadají, nebo chutnají určité potraviny. Zkrátka nikdy nic nebylo levné a ničeho nebylo dost. Jediné, čeho bylo vždy dostatek, byl syntetický gin.

Winston pracoval na již zmíněném **Ministerstvu Pravdy**. To spravuje informace, zábavu, školství a umění. Strana se řídí předpokladem, že **kdo ovládá minulost, ovládá budoucnost: kdo ovládá přítomnost, ovládá minulost**. Realita totiž existuje jen v lidském vědomí. „*Ovládáme hmotu, protože ovládáme vědomí. Realita je uvnitř lebky.*“¹⁶¹ Proto se Ministerstvo Pravdy musí postarat o úpravu všech informací, které proniknou ven. Jestliže totiž všechny záznamy opakují stejnou lež, pak se stane pravdou. Všechno, co je pravda teď, je pravda odjakživa a navždycky. Ministerstvo má na starosti pozměnit všechny záznamy, které kdy vyšly, tak, aby minulost nebyla pouze změněna, ale prostě zničena. Tak se nedá nikdy nic dokázat a Strana si tak může libovolně posouvat čas zpět tak, aby si přivlastnila všechny důležité vynálezy a hrdinské činy vykonané od bájně doby zlých kapitalistů. V souladu s Huxleym tak Orwell odstraňuje svým hrdinům jakékoli vědomí o minulosti. Pokud se Velký bratr někdy mýlil, dala se jeho slova pozměnit tak, aby to vypadalo, že má vždycky pravdu.

Všechny staré záznamy se vždy spálí v mechanickém potrubí, vytisknou se nová vydání a zařadí se do archivu. Při zadávání této práce Winston vždy slyší jen to, že jde prostě o tiskovou chybu, kterou je třeba opravit.

V další sekci je oddělení falšování fotografií, úsek TV programů s týmy herců, kteří umí napodobovat hlasy, jsou tu i referenti, kteří sestavují seznamy všeho, co je třeba opravit apod.

Prvořadým posláním Ministerstva Pravdy však je zásobovat Oceánii novinami, filmy, TV programy, učebnicemi atd. Zvláštní oddělení se pak zabývá podřadnými novinami, hudbou a zábavou pro proléty. Jejich obsah je plný sportu, zločinů, astrologie, románů, filmů se sexuální tematikou apod. Oddělení produkuje také sentimentální písně komponované na tzv. veršotepu a omílané v rádiích tak, aby proléty zabavily.

Jedno z oddělení se zabývá výhradně sestavováním newspeaku. Newspeak je oficiálním jazykem Oceánie. Jde o upravený starý jazyk, jehož pomocí režim zajišťuje omezování myšlení. Zatím newspeakem ještě moc lidí nemluví, používají ho hlavně odborníci. Členové Vnitřní Strany používají jeho prvky záměrně ve svých projevech.

¹⁶¹ ORWELL. G. 1984. 1. vyd. Praha: Levné Knihy KMa, 2000. 328 s., str. 280. ISBN 80-7309-002-3.

Podle plánu by newspeak měl úplně nahradit oldspeak někdy v roce 2050. Jeho konečná podoba má docílit toho, že lidé nebudou schopni ani pomyslet na vzpouru, revoluci nebo třeba jen na to, že Strana je špatná, protože k tomu prostě nebudou existovat slova. Každé slovo bude přesně vyjadřovat pojem, který bude potřebný pro Stranu, zároveň však bude vyloučené, aby mělo jiný význam. Toho se dosáhne vytvářením nových slov, především spojováním, ale hlavně důkladnou eliminací slov nežádoucích. Jiná slova zase budou postupem času zbavena všech svých konotačních významů. Například slovo „free“ se může použít ve větě, která vyjadřuje, že něco je volné od něčeho, něco to neobsahuje – pes je prost vší –, ale význam jako nezávislý, samostatný, volný ve smyslu politickém, nebo intelektuálním už toto slovo nemá, protože politické, ani intelektuální svobody už v Oceánii dávno neexistují. Gramatika newspeaku má dvě zvláštnosti. Jednou z nich je pravidlo, že každé slovo se může použít jako jakýkoli slovní druh. Například přestalo existovat slovo „řezat“, pro vyjádření této činnosti stačilo ponechat slovo „nůž“. Dále pak z každého slova lze vytvořit jeho protiklad prostě tím, že se mu přidá přípona „un“, zesílit jeho význam příponou „plus“ apod. To vyřazuje spoustu dalších slov.

Zůstanou tak tři kategorie slov. Slovní zásoba A bude zahrnovat slova pro každodenní život. Ta zůstanou většinou nezměněna, jen budou zbavena všech dvojsmyslů a jejich počet bude redukován. Slovní zásoba B bude obsahovat slova vytvořená záměrně pro politické účely. Slova budou mít schopnost navodit žádoucí myšlenkový postoj u člověka, který je použije. Měla by zahrnovat celý okruh myšlenek do jednoho slovíčka vytvořeného složeninou.

Příkladem může být například slovo oldthinkers, které je neoddělitelně spjato s představou zkaženosti. Jeho vznikem mohla zaniknout slova jako racionalita, objektivita, demokracie, věda, náboženství, spravedlnost, mravnost a mnoho dalších.

Nejdůležitějším úkolem těch, jež sestavují slovníky, není ani tak skládat nová slova, jako vymezit jejich význam a určit, která slova byla vznikem nových vyřazena. Bude zkrátka nemožné rozvinout kacírskou myšlenku dál než ke konstatování, že je kacírská. Další slova prostě nebudou. Bude možné říci třeba „Velký bratr je nedobrý“, to však bude každému znít jako absurdita, kterou navíc nebude možné podpořit argumenty. Půjde například říci větu „Všichni lidé jsou si rovni“, ale obsahově bude vyjadřovat podobně absurdní vyjádření, jako je v oldspeaku tvrzení, že všichni lidé jsou

zrzaví/stejně velcí/stejně silní apod. Pojem politické rovnosti už znám nebude. „...vyrostli ve světě Revoluce, neznají nic jiného, vidí ve Straně cosi nezměnitelného, jako je třeba obloha, nebouří se proti její autoritě, ale prostě ji obcházejí, jako králík kličkuje před psem...“¹⁶²

Dalšími příklady jsou slova jako „goodsex“ – pohlavní styk mezi mužem a ženou určený k plození dítěte. Všechno ostatní je „crimesex.“

„Joycamp“ ve skutečnosti znamená tábor pro nucené práce. Podobně jako názvy ministerstev, které vyjadřují přesný opak toho, co doopravdy jsou, což je znakem „doublethinku“, podvojného myšlení, které znamená schopnost vědět a přitom nevědět, udržet současně dva názory, které se vzájemně vylučují (například že upalování válečných zajatců je zlo, pokud to dělá nepřítel, ale zásluha, pokud to dělá Angsoc). A to všechno podvědomě.

Dalším slovem je třeba „facecrime“, které označuje odhalení ideozločinu pomocí mimiky, například pokud se někdo tváří pochybovačně, nebo s nedůvěrou při oznamování nějakého vítězství apod.

Podezření budí i tzv. „ownlife“, to vyjadřuje například touhu být sám, jít na procházku, dělat si vlastní věci; od člena Strany se vyžaduje, aby se zúčastnil nějaké společné zábavy, být sám, pokud zrovna nespí nebo nepracuje, znamená výstřednost, která může být důkazem ideozločinu.

Slovní zásoba C zahrnuje vědecké a technické termíny. Pro vědu jako takovou už ale význam neexistuje, vše, co by mohla vyjadřovat, plně nahradí název Strany – Angsoc (anglický socialismus). Věda už stejně není potřeba. Jediné věci, které vědci vymýšlí, fungují k omezování svobody a k válčení. Vymýšlí se programy, které umožní zjistit, co si lidé myslí, hypnózy, šokové terapie, umělé vlny přílivu, nebo přístroje na vyvolání umělého zemětřesení.

Přestože všechny mocnosti už vlastní zbraň nejmocnější – atomovou bombu –, nikdo z nich ji nepoužije, protože to by byl konec společnosti, a tím i jejich moci. „Ve všech užitečných dovednostech svět buď stojí na místě anebo kráčí nazpět. Na polích pracují koně, zatímco knihy píší stroje.“¹⁶³

¹⁶² ORWELL. G. 1984. 1. vyd. Praha: Levné Knihy KMa, 2000. 328 s., str. 142. ISBN 80-7309-002-3.

¹⁶³ Tamtéž, str. 205.

Newspeak zkrátka bude poskytovat prostor pro to, aby člověk mohl být pravověrný, tzn. aby nemyslel. „*Svým způsobem se názor Strany prosazoval nejúspěšněji u lidí, neschopných ho pochopit. Ty bylo možné přimět, aby přijímali i nejkřiklavější překroucení skutečnosti, protože nikdy plně nepochopili obłudnost toho, co se od nich žádalo, a nezajímali se o veřejné dění natolik, aby si všimli, co se děje. Protože nechápali, zachovali si zdravý rozum. Spolkli prostě všechno, a co spolkli, jim neuškodilo, protože to nezanechávalo žádné zbytky, tak jako zrnko obilí projde nestráveno ptačím tělem.*“¹⁶⁴ Existuje newspeakové slovo „crimestop“, které označuje schopnost zastavit své myšlenky už na prahu nebezpečné myšlenky, dovednost nechápat analogie, nevšimnout si logické chyby, nerozumět argumentům apod. Pravověrnost je nevědomí. A z toho vychází třetí heslo Strany: NEVĚDOMÍ JE SÍLA.

Režim posiluje také existenci nepřítele. Návist mas musí být nasměrována na konkrétní cíl. Vnější nepřítel je ten, s kým se válčí, a ten posiluje strach.

Vnitřní nepřítel má lidem ukazovat, jak nebezpečné je se vzbouřit. Strana proto denně hlásí zprávy o členech tajného Bratrstva, které se podařilo chytit a potrestat. Na obrazovkách se při cvičeních nenávisti ukazuje obličej vůdce Bratrstva, Emanuela Goldstiena, nepřítele lidu. Nikdo však neví, jestli Bratrstvo doopravdy existuje, nebo jestli si ho jen vymyslel režim.

Každopádně se však lze dostat ke knize, která odhaluje skutečnou povahu společnosti, podepsané Goldstienem. Obsah této knihy poukazuje na to, že společnost vždy byla rozdělena na Ty nahoře, Ty uprostřed a Ty dole. Cíle těchto tří skupin jsou neslučitelné.

Ti nahoře si chtějí udržet moc, **Ti uprostřed** se chtějí dostat nahoru, což se jim povede revolucí, nebo převratem, ve kterém získají na svou stranu **Ty dole**, kterým naslibují změnu uspořádání společnosti, nebo jiné výhody.

Pokud Ti dole nejsou příliš unavení prací a mají energii na to, aby měli nějaký cíl, pak je jejich cílem zrušení rozdílů mezi lidmi. „*Z hlediska Těch dole žádná historická změna nikdy neznamenala víc, než změnu jména jejich pánů.*“¹⁶⁵

Rozdíl ve strategii Angsocu je ten, že tentokrát si Ti nahoře mají udržet moc napořád. Nové doktríny vznikly totiž na základě historických poznatků o změnách

¹⁶⁴ ORWELL. G. 1984. 1. vyd. Praha: Levné Knihy KMa, 2000. 328 s., str. 167-168. ISBN 80-7309-002-3.

¹⁶⁵ Tamtéž, str. 115.

společnosti, revolucích a převratech. „*Privedeme tě k hranici, odkud není návratu. Budou se s tebou dít věci, ze kterých se nevzpamatuješ, i kdybys žil tisíc let. Nikdy už nebudeš schopen lásky, přátelství, odvahy nebo poctivosti. Budeš dutý. Vymačkáme tě, až budeš docela prázdný, a pak tě naplníme sebou.*“¹⁶⁶

2.3 Egon Bondy

Syn legionáře a plukovníka Československé armády, vlastním jménem Zbyněk Fišer, se narodil v Praze v roce 1930. Zemřel v roce 2007 v Bratislavě.

V sedmnácti letech přerušil studium gymnázia a deset let žil bez stálého pracovního poměru, což bylo té době nelegální. V sedmadvaceti letech si dodělal maturitu a začal dálkově studovat na FF UK filozofii a psychologii. Při studiu pracoval jako noční hlídač v Národním muzeu, později v Bibliografickém oddělení Státní knihovny ČSR.

40. let se podílel na aktivitách surrealistické skupiny. S Ivo Vodseďálkem založil samizdatovou edici Půlnoc. V ní vydával své literární práce, v nichž převažovala poezie. Teprve v 70. a 80. letech se začal více věnovat próze, okrajově psal i divadelní hry. Překládal a zabýval se i publicistikou.

V roce 1967 získal tituly PhDr. a CSc. za filozofické práce (Otázky bytí a existence a Útěcha z ontologie). Od téhož roku byl v plném invalidním důchodu.

S Petrem Uhlem organizoval tzv. Názorové sdružení levice, tedy organizaci nezávislé marxistické orientace. Smýšlel vždy velmi levicově, avšak vystupoval proti zástupcům tehdejší totalitní moci.

V 70. letech byl jedním z vůdčích teoretiků a protagonistů českého undergroundu, jeho verše zhudebňovala rocková skupina Plastic People of the Universe a roku 1977 se stal jedním z nezveřejněných signatářů Charty 77.¹⁶⁷ Patřil do tzv. první vlny českého undergroundu, který vznikl v 50. letech 20.století. Zastupoval směr totálního realismu, založeného na zcela neutrálním popisu všedních dějů, ve kterém tvrdil, že největším

¹⁶⁶ ORWELL. G. 1984. 1. vyd. Praha: Levné Knihy KMa, 2000. 328 s., str. 272. ISBN 80-7309-002-3.

¹⁶⁷ ÚČL AV ČR, Slovník české literatury po roce 1945, *Egon Bondy*. [online]. © 2006-2008 [cit. 2015-01-26]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=915>

oponentem stalinismu je sama realita.¹⁶⁸ Po revoluci spolupracoval s levicovými politickými stranami, ovšem do žádné z nich nevstoupil. Jeho oblíbenou prűpovídkou bylo: „*S komunistama to pűjde těžko a bez nich ještě hűř.*“ Nabádal, aby se vybralo to, co bylo v minulém režimu dobré, a nerušilo se vše bez rozműšlení.¹⁶⁹

Po roce 1989 podnikal často cesty do zahraničí, ale v roce 1993 získal slovenské státní občanství a žil v Bratislavě až do své smrti.

Román *Invalidní sourozenci* dokončil v roce 1974 a v roce 1981 za něj obdržel exilovou cenu Egona Hostovského.¹⁷⁰ Toto dílo bylo považováno za „svaté písmo“ českého undergroundu. Je oslavou alternativního způsobu života lidí žijících vědomě a záměrně mimo majoritní společnost, ukazuje, že se dá žít důstojně i uprostřed kazícího se organismu světa.

2.3.1 Egon Bondy – Invalidní sourozenci

Polorodí sourozenci A. a B. mají společného otce, ale jinou matku. Neoslovují se tedy jako bratr a sestra, ale říkají si bratranec a sestřenka. I přes tuto příbuznost však spolu udržují milenecký vztah. Žijí přibližně v roce 2600, kdy je planeta zničená tak, že i nebesa se každou noc otvírají a promítají různé úkazy: „*Uprostřed černé oblohy, z níž dávno vymizely měsíc i hvězdy, rozevřela se plamenná výheň, ale v šlehajícím ohni občas létaly podivné předměty, lidské údy a jakoby těla, hlavy, které otevíraly ústa a něco křičely, ale nebylo je pro dálku slyšet. Někdy se objevila v rámu plamenů jakoby nějaká tvář, ale byla zase tak veliká, že bylo vidět jen její bradu, ústa a špičku nosu, takže se nedalo říct, komu by mohla patřit. A jindy tam byla po několik měsíců po sobě vidět veliká zelená prdel.*“¹⁷¹

Většina světa je pokryta tzv. vodami. Jde ale spíše o páchnoucí břečku, připomínající hnis, která vznikla z odpadu. Na planetě zbylo asi 20 milionů lidí a pouze dvě města. Jedno z nich sdružuje i několik vesnic okolo a nazývá se Federace. Druhému

¹⁶⁸ *Lexikon teorie literatury a kultury: koncepce / osobnosti / základní pojmy*. 1. vyd. Editor Holý J., Nűnning, A. a Trávníček J. Brno: Host, 2006. 912 s., str. 837. ISBN 8072941704.

¹⁶⁹ LIBICHOVÁ, B. *Vlastní šetření*. 2015

¹⁷⁰ ÚČL AV ČR, *Slovník české literatury po roce 1945, Egon Bondy*. [online]. © 2006-2008 [cit. 2015-01-26]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=915>

¹⁷¹ BONDY, E. *Invalidní sourozenci*. Brno: „Zvláštní vydání...“, 2002. 183 s., str. 8. ISBN 80-85436-79-5.

městu, v němž sourozenci žijí, se říká Spojenci. Ví se, že názvy mají historický podklad někde na začátku 21. století, kdy byl ostrov ještě pevninou, dnes je ale toto rozdělení nesmyslné. Všichni obyvatelé mluví stejnou řečí, žijí ve stejných podmínkách. Navíc jsou skoro všichni příbuzní, protože úřady podporují sňatky mezi městy, aby zabránily přílišné endogamii. Přesto se však stává, že města mezi sebou válčí. Armáda každého města má asi tisíc členů – důstojníky, vědecké pracovníky a pár špiónů. V případě války se ale armády nemobilizují. Není proč. Boj se vede automatickými střelami.

Lidé už necítí radost ze života. Takové pocity znají jen z knih starověkých básníků. Většina z nich tedy hledá pocity štěstí v alkoholu, nebo různých chemických pilulkách.

Důstojníci jsou vládnoucí třídou společnosti. A. vysvětluje, že tento název zůstal z historie, kdy lidstvo vedlo války, ke kterým ještě potřebovalo vojáky. Těch už později ale nebylo třeba, protože je nahradily stroje. Důstojníci však zůstali a převzali za lidi zodpovědnost a tedy i vládu. Důstojník většinou již pochází z důstojnické rodiny a od dvaceti let je na důstojníka vychováván.

Pod důstojnictvem je policejní sbor. Jsou to tzv. **postiženci**, lidé tělesně nebo duševně nedovyvinutí, kteří tyto služby konají pro své nadšení, že mohou být důležití. Tito lidé jsou obvykle tak neschopní, že neumí nikoho ani zatknout, a zvládají jen napomínat obyvatele kvůli drobným nedostatkům, u čehož se tváří velmi důležitě. Obzvláštní potěšení jim pak dělá pronásledování a napomínání invalidů.

Třídou ovládaných jsou **normální lidé**. A. a jemu podobní se jimi moc nezabývají. Normální lidé jsou jim ukradení. Uznávají, že žijí z nich, ale jsou přesvědčení, že i bez nich by to zvládli. Chovají odpor k jejich bezduchému plnění požadavků společnosti. „...*I když v těch pitomých fabrikách a ještě pitomějších úřadech nemusejí vůbec nic dělat, to, jak se jim dodržuje přesná docházka a rituální rozvržení pracovní doby, nadělá z nich posrané a patolízalské a denunciantské cvoky už v patnácti letech.*“¹⁷² Dokonce i když je válka, tito lidé pracují. A pracují pak ještě více. Z vlasteneckého nadšení napracovávají směny navíc, aby si vydělali na nový byt, nové ledničky, televizory – auta už dávno mít nesmí, protože na ně není prostor – a další nepotřebné věci, které si stejně za chvíli zničí další válkou. Když se invalidé veselí u ohňů, ucpávají si normální lidé okna. Snad ze strachu, „*aby se nepřiotrávili*

¹⁷² BONDY, E. *Invalidní sourozenci*. Brno: „Zvláštní vydání...“, 2002. 183 s., str. 39. ISBN 80-85436-79-5.

a mohli zas ráno do práce, aby je ani na chvíli nenapadly otázky a touhy, které by jim v tom zabránily.“¹⁷³ Jak si povzdechl A., bylo to zkrátka lidstvo, které ovládlo všechno, jenom ne samo sebe.

Většina normálních žije ve městech. Část z nich pak ve vesnicích, kde se věnují zemědělství, ale po třetí průmyslové revoluci už nemají co na práci. Na vesnicích nejsou kryty a tak se v době války potkávají invalidé s **družstevníky**, o nichž se ještě občas dá sehnat skutečné jídlo. Invalidé s nimi proto handlují. Přesto, že se družstevníci, jelikož jsou bez práce, blíží životním stylem více invalidům, solidární s nimi většinou moc nejsou. Invalidé proto po poslední válce začnou pracovat na soběstačnosti.

Z normálních lidí se etabluje ještě tzv. **inteligentská elita**. To jsou většinou špatní umělci nebo umělci dobří, kteří se však nespokojili s invalidním důchodem a nechali se zlákat vidinou společenského uznání a odměn. Tato skupina vyrábí zábavu a poučení v televizních studiích a divadlech, na vysokých školách a vědeckých ústavech. „...cítila se povznesena nad inženýrskou a technokratickou skupinu, čímž si odreagovala pocit komplexní méněcennosti, neboť ani nedosahovala jejího materiálního zabezpečení, ani neměla sebemenší podíl na řízení společnosti, ale vůči důchodcům přímo překypovala nadřazeností...“¹⁷⁴

A. tvrdí, že inteligentská elita je vděčná za tu svou funkci ve společnosti, že se může přetrhout, aby se zavděčila: „Je vždy nonkonformní hubou a naprosto pragmatická myšlením a bezpáteřná jednáním. Vládnoucí garnituře, ať je jakákoli, bude bezvýhradně sloužit a dokonale jí vyhovuje. Lze jí manipulovat nejprostším prostředkem: peněžním korumpováním a korumpováním čestnými hodnotami.“¹⁷⁵ Nevadí jí, že tvoří brak, že jejich díla jsou kýčovitá a nudná: „...Všeobecným postojem inteligentské elity... byla hlubokomyslná blbost. A nic se nedokáže tvářit tak pateticky a tak humanisticky. Lidské teplo z toho přímo sálá.“¹⁷⁶ Právě tato třída se nejvíce dožaduje likvidace důchodců.

Oba hlavní hrdinové patří do skupiny tzv. **Invalidních důchodců**. Ti tvoří periferii společnosti. Ostatní je ani nepovažují za lidi. Když se staví koráb, který má zachránit lidstvo, až vody zatopí i obě města, s místem pro Invalidy se na něm vůbec

¹⁷³ BONDY, E. *Invalidní sourozenci*. Brno: „Zvláštní vydání...“, 2002. 183 s., str. 77. ISBN 80-85436-79-5.

¹⁷⁴ Tamtéž, str. 70.

¹⁷⁵ Tamtéž, str. 97.

¹⁷⁶ Tamtéž, str. 147.

nepočítá. Invalidou se člověk stane prokletím a vyškrtnutím ze seznamu lidstva, jako to bylo u rodičů A., nebo dobrovolně, protože pohrdá společností, která rezignovala na potřebu svobody a spokojuje se s pohodlným konzumentstvím. Při žádání o důchod bylo vždy riziko, že člověka přeřadí k důstojníkům, ale to bylo v praxi zanedbatelné. Důchod nedostávají velký, ale mají jiné zdroje – získávají věci v popelnicích, sami si vyrábí apod. Hlavně jsou ale k sobě navzájem solidární, dělí si věci, podle toho, kdo co zrovna potřebuje, pomáhají si s jídlem i bydlením apod. Invalidé však mají nižší potřeby, žijí především vnitřním životem, bez hmotných statků. Jejich způsob existence je duchovně bohatší a mravnější. Žijí v uzavřených komunitách, navzájem si pomáhají, užívají si svobodu, pořádají různé zábavy a věnují se umění.

Mezi invalidy najdeme všechny možné směry, súfijského mystika, guru Šakti Maharišiho, revolučního bojovníka Mandelbauma, výtvarníky, myslitele apod. Obecně se dá říci, že Invalidní důchodci vznikli ze skupiny intelektuálů, které společnost přestala potřebovat, a tak jim raději přiznala důchod, aby se jich zbavila: *„Intelektuál měl za úkol ukazovat společnosti další perspektivní možnosti, mluvit jí do svědomí, dávat společnosti nebo alespoň její vládnoucí třídě umění, udržovat v organismu společnosti určitou potřebnou ideovou, ba přímo potencionálně revoluční tenzi, kterou společnost, která byla v neustálém přechodu od rovnováhy asijského způsobu výroby k rovnováze dostatečné ekonomiky socialismu potřebovala jako jakýsi růstový hormon. Od té chvíle pak, kdy bylo dosaženo nové relativní společenské rovnováhy díky dostatečné ekonomice druhé průmyslové nebo jak vy říkáte první vědeckotechnické revoluce, působil tento 'hormon', či 'ferment' už disfunkčně. Začal dokonce přímo společnost - a to celou společnost, nejen vládnoucí garnituru - ohrožovat.“*¹⁷⁷

Intelektuálové byli vždy hlavním jádrem vládnoucí třídy a najednou jim společnost dala najevo, že mají být jen inteligentskou elitou. (viz str. 98), A. však namítá, že touto ztrátou intelektuálové také něco získali. Poznali, že jejich pře se nevede před společností, potomstvem, pokrokem, budoucností apod., ale před anděly, že nejde o všechny ty jmenované věci, ale o ně samé. Později se k invalidům přidali i hippies a různí notoričtí nezaměstnaní. Pro společnost se tak stalo ekonomicky výhodnější poskytovat této skupině almužnu, než je zaměstnávat. Nadělali by prý více škody než

¹⁷⁷ BONDY, E. *Invalidní sourozenci*. Brno: „Zvláštní vydání...“, 2002. 183 s., str. 96-97. ISBN 80-85436-79-5.

užitku. „Invalidní sourozenci“ si pak začali říkat na počest Egona Bondyho, básníka, jehož invalidé uctívali, ale ve společnosti byl zakázaný.

Na výročí Bondyho pohřbu pořádali invalidé vždy oslavy, spojené s výstavou uměleckých děl a velkým táborákem. Veškeré zobrazování pohřbu tohoto básníka, stejně jako vůbec většina koncertů a zábav invalidů bylo zakázáno, ale jak již bylo řečeno, invalidům byla společnost normálních lidí ukradená. Tradicí z dob Bondyho bylo vše připravovat tajně. „*Bylo kupodivu, že ve většině případů postiženci na nic nepřišli, to však bylo vysvětlitelné naprostou postižeností postiženců.*“¹⁷⁸ Po této velké slavnosti normální lidé psali ještě týden do novin články, jak už jim invalidé přerůstají přes hlavu, jak i trestancům lze ještě pomoci, ale invalidům už ne, a tak se invalidé bavili ještě po slavnosti. Lidstvo bylo totiž pro invalidy zdrojem zábavy.

Jak postiženci někde slyšeli podezřelé zvuky, hned běželi zabavovat a ničit invalidům nástroje. Při zkouškách kapel invalidé pomáhali hudebníkům tak, že všude rozestavěli reproduktory, pouštěli ohlušující randál a bavili se tím, jak postiženci běhají z místa na místo. Pro účely koncertů invalidé vymysleli přenosnou aparaturu, která vytváří protihlukovou stěnu a postupně ji instalovali do všech stodol a opuštěných tělocvičen.

Také důstojníci mají na invalidy spadeno, prohlašují je za asociální příživníky, od nichž je třeba společnost očistit. Tento názor sdílí 99% obyvatelstva, ale nikdo pro to nic nedělá, protože každý má svůj blahobyt a invalidů je přece jen málo, a tak se lidé v době míru spíše kochají sami sebou, jak jsou solidární, že jim ještě platí živobytí. Přesto ale jsou invalidé jakýmsi hromosvodem jak úředního, tak i veřejného mínění.

Invalida dosahuje dospělosti někdy kolem šedesátého roku. Dospělí většinou zaujímají nějaké výhodné místo ve společnosti, které hojně využívají ve prospěch ostatních. Od devadesáti let se pak invalida počítá mezi staré a má automaticky nárok na podporu ostatních, ať už jde o jídlo, o pomoc v domácnosti, nebo o ošetrovatelskou péči.

Invalidé se dělí také do podskupin ideových. Jednou z nich jsou doživotní chiliasté. Kolem nich se sdružují velmi mladí invalidé plní ideálů. Takových je asi 10%, ovšem někdy se jejich počet navýší, získají i vrstvu normálního obyvatelstva a pak dochází k převratům, po kterých se ale stejně vše vrátí do původní struktury. Dále je tu

¹⁷⁸ BONDY, E. *Invalidní sourozenci*. Brno: „Zvláštní vydání...“, 2002. 183 s., str. 68. ISBN 80-85436-79-5.

o něco početnější skupina, tzv. Divokých – někteří z nich si ani nežadají o důchod a žijí na vlastní pěst. Jejich hlavní životní náplní je duchovní cesta. Jejich zástupcem je Hafiz ben Šejch al Ahrám, který je vlastně mnichem, napůl už žije v jiném světě. Na druhou stranu v této třídě jsou příslušníci jako Roi Soleil, neurvalí, drzí a plní přehnané sebeúcty, která plyne z jejich příslušnosti k této duchovní skupině, kteří však ještě plně nepochopili podstatu duchovní cesty. Vůbec nejhoršími pak jsou tací, jako je Šakti Mahariši, fanatik, bez kritického úsudku, kterého A. označuje jako protiintelektuální stanici pro ty nejhoupější a nejlínější invalidy. A. je obviňuje z přílišné netečnosti, vadí mu, že nevidí problémy, že je nazývají bludem, říkají, že nic není důležité, protože všechno se vyřeší, až přijde osvícení a všechen čas tráví meditací – neboli, jak říká A., čuměním do zdi.

Jejich opakem je skupina, kterou A. také neuznává. Jsou to Bojovníci za lepší budoucnost, v čele s Lvem Davidovičem. Ti pohrdají duchovním světem Divokých a pracují na přípravě revoluce. Mají spoustu zásob, protože se celá léta připravují k boji za lepší lidstvo, a bylo by zlé, kdyby mu nemohli přinést, po čem touží. Proto také ve svých laboratořích množí opravdové králíky na jídlo. Jedním z nich pak Lev Davidovič hostí A. a B. po dopadu jedné z bomb. *„Zatímco nezodpovědná individua přiváděla naši zemi do zkázy, která nutně musela skončit imperialistickým masakrem – my jsme připravovali, budovali základny odporu a při nich i zásobárny všeho druhu. Jestli vám něco chybí, pak můžete říct, protože víme, že jste na naší straně barikády.“*¹⁷⁹ Jsou proti drogám: *„Bojujeme za lepší budoucnost, nemůžeme podporovat to, jak se používáním jedů budoucnost ničí.“*¹⁸⁰ Jejich představa o lepší budoucnosti i názory A. jsou vykresleny v rozhovoru Lva Davidoviče s A. Bondy v tomto rozhovoru kritizuje trockismus, od kterého se odklonil, ale nepovažoval za důležité to nijak vysvětlovat a k jeho kritice se tedy dostává až při psaní Invalidních sourozenců.

Lev Davidovič říká, že vlády vykořisťují nejen pracující, ale také důchodce, protože jim upírají podíl na společenském produktu, a proto je třeba připravit revoluci. A., který zde zastupuje Bondyho názory, mu však odvětlí, (podobnou myšlenkou, jakou prezentuje Orwell v teorii o Těch nahoře, Těch uprostřed a Těch dole (viz str. 94), že celý revoluční předvoj či vedení se po vítězné revoluci stane „revoluční vládou“ a stane

¹⁷⁹ BONDY, E. *Invalidní sourozenci*. Brno: „Zvláštní vydání...“, 2002. 183 s., str. 85. ISBN 80-85436-79-5.

¹⁸⁰ Tamtéž, str. 63.

se tak novou vládnoucí třídou. „Stačilo, pokud vím, před šedesáti lety, aby se mezi důstojníky vytvořila skupina tzv. důstojníků s lidskou tváří, aby se nachytali nejen lidi, ale i mnozí našinci ... Je vyloučeno, aby se masa důstojníků mohla postavit v čelo nějakého „obrodného procesu“ ... protože důstojník, který od svých dvanácti let leze funkcích po žebříčku nahoru, v pětačtyřiceti už nedokáže myslet a vidět, jinak než důstojnický. Sám si o sobě může myslet, že je Ježíš Kristus nebo co, ale ve skutečnosti je pro něho největší horror, horror na který nedokáže ani vážně pomyslet, natož ho pak připustit, aby se lidé řídili sami. Jeho důstojnictví se projevuje právě v tom, že je přesvědčen, že se všechno zvládne, jen stačí vytvořit vládu, která bude vládnout čestně spravedlivě, rozumně, humánně a já vím co. Jeho důstojnictví mu nedovoluje pochopit, že by mohla taky vláda a důstojnictvo nebyť.“¹⁸¹ Bondy varuje před tím, že společnost si tak vždy jen nasazuje novou masku, kterou zase lidé budou poslouchat přinejmenším jednu, nebo dvě generace. „Nejsmutnější je, že pro nevzdělanost jim většina vždy naletí. A proto píšu ty knihy. Chci ukázat, že pokud je svoboda dáována do zástavy komukoli, byť i důstojníkovi s lidskou tváří, vždycky bude zavřena v sejfu v Baráku a lidi z ní neuvidí ani chlupek. A proto říkají, že píšu pro lidi. Protože píšu o něčem, o co prý my už se nepotřebujeme starat. Jenom lidi se o to můžou dál starat, nás se to netýká. Hovno! Setsakra se nás to týká taky! Když společnost očividně krachuje, tak vedení se hned postará o to, aby byla dáána zelená různým poskokům, kteří začnou slibovat obrodu. Ti poskoci nemají přitom skutečné síly ani za šesták – tu si vedení drží v pozadí pořád ve vlastních rukou. Ale lidi, kteří jsou dnes ještě o šest set procent zpitomělejší, než byli lidi před šesti sty lety, jakmile se jim hodí nová fráze k přežvykování a pár inteligentskejch elitářů k veřejnému předvádění se a poskakování, tak ti lidi začnou burácivě 'jít za ním' a koho viděj jako největšího nepřítele? No pochopitelně nás. Poněvadž nejen nemakáme na tom jejich blbákově, sereme na ty jejich posvátné inteligenty z rozhlasu i televize, které si teď lidi vyvolili za pány bohy, ale hlavně neburácíme nadšením a blbostí s nima dohromady. A každej proces obrození svobody za posledních šest set let vedl vždy jen k tomu, že pro nás se zřídil kriminál a pracovní tábory.“¹⁸²

A., respektive Bondy, upozorňuje, že lidé se musejí řídit sami, nebo budou řízení! Stejně tak to platí i o jejich osvobození. Lidé však na tuto možnost rezignovali,

¹⁸¹ BONDY, E. *Invalidní sourozenci*. Brno: „Zvláštní vydání...“, 2002. 183 s., str. 138. ISBN 80-85436-79-5.

¹⁸² Tamtéž, str. 139-140.

protože nechat se řídit je pro ně pohodlnější. Nežijí v bídě, mají nemocenské pojištění, žádná represe se nikdy nedotýká všech, ale jen zanedbatelné menšiny. „...*pokud jde televize a hraje se první liga, tak mu nic nechybí, a o žádné represy ani neví. Nadává, ale prostým figlem řídící garnitury se odvede to nadávání do správného koryta, do štvání proti uměle vytvořenému nepříteli a jde to.*“¹⁸³ Lidé se sami řídit nechtějí, protože kde je **svoboda**, je i **zodpovědnost** – a samozřejmě i **riziko**. „*To, co se jeví přijatelné nám, co my jsme s to na sebe vzít, po čem dokonce toužíme, abychom to na sebe mohli vzít, neboť jinak pro nás není život lidsky důstojný, jinak jsme jenom moře slaneček – to je lidem příliš obtěžující.*“¹⁸⁴ Lev Davidovič vidí řešení ve výchově lidí. V tom, že se jim dodá uvědomělost a revoluční vedení. Uvědomělost je prý možné dodat časem, ale revoluce musí být provedena hned. Což ale, podle A., vzhledem k povaze lidstva povede jen k tomu, že vychovávající revolucionáři začnou vládnout, i když s pocitem, že vládnou pro dobro lidstva. To však mají udělat sami lidé, a pokud to neudělají, je lepší, když to neudělá nikdo. A. se diví, že to ještě nikoho nenapadlo vyzkoušet, aspoň jako experiment, a uzavírá debatu s tím, že pokud Bojovníci za lepší budoucnost chtějí zakroutit krkem důstojníkům, pak jim rád pomůže. Pokud se ale potom chtějí etablovat jako slavná revoluční vláda, nestojí mu to za to.

Mezi těmito třemi skupinami byli samozřejmě důchodci, kteří nepařili k žádné z nich. Dále tu bylo nespočet skupin mladých důchodců, mezi nimi například tzv. Barbaři. Vyznačují se tím, že invalidují již od patnácti, jsou nevzdělaní a živí se, jak se dá, třeba paděláním peněz, krádežemi apod. Přesto jsou to většinou dobří kluci, kteří znají nějaké řemeslo a jsou vždy ochotni pomoci.

Zkrátka jsou mezi nimi stejné skupiny, jako mají normální lidé: „*Jelikož se invalidním důchodcem člověk nerodí, ale stává, tak tomu nelze zabránit.*“¹⁸⁵ Rozdíl však je hlavně v tom, že invalidé, ač nesouhlasí s názory jiných invalidů, jsou schopni je tolerovat, zatímco normální lidé jsou schopni kvůli nim válčit.

A. ve svých knihách píše, že mu vadí, jak invalidé negují lidstvo jen na emocionálním základě, což může být velmi vratké. Pokud tato negace není podložena vědomostmi, jde jen o předsudek. A pokud má někdo jeden předsudek, je velká

¹⁸³ BONDY, E. *Invalidní sourozenci*. Brno: „Zvláštní vydání...“, 2002. 183 s., str. 92. ISBN 80-85436-79-5.

¹⁸⁴ Tamtéž, str. 92.

¹⁸⁵ Tamtéž, str. 63.

pravděpodobnost, že bude podobně nekriticky přijímat i předsudky další, až se v nich utopí. A. proto píše své knihy, aby rozšířil vědomosti invalidů, vzpírá se tak otupujícímu zapomínání: „*Píšu...Abychom neodešli s tímhle ostrovem do vln slepí jako kořata.*”¹⁸⁶ Psaní je pro A. také dalším způsobem, jak dosáhnout svobody.

Města jsou velmi vyspělá po technické stránce. Stejně jako vojáky nahradily stroje, nahradily také většinu ostatních činností. K dispozici je tzv. Myslitel, počítač pro služby občanům, který vyhledává odpovědi na jejich dotazy. Města jsou tvořena výškovými budovami pro úsporu místa. Jsou zde také několikery lázně, kam se občané jezdí rekreovat. Univerzitní knihovna několikrát shořela, přesto se z ní však něco ještě dochovalo. Málokoho ale literatura a kultura zajímá. Každá budova je zde vybavena poplachovými skluzy, které vedou přímo do atomového krytu. Podzemními chodbami se lidé dostanou snadno práce. Společně s nimi se propadnou pod zem i nemocnice, úřady i kulturní ústavy. V případě války tak lidé žijí v podzemí, dokud není zase nahoře bezpečno. Kapacita je opět, jako u korábů, přesně vypočítána pro normální lidi, ne však pro invalidy nebo staré opuštěné lidi, o které se nikdo nezajímá.

Zvířata již všechna vymřela, k čemuž přispělo jednak zničené životní prostředí, jednak tzv. racionalizace chovu, kdy se důstojníci rozhodli svést všechna užitková zvířata do centralizovaných velkovýkrmnů, které při následující válce zanikly jedním výbuchem. Kromě několika zdivočelých psů a koček žije ještě několik pokusných hlodavců ve výzkumných ústavech. I země je již úplně sterilní. Úroda je tak připravována uměle, za to však třikrát do roka. Další jídlo se vyrábí synteticky.

Technická vyspělost také nabízí občanům službu tzv. restaurování, tj. kompletní výměny všech orgánů, kromě mozku. Poslední dobou se však objevují hlasy pro to, aby se invalidům při restauraci vyměňoval i mozek, aby se stali řádnými občany. Díky restaurování se lidé dožívají vysokého věku, což je důležité, vzhledem k tomu, že vůbec neplodí nové potomstvo.

Všechny ženy berou pilulky proti otěhotnění, a když tyto pilulky selžou, má každá žena doma interrupční pilulku, kterou je možné užít kdykoli během těhotenství, třeba i v posledním měsíci, a dítě se prostě rozplyne bez jakýchkoli následků pro ženu. Všichni obyvatelé ostrova jsou přesvědčeni, že přivádět dítě do tohoto světa je nesmysl.

¹⁸⁶ BONDY, E. *Invalidní sourozenci*. Brno: „Zvláštní vydání...“, 2002. 183 s., str. 140. ISBN 80-85436-79-5.

Se zmenšujícím se prostorem se stále více zmenšuje i přemýšlení do budoucna a vše se soustředí na tady a teď, nikdo nestojí o další přemnožení lidstva. Když však B. zjistí, že je těhotná, vůbec se jí nechce pilulky užít. Uvědomuje si, že kdyby čekala dítě s kýmkoli jiným, neváhala by, ale protože je to s A., chce si dítě ponechat. *„Nebyly dány žádné možnosti rozmýšlet se ‚za jakých okolností ano‘ a ‚za jakých okolností ne‘ a lámat si hlavu otázkou, že za nějakých †lepších okolností‘ by to šlo, protože žádné jiné nové či dokonce lepší okolnosti, než jsou, být nemohly ... být matkou ... by byl výkon normálních povinností, normálního závazku, který tím porozením na sebe vzala, a proto jí to ani nezajímalo. Jako jí nezajímalo, co bude celý příští týden vařit. Bylo samozřejmé, že bude vařit z toho, co bude, a v každém případě to bude dělat svědomitě a dobře řekněme, že i s láskou ... Vždyť to nebude pouze pro ni.“*¹⁸⁷

Přesto se B. nemohla smířit s představou, že tady po své vlastní pohodlné smrti nechá utrápeného tvora, kterému budou na hlavu dopadat bomby a vody. Přemýšlela dokonce o tom, že dítě porodí a v deseti letech, až začne vnímat zkaženost světa, dá mu uspávací pilulku. Nakonec došla k názoru, že ona sama je jakousi komunikační drahou se světem, s láskou... a cítila, že dítě musí porodit.

V době jejího těhotenství se vody začaly posouvat a zaplavovat ostrov. Sestřenka se však rozhodla, že se stěhovat nebude, a vody opravdu, ač to nikdy nedělaly, začaly ustupovat. Sourozenci tak mohli zůstat ve svém domku až do doby, než B. porodila: *„...poprvé si A. uvědomil, že ten, kdo se má k porodu, vládne nezměrnou silou. Něco podobného mohl pozorovat u Hafíze nebo i u sebe, když byl ve stavu nutkavého psaní nové knihy. Tu okolnosti přestaly vládnout jemu a on vládl jim ... věděl, že Hafíz jednou ve velké honičce, kterou postiženci pořádali na invalidy, procházel ničemu nevěnující pozornost, celými kordony postiženců, kteří jako by ho neviděli ... a přitom bylo evidentní, že Hafíz ani nepomyslel na to, aby se činil ‚nedotknutelným,‘ že vůbec nevěděl, kde je a co se děje, neboť kdyby to byl věděl, byl by nějak chránil i ostatní důchodce.“*¹⁸⁸

Vody zaplavovaly čím dál tím větší území a lidé zrychlili stavbu korábů s veškerým vybavením vědeckotechnologické revoluce. K lidem se vrátili už i Šakti Mahariši a Lev Davidovič a pomáhali jim se stavbou, aby se zachránili. Bondy srovnává

¹⁸⁷ BONDY, E. *Invalidní sourozenci*. Brno: „Zvláštní vydání...“, 2002. 183 s., str. 113-114. ISBN 80-85436-79-5.

¹⁸⁸ Tamtéž, str. 161.

tento koráb s Noemovou archou, která měla zachránit všechny druhy, ale koráb pro miliony obyvatel zachrání jen jeden druh, který navíc ani za záchranu nestojí.

Zbytek invalidů však konec světa neděsí. Na rozdíl od lidí se dokonce těší, jakou si užijí zábavu, až uvidí, jak se všechno zatopí. Budou vše sledovat z velikého voru, který si staví z plechovek od piva, potom spolknou uspávací pilulky a bude klid.

Jelikož se potopila i knihovna, nemůže už A. psát vědecké práce plné citací a odkazů, a tak začíná rozšiřovat moudrost formou rčení a bajek, která se šíří ústní tradicí jako za starých časů. Každá z nich tak byla předávajícími trochu upravena, příkrášlena, nebo i pozměněna, ale jejich jádro zůstalo vždy stejné.

O půlnoci 24. prosince B. porodila holčičku, kterou pojmenovali Tereza, což v překladu znamená „pocházející z ostrova“ (Thery v egejském moři nebo Therasia u Sicílie).¹⁸⁹

Narození symbolizuje nový začátek, který ovšem také symbolizovala tajemná dimenze, kam A. a B. několikrát odpluli na člunu, jenž je vábil písní. Vždy je zavezl na ostrov, kde mohli vidět lidi, jakoby známé a povědomé osoby, které se veselili a tančili v krásném nezničeném světě. A. i B. bylo divné, že vše vnímají jako by za sklem, že dokonce i literární popis toho světa, o který se A. snažil po návratu, byl jaksi matný. Navíc tam i čas běžel jinak. Jeden výlet jim připadal jako jeden den, ale po návratu zjistili, že se tam zdrželi týden. To může být další biblická symbolika – v sedmi dnech Bůh stvořil nový svět. Možná, že tak A. s B. nahlíželi do budoucnosti, čemuž napovídá i počet neobsazených člunů, které vždy pluly za jejich člunem, jako by naznačovaly, že v novém světě je místo i pro další invalidní sourozence. To jsou však jen domněnky autorky této diplomové práce.

Asi za deset let po narození Terezy se vody pohnuly a zatopily celý svět. Normální lidé odpluli na svém korábu vybaveném veškerou technikou „...*takže už nemuseli dělat vůbec nic než čumět na televizi.*“¹⁹⁰ Jejich přetechnizovanost však hnala koráb tak rychle, že přeplaval hory, ke kterým se invalidé na svém voru nikdy ani nedostanou, a za jejich útesy se rozbil na třísky. To už bylo na invalidy moc. Neměli lidstvo rádi, ale smrt mu samozřejmě nepřáli. Někdy dokonce k lidem cítili i lítost:

¹⁸⁹ WEBDESIGN STUDIO R3D. *Jména – významy křestních jmen*. [online]. © 2011 [cit. 2015-02-12]. Dostupné z: <http://www.vestirna.com/jmena/jmena.php?jmeno=tereza>

¹⁹⁰ BONDY, E. *Invalidní sourozenci*. Brno: „Zvláštní vydání...“, 2002. 183 s., str. 182. ISBN 80-85436-79-5.

„Daleko bolavěji než kdy jindy cítil ten smutek nad lidskými díly, nad strašlivou očividnou marností toho všeho činění, jež tu nebylo snad konáno proto, aby se lidé měli opravdu někdy lépe, ale proto, aby zabili čas svého života, který jim jinak byl nesnesitelnou pouští. A hledat v této poušti pramen vody se jim nechtělo, asi se toho podvědomě hrozně báli.“¹⁹¹

Než se invalidé rozhodli vzít si uspávací pilulky, uspořádali rozlučkovou oslavu. Když se pak ale probudili, zjistili, že jejich vor stojí na hromadě bláta a že vody ustupují čím dál více, odkrývají zbytky stromů a za týden měl ostrov zase svou starou velikost. Invalidé postavili nová města a jeden vědec zabývající se futurologií vypočítal, že vody budou ustupovat dále, až nakonec odkryjí celou zeměkouli. Tolik prostoru se invalidům zdálo trochu moc, „...ale od toho byli invalidi, že se nelekli žádného krásného dobrodružství.“¹⁹²

V knize lze také vidět jasný kontrast, kdy na začátku se A. prochází venku a zakopne o mrtvolu světa. Oproti tomu na konci románu se rodí nový život, nová naděje i nový svět.

2.4 Porovnání antiutopií s dnešní společenskopolitickou situací

Jak by se mohlo zdát, antiutopie mají se současnou situací společné mnohem více než utopické vize společnosti v první části práce. Nemusí to být nutně tím, že by svět spěl nevyhnutelně k zániku, i když ani to samozřejmě nelze vyvrátit. Střízlivější pohled na vznik antiutopií však napoví, že tato díla vznikala jako popis již existující společenské situace, který ale autoři dovedli do extrému. Proto v nich můžeme nalézt o mnoho více podobností než v utopiích, které současný svět nereflektovaly a pouze vytvářely představu světa jiného. Přesto to ale neznamená, že by nás antiutopické vize měly nechávat chladnými. Naopak, o varování v nich bychom měli vážně diskutovat, abychom se jednou do takových extrémů nedostali.

Antiutopie ale nemusí být ve všech svých bodech jen odstrašujícím případem. Například učení o prospěšnosti všech kast v Huxleyově sociální predestinaci, kdy se

¹⁹¹ BONDY, E. *Invalidní sourozenci*. Brno: „Zvláštní vydání...“, 2002. 183 s., str. 146. ISBN 80-85436-79-5.

¹⁹² Tamtéž, str. 183.

dětem opakuje, že každý člověk je pro společnost potřebný a důležitý, je sám o sobě kladným prvkem. Jde vlastně o výchovu k toleranci a úctě ke všem členům společnosti. K tomu naše společnost zatím bohužel nedospěla. Dalším příkladem je například strategie použitá sice pro špatné účely, na níž ale lze vidět dobrý potenciál. Jde o to, jak se v Orwellově společnosti myslí na budoucnost. Při sestavování newspeaku, což je mimochodem přesně ten vědecky přesný jazyk, kterému se brání Wells v utopii, se počítá s tím, že dovršení revoluce bude možné, až nikdo nebude rozumět oldspeaku, tedy za několik generací. Ano, samotný newspeak zní sice děsivě, ale má klad myšlení do budoucna, který se v naší společnosti bohužel nevyskytuje. Při přípravě zákonů a opatření, i při jiných úkonech nebereme vůbec ohled na to, jaký dopad bude mít rozhodnutí v dalších letech. Vládu navržený zákon zajímá jen po dobu, než uplyne její volební období. Jeho následky už tak ne. Následky ať řeší nově zvolení.

Stejně je to ale i u obyčejných lidí. Při přípravě revoluce v Bratstvu se také počítá s tím, že změna dnes není možná, že pokud Bratrstvo začne něco dělat teď, účinky se poznají až za několik století, přesto hrdinové jsou odhodlaní i položit život za změnu. *„Nepředstavuji si, že bychom mohli něco změnit za našeho života. Ale dovedu si představit, jak leckde vyrůstají odbojové skupiny lidí, kteří se spolčují, jak postupně dokonce zanechávají po sobě i nějaké zprávy, takže příští generace bude moci pokračovat, kde my přestaneme...“¹⁹³ „...V současnosti se nedá dělat nic, jen kousek po kousku rozšiřovat oblast zdravého rozumu. Nemůžeme jednat kolektivně. Můžeme jen šířit vědomosti od jednotlivce k jednotlivci, od generace ke generaci.“¹⁹⁴ Dnes však chceme u všeho účinky hned. A pokud nebudou hned, pak pro nás jakákoli činnost ztrácí význam.*

Dalším momentem, který je hodnotným pro morálku naší společnosti, je moment, kdy se dozvíme pravdu o necudně zplozeném synovi ředitele Střediska pro dekantaci. Ředitel se zde totiž s hanbou vzdá své funkce a odchází.¹⁹⁵ To je moment, který bychom mohli najít jen u malé části dnešních představitelů vážených funkcí. V tom je i Huxleyho nezodpovědná a nedospělá civilizace dál než ta naše. Dnešní prohřešky prostě projdou médii a po bouři se vše uklidní. Ten, jehož se skandál týká, se

¹⁹³ ORWELL, G. 1984. 1. vyd. Praha: Levné Knihy KMa, 2000. 328 s., str. 167. ISBN 80-7309-002-3.

¹⁹⁴ Tamtéž, str. 187.

¹⁹⁵ HUXLEY, A. *Konec civilizace*. Praha: Maťa, 2011. 198 s., str. 114. ISBN 978-80-7287-150-6.

leckdy ani nezastydí, a pokud je přece jen donucen se své funkce vzdát, je téměř jisté, že až se vše uklidní, dostane funkci novou.

M. Holub se v doslovu Huxleyho *Konce civilizace* vyjadřuje o některých dalších aspektech, které nepovažuje primárně za špatné: „...některé principy se nejeví nesentimentálnímu čtenáři zcela zavrženíhodné. Přiznejme si, že proti produkci lidských bytostí ve zkumavkách mluví spíše jen křesťanská tradice a dogma než vědecký rozmysl. Přiznejme, že podmiňování lidské psychiky a pracovních návyků a vůbec lidských motivací v raném věku se provádí, a to dosud na zbytečně nevědeckém a ne zcela efektivním základě. Nepříjemné zde není v principu samém, nýbrž v cílech, které si daná společenská formace je schopna stanovit.“¹⁹⁶

Holub dále kritizuje také Huxleyho pohled na pokrok: „(Huxley) *Postuluje duševní pokrok člověka, nebo dokonce společnosti na základě zastavení, nebo dokonce zvrácení nebo zrušení pokroku materiálního. To je jistě myslitelné...ale proveditelné asi tak snadno, jak snadno by bylo přesvědčiti suchozemské obratlovce, aby se vrátili k životu ve vodě ... jakýkoli projekt člověka a společnosti musí počítat s aktuálním stavem společnosti a vycházet z ní, nikoli proti ní.*“¹⁹⁷ Přesto se i dnes objevují názory, že vše z civilizace je třeba zavrhnout, aby se svět stal lepším. Tak se vyjadřuje i Bondy. Přestože jeho hrdinové po celou dobu vyprávění používají výtvarných techniky, nakonec Bondy usoudí, že lepší svět bude, teprve až ten starý úplně zaplaví vody a začne se znovu. Je tedy vidět, že vznik lepšího světa si každý představuje jinak. Z citátu Neila Postmana je taky zřejmé, že to, co je na světě špatné, není vždy jednoznačné, což ukazuje na dvou extrémech dvou autorů, Huxleyho a Orwella: „*Orwell se obával těch, kteří by zakázali knihy. Huxley se obával, že by nebyl důvod knihy zakazovat, protože by nebyl nikdo, kdo by chtěl nějakou číst. Orwell se obával těch, kteří by nám odpiřali informace. Huxley se obával těch, kteří by nám jich dali tolik, že by nás uvrhli do pasivity a egoismu. Orwell se obával toho, že by byla pravda před námi skryta. Huxley se obával toho, že by pravda utonula v moři bezvýznamnosti. Orwell se obával, že se staneme nesvobodnou kulturou. Huxley se obával, že se staneme kulturou zcela zaujatou obdobou smyslových filmů, heče peče a her s odstředivým míčem v 1984 jsou lidé ovládáni způsobovanou bolestí. V Konci civilizace jsou ovládáni způsobovanou rozkoší.*

¹⁹⁶ HOLUB M. in HUXLEY, A. *Konec civilizace* Praha: Maťa, 2011. 198 s., str. 198. ISBN 978-80-7287-150-6.

¹⁹⁷ Tamtéž, str. 195.

*Ve zkratce, Orwell se obával, že nás zničí to, co nenávidíme. Huxley se obával, že nás zničí to, co milujeme.*¹⁹⁸ Pojdme si nyní, i přes tyto lidské rozdílnosti v pohledu na svět, uvést několik podobností představených antiutopických románů se současnou společenskopolitickou situací.

Začněme technikou. Zamysleme se nad Orwellovými oboustrannými obrazovkami, které sledovaly každý krok občanů. Dnes si takové slídivé obrazovky kupujeme dokonce dobrovolně. Skrz naše chytré telefony nás sice nesleduje představitel tyranského státu, ale díky nim nás mohou sledovat představitelé obchodu a reklamy. Díky našemu neustálému připojení k internetu tak vědí, co jíme, co si objednáme za oblečení, jakou hudbu posloucháme, kam chodíme za kulturou, kam jezdíme na dovolenou, nebo čím krmíme svého psa. Tyto poznatky pak mohou využívat k lepšímu zacílení reklamy. Ano, je to neškodné. Stejně jako všudypřítomné kamery. Ty jsou tu dokonce pro naše bezpečí. U obojího je ale jen otázkou dobré vůle sledujících, jak dlouho to všechno neškodným zůstane. Ten, kdo sleduje, má vždycky moc nad sledovaným. A ve chvíli, kdy toto rozhodnutí náleží hrstce lidí, přestává být jakákoli činnost neškodnou. Co když se najednou stane nelegálním cynický výraz při pohledu na reklamy? Co když se, po vzoru Huxleyho, zavede spotřební povinnost?

Huxleyho pocitová kina jsou nám také povědomá, ačkoli jsou jen o pár krůčků dál než naše dnes již 5D kina. Kam až se posunula horká média, dříve zastupovaná obyčejnou televizí? Zbývá ještě prostor pro tzv. místa nedourčenosti, o kterých psal Umberto Eco, pro fantazii a snění? Nebo už jsme líní i na tyto „činnosti“? Opravdu je nám příjemnější nechat si programovat i tuhle nejnítějnější část osobnosti?

Všechny tyto zábavy a hračky nás stejně jako v *Konci civilizace* drží dál od přemýšlení nad světem, i nad vlastním životem. V tom je nám Huxleyho civilizace nejbližší ze všech představených antiutopických společností – tak i naše civilizace nás udržuje v nepřetržité zábavě. A samozřejmě také vymýšlí způsoby, aby tato zábava byla co nejvíce finančně náročná, abychom podporovali ekonomiku s pocitem, že si hrajeme.

U Huxleyho jsou k nepřetržité zábavě lidé predestinováni ještě v antiutopické podobě prenatalního stadia. My jsme predestinováni po celý život. Starají se o to nejen již zmíněné technologie, ale i média, která nás, pomocí infotainmentu, baví i při

¹⁹⁸ POSTMAN, N. *Ubavit se k smrti: veřejná komunikace ve věku zábavy*. 2., opr. vyd. Praha: Mladá fronta, 2010. 204 s., str. 5.. ISBN 978-802-0422-064.

sdělování vážných informací. Dnešní ludickou společnost by možná ani jinak zaujmout nešlo. Reklamy nás zase predestinují k nakupování a konzumu. To má dopad nejen ekologický v podobě hromadění odpadu – a to je mimochodem další podobnost, tentokrát s Bondyho hromaděním odpadků na pobřeží vod, které později zaplavily celou zem –, ale také dopad sociální, kdy se kromě věcí učíme konzumně přistupovat i ke vztahům. Pokud něco nefunguje, nesnažíme se s partnery, nebo přáteli mluvit a pracovat na opravě vztahu, místo toho si najdeme partnera, nebo kamaráda nového. Stejně jako třeba boty nebo hodinky, které nenosíme k opravě, ale házíme je do popelnice, cestou do obchodu.

Nemusíme na nic dlouho čekat, vše je hned k dispozici. Stejně jako u Huxleyho se snažíme zcela odstranit pocity neuspokojení, nedostatku nebo smutku. Neprožíváme své pocity ani bolesti, na vše máme prášek, vše špatné zaháníme. Dokonce už i stáří považujeme za selhání. Snažíme se udržovat mladistvý vzhled co nejdéle a stejně jako lidé v Huxleyho i Bondyho civilizaci odsouváme staré lidi na okraj. Uctíváme krásu a mládí, ne zkušenosti a moudrost. Chceme se bavit, na což musíme vydělávat peníze.

Není čas se starat o lidi, kteří už peníze vydělávat nemohou. Tyto lidi, jež by si zasloužili pocty za celoživotní dřinu, tak raději, v lepším případě, odklidíme daleko z dohledu do domovů pro seniory. Obrat „v lepším případě“ je zde použit proto, že v posledních letech stále více přibývá případů domácího násilí na seniorech. Jedním z důvodů je nervové vypětí těch, jež se rozhodli o své blízké pečovat doma, ale bohužel nervově nezvládají nátlak vysilující péče o psychicky labilního seniora v kombinaci s nutností vydělávat na živobytí, které bohužel z příspěvků na péči nejsou schopni pokrýt. Druhým a mnohem horším důvodem pak je to, že si lidé seniora nechávají doma právě kvůli zmíněným příspěvkům na péči, ale o žádné péči ani neuvažují. Třetím důvodem nárůstu těchto případů je pak týrání ošetřovateli v pečovatelských zařízeních. Všechny tyto aspekty může odstranit komunitní život, o němž bude řeč v další části této práce. Péče o slabší členy i o zajišťování zdrojů je v komunitě rozdělena mezi více lidí a nedojde tudíž k vyčerpání fyzických, ani psychických sil jednotlivce.

Stejně jako oddalujeme stárnutí fyzické, oddalujeme i stárnutí psychické. Nechceme se dostat k moudrosti, stálo by to příliš námahy. Museli bychom se zastavit a být sami. Přestože máme ještě svobodu být sami, nevyužíváme ji. Snad máme strach z prázdna, které bychom objevili. V otázce samoty je vidět rozdíl mezi Wellsovou

utopií, kde je po vyšších kastách přímo vyžadováno, aby trávili nějaký čas o samotě a rozjímalí, a mezi antiutopiemi. V antiutopiích je vidět snaha potlačit jakýkoli projev samostatného přemýšlení, proto se také zabraňuje samotě, při níž hrozí, že se člověk na chvíli zastaví a bude se zabývat hlubšími otázkami. Opravdu tedy nechceme být sami, zastavit se a přemýšlet, nebo už někdo přemýšlel za nás a naordinoval nám nepřetržitou zábavu, abychom si mysleli, že se zastavit nechceme? Jenomže jak píše Scott Peck: „*Některé úkoly lze splnit jedině o samotě.*“¹⁹⁹

Nejen zábava, ale také práce nám nedovolí zůstat v klidu. O vytváření zbytečné práce byla zmínka již v diskusi v kapitole o utopiích. Zde tuto domněnku můžeme konfrontovat s poznatky antiutopickými. Bondy hovoří o nepotřebě práce, protože vše nahradily stroje. Normální lidé v románu však stále mají předepsanou docházku a rozvrženou pracovní dobu. V Orwellově románu jsou zase členové Vnitřní Strany zaměstnání

i 60 a více hodin týdně a po pracovní době se od nich vyžadují „dobrovolnické“ činnosti. Toto rozvržení jen potvrzuje to, co bylo řečeno již v první kapitole, že systém se bojí volného času lidí. Huxley to však vidí obráceně. Říká, že lidé sami se bojí volného času, právě proto, že v sobě naleznou onu výše zmíněnou prázdnotu, a tak jediným výsledkem volného času bude nárůst užívání návykových látek.

V moderní společnosti chybí rituály. Rituálů jsme se zbavili jako zkostnatělého přežitku a najednou antropologové i psychologové zjišťují, jak je rituál pro život potřebný. Nejvíce pak chybí rituály přechodové, o nichž hovoří divoch v *Konci civilizace*.²⁰⁰ Divoch popisuje hlavně přechod z dětství do dospělosti, jehož se chlapci zároveň obávají a zároveň se na něj těší, protože pak se stávají muži. Jsou ale i další přechodové rituály, které pomáhají člověku zakotvit se ve své sociální roli. Naše podvědomí potřebuje silný stimul, abychom pochopili na všech úrovních, že jsme ukončili jednu etapu života a začali další. Když pochopíme na všech úrovních, že každá etapa života je důležitá a každá má svůj význam, budeme mít více chuti každou z nich plně završit a jít dál. Bez rituálů a navíc pod vlivem kultu mládí tak zůstáváme celý život mezi dětstvím a dospělostí a pomalu se blížíme k civilizaci, již nám předestřel Huxley. Nikdo nikdy nedospívá, nestárne a nikdo za nic nepřebírá odpovědnost.

¹⁹⁹ PECK, S. M. *V jiném rytmu. Vytváření společnosti*. 2. vyd. v Potálu první. Praha: Portál, 2012. 348 s., str. 57. ISBN 978-80-262-0071-0.

²⁰⁰ HUXLEY, A. *Konec civilizace*. Praha: Maťa, 2011. 198 s., str. 101,102. ISBN 978-80-7287-150-6.

Všichni se jen bavíme, a když přijdou následky, svalujeme vinu na jiné, například na uměle vytvořeného nepřítele.

Tím, že neumíme přijmout odpovědnost za své životy, v sobě živíme nespokojenost, vztek a nenávist, které přenášíme na naše okolí. V každé antiutopii jsme mohli vidět nějakého nepřítele podporovaného režimem. Bondyho invalidé obecně vyjadřují skupinu nepřizpůsobivých jedinců, kteří nechtějí být ovládáni režimem. Jsou ze společnosti vyloučeni a vykázáni na periferii. Společnost je vidí jako hrozbu především kvůli nemožnosti manipulace, protože optimismus a dobrá nálada těchto lidí nezávisí na hmotných věcech. Orwellův člen Strany v knize přímo přiznává, že „*Vždycky bude nějaká tvář, po které se bude šlapat. Vždycky bude nějaký kacíř, nějaký nepřítel společnosti, kterého znovu porazíme a ponížíme.*“²⁰¹ Jestliže totiž všechny záznamy opakují stejnou lež, pak se stane pravdou. Režim tak posiluje existenci nepřítele. Nenávist mas musí být nasměrována na konkrétní cíl. Vnější nepřítel je ten, s kým se válčí – ten posiluje strach. Vnitřní nepřítel má lidem ukazovat, jak nebezpečné je se vzbouřit. Strana proto denně hlásí zprávy o členech tajného Bratrstva, které se podařilo chytit a potrestat. V principu jde ale hlavně o přenášení nenávisti na vybrané skupiny, aby se odvedla pozornost od pravých problémů. Takový umělý nepřítel je důležitý pro každý systém, aby občany náhodou nenapadlo vidět problém v samotném systému, nebo v jeho představitelích. Zlost občanů se musí udržovat ve správném směru a tak se umělý nepřítel pomocí médií vytváří i v naší společnosti. Jednou jsou to Romové a nepřizpůsobiví, podruhé prezident, potřetí gayové, naposled pak vyznavači islámu. Můžeme jen hádat, kdo to bude příště.

Orwell popisuje také způsob, jak média pracují na vytváření takového nepřítele: „*...na obrazovce pochodovaly zástupy armády, které střídaly sevřené řady bezvýrazných asijských tváří, vyvolávajících strach a nenávist. Pozadí vytvářel dusot vojenských bot. Potom se objevila Goldstienova tvář – tvář nepřítele lidu a hned se změnila asijského vojáka, který mířil z obrazovky samopalem přímo na diváka. Na konci se objevila laskavá tvář Velkého bratra, který pronesl slova povzbuzení. Po nich obrazovkou proplula tři hesla Strany.*“²⁰² Střih, hudební podkres, kontrast dobra a zla, případně ještě hluboký lidský příběh. To vše až nápadně připomíná dnešní prezentaci zpravodajství.

²⁰¹ ORWELL. G. 1984. 1. vyd. Praha: Levné Knihy KMa, 2000. 328 s., str.283. ISBN 80-7309-002-3.

²⁰² Tamtéž, str. 21, 24.

V první kapitole byla také zmiňována cenzura, která se používala s cílem zušlechtění lidstva. V kapitole antiutopické je cenzura samozřejmě také. Můžeme tak pozorovat, jak je stejný nástroj použit na rozdílné účely. Ačkoli se Platonova představa toho, že se lid, potažmo tedy i správcové mohou zkažit tím, že slyší o zlu v bájích nebo v divadle, může zdát paranoidní, stojí za to se společně s Blackburnem zamyslet nad taktikou totalitních států. Ty se skutečně snažily držet kontrolu nad myšlením obyvatel za pomoci cenzury a propagování schváleného oficiálního umění, které mohlo zobrazovat pouze oddanou práci a spokojenou jednotu lidu. V důsledku jde tedy o nástroj zavrženíhodný jak v rukou utopisty, tak v rukou antiutopisty. Stejně snadno, jak bylo řečeno výše v diskusi o sledování osob, se totiž i tento nástroj stává nástrojem moci a totality na základě toho, kdo tento nástroj zrovna používá.

Vzpomeňme na kontrolora z *Konce civilizace*, který nemohl pustit do oběhu mistrovské vědecké dílo, ani knihy, které sám uznával. Jakmile totiž jednou režim připustí jednu výjimku, nebo i něco, co se jen náznakem blíží kacířské myšlence, jsou následky pro systém nedozírné, varoval v knize kontrolor. To samé můžeme vidět například u případu Kliniky, kulturně sociálního centra²⁰³, které mělo vzniknout v nepoužívaném domě, jenž chtěli autoři projektu obsadit. Přesto, že nešlo o zcela nelegální squat, naopak osídlení domu bylo domluvené s magistrátem, stejně se do případu vložila protiextremistická policie, která chtěla projektu za každou cenu zabránit. Zde můžeme vidět úplně stejný princip jako v Huxleyho antiutopii – strach systému z toho, že když povolí jeden squat, otevřou se i další, což by brzdilo nejen stát, ale hlavně neviditelnou ruku trhu. Nejhorším důsledkem by pak byl pocit lidí, že mohou posouvat hranice systému a měnit svět okolo sebe, protože, jak uvádí Huxley: „...není nic ohavnějšího a opovázlivějšího než nekonvenční chování...je to úder proti společnosti samé.“²⁰⁴

Další podobností je pak devalvace umění, ke které se přiznávají všechny tři představené antiutopie. Umění má totiž schopnost otvírat brány k novým obzorům. A to žádný vládnoucí systém nepotřebuje. Bondyho inteligentská elita vyrábí pokleslé umění hlavně pro svůj pocit důležitosti, aby cítila obdiv většinové společnosti a majetkovou stabilitu z toho plynoucí. Huxleyho noviny pro delty jsou psané jen v jednoslabičných

²⁰³ WORDPRESS, Linux & 451.cz. *Autonomní sociální centrum KLINIKA*. [online]. [cit. 2015-02-12]. Dostupné z: <http://451.cz/klinika/kontakt/>

²⁰⁴ HUXLEY, A. *Konec civilizace*. Praha: Maťa, 2011. 198 s., str. 110. ISBN. 978-80-7287-150-6.

slovech, aby je cílová skupina vůbec pochopila. Orwellovo Ministerstvo Pravdy se pak účelově zabývá podřadnými novinami, hudbou a zábavou pro proléty, aby se zabavili a nestarali se o důležité věci. Je smutným faktem, že noviny pro proléty, které popsal Orwell (viz str. 91), svým obsahem nápadně připomínají nejčtenější noviny v ČR. (ukázka v příloze K)

Zajímavá je také určitá podobnost týkající se nedůvěry lidí v prezentované informace a tím způsobená apatie. Tak jako Orwellova hrdinka se nezajímá o dění ve společnosti, protože prostě nemá jistotu, že to, co jí média předkládají, je realita: „*Koho to zajímá...pořád je to jedna mizerná válka za druhou a každý ví, že ty zprávy jsou samá lež.*“²⁰⁵ „...*ohromila ho, když jen tak řekla, že podle jejího názoru se válka vůbec nevede. Raketové střely, které denně dopadají na Londýn, pravděpodobně vysílá vláda Oceánie sama, aby udržela lidi ve strachu.*“²⁰⁶ Tak ztrácí důvěru a zájem i lidé naší doby.

V oblasti médií a komunikace stojí také za zmínku kolektivní autorství, jež používají invalidní sourozenci. A jež můžeme sledovat i dnes. Otázka autorství pro invalidní sourozence není moc důležitá. Pokud již svá díla podepisují, pak většinou pseudonymem, šifrou, nebo znakem. Často se také stává, že si svá díla mezi sebou půjčují a vzájemně je poupravují a vylepšují tak, až v konečné fázi své dílo nemusí počáteční autor ani poznat.²⁰⁷ To je způsob autorství, jež se používal ve středověku a byl považován za něco naprosto normálního. V moderní době už se tvoření z díla někoho jiného začalo říkat plagiátorství a taková činnost byla trestána. Dnes však, s nástupem internetu, můžeme opět sledovat návrat k tzv. autorství kolektivnímu.

Podobnost, která se prolíná všemi třemi antiutopiemi i naší společností, je také v jídle. Všichni antiutopisté popisují umělé jídlo, které jen vzdáleně připomíná chuť jídla známého z dřívějších časů. I v naší společnosti často jen vzpomínáme, jak chutnalo mléko, nebo ovoce ze zahrady a potraviny vytvořené z opravdových surovin, namísto chemických látek a zvýrazňovačů chuti.

Další podobností jsou pak centralizované velkochovy zvířat u Bondyho, které zapříčiní vyhynutí všech zvířat. (viz str. 104) Stejně velkochovy je možné nalézt

²⁰⁵ ORWELL, G. 1984. 1. vyd. Praha: Levné Knihy KMa, 2000. 328 s., str. 165. ISBN 80-7309-002-3.

²⁰⁶ Tamtéž, str. 164.

²⁰⁷ BONDY, E. *Invalidní sourozenci*. Brno: „Zvláštní vydání...“, 2002. 183 s., str. 70. ISBN 80-85436-79-5.

i v naší společnosti. Zde však nejsou příčinou vyhynutí zvířat, ale naopak přílišného množení, přehnaně rychlého výkrmu, který vede k nemocem zvířat a k týrání nedostatkem prostoru a dalšími chovnými a praktikami při převozu. Tak necivilizované a nelidské podmínky, jaké mají zvířata na maso, mléko a vejce ve velkochovech, nebyl schopen popsat ani žádný z výše uvedených románů. Tato realita je však posvěcena ekonomickými důvody tak, jak byly vyzdvihovány v *Konci civilizace*.

Další podobností je podobnost mezi popsaným Ministerstvem Hojnosti, (viz str. 90) a naší institucí průměrného platu. Tento náš ukazatel je také neustále prezentován jako vzrůstající, ačkoli stále více rodin žije na pokraji bídy. Představitelé státu patrně nepočítají s tím, že si občané všimnou toho, že jejich plat neroste, a že tedy nejspíše musel narůst hlavně představitelům systému, kteří potom s úsměvem oznámili růst průměru. U nás jde sice, na rozdíl od Orwellova Ministerstva, jen o lež částečnou, protože v naší společnosti se životní úroveň opravdu zvýší přesto, že pouze lidem vybraným.

Jako poslední věc porovnáme pohled na společenské třídy u jednotlivých autorů. Každý z autorů nabízí svou teorii, kterou odpovídá na otázku Bernarda Bolzana: „*Proč se nespojí občané jednoho jediného města, jedné jediné země, aby po společné dohodě odstranili dnes ten, zítra onen zlořád, který mezi nimi panuje? Z pohodlnosti, z nedostatku horlivosti pro dobrou věc, protože nikdo na sebe nechce vzít břímě starosti o zřízení takového spolku, často také ze strachu z lidí, často konečně z malomyslnosti, která nevěří ve zdar dobře míněného podniku...*“²⁰⁸ Velký rozdíl je mezi ovládanými u Orwella a u Bondyho. Podle Orwella, Ti dole touží po svrnutí vlády, jsou ale vždy ošálení Těmi uprostřed, ze kterých se pak najednou stanou Ti nahoře: „*Z hlediska Těch dole žádná historická změna nikdy neznamenal víc, než změnu jména jejich pánů.*“²⁰⁹ Což může být vysvětleno také teorií I. Wallersteina, který tvrdí, že je to proto, že žádný stát není zcela autonomní, hlavně proto, že je součástí světového systému, který vždy byl a je kapitalistickým systémem: „*Jeho fungování je založeno na nadřazenosti nekonečné akumulace kapitálu cestou postupné komodifikace všech věcí...*“²¹⁰, proto není možné dosáhnout změny revolucí v jednotlivých státech: „*...Tvrdím, že se tyto státy nacházejí*

²⁰⁸ BOLZANO, B. *O nejlepším státě*. 2. vyd. Praha: Mladá fronta, 1981. 176 s., str. 136

²⁰⁹ ORWELL, G. 1984. 1. vyd. Praha: Levné Knihy KMa, 2000. 328 s., str. 115. ISBN 80-7309-002-3.

²¹⁰ WALLERSTEIN, I. *Utopistika: historické rozhodování ve 21. století*. 5. vyd. Praha: INTU, 2006. 92 s., str. 18. ISBN 80903355-4-3.

*uvnitř světosystému fungujícího podle kapitalistické logiky a že pokud se státní politické struktury, státní podniky nebo státní byrokracie pokoušejí přijímat rozhodnutí na základě jiné logiky (což samozřejmě často dělají), těžce na to doplatí. V důsledku toho bud' změni způsob, jakým fungují, nebo ztratí moc či schopnost ovlivňovat systém."*²¹¹

Podle Bondyho teorie ale Ti dole o žádnou změnu ani nestojí. Pokud mají svůj klid, je jim jedno, že jsou ovládáni: „*Lidé se sami řídit nechtějí, protože kde je svoboda, je i zodpovědnost – a samozřejmě i riziko.*“²¹² Podle Bondyho tedy lidé nemají strach, jak se domnívá Bolzano, ale prostě jim nic nechybí: „*...pokud jde televize a hraje se první liga, tak mu nic nechybí, a o žádné represy ani neví...*“²¹³ Lid má tedy zajištěny potřeby prvního i druhého stupně Maslowovy pyramidy (viz příloha L) a o naplnění jejich posledních článků se už nezajímá. Aneb, jak se zpívá v textu jedné punkové kapely: „*Chléb, hry máme. Víno taky. A co na to svoboda?*“

Je však také možné, že lidé, kteří mají naplněné jen první dva články pyramidy, se nezajímají o naplnění článku posledního hlavně proto, že nemají naplněn střed, a tudíž nemají na čem stavět. Je tedy možné, že kdyby lidé měli vyplněnou tuto potřebu sounáležitosti a vzájemné úcty, která v dnešním individualistickém anonymním světě chybí, pak by se zajímali i o potřebu nejvyšší – seberealizaci.

U Huxleyho je pak teorie podobná Bondyho myšlence, že totiž ovládaní tento svůj klid vyměněný za nesvobodu subjektivně vnímají jako štěstí. Pak není důvod jim toto štěstí brát. Správné by ale bylo, kdyby měla možnost si vybrat i ta část lidí, která svou svobodu za nic měnit nechce. Ne že bude pasivní většina ovládat menšinu, která chce být za svůj život odpovědná. Východisko by mohl nabídnout právě komunitní život, ke kterému by se uchýlovali tito lidé. Ti, kteří chtějí mít klid, mohou zůstat mimo, a budou žít tak, jako doposud. Tak Těm nahoře zůstane jejich masa k ovládaní. Ovšem je možné, že když by tato masa viděla, že existuje možnost jak být šťastnější, odcházela by do komunit a Těm nahoře by postupem času nikdo nezbyl.

Zajímavé je, že Huxley si představuje, že kdyby si samostatně přemýšlející lidé měli vládnout sami, nic by nefungovalo a vyústilo by to do krvavé občanské války. To dokazuje tzv. kyperským pokusem popsaným na str. 79. Huxley tedy spojuje

²¹¹ WALLERSTEIN, I. *Utopistika: historické rozhodování ve 21. století*. 5.vyd. Praha: INTU, 2006. 92 s., str. 19. ISBN 80903355-4-3.

²¹² BONDY, E. *Invalidní sourozenci..* Brno: „Zvláštní vydání...“, 2002. 183 s., str. 92. ISBN 80-85436-79-5.

²¹³ Tamtéž, str. 92.

samostatné přemýšlení a inteligenci s touhou po moci a nevyhnutelnou válkou. Bondy se naopak domnívá, že lepší svět nastane jedině tehdy, zbydou-li na světě právě alfy – v Bondyho terminologii invalidé –, protože jen takoví lidé jsou schopni se navzájem respektovat i přes svou rozdílnost, žít samostatně a být šťastní i s málem.

Tuto podkapitolu jsme tedy začali rozdíly a těmi i končíme. Nelze říci, že dnešní svět je jen špatný, nebo že antiutopické vize byly jen špatné. Stejně tak se někomu nemusely líbit vize utopistické. Na tyto otázky má každý z nás jiné odpovědi. Stejně tak v naší společnosti žije velká skupina lidí, která považuje tento systém za nejlepší možný.

Wallerstein uvádí, že tito lidé argumentují hojností hmotných statků a pohodlím, existencí liberálních politických struktur a prodlužováním průměrné délky života.

Stejné argumenty však používají i jejich odpůrci. Jen místo hojnosti vidí nerovnost, při níž se hojnosti dostává jen nepočetné menšině. O liberálních systémech konstatují, že lidové vrstvy se na přijímání rozhodnutí nijak významně nepodílí a současně s prodlužováním délky života sledují i vážný pokles jeho kvality.²¹⁴

Těžko rozsoudíme, která skupina má pravdu. Těžko také zjistíme, jestli v našem světě je ještě pravda zjistitelná. Třeba už ji pod nánosem propagandy a mediální reality nerozpoznáme. Otázkou pak ale zůstává, jak si tedy můžeme uvědomit, že žijeme v antiutopii, pokud nás média predestinují k tomu, abychom to nepoznali?

²¹⁴ WALLERSTEIN, I. *Utopistika: historické rozhodování ve 21.století*. 5.vyd. Praha: INTU, 2006. 92 s., str. 68,69. ISBN 80-903355-4-3.

3 KOMUNITY

„Svět lze zachránit jedině ve společenství a skrze společenství. Není nic důležitějšího. Ovšem popsat věrohodně společenství někomu, kdo ho nikdy nezakusil, je téměř nemožné. A většina z nás žádnou zkušenost s pravým společenstvím nemá. Podobně složité je popsat chuť artyčoku někomu, kdo jej nikdy neochutnal. Přesto je třeba se o to pokusit. Lidstvo totiž stojí na okraji propasti sebedestrukce.“²¹⁵

Vymezení pojmů

Komunita neboli společenství má multidimenzionální podstatu. Může mít tisíce různých podob, a proto je těžké ji definovat. Definic komunity existuje velké množství a často si nejsou příliš podobné.

V roce 1955 se sociolog George Hillery pokusil o vypracování zevšeobecňující definice komunity na základě zkoumání devadesáti pěti definic komunity. Zjistil, že koncepty těchto definic jsou natolik rozdílné, že jediný společný jmenovatel je, že: *„...komunita je tvořena lidmi v sociální interakci, v rámci nějakého geografického území, s jedním nebo více sjednocujícími pouty...“²¹⁶*

Nejlépe pro potřeby této práce definuje komunitu M.S. Peck: *„Komunita je skupina dvou nebo více lidí, kteří se jsou bez ohledu na jejich původ, minulost, ideologii, věk, rasu, pohlaví, sexualitu nebo politickou příslušnost schopni akceptovat a oslavovat své odlišnosti, což je uschopňuje komunikovat efektivně a otevřeně, spolupracovat na dosažení cílů, které byly vytyčeny pro společné dobro. Jako důsledek mnozí členové skupiny budující komunitu prožívají pocit své jedinečnosti a hluboké společné jednoty, který velmi zřídka nebo vůbec necítily v jiných skupinách.“²¹⁷*

Tento pojem může zahrnovat několik druhů komunit. Nejznámější jsou komunity náboženské a komunity terapeutické. Tato práce se však zabývá výhradně komunitami občanskými, které byly založeny za účelem alternativního života.

²¹⁵ PECK, S. M. *V jiném rytmu. Vytváření společenství*. 2. vyd. v Potálu první. Praha: Portál, 2012. 348 s., str. 15. ISBN 978-80-262-0071-0.

²¹⁶ DRUPALE, Júlia Halamová: *Čo je to komunita*, [online]. [cit. 2015-02-01]. Dostupné z: <http://centrum.vseti.sk/node/236>

²¹⁷ Tamtéž.

Paradoxem je, že právě tyto komunity mohou splňovat jak funkci náboženskou – spirituální, tak funkci terapeutickou, už tím, že se člověk naučí žít v harmonii s přírodou, s ostatními lidmi i sám se sebou. Že se naučí potlačit své ego a fungovat pro dobro celku.

Je nutno vymezit také další pojmy. Nejdůležitější je pak vysvětlení tzv. **konsenzuálního rozhodování**. Jde o způsob rozhodování, které nevyklučuje názor žádného z členů. Namísto pouhého hlasování, které umožňuje prosazení názoru většiny, hledá skupina taková řešení, která aktivně podporuje každý člen skupiny, nebo je alespoň strpí. Názory, nápady a zájmy všech členů jsou tak brány v úvahu a skupina směřuje k vytvoření návrhu vyhovujícího všem. Nejde o kompromis, ani o jednomyslnost. Jde o propojování nejlepších nápadů a nejdůležitějších zájmů všech členů. Každý člen pak má právo tzv. stání stranou, kdy se mu návrh sice moc nelíbí, má k němu výhrady, ale nechce blokovat skupinu, a tak ho nechá projít, třeba s tím, že ho nebude podporovat. V případě, že se nějaký návrh bude zdát vyloženě nesnesitelný, má každý člen také právo veta. Pak je třeba hledat jiné řešení. Způsoby, jak dosáhnout konsensu, se liší v závislosti na počtu členů skupiny.²¹⁸

Obrázek 1: Konsenzus

Zdroj: CC-BY-NC, Reporti.net. *Jak rozhodovat konsenzem*. [online]. [cit. 2015-02-25]. Dostupné z: <http://reporti.net/inspiration/jak-rozhodovat-konsensem>

²¹⁸ CC-BY-NC, Reporti.net. *Jak rozhodovat konsenzem*. [online]. [cit. 2015-02-25]. Dostupné z: <http://reporti.net/inspiration/jak-rozhodovat-konsensem>

Dále pak je třeba vysvětlit, co je to hnutí tzv. **wooferů** – Hnutí World Wide Opportunities on Organics Farm zaštiťuje dobrovolné pomocníky z celého světa. Různé ekologické farmy jsou těmto zájemcům otevřeny a poskytují jim ubytování a stravu výměnou za práci. Tento systém začal fungovat už před 40 lety, kdy se pořádaly víkendové zájezdy, postupem času se wooferství rozšířilo a dnes je už v zahraničí na tisíce hostitelských farem, v ČR jich funguje asi padesát.²¹⁹ Je to způsob cestování, který využívají hlavně mladí lidé. Lze se tak podívat na fungování ekofaremu, pomoci s prací, rozšířit si obzory, poznat kulturu dané země, naučit se jazyk apod.

Dalším důležitým pojmem je **LETS** - zkratka anglického „*local exchange trading systems*“, což lze do češtiny přeložit jako „*obchodní systémy místní měny*“. Jde tedy o alternativní ekonomický (resp. obchodní) systém, který má za cíl napomoci místnímu obchodování. Tvoří ho skupina lidí, kteří k obchodování mezi sebou nepoužívají normální měnu (např. koruny), ale měnu vlastní, takovou, kterou si sami vytvořili.

Kromě čistě ekonomických výhod, které může LETS lidem přinést, bývají také často zdůrazňovány psychologické, či sociologické aspekty – díky LETS poznávají lidé nové přátele, více se začleňují do místní společnosti apod.²²⁰

Mohou se používat různé směňky, vlastní měna, nebo klasický barterový obchod, který známe z ekonomiky, ale na který se trochu pozapomnělo. Dle Sokola je ale tento systém znovu na vzestupu a to nejen v komunitách, ale i mezi podnikateli, nebo na úrovni obcí.²²¹

Posledním pojmem je tzv. **DIY** – „*Do it yourself*“, neboli „*Udělej si sám*“ je druh kultury, ve které si člověk sám bez profesionální podpory zhotoví užitečný výrobek, který slouží jemu, nebo ostatním lidem. Moderní kultura DIY se začala rozšiřovat na konci 60. let a v 70. letech mezi studenty vysokých škol jako forma protestu proti estetické úrovni průmyslově vyráběných výrobků, především oblečení. Dnes jde hlavně o politický protest proti konzumnímu způsobu života a praktikám

²¹⁹ *Kosmopolis*, Speciál. Zóna remix [televizního pořad]. Režie Martin Pátek. ČT, 2010. ČT2 18. 6. 2010 18:25.

²²⁰ BORG. *Co je to LETS*. [online]. © Copyright Borg [cit. 2015-02-01]. Dostupné z: <http://lets.ecn.cz/cojelets.php>

²²¹ *Kosmopolis*, Speciál. Zóna remix [televizního pořad]. Režie Martin Pátek. ČT, 2010. ČT2 18. 6. 2010 18:25.

některých mezinárodních korporací, dětské práci, zbytečnému dovážení výrobků apod. Jedním z hesel hnutí Udělej si sám je „*Mysli globálně, jednej lokálně*“.

Jde většinou o výrobu oblečení, bytových doplňků, šperků, ale také o amatérské nahrávání hudby u kapel, amatérské vydávání časopisů, letáků, blogů, nebo třeba o úpravu softwaru/hardware u PC, tuning automobilů aj.

3.1 Přehled komunit v ČR a SR

Komunity vznikaly v ČR už v totalitním režimu. Možná že můžeme říci, že svým způsobem spíše díky němu. Komunity vznikaly hlavně v 70. a 80. letech 20. stol. a zakládali je členové undergroundového hnutí, kteří byli ostrakizováni a šikanováni policií. Proto chtěli uniknout někam daleko od lidí, kde by mohli žít po svém.²²²

Únik mezi lidi podobného smýšlení je určitě i dnes jedním z hlavních důvodů vzniku komunit. Dnes se ovšem jako další důvody pro komunitní život vynořují např. touha být blíže přírodě, žít soběstačně a ekologicky.

To v těchto prvních českých komunitách ještě nebylo. F. Stárek se vyjadřuje takto: „*Jejich distance od režimu a vlastně od vědomí, že se ocitají na okraji společnosti, našla svůj výraz i v distanci fyzické – hledali baráky na okrajích vesnic, na samotách. Nezdá se, že by převažovala touha být bliž k přírodě, spíš chtěli být dál od lidí.*“²²³ Přesto však nezbývalo než být částečně soběstační. Stárek zde popisuje také pokusy lidí z města o pěstování zeleniny, chov zvířat apod., které prý byly úspěšné jen zřídka. Těžké to bylo i s financováním, ale zde se právě projevila komunitní solidarita: „*...skládali se, půjčovali si, bez ohledu na to, jestli budou zapsáni jako vlastníci...vytvářeli jakýsi fond oprav, měli společnou kasu, vybírali na jídlo, od návštěvníků koncertů apod.*“²²⁴

Šlo hlavně o dva druhy „baráků“. Prvním typem byl dům nějakého manželského páru, který byl ovšem otevřený pro kratší i delší pobyty jiných příslušníků

²²² KOSTŮR, J. a STÁREK, F. *Baráky: souostroví svobody*. 1. vyd. Praha: Pulchra, 2010. 635 s., str. 607. ISBN 978-808-7377-192.

²²³ Tamtéž, str. 607.

²²⁴ Tamtéž, str. 608.

undergroundu. Druhým typem pak bylo společenství několika lidí, inspirované komunitami hippies.²²⁵

Jak bylo uvedeno výše, finance se získávaly také z koncertů a různých společenských akcí, které se v „barácích“ pořádaly. I zde je velká podobnost s některými dnešními komunitami, které pořádají ve svých prostorách nejen koncerty, ale také přednášky, workshopy a spoustu jiných akcí, kterými chtějí svůj způsob života představit veřejnosti, ale také si vydělat na provoz. „Z „baráku“ se při těchto příležitostech stávalo komunikační centrum, jakási velká hospoda, kde se hrálo, pilo, lidé se bavili s větší či menší nezávislostí. Z prostoru privátního se stával kousíček prostoru veřejného.“²²⁶

To s sebou však přineslo i negativní důsledky, „baráky“ začaly být více na očích, objevili se nepřátelé a udavači. Policie se pak objevovala na akcích, někdy je rozehnala. Později se režim „baráků“ zbavil buď demolicí, nebo vyvlastněním.²²⁷

Komunity, které tu fungují dnes, jsou, jak už bylo uvedeno výše, podobné těmto z minula. Jak ve fungování, tak v příčinách vzniku. V této práci si tedy, jen pro představu, uvedeme alespoň některé z nich.

Alexandr Budka, muž, který má dlouholetou zkušenost s komunitním životem, objasňuje, co se vlastně stalo s hippies po vyšumění jejich éry. Uvádí, že když zájem o hnutí hippie opadl, zůstalo tvrdé jádro této subkultury, které to celé myslelo vážně, a založilo hnutí The Rainbow Family, které šlo cestou úplného odpojení od systému a přesunu do přírody. To tito lidé naplňují buď samostatně, nebo v komunitách.²²⁸

A) Komunita Mlýn na Okoři

Tato komunita funguje už skoro 15 let. Žije v ní i výše zmiňovaný Budka. „Komunita je budovaná postupně... Zpočátku tam bydleli hlavně různí muzikanti, kterým vyhovovalo, že můžou cvičit naplno a nikoho neruší, jenže tihle lidi to spíš vybydlovali, než udržovali, až mi kamarádka volala, že mlýn končí, a já na to, že je to

²²⁵ KOSTŮR, J. a STÁREK, F. *Baráky: souostroví svobody*. 1. vyd. Praha: Pulchra, 2010. 635 s., str. 606-607. ISBN 978-808-7377-192.

²²⁶ Tamtéž, str. 609.

²²⁷ Tamtéž, str. 612.

²²⁸ STUŠKOVÁ, A. *Alexandr Budka: Ale lékař je chlap, on nerodí, rodí ta žena*. [online]. © 2000 - 2014 ŽENA-IN.cz [cit. 2015-02-02]. ISSN 1804-6576. Dostupné z: <http://zena-in.cz/clanek/alexandr-budka-ale-lekar-je-chlap-on-nerodi-rodí-ta-zena>

škoda. Dali jsme všechno pracně do kupy, poplatili dluhy, které na mlýně byly, a postupně tam lákali další lidi ke komunitnímu žití.... ²²⁹

Dnes bydlí na Mlýně asi 15–20 dospělých a deset dětí. Je to ale těžké přesně vymezit, protože komunita už osídluje i okolí, a jedna věc jsou členové komunity, kteří jsou tam doma a nějak přispívají, a pak jsou tam i návštěvy, které se ale zdrží třeba i půl roku, než odejdou jinam. Žije se v klasických rodinách, rodiny ale sdílí společnou střechu nad hlavou. Matky si vzájemně pomáhají s dětmi, všichni si vzájemně pomáhají, a proto Budka dodává, že se nebojí ani stáří v komunitě. Komunita je, podle něj, na stáří to nejideálnější: *„Největší problém starých lidí je přece jejich nemohoucnost a samota. V komunitě nejste nikdy sami. Mladí, staří, dospělí, děti. Prokletím dnešního světa je právě ta oddělenost, separace rodin a jednotlivých generací.* ²³⁰

Pokud je někdo vyloženě problémový, pak je vyhozen, uvádí Budka a dodává, že většina komunit skončila právě na tom, že se rozložila zevnitř. *„Samozřejmě, se i hádáme, někdy i ostře, ale konflikty jsou od toho, aby se řešily,* ²³¹ uvádí Budka.

Mlýn si členové komunity pronajímají od soukromého majitele, s kterým mají přátelský vztah. Věří si natolik, že po jedenáct let nebylo třeba ani nájemní smlouvy. Nakonec ale byla uzavřena a to navíc s předkupním právem pro A. Budku. ²³²

V okolí mlýna si komunita pěstuje vlastní zeleninu a chová zvěř. Topí se dřevem a vodu mají ze studny. Peníze získávají i prodejem moštu, chleba a jiných domácích potravin. Provozují také autoopravnu pro travelery. Někteří členové dojíždí i do zaměstnání. ²³³

To, čím komunita trochu dráždí okolí, jsou domácí porody. Budka ale tvrdí, že rodit v porodnici není dobré ani pro matku, ani pro dítě: *„Ten respekt k rodičce tam pořád není. Systém je nastavený tak, že žena není ta, která má ten porod v rukou, které je nasloucháno a která by si to mohla nějak řídit, ovládat a sama určovat, jak to bude. Pořád je tam ten lékař, poučený odborník, který má pocit, že má kompetenci a nejlíp*

²²⁹ STUŠKOVÁ, A. *Alexandr Budka: Ale lékař je chlap, on nerodí, rodí ta žena.* [online]. © 2000 - 2014 ŽENA-IN.cz [cit. 2015-02-02]. ISSN 1804-6576. Dostupné z: <http://zena-in.cz/clanek/alexandr-budka-ale-lekar-je-chlap-on-nerodi-rodí-ta-zena>

²³⁰ Tamtéž.

²³¹ Tamtéž.

²³² BUDKA, A. *Deset let zkušeností s komunitním způsobem života.* [online]. © 2012-2013 [cit. 2015-02-22]. Dostupné z: <http://zemejas.cz/deset-let-zkusenosti-s-komunitnim-zpusobem-zivota-alexandr-budka>

²³³ Tamtéž.

ví, jak na to. Ale on je chlap, on nerodí, rodí ta žena.“ Budka však také dodává, že v případě komplikací se zdravotnické péči nijak nebrání. Jen je prostě přirozenější rodit doma.

Kvůli tomu se komunita věnuje i boji za přirozené porody. „*Ted' konkrétně bojujeme o Porodní dům u Čápa v Krči, který by mohl začít fungovat jako nestátní, nezdravotnické porodní zařízení, které by bylo vybaveno zdravotními pomůckami, vedly by to tam akreditované porodní asistentky, byla by domluvena třeba i spolupráce s nějakým lékařským zařízením, pokud by došlo ke komplikacím, ale hlavně... navodilo by to domácí prostředí, ne to nemocniční. Ten porodní dům by byl jakýmsi kompromisem mezi domácím porodem a mezi lékařským porodem v nemocnici.*“²³⁴

To je příkladem toho, že komunita zasahuje i do světa okolo sebe, rozvíjí ho a mění zaběhlé zvyky.

Obrázek 2: Komunita Mlín na Okoři

Zdroj: ŽENA-IN.cz. Alexandr Budka: Ale lékař je chlap, on nerodí, rodí ta žena. [online]. [cit. 2015-02-02]. Dostupné z: <http://zena-in.cz/clanek/alexandr-budka-ale-lekar-je-chlap-on-nerodi-rod-ta-zena>

²³⁴ STUŠKOVÁ, A. *Alexandr Budka: Ale lékař je chlap, on nerodí, rodí ta žena.* [online]. © 2000 - 2014 ŽENA-IN.cz [cit. 2015-02-02]. ISSN 1804-6576. Dostupné z: <http://zena-in.cz/clanek/alexandr-budka-ale-lekar-je-chlap-on-nerodi-rod-ta-zena>

B) DVP – Trnkoviště

Na začátku bylo asi pět lidí, kteří chtěli žít dál od města, mít svoji zahradu a svoje nekomerční místo pro různé aktivity, mezi které patřila permakultura, soběstačnost a DIY. Sdružení se zformovalo později a za svoji působnost se mu podařilo opravit dům, založit zahrady a udělat stovky akcí, bezplatných kurzů, brigád apod.²³⁵

Jeden z původních členů, který si nepřeje být uveden celým jménem, pan Lukáš P., o DVP tvrdí, že to měl být komunitní prostor s domem a pozemky okolo, kde si lidé měli být rovni, nemělo být pánů, všichni členové měli mít stejnou možnost ovlivňovat chod a směřování komunity. Ideově mělo mít DVP nejbližší k anarchismu. Pravidla tedy byla zpočátku jen velmi jednoduchá. *„Existovalo jen několik bodů schválených všemi členy komunity, které vedly členy a hlavně návštěvníky k tomu, jak se chovat v komunitním prostoru – kde vykonávat potřebu, kam s odpady apod. Časem došlo k několika úpravám a pravidla nabrala pevnější formu, kde byly řešeny i otázky ekonomického charakteru, proces přijímání členů atd.“*²³⁶ Takto prý postupně došlo až k odklonění se od původních ideálů, což podle Lukáše P. vedlo k rozpadu projektu DVP.

Bohuslav Holček, jeden ze zakladatelů celého hnutí, k rozpadu komunity uvádí jiné důvody: *„Projekt DVP byl vesměs projekt baráku číslo 18 a přilehlých zahrad, po dobu osmi let jsme tu organizovali spousty akcí s různým zaměřením od permakultury, přes přednášky o počítačové bezpečnosti, více než sto akcí.... Také tu byli pokusy založit komunitu, ale barák to svojí velikostí neumožňoval, abychom mohli růst a měli dost soukromí na svoje věci.“*²³⁷

Na věci týkající se chodu komunity vzpomíná Lukáš P. takto: *„Členové komunity se na základě svých možností – někdo měl zaměstnání, jiný ne – zapojili do naplňování potřeb komunity. Kdo byl ekonomicky aktivní, zajišťoval finanční potřeby komunity, kdo neměl tyto možnosti, staral se o denní chod komunity, jako je vaření, práce na zahradě, opatrování drobného zvířectva a pracoval na projektech, jež si*

²³⁵ VOLPATO, N. *Different Vision Point, projekt Trnkoviště a permakulturní hospodářství u Bohouše*. [online]. [cit. 2015-02-02]. Dostupné z: <http://dvp.s.cz/?p=1503>

²³⁶ LIBICHOVÁ, B. *Vlastní šetření*, 2015.

²³⁷ VOLPATO, N. *Different Vision Point, projekt Trnkoviště a permakulturní hospodářství u Bohouše*. [online]. [cit. 2015-02-02]. Dostupné z: <http://dvp.s.cz/?p=1503>

členové komunity schválili. Ekonomicky aktivní členové pak zajišťovali financování projektů, samozřejmě za podpory z venku. ²³⁸

Lukáš P. se vyjadřuje i k usměrňování vztahů a řešení konfliktů: *„Pokud člen komunity vybočoval mimo daný rámec, byl napomínán, popřípadě kolektivem úkolován prací na společných věcech, pokud bylo napomínání a vytváření prostoru pro realizaci ve prospěch kolektivu neefektivní, většinou se vztahy posunuly do takové roviny, že problémový člen komunity odcházel sám.* ²³⁹

Holček uvádí, že z těch, co začínali v DVP, tu dnes zůstal sám s přítelkyní a jedním klukem, který je tam tak na půl. Dále chodí pomáhat pár lidí z Karlových Varů a z Plzně. Celá myšlenka DVP se ale transformovala do projektu Trnkoviště – to se dá rozdělit do 3 částí. Jedna část je společenská, s ohništěm a možností stanování. V budoucnu na ní bude stát teepee. Druhá část jsou permakulturní zahrady, které zabírají asi největší plochu Trnkoviště. V třetí, nejvzdálenější části, bude jedlý les.

„Při akcích, které jsme dělali a děláme, nikdy nevybíráme vstupné. Sociální aspekt věci je základ proto, aby se myšlenky mohly šířit volně a svobodně. Dům se opravil, teď v něm žiju a veškerá aktivita se přesměrovala na pozemek, který DVP vlastní – Trnkoviště. Jako sdružení jsme pomohli vícero lidem v těžkých životních situacích, a doted' se podílíme na některých aktivitách spojených s podporou bezdomovectví atd. jako příklad uvedu Food not Bombs v Karlových Varech ale je i hromada aktivit, které nejsou tak viditelné, ²⁴⁰ uzavírá Holček.

Modernější pojetí komunit můžeme dnes vidět v různých osadách tíhnoucích k ekozemědělství apod. Nejsou to už spontánně vzniklé komunity několika přátel, nebo známých, jaké vznikaly dříve, ale spíše propracované projekty, které se snaží sdružovat různé lidi s cílem trvale udržitelného hospodářství a soběstačnosti.

C) Sklenářka

V zámečku na okraji Domoradic u Vysokého Mýta fungovala komunita, která areál zámečku a svůj životní prostor nazvala Zóna remix, což znamenalo syntézu všech

²³⁸ LIBICHOVÁ, B. Vlastní šetření, 2015.

²³⁹ LIBICHOVÁ, B. Vlastní šetření, 2015.

²⁴⁰ VOLPATO, N. *Different Vision Point, projekt Trnkoviště a permakulturní hospodářství u Bohouše.* [online]. [cit. 2015-02-02]. Dostupné z: <http://dvp.s.cz/?p=1503>

alternativ, kdy v jedné komunitě bylo možné najít: eko-zemědělce, ašram, jogíny, prostory pro meditace, terapii tmou, indiánské potní chýše apod. Provozovala také čajovnu, která fungovala od roku 1980 a možná byla první čajovnou v ČR.

Zóna remix sice na podzim roku 2009 zanikla, ale část jejích obyvatel se přesunula do nedalekého letoviska jménem Sklenářka.²⁴¹

Sklenářka je umístěna v novorenesanční vile postavené uprostřed lesů v povodí řek Tiché a Divoké Orlice. Od léta 2013 je vila revitalizována jako odpočinkové, meditační a vzdělávací centrum, které navazuje na meditační centrum Zelený mlýn a jeho tradici rozšiřuje o prostor k celistvému, svobodnému a přirozenému životu v souladu.²⁴² Principy fungování nejsou nijak vyhraněné. Neexistují tu nějaká psaná pravidla. Život se odvíjí od cílů, které si obyvatelé vytyčili²⁴³ a které je možno nalézt v příloze I.

Co se týče ekonomické soběstačnosti, zavádí centrum Sklenářka systém Lets. (viz str. 122) Na pozemku pomáhají woofeři (viz str. 122), i stálí členové komunity.

Zdeněk Sokol, jeden ze zakládajících členů Zóny Remix, se o komunitách vyjadřuje takto: „*Když bojujete proti zlu, tak to zlo posilujete, protože mu dáváte svoji energii a pozornost. My jsme se rozhodli, že nebudeme proti ničemu demonstrovat, nic bořit, ale že budeme tvořit.*“²⁴⁴

D) Projekt Eko Osada Bílé Karpaty

V údolí Bílých Karpat na hranici Moravy a Slovenska vzniká soběstačná a ekologická osada. Toto společenství má poněkud větší ambice, než je u běžných komunit zvykem. Kromě osady ke společnému bydlení chce totiž založit také družstvo vlastníků pozemků na území ČR i SR. Také používá reklamu, což u komunit většinou vidět nelze.

Všechno je teprve na počátku. Na internetu je výzva, že v okolí jsou pozemky i práce. Kdo má zájem se podílet na tvoření komunity směřující k všestrannému

²⁴¹ *Kosmopolis*, Speciál. Zóna remix [televizního pořad]. Režie Martin Pátek. ČT, 2010. ČT2 18. 6. 2010 18:25.

²⁴² SLENÁŘKA. *Otevřený prostor v srdci přírody.* [online]. [cit. 2015-02-02]. Dostupné z: http://www.sklenarka.cz/?page_id=403

²⁴³ SLENÁŘKA. *Naše vize.* [online]. [cit. 2015-02-02]. Dostupné z: http://www.sklenarka.cz/?page_id=403

²⁴⁴ *Kosmopolis*, Speciál. Zóna remix [televizního pořad]. Režie Martin Pátek. ČT, 2010. ČT2 18. 6. 2010 18:25.

rozvoji osobnosti (rozvíjení různých umění, zručností, pravidelné cvičení apod.), může se zapojit. Hledají se lidé, jenž chtějí jít cestou soběstačnosti, žít odpovědný život a něco již umí.

Konkrétní pravidla nejsou dohodnuta, čeká se na názory a diskusi příchozích. Ten, koho projekt zajímá, může přijet na některou z konaných akcí, nebo na placenou prohlídku, pomoci v osadě s nějakou prací a chvíli tam pobýt. Potom se může rozhodnout, zda mu prostředí vyhovuje.

Koncept osady je takový, že každá rodina má soukromou zónu s mobilním soběstačným domkem, jurtou, nebo domem z přírodních a recyklovaných materiálů. Společné jsou prostory pro zvířata a na cvičení. Používají se alternativní zdroje energie, jako větrná a solární elektrárna, solární pec, parní stroj, akumulace tepla do hmoty, fyzikální (podtlakové) proudění využívané na větrání, vytápění a jiné. Součástí je také permakulturní zahrada.

Obrázek 3: Reklama projektu Eko osady Bílé Karpaty

Zdroj: EKOVESNICE.CZ. O nás. [online]. [cit. 2015-02-01]. Dostupné z: <http://ekovesnice.cz/508-o-nas.html>

Další vizí Eko osady je **založení dvou družstev** (jedno pro ČR a druhé pro SR), ta budou zřízena za účelem společné koupě pozemků, převážně zemědělských.

Zakladatelé upozorňují na to, že s růstem obyvatel poroste i inflace a možnost vypěstovat si potraviny na vlastním pozemku bude opravdovým bohatstvím. Proto pozemky ve velkém skupují bohaté firmy a podnikatelé. Hlavní myšlenkou je tedy vytvořit protipól pro obyčejné lidi. Bránit se proti rozkrádání půdy korporacemi a bohatými spekulanty. Díky družstvu mohou některé skupinky po dohodě dosáhnout změny územního plánu. Změna by se zatím týkala zahrad, později možná i stavebních pozemků. Poté bude stačit, aby se u velkého města složilo několik rodin na založení farmy. Ta jim pak bude produkovat biozeleninu za cenu levné chemické zeleniny v supermarketu.

Rozhodování o činnostech družstva se bude provozovat prostřednictvím internetu jakousi přímou demokracií. Pokud se nedohodne jinak, bude mít každý hlas stejnou váhu bez rozdílu výše vkladu. Aby družstvo bylo funkční, tak o konkrétním pozemku bude vždy hlasovat ta buňka družstevníků, která pozemek koupila, tedy zda pozemky prodá, rozdělí, nebo společně zažádá o změnu územního plánu apod.²⁴⁵

Navržená pravidla fungování družstva je možné si prohlédnout v příloze J.

3.2 Přehled komunit v zahraničí

A) Campo – Valencie, Španělsko

Campo je sad v soukromém vlastnictví, o který jeho vlastník nejevil dlouhodobě zájem. Někdy kolem roku 2000 tak byl obsazen lidmi převážně z prostředí freetekno komunity, postupně přicházeli další, traveleři, hippies apod.

Jeden z bývalých obyvatel, Miroslav Petrlík, uvádí, že princip, na němž komunita fungovala, je těžko vystihnuteľný: „*Dalo by se říci: ‘Přijď, funguj, neomezuj ostatní a můžeš tu být. ‘ Komunita se neopírala o žádný ideový rámec...*“²⁴⁶

²⁴⁵ EKOVESNICE.CZ. *O nás*. [online]. © 2010 [cit. 2015-02-01]. Dostupné z: <http://ekovesnice.cz/508-o-nas.html>

²⁴⁶ LIBICHOVÁ, B. *Vlastní šetření*, 2015.

Jediné, na co byl člověk upozorněn, bylo to, že si nemůže dělat úplně všechno, co chce, protože Campo je nelegálně osídlené, a tak by nebylo dobré přitahovat pozornost policie zbytečnými roztržkami, rušením nočního klidu apod., vzpomíná Petrlík.

Lidé dlouhodobě žijící v Campu fungují především individuálně, dochází k navazování vztahů mezi jednotlivci, kteří na základě společných nebo individuálních potřeb kooperují. Neexistuje ale pevný rámeček dělení práce, už proto, že každodenní život to prostě nevyžaduje.

„Tím, že byli lidé v Campu znační individualisté a v minimální míře kooperovali, nebyla potřeba vytvářet pevně dané role,“ říká Petrlík: „...v době mého příchodu do komunity byly dva členové komunity považováni za jisté "stařešiny", tedy členy komunity, jejichž slovu byl přikládán vyšší význam než jiným členům komunity. To bylo viditelné v podstatě jen při svolování k pobytu v komunitě, či v případě řešení problémových členů.“²⁴⁷ Pokud někdo narušoval chod komunity, většinou stačilo právě slovo stařešinů. Pokud si člen nedal říct, byl nucen odejít.

Podobně volné podmínky jsou, dle Petrlíka, i u přijímání nových členů: *„K přijetí stačí obejít členy komunity v té chvíli tam žijící, seznámit se s nimi a sdělit jim svůj záměr. Pokud nikdo nevyjádří nesouhlas, je možné zůstat.“²⁴⁸*

Petrlík ale také uvádí, že i přesto, že se mu líbil individualismus členů komunity, chyběl mu tam nějaký rozvoj. Lidé si prý jen zajistili základní životní potřeby, což bylo snadné díky blízké turistické destinaci, ale dále se již nesnažili plně využít potenciál prostoru. Nedošlo tedy ani k pokusům o soběstačnost, nebo alespoň o komunitní zahradu: *„Nebyla tam snaha o budování něčeho společného. Komunita je o sdílení a zde se sdílel jen samotný sad jako prostor k životu, nesdíleli se ideje, ani vize do budoucna...“²⁴⁹*

²⁴⁷ LIBICHOVÁ, B. Vlastní šetření, 2015.

²⁴⁸ LIBICHOVÁ, B. Vlastní šetření, 2015.

²⁴⁹ LIBICHOVÁ, B. Vlastní šetření, 2015.

B) Svobodný stát Christiania, Dánsko

Obrázek 4: Dům v Christianii

Zdroj: MLADÁ FRONTA a.s. Dánsko. Svobodný stát Christiania. [online]. [cit. 2015-02-01].
Dostupné z: <http://dansko.orbion.cz/svobodny-stat-christiania/pruvodce/#system>

Když v roce 1971 opustila dánská armáda kasárna, měly být objekty srovnány se zemí. Než se to však stihlo realizovat, obsadila plochu o rozloze zhruba 41 hektarů skupina squatterů. Ti zde vyhlásili nezávislý stát založený na principech komuny a realizovali své idealistické představy o společenském životě.

Stali se zcela nezávislí na Dánsku i jakémkoli jiném státě. Ještě šestnáct let hrozily represivní složky státu demolicí a policie se snažila zdejší oblast vyčistit, ale vždy neúspěšně. V roce 1987 se dánská vláda rozhodla uskutečnit zcela výjimečný sociální experiment a komunitě dovolila samosprávu výměnou za dohodu. Musí se zde respektovat základní zákony Dánska.

V Christianii se nemusí platit žádné daně, kromě daně z nemovitosti, kterou si město prosadilo. Obyvatelé ji považují za dobrovolný dar městu. Existuje zde kolektivní vedení, které rozhoduje a jedná s úřady. Jeden z představitelů státu sedí dokonce v zastupitelstvu města a hájí názory komuny.

Po roce 1987 začala osada podnikat. Lidé tu mají řemeslné dílny, umělecké ateliery, obchody, restauraci apod. Nejznámější výrobky z Christianie jsou pravděpodobně kola. Za utržené peníze opravila komunita zpustlé domy a začala pořádat workshopy a ekologické programy.

Na začátku zde žilo asi 200 obyvatel, dnes už jich je něco přes tisíc. Ve většině případů ráno odjíždějí do města za prací a večer se zase vrací.

V 80. letech minulého století se komunita potýkala s tvrdými drogami a Christianii hrozilo uzavření. Nakonec tato komuna musela ze svého středu narkomany vyloučit a sama začala hlasitě bojovat proti užívání tvrdých drog. Od té doby sama komuna organizuje odvykací kúry a pomáhá lidem vrátit se zpět do reálného života. Uchoval se zde však prodej měkkých drog, který policie na základě nepsané dohody toleruje.

Christianie má vlastní zákony, ty zakazují tvrdé drogy, zbraně, násilí, apod.²⁵⁰

C) Jiné komunity

Většina ostatních komunit je založena na sdílení, jsou však komunity, kde se myšlenka vzdání se osobního vlastnictví dotáhla do konce. Příkladem může být, dnes již zaniklá, **komuna Johna Humpreya Noyse v Oneida Creeku**, o níž píše Wells a která je zmíněna v kapitole 1.3.4 na str. 66. Tato komunita měla více než 200 členů, kteří se spojovali různě mezi sebou, na různě dlouhou dobu a své děti pokládali za společné. Jinak tato komunita neměla jiných výrazných znaků, ani pravidel. Fungovala bezproblémově po celou dobu zakladatelova života. Zhroutila se až s vzrůstem nové generace. Svě udělala také ztráta vůdčího ducha a různé teologické rozpory. Jeden ze členů se vyjádřil takto: „*Anglosaský duch je příliš individualistický na komunism*“²⁵¹

Příkladem z dnešní doby může být třeba komunita **Svanholm**, která sídlí nedaleko Kodaně. Část lidí se tu žije zemědělstvím, část řemesly a část dojíždí do zaměstnání. Výsledky práce a peníze jsou ovšem společné. Nikdo nemá osobní majetek, např. klíčky od aut visí na jednom hřebíku a jsou k dispozici všem podle pořadníku.

Zvláštním typem komunit pak mohou být ty, v nichž se soustřeďují jen lidé s nějakým specifickým znakem, povoláním apod. Typické jsou komunity umělců, jako například **Tacheles** ve východní části Berlína. Nonkonformní umělci z celého světa

²⁵⁰ MLADÁ FRONTA a.s. Dánsko. Svobodný stát Christiania. [online]. © 2015 Mladá fronta a. s. [cit. 2015-02-01]. Dostupné z: <http://dansko.orbion.cz/svobodny-stat-christiania/pruvodce/#system>

²⁵¹ WELLS, H. G. *Moderní utopie*. Svazek čtvrtý. str. 170. Rokycany: Tiskem Jos. B. Zápotočného, 1922. 290.str

zde obsadili zdevastovaný bývalý obchodní dům. Ten zrekonstruovali a zajistili ho před zřícením. Žije zde asi 60 umělců z Anglie, Holandska, USA, Španělska, Ruska i Čech. Mají malířské a sochařské ateliéry, galerii, divadlo, kino, zahradu s instalacemi, kavárnu i klub. Svůj pobyt před lety zlegalizovali dohodou se senátem, dnes jim ale opět hrozí vystěhování. Dům je totiž na místě, které láká stavební investory.

Podobná umělecká komunita je i **Les Frigos** v Paříži. Opět jde o společenství výtvarníků, divadelníků, hudebníků a dalších nekonformních umělců, kteří si od státních drah pronajali objekt bývalých mrazíren. Podobně jako Tacheles ale bojuje o své přežití.²⁵²

3.3 Komunita, společnost a svoboda

Jak bylo možné zjistit z předchozích kapitol, do detailu naplánovaný a systemizovaný život plný pravidel ke štěstí nevede. Vůbec už pak nevede ke svobodě. Navíc tyto kapitoly poukázaly na velmi tenkou hranici mezi utopií a antiutopií. Tato hranice se může posouvat libovolně dle subjektivního pohledu čtenáře. Co jeden ještě vnímá jako krásný svět, druhý už vidí jako nepřijatelný zásah do osobní svobody. Proto v této kapitole nebude vidět snaha o vytvoření komunity se striktně vymezenými pravidly, která by měla ambice diktovat své uspořádání okolnímu světu.

Komunita vzniká jako ostrůvek svobody pro stejně smýšlející lidi. Základem je tedy to, že tito lidé mají možnost volby, v jakém uspořádání společnosti chtějí žít. To je základ pro jakoukoli snahu o vytvoření lepšího světa, což potvrzuje i Paul Poet, který natočil dokumentární film o komunitách: *„Miliardy lidí jsou orientovány jedním směrem. Zaměřují se na striktně kapitalistické hodnoty: výkon, všeprostupující ekonomizaci a plnění úkolů. Idealismus, utopie nebo představa o lepší společnosti, ve které by lidé mohli žít spolu, touha po vzájemnosti, to všechno se vytrácí ... Už žádné*

²⁵² ČESKÁ TELEVIZE. *Alternativní kultura: komuny a komunity*. [online]. © Česká televize 1996–2015 [cit. 2015-02-01]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/880430-alternativni-kultura/200322224510002-komuny-a-komunity/>

nové příběhy, žádná dobrodružství, nic pro duši ... Na světě se vytváří opravdu unifikovaná kultura. A když máte miliardy stejných lidí, je to šílené, nemůže to fungovat. Už dnes to nefunguje. Civilizace směřuje na pokraj kolapsu. A mám na mysli skutečný kolaps. To, co dnes zažíváme, je úplná sranda proti tomu, co může nastat.²⁵³ Zároveň ale dodává, že kolaps je jedinou šancí, jak pocítit zodpovědnost a začít spolupracovat.

Nesnažit se sjednotit svět do jednoho celku, ze kterého není úniku, ale naopak vytvořit co nejvíce rozdílných, přesto však navzájem kooperujících částí. To je jediný způsob, jak zajistit, aby se z utopických snů nestala antiutopická noční můra. Řešením by tedy bylo založení většího počtu komunit. Tak, aby lidé měli možnost výběru, která z nich jim bude vyhovovat nejvíce.

Zdeněk Sokol žijící v komunitě Sklenářka (viz. kapitola 3.1, str. 127,128) mluví o tom, že jen v komunitním životě a samosprávě vidí opravdovou svobodu: „Zdání demokracie je jeden z největších podvodů v historii lidstva...protože to je jenom jako... pochopil jsem, že ať je to socialismus nebo kapitalismus, všechno jsou to dvě strany jedné mince, všechno jsou to diktátorské režimy...ať je to diktatura proletariátu, nebo nějaké ideologie, nebo v kapitalismu ovládání přes peníze a statky...to, že budeme volit jinou stranu, je jen opravování auta, které už mělo být dávno ve šrotu, ale ta změna musí být v každém člověku a potom se můžou dít velké věci...“²⁵⁴ Podobně uvažuje i Poet: „Demokracie je jen obrovskou simulací. Politici se ukazují na volebních show, ale neřeší žádné zásadní otázky. Máme tu „demokracii“ trhu. Finanční instituce a korporace spolupracují s politiky.“²⁵⁵

Poet také potvrzuje tvrzení, že je čas hledat nová řešení uspořádání společnosti: „Když jsem před lety přišel s nápadem natočit film o alternativních způsobech života, vedoucí produkčních společností se mi vysmáli. Podle nich to jsou blázniví pitomci. Kdo by se o ně zajímal? Jenže pak na dveře zaklepal krize. S tím, jak se prohlubovala, zájemců o film přibývalo. Sami producenti začali chápat, že je nutné hledat nové způsoby života, i když se zdají být ujeté. O tom jsou, koneckonců, společenské experimenty.“²⁵⁶ Právo lidu na vytvoření nového společenství v případě, že starý systém selhává, potvrzuje už Jean Jacques Rousseau. Tvrdí, že pokud je národ donucen

²⁵³ FIALA, J. VINKELHOFEROVÁ, M. Na tom sakra záleží. *Nový prostor*. 2012, č. 389, 30 s.

²⁵⁴ *Kosmopolis*, Speciál. Zóna remix [televizního pořad]. Režie Martin Pátek. ČT, 2010. ČT2 18. 6. 2010 18:25.

²⁵⁵ FIALA, J. VINKELHOFEROVÁ, M. Na tom sakra záleží. *Nový prostor*. 2012, č. 389, 30 s.

²⁵⁶ Tamtéž.

poslouchat a poslouchá, dělá dobře, pokud však setřese tyrana, dělá ještě lépe. Nabývá totiž své svobody stejným právem, kterým se mu uloupila. Pokud navíc vláda neplní své povinnosti dobře, má lid právo ji svrhnout.²⁵⁷ „...úkon, který ustavuje vládu, není smlouva, nýbrž zákon; že depositáři výkonné moci nejsou pány lidu, nýbrž jeho úředníky; že je může ustanoviti a sesaditi, kdy se mu zlíbí...“²⁵⁸ Dle P. Kropotkina to má navíc právo udělat i násilím, což Kropotkin zdůvodňuje tím, že opravdu upřímný člověk už předem požaduje, aby byl raději usmrcen, měl-li by se stát tyranem. A protože lidé mají jednat vždy tak, jak by si sami přáli, aby se jednalo s nimi, je násilné svržení tyrana legitimní.²⁵⁹ V tomto se však Kropotkin neshoduje s Lvem Nikolajevičem Tolstojem, který sice nedoporučuje pasivitu a mlčenlivost, která vede jen k podpoře zla, zároveň však odsuzuje odporování zlu násilím. Říká, že „největší lidské dobro, o něž všichni usilují, může být dosaženo jedině v co největší lidské jednotnosti a souladu,“ a že prvotním úkolem člověka je „nahradit světové rozdělení a nesoulad jednotností a souladem.“²⁶⁰

Rousseau také přirovnává vládu nad lidem k rodině: „...i děti zůstávají spjaty s otcem jen tak dlouho, pokud ho potřebují, aby se uchovaly. Jakmile tato potřeba přestane, přirozené pouto se zničí. Děti zproštěné poslušnosti, již byly povinovány otci, i otec zproštěný péče, kterou byl povinen dětem, vracejí se stejně opět v nezávislost.“²⁶¹

Pokud toto tvrzení přeneseme do dnešní doby a vyložíme-li ho trochu alternativněji, můžeme ho považovat za jakési schválení, že pokud je člověk schopen žít soběstačně a částečně nezávisle na státu, měl by toto stát respektovat. Pokud tedy lidé mají snahu žít v samostatných komunitách, měl by jim stát také dovolit určitou část samosprávy. Stejně jako Bondy se svou trojjedností – svoboda, zodpovědnost, riziko – i Rousseau uznává, že „...vzdání se své svobody znamená vzdání se své lidské hodnosti, lidských práv, ba i svých povinností. Není možné žádné odškodnění za to, že se kdokoliv všeho vzdal.“²⁶²

²⁵⁷ ROUSSEAU, J. J. *O společenské smlouvě, neboli o zásadách státního práva*. Dobrá Voda: Aleš Čeněk, 2002. 157 s. str. 12,13. Knihovna společenských věd. ISBN 80-864-7310-4.

²⁵⁸ Tamtéž, str. 12-113.

²⁵⁹ Tamtéž, str.30-31

²⁶⁰ TOLSTOJ, L.N. In: KROPOTKIN, P. A. *Anarchistická etika*. Překlad Alan Černohous. Olomouc: Votobia, 2000. 127 s. str. 84. ISBN 80-719-8050-1.

²⁶¹ ROUSSEAU, J. J. *O společenské smlouvě, neboli o zásadách státního práva*. Dobrá Voda: Aleš Čeněk, 2002. 157 s. str. 13. Knihovna společenských věd. ISBN 80-864-7310-4.

²⁶² Tamtéž, str.19.

3.3.1 Etika jako základní předpoklad komunitního života

Pokud má však být navrženo společenství, které respektuje svobodu jedince, musí také každý jedinec v komunitě respektovat výše zmiňované pravidlo trojjedinosti, které známe od Bondyho. (str. 103,107) Totiž že ke svobodě se nutně váže zodpovědnost a k té zase určité riziko. Zkrátka pokud mluvíme o úplné svobodě bez omezujících pravidel, nelze si představit, že jde o jakési právo silnějšího, kdy si každý dělá to, co se mu zlíbí. Takto se velmi často chybně interpretuje jakákoli myšlenka spojená s bezvládím.

Kropotkin kritizuje zákony i jejich zastánce. Ti totiž mluví o tom, že zákony pomáhají rozvíjení citu pro posuzování dobra a zla, spravedlnosti a nespravedlnosti. Kropotkin ale uvádí, že zákony naopak, vedle pravidel mravnosti, jež lidé sami uznávali, přidali ještě předpisy, které se hodili jedině vládnoucí menšině, a z toho vyplývá, že zákony cit pro spravedlnost spíše kazily.²⁶³

Pro člověka je přirozené chovat se v zájmu společenství, což Kropotkin popisuje na příkladech z živočišné říše, kdy dravci kooperují při lovu, zatímco lovná zvěř si zase pomáhá s ochranou před dravci. Zvířata žijící ve stádech tak mají mravní charakter, bez něhož by byl společenský život nemožný. To dobře věděl už prvobytně pospolný člověk, bez spolupráce ve společenství by nepřežil. Kropotkin tak vidí smysl pro mravnost jako přirozenost člověka, jako důsledek evoluce. Zákon vzájemné podpory je totiž zákonem pokroku. Boj nelze vést bez vzájemné podpory. Původ mravnosti (solidarity) tedy vidí v touze zachovat společenství. Je to přirozený cit, který se vyvíjel od vzniku prvních organismů a existuje dodnes. Přestože je potlačen individualismem a vykořisťováním, dřímá prý v lidské mysli a podněcuje revoluci. Mravní cit je, dle Kropotkina, stejně přirozený jako třeba hmat, a proto člověk nepotřebuje ani zákony, ani soudce, nebo náboženství.²⁶⁴

Navíc Kropotkin se domnívá, že pokud člověk žije ve svobodném společenství, kde je přijímán, kde lidé věří v jeho dobré stránky, nemá potřebu porušovat základní morálku, ani v případě, že jde o duševně nemocného jedince, nebo recidivistu.²⁶⁵

²⁶³ KROPOTKIN, P. A. *Anarchistická etika*. Překlad Alan Černohous. Olomouc: Votobia, 2000. 127 s., str. 25. ISBN 80-719-8050-1.

²⁶⁴ Tamtéž, str. 26-29.

²⁶⁵ Tamtéž, str. 121.

Podobné mínění o nápravě člověka prostředím, v němž žije, sdílí i Aristoteles: „...*blažený člověk dobře žije a dobře jedná; říká se totiž téměř obecně, že blaženost jest dobré žití a dobré jednání.*“²⁶⁶

Pro Kropotkina je základem princip rovnosti. Tedy vlastně pravidlo, že máme s ostatními jednat tak, jak chceme, aby jednali oni s námi. Z rovnosti tedy pramení solidarita a z té pak spravedlnost.

Tolstoj pak určuje i několik pravidel pro určení morálního chování. První z nich tvrdí, že život na účet jiných a nevydělávání si na vlastní existenci je hlavní příčinou společenského zla, i osobních neštěstí. Dále vyzývá k nutnosti zjednodušení potřeb ve stravování, oblékání i bydlení. Jako třetí důvod působící zlo pak vidí fakt, že lidé, kteří protestují proti špatné vládě, věnují všechny síly na to, aby se mohli stát její součástí.²⁶⁷

Kropotkin naproti tomu uvádí, že pro klidný život stačí jen držet se principů rovnosti. Podváděním, lhaním, nebo intrikařením totiž člověk sám sebe ponižuje a dopředu se již prohlašuje za slabého, „*neboť tímto způsobem jednají harémoví otroci, kteří dobře vědí, že jsou něco nižšího než jejich pán...Podle toho se k tobě budou lidé také chovat...Pokud v sobě sám takto nalomíš sílu, nesvaluj vinu na ostatní.*“²⁶⁸

Jestliže však člověk cítí sílu a chce doopravdy žít, musí navíc být energický a silný, ať dělá cokoli, bojovat, když spatří nespravedlnost, nebo utrpení: „*Teprve pak budeš žít a pochopíš, že několik hodin tohoto života bys nevyměnil za celá léta nudného přežívání v kalné hnilobě.*“²⁶⁹ Přírozenou touhu po altruismu pak popisuje Marc Guyau jako vědomí vlastní síly; přebytek energie, který hledá své uplatnění: „*Pokud člověk v takovém případě něco „obětuje“, v jeho očích to není oběť. Rostlina musí kvést, ačkoliv po rozkvětu následuje smrt. Stejně tak člověk, který v sobě cítí přebytek soucitu s lidskou bolestí nebo potřebu rozumové produktivity nebo tvůrčí schopnosti. Pak jim svobodně věnuje své síly, ať již jsou následky jakékoliv.*“²⁷⁰ Je-li však tento nadbytek veden povrchním myšlením, může zplodit spíše vojenského vůdce, doplňuje

²⁶⁶ ARISTOTELES, *Etika Nikomachova*. 3. vyd. Překlad Antonín Kříž. Praha: P. Rezek, 2009. 291 s., str. 34. ISBN 80-86027-29-5.

²⁶⁷ TOLSTOJ, L.N. In: KROPOTKIN, P. A. *Anarchistická etika*. Překlad Alan Černošous. Olomouc: Votobia, 2000. 127 s., str. 84. ISBN 80-719-8050-1.

²⁶⁸ KROPOTKIN, P. A. *Anarchistická etika*. Překlad Alan Černošous. Olomouc: Votobia, 2000. 127 s., str. 48. ISBN 80-719-8050-1.

²⁶⁹ Tamtéž, str. 48.

²⁷⁰ GUYAU, M. In: KROPOTKIN, P. A. *Anarchistická etika*. Překlad Alan Černošous. Olomouc: Votobia, 2000. 127 s., str. 68. ISBN 80-719-8050-1.

Kropotkin.²⁷¹ Proto je důležité začít už děti vychovávat tak, aby na lidstvo pohlížely jako na velkou rodinu, kde žádnému členu nemůže být způsobena škoda, aniž by to nepocítil širší okruh lidí a nakonec celá společnost. Důležité je také vést děti k vyšším a trvalejším slastem, jako je věda a umění.²⁷²

Kropotkin vznáší též myšlenku, že mravnost nemůže existovat bez stejného vztahu ke všemu, tedy bez spravedlnosti. Důvod, proč tuto myšlenku nechtějí uznat myslitelé věnující se mravnosti, je ten, že takové uznání by muselo vést k odstranění třídních rozdílů. Bez rovnosti ve vztahu ke všem lidem zůstane pojem mravnosti jen pokrytectvím, varuje Kropotkin.²⁷³

Rousseau uznává sice na rozdíl od Kropotkina zákony, říká však, že nejdůležitější ze všech zákonů má být v srdcích občanů – ten pak tvoří opravdovou ústavu: „...znovuoživuje nebo nahrazuje ostatní zákony, když stárnou nebo uhasínají...udržuje lid v duchu jeho ústavy a nahrazuje poněmhu sílu autority silou zvyku...“²⁷⁴

To vše de-facto potvrzuje také slova Bernarda Bolzana o tom, že lidé by se měli řídit hlavně morálními a etickými zásadami: „...i za našich dnů se však ještě v nesčetných případech zaměňují pojmy právní a mravní povinnosti, pojmy zákonnosti a ctnosti. Lidé se spokojují pouze s tím, že neudělali nic, co stíhají trestem zákony státu, lidé považují za mravně dovolené vše, co ony zákony neprohlašují za protiprávní a netrestají to...“²⁷⁵

Uvádí se, že ani Platon neměl v úmyslu ve své Ústavě navrhnout chod opravdové obce, ale že naopak použil Ústavu jako metaforu k sebeřízení a vnitřní morálce jedince, kdy přirovnání jednotlivce k obci použije jako zvětšovací sklo: „Porovnejme tedy obec a lidskou mysl. Mysl je možno pokládat za složeninu, resp. za souhrn různých rysů, podobně jako je obec souhrnem lidí. Je jí možno pokládat za jakousi „modulovou“ strukturu, podobnou švýcarskému vojenskému noži, ve kterém různé nástroje konají různou práci. A je jí možno pokládat za celek, který může být – stejně jako obec – buďto jednotný a harmonický, nebo naopak roztříštěný

²⁷¹ KROPOTKIN, P. A. *Anarchistická etika*. Překlad Alan Černošou. Olomouc: Votobia, 2000. 127 s., str. 66-68. ISBN 80-719-8050-1.

²⁷² Tamtéž, str. 119.

²⁷³ Tamtéž, str. 64-66.

²⁷⁴ ROUSSEAU, J. J. *O společenské smlouvě, neboli o zásadách státního práva*. Dobrá Voda: Aleš Čeněk, 2002. 157 s., str. 66-67. Knihovna společenských věd. ISBN 80-864-7310-4.

²⁷⁵ BOLZANO, B. *O nejlepším státě*. 2. vyd. Praha: Mladá fronta, 1981. 176 s., str. 126.

a neuspořádaný,²⁷⁶ píše Blackburn. Ten dále popisuje Platonovu představu rozumu jako vozataje, který drží pod kontrolou touhu a udatnost – z čehož vyplývají 3 třídy. A tak, když Platon mluví o nátlaku a absenci hlasování, nemusí tím vůbec myslet totalitarismus, ale individuální sebekontrolu jedince.²⁷⁷

Toto je pro tvorbu komunity, nebo jakéhokoli jiného společenského uspořádání základní kámen. Bez sebekontroly jedinců a etického nebo, jak chce dokázat Platon, spravedlivého chování nelze zachovat žádné lidské společenství, které se snaží o svobodné nastavení a spravedlivé fungování. Když tedy hájí podřízenost jedince kolektivu, může tím myslet duševní harmonii jedince, která zabraňuje nevyváženému vývoji jedné části.

Blackburn dále ale podotýká, že na to, že by mělo jít pouze o přirovnání obce k jedinci, je úvaha příliš rozpracována a příliš se zabývá politickými detaily, které srovnání s lidskou myslí rozhodně nevyžaduje – například vlastnictví a rozdělování, rovnost pohlaví, eugenických metod, vyhánění umělců, udělení práva lhát správcům státu apod.²⁷⁸ Bez ohledu na to je však Platonova Ústava důležitým zdrojem informací z hlediska vytváření nového lidského společenství. Vytvořil totiž zajímavý koncept spojení idealismu a komunismu. Tento koncept doveden do jiné roviny, než jakou měl v Ústavě, může být inspirací pro společnost při hledání nových alternativ. Společnost bez soukromého vlastnictví, kde každý si bere jen tolik, kolik potřebuje, zní totiž neuskutečnitelně ve společnosti, kde jsou lidé materialistického smýšlení a každý se snaží co nejvíce profitovat bez ohledu na ostatní. Takové společenství jsme tu již měli. Ovšem pokud by transformaci společnosti ke komunistickým hodnotám předcházela nejdříve transformace lidského pojetí světa směrem k idealismu, tedy víru v duši a fakt, že duši lze uspokojit jinými hodnotami než hromaděním majetku, mohla by tato společnost mít větší předpoklady k fungování.

O přechodu k nemateriálním hodnotám, který je navíc v dnešní době podmíněn docházejícím místem na planetě a vyčerpáváním zdrojů, mluví i představitelé dnešních komunit. Uvědomují si, že je potřeba snížit své potřeby a snažit se o sdílení: „*Proto žijeme v komunitě, nemůžeme si každý postavit domek za městem, protože na to není v té naší*

²⁷⁶ BLACKBURN, S. *Platónova Ústava*. 1. vyd. Praha: Pavel Dobrovský – BETA, 2007. 225 s., str. 76, 84-85. ISBN 978-80-7306-304-7.

²⁷⁷ Tamtéž, str. 77.

²⁷⁸ Tamtéž, str. 85.

*malé zemi dost místa. Ale když nás bude dvacet v jednom domě, dokážeme ty zdroje společně sdílet a sneseme se ... jak říkají Slováci: dobrých lidí se vela zmestí,*²⁷⁹ uvádí Budka.

Vzpomeneme-li si na Welsovy samuraje z první kapitoly, uvidíme, že dodržování jejich Řádu jde jen těžko kontrolovat, a proto spočívá hlavně na jakémisi vyšším vědomí a uvědomělosti každého samuraje. Tedy dodržování Řádu je něco podobného jako dodržování etiky a základní morálky při životě v komunitě. Pokud člen funguje a nikoho neomezuje, nikomu neškodí, je komunitou přijímán. Stejně jako u samurajů, může být vyhozen, až když si jeho prohřešků někdo všimne, tedy až nabydou nezdravých rozměrů. Obojí život je však závislý na sebeřízení a spoluzodpovědnosti za společnost. Hlavním hnacím motorem je pak vědomí toho, že pokud chci žít v nějaké společnosti, musím já sám být takový, jaký chci, aby byla celá tato společnost.

To vše vlastně jen potvrzují myšlenky Imannuela Kanta, hlasatele autonomní morálky, předpokládající jednání, jež vyplývá z vnitřního přesvědčení člověka, nikoli z vnějších tlaků, pomocí kategorického imperativu: „*Jednej jen podle té maximy, od níž můžeš zároveň chtít, aby se stala obecným zákonem.*“²⁸⁰ Zobecnění maximy je myšlenkový proces, při němž si představíme, že stejně jako my by jednal v naší situaci každý. Pokud by podle naší maximy v dané situaci mohl jednat každý, aniž by tím byla ohrožena lidská společnost, je naše jednání mravně nezávadné.

*„Tak se mám například snažit prospívat cizí blaženosti nikoli proto, že by mi záleželo na její existenci (buď z bezprostřední náklonosti nebo z nějaké záliby zprostředkované rozumem), nýbrž jenom proto, že maxima, která cizí blaženost vylučuje, nemůže být zahrnuta do jednoho a téhož chtění jako obecný zákon.“*²⁸¹

Imperativ je vedle kategorického ještě hypotetický. Hypotetický imperativ je prostředkem k nějakému účelu. Například nebudu lhát, abych si zachoval čest. Plnění imperativu kategorického ale není motivováno vnějším předmětem, nýbrž pouze úctou

²⁷⁹ STUŠKOVÁ, A. *Alexandr Budka: Ale lékař je chlap, on nerodí, rodí ta žena.* [online]. © 2000 - 2014 ŽENA-IN.cz [cit. 2015-02-02]. ISSN 1804-6576. Dostupné z: <http://zena-in.cz/clanek/alexandr-budka-ale-lekar-je-chlap-on-nerodi-rodí-ta-zena>

²⁸⁰ KANT, I. *Základy metafyziky mravů.* 1. vyd. Přeložil Ladislav Menzel. Praha: Svoboda, 1976. 135 s., str. 30.

²⁸¹ Tamtéž, str. 59.

k příkazu a respektem k hodnotě druhých lidských bytostí: *Nebudu lhát, i kdyby mi to nepřineslo ani stín hanby.*²⁸²

Druhá formulace imperativu pak zní: „*Jednej tak, abys používal lidství jak ve své osobě, tak i v osobě každého druhého vždy zároveň jako účel a nikdy pouze jako prostředek.*“²⁸³

Pramenem štěstí totiž jsou mezilidské vztahy. Ale pouze pro člověka sociálně zralého, který k lidem přistupuje jako k účelům o sobě. Člověk, který ostatní lidi využívá jako prostředků k dosažení svých cílů, který je podvádí, okrádá, nebo jimi manipuluje, není šťastný.²⁸⁴

3.4 Vznik komunity a zásady pro její fungování

Vznik komunity může být úplně spontánní, nebo organizovaný. Nejde však jen o to, aby se dala dohromady určitá skupina lidí. Jde o to, aby si tito lidé mezi sebou vytvořili vztah. A to vztah důvěrný a láskyplný, zkrátka vztah, který Scott Peck nazývá společenstvím. Společenství pak považuje za synonymum komunity.

Slovo komunita a slovo komunikovat mají stejný kořen. Peck zdůrazňuje, že pravidla pro správnou komunikaci jsou zároveň pravidly pro vytvoření komunity.

Tvorba komunity pak, podle Pecka, prochází 4 fázemi. Jsou však skupiny, kde některé fáze vůbec nenastanou, přeskakují se, nebo se opakují a vrací. Zkrátka vznik komunity nemá žádný pevný rámec.

1. fáze – PSEUDOSPOLEČENSTVÍ – Jde o fázi, kdy se členové snaží předstírat, že komunita již vznikla a že mezi sebou mají pevný a otevřený vztah. Jsou na sebe milí, vyhýbají se neshodám. Lidé v pseudospolečenství si rozdíl mezi sebou neuvědomují, nebo je opomíjejí. Rozhovory se omezují na obecnosti a přikyvování, emoce si lidé nechávají pro sebe. Peck říká, že ačkoli nejde o vědomou přetvářku, ale

²⁸² KANT, I. *Základy metafyziky mravů*. 1.vyd. Přeložil Ladislav Menzel. Praha: Svoboda, 1976. 135 s., str. 30-59.

²⁸³ Tamtéž, str. 53.

²⁸⁴ Tamtéž, str. 79.

spíše o nevědomý proces, stejně jde o společenství falešné, které nemůže fungovat. Vytvoření společenství je třeba obětovat čas i úsilí.²⁸⁵

2. fáze – CHAOS – Jakmile skupina připustí rozdíly mezi členy, postoupí do fáze chaosu. Ten, podle Pecka, vždy vyvstane z dobře míněných, ale pomýlených pokusů uzdravovat a obracet druhé. Skupina se snaží vymýtit rozdíly. Jde o zásadní fázi. Na rozdíl od fáze pseudospolečenství ji však nelze překonat jen tím, že si ji uvědomíme. Střety v této fázi nejsou konstruktivní. Lidé si nenaslouchají, jde jim jen o prosazení svého. V této fázi se vždy objeví někdo, kdo skupinu vyzve, aby se přestala hádat a vrátila se do první fáze. Skupina ho často poslechne, protože je v krizi, a tudíž věří tomu, že potřebuje vedení. Jde o jakýsi útěk k organizaci. Peck však upozorňuje, že organizace je se společenstvím neslučitelná. Stejně tak skupina vedená diktátorem není, ani nemůže být společenstvím. Společenství může vzniknout jen za předpokladu, že je ochotná riskovat, nebo tolerovat určitou rozvolněnost.²⁸⁶

3. fáze – PRÁZDNOTA – Jde o nejtěžší část procesu, která je ale zároveň jeho klíčovou fází. Členové se musí oprostít od všeho, co jim v komunikaci bránilo. Vzdát se myšlenek a emocí, které zaplňovaly jejich mysl v době chaosu tak, že nic jiného neviděli, ani neslyšeli. Jde o přechod od tvrdého individualismu k měkkému: „*Tvrký individualismus vede k aroganci, zatímco jemný individualismus vede k pokoře.*“²⁸⁷ Peck zdůrazňuje, že nejdůležitější je naučit se nejen respektovat, ale také oceňovat rozdíly mezi lidmi a naučit se harmonicky žít v rozmanitém světě: „*Každý, kdo si myslí, že nastolit světový mír bude možné teprve tehdy, až se smažou náboženské a kulturní rozdíly mezi lidmi, tedy až se z židů stanou křesťané, z křesťanů muslimové nebo z muslimů hinduisté, vlastně problém nijak neřeší, ale jen ho zhoršuje. Na to zkrátka již není čas. A i kdyby byl, i kdyby spojení „jeden svět“ znamenalo tavící kotlík, ze kterého vypadne nevýrazná břečka namísto směsi různých přísad a složek, nejsem si jistý, jestli by výsledek byl vůbec zajímavý. Řešení je ve zcela opačném přístupu.*“²⁸⁸ Společenství se také přirovnává k míchanému salátu, kde každá složka má vlastní jedinečnou chuť, ale zároveň je součástí celku.²⁸⁹

²⁸⁵ PECK, S. M. *V jiném rytmu. Vytváření společenství*. 2. vyd. v Potálu první. Praha: Portál, 2012. 348 s., str.88-91. ISBN 978-80-262-0071-0.

²⁸⁶ Tamtéž, str.92-95.

²⁸⁷ Tamtéž, str. 66.

²⁸⁸ Tamtéž, str.18.

²⁸⁹ Tamtéž, str.245.

V této fázi je nutné, aby se členové zbavili předsudků, očekávání a představ. Důležité je také zbavit se svých světonázorů, ideologií, náboženských vyznání a také představ, že jedině my známe tu správnou cestu. Nejde o vymýcení a popření svých názorů a pocitů, jde o oprostění se, dosažení schopnosti mluvit o nich s pokorou a nadhledem. Dále je důležité vzdát se potřeby uzdravovat a obracet. Uvědomit si, že „...lék vhodný pro mě zpravidla neprospívá stejnou měrou mému příteli. A když mu budu svůj lék nabízet, většinou způsobím, že se bude cítit ještě hůř.“²⁹⁰ Lidé ve fázi prázdnoty si většinou uvědomí, že snaha uzdravovat a obracet pramení ze sobeckosti. Že totiž uzdravení a obrácení člověka je mnohem jednodušší, než snaha o pochopení toho, jaký je doopravdy.

Je potřeba vzdát se i potřeby toho „mít věci pod kontrolou“. Taková potřeba pramení ze strachu z neúspěchu. Je však třeba si uvědomit, že „život není problém, který máme vyřešit, ale tajemství, které máme žít.“²⁹¹

Fáze prázdnoty je bolestivá. Je třeba v ní odhalit své slabosti a vzdát se obranných mechanismů. Stát se zranitelnými. A právě proto, že se očekává, že se lidé stanou zranitelnými, je velmi důležité, aby je ostatní členové brali takové, jací jsou. Nesnažili se je obracet, usměrňovat, ani uzdravovat. Jen tak může vzniknout skutečná důvěra a pocit bezpečí.²⁹²

4. fáze – SPOLEČENSTVÍ – Členové již byli ochotni přijmout fakt, že život nepřináší vždy jen dobré věci. Měli ochotu přijmout i jeho temné stránky. Pochopili rozdíl mezi sebou a naučili se je oceňovat a čerpat z nich. Nyní je však důležité také se smířit s tím, že každé společenství může i skončit. Komunity vznikají a zanikají, je to jejich přirozená součást.²⁹³

²⁹⁰ PECK, S. M. *V jiném rytmu. Vytváření společenství*. 2. vyd. v Potálu první. Praha: Portál, 2012. 348 s., str.99. ISBN 978-80-262-0071-0.

²⁹¹ Tamtéž, str.101.

²⁹² Tamtéž, str.96-104.

²⁹³ Tamtéž, str.104.

CHOD KOMUNITY

Předchozí kapitoly potvrzují, že chod komunity by neměl být nijak pevně vymezen. Proto každá komunita funguje jinak a vše záleží hlavně na domluvě mezi jejími členy. Jsou však určité společné body, které se pokusíme v této kapitole zachytit.

Alexandr Budka upozorňuje, že nejdůležitější na komunitním životě je schopnost ho vydržet. Neutěct z něj přestože komunita zrovna stagnuje nebo zaniká: „*Pokud jste součástí společenství, jste jeho součástí i ve špatných časech. Navíc jste do něj alokovali své zdroje, energii, čas, emoce...Pokud máte něco nebo někoho rádi, nemůžete před tím utéct, když přijdou problémy. To je velká Achillova pata dnešní společnosti.*“²⁹⁴ Peck upozorňuje, že pro společenství je nejdůležitější schopnost sebereflexe.²⁹⁵ Při řešení dilemat je dobré mít na paměti heslo: „*Nejdřív je společenství, až pak následuje řešení problémů.*“²⁹⁶

Budka, podobně jako Peck, mluví o jakési fázi vyprázdnění, ovšem už za chodu komunity. Říká, že člověk nesmí lpět na jedné verzi pravidel, nebo představ. Vše je třeba přizpůsobovat podmínkám, okolí, členům apod. Upozorňuje na to, že v komunitě je třeba být ochotný dávat, i když se vám zrovna nechce, a rozdělit se, nejenom z přebytku, ale i z nedostatku. Důležité je také učit se ze zkušeností a na jejich základě počítat s určitým vývojem nastavení i fungování komunity.²⁹⁷ Budka tak vlastně mluví o nejdůležitějším pravidlu komunity, totiž o potřebě otevřenosti. „*Nikomu necpu žádný zásady, ideový nebo duchovní nebo podobný....Jsme otevřený jak myšlenkově, tak prostorově.*“²⁹⁸ To znamená také otevřenost návštěvníkům, jak dlouhodobým, tak krátkodobým. Peck k tomu dodává, že nejde jen o otevřenost vůči lidem, náboženstvím a vyznáním, ale také o otevřenost emocím. A to samozřejmě i těm negativním.²⁹⁹ Pokud si totiž lidé své emoce nesdělují, nevyříkávají si je apod., těžko mezi nimi může vzniknout vztah, který je pro komunitu podmínkou. Pokud totiž žijeme ve společenství, kde jsme přijímáni, jací jsme, můžeme také být sami sebou. Tato volnost pak vede

²⁹⁴ BUDKA, A. *Deset let zkušeností s komunitním způsobem života*. [online]. © 2012-2013 [cit. 2015-02-22]. Dostupné z: <http://zemejas.cz/deset-let-zkusenosti-s-komunitnim-zpusobem-zivota-alexandr-budka>

²⁹⁵ PECK, S. M. *V jiném rytmu. Vytváření společenství*. 2. vyd. v Potálu první. Praha: Portál, 2012. 348 s., str.141. ISBN 978-80-262-0071-0.

²⁹⁶ Tamtéž, str.106.

²⁹⁷ BUDKA, A. *Deset let zkušeností s komunitním způsobem života*. [online]. © 2012-2013 [cit. 2015-02-22]. Dostupné z: <http://zemejas.cz/deset-let-zkusenosti-s-komunitnim-zpusobem-zivota-alexandr-budka>

²⁹⁸ Tamtéž.

²⁹⁹ PECK, S. M. *V jiném rytmu. Vytváření společenství*. 2. vyd. v Potálu první. Praha: Portál, 2012. 348 s., str.60-62. ISBN 978-80-262-0071-0.

k tomu, že můžeme odložit masky a hledat vlastní duchovní a psychickou pohodu,³⁰⁰ což je nezbytné, protože jak říká Peck: „*ocitli jsme se v bodě, kde se již fyzická a duchovní záchrana nedají navzájem oddělit*“.³⁰¹

Peck také říká, že otevřenost nemůže být bezmezná. Proto je důležité si otázku míry otevřenosti domluvit buď předem, nebo až za chodu komunity. Dále však upozorňuje, že skutečné společenství se pozná dle míry otevřenosti. Tudíž tak, že si členové nepokládají otázku „*Na základě čeho můžeme přijmout toho člověka?*“, ale spíše: „*Bylo by správné, kdybychom toho člověka nepřijali?*“

Při velké otevřenosti ale hrozí riziko, že někdo bude na komunitě parazitovat. Proto je důležité nastavit hranice chování, aby jeden člen nenarušoval klid všech ostatních. Pokud někomu nevyhovují podmínky komunity, musí prostě odejít. „*Hodně komunit zaniklo právě na tu bezhraničnost a neschopnost sebeobrany. Pak se tam objevovali lidé, kteří na komunitě cíleně parazitovali, nebo ji i rozbíjeli, protože si přece každý může dělat co chce...Co jsme schopný akceptovat a co už ne, to je náročná alchymie, ale má-li ta komunita přežít, musí být schopná si poradit s takovými riziky,*“³⁰² tvrdí Budka, ale dodává také, že je rozdíl mezi parazitováním a slabým členem. Každý dává tolik, kolik může. Je přirozené, že někdo táhne a někdo se veze.³⁰³ Dokonce se tyto role mohou i střídat. Princip každé komunity je, že jsou tam schopní s méně schopnými a vzájemně se nějak obohacují.

Vše by mělo být postavené na dobrovolnosti, zdůrazňuje Budka: „*Nemůžu nikoho do ničeho nutit. Nemůžu dohlížet a trestat. Podobné je to v partnerských vztazích. Nemůžu partnera nutit k soužití se mnou, on to musí dělat dobrovolně...každý, kdo něco vidí a chce to udělat, tak to udělá. Nikdo nic neorganizuje, nikdo nikomu nepřiděluje práci...Podobně by to mělo fungovat v harmonický rodině, v harmonických vztazích...já po partnerovi nic nevyžaduju, nenutím ho, ale on mi to láskyplně dává.*“³⁰⁴

³⁰⁰ PECK, S. M. *V jiném rytmu. Vytváření společenství*. 2. vyd. v Potálu první. Praha: Portál, 2012. 348 s., str.70. ISBN 978-80-262-0071-0.

³⁰¹ Tamtéž, str. 17.

³⁰² BUDKA, A. *Deset let zkušeností s komunitním způsobem života*. [online]. © 2012-2013 [cit. 2015-02-22]. Dostupné z: <http://zemejas.cz/deset-let-zkusenosti-s-komunitnim-zpusobem-zivota-alexandr-budka>

³⁰³ Tamtéž.

³⁰⁴ Tamtéž.

I pravidla založená jen na dobrovolnosti musí být dobře vykomunikována, říká Budka. Lidé musí vědět, co se druhým líbí a co ne a také musí být ochotni jim vycházet vstříc. Zároveň musí být ochotni akceptovat to, že někdo jim vstříc nevyšel. Třeba to neudělal schválně, ale je prostě takový a jinak to neumí.³⁰⁵

Kropotkin přiznává, že nikdo nemá právo modelovat lidskou přirozenost.³⁰⁶ Pak ale uvádí, že stejně tak plyne z přirozenosti ostatních, zda tyto činy budou odsuzovat, nebo přijímat. Zda tedy uloží jedinci společenské sankce, např. v podobě vyloučení ze společenství, zda budou tímto jedincem opovrhovat, či ne.³⁰⁷ Komunita se nesmí nechat ohrozit jedním členem. Peck má ale zkušenost, že k takovým situacím dochází jen málokdy. Z téměř pěti tisíc lidí, se kterými měl možnost pracovat, bylo třeba vyloučit jen dva. Podle něj musí jít o skutečně zlé, nebo psychicky nemocné lidi. Peckova společenství v těchto případech rozhodla, že tyto členy úplně neodepíše a vyloučí je jen částečně. Dostali možnost se vracet na krátké návštěvy apod. Nikdo z nich však tuto možnost nevyužil.³⁰⁸

Budka vyjasňuje i další podmínky chodu komunity. Říká, že otevřenost návštěvám neznamená, že i návštěva má stejné slovo v rozhodování o chodu komunity. Při hlasování a rozhodování se bere ohled na to, jak dlouho je dotčený v komunitě, kolik do ní investoval práce apod. Zároveň to ale musí být komunita všech členů, proto nelze přijmout rozhodnutí, s kterým někdo vyloženě nesouhlasí.³⁰⁹ Systém rozhodování si opět musí každá komunita zvolit vlastní, určit co komu vyhovuje, čerpat ze zkušeností a poučit se z nezdarů. Nejpoužívanějším způsobem rozhodování v alternativních společenstvích je rozhodování konsenzuální. V souvislosti s tím se proto mluví o skupinách, které nikdo nevede, ale přesnější by bylo říct, že jde o skupiny, které vedou všichni,³¹⁰ upřesňuje Peck. Při rozhodování týkajících se chodu

³⁰⁵ BUDKA, A. *Deset let zkušeností s komunitním způsobem života*. [online]. © 2012-2013 [cit. 2015-02-22]. Dostupné z: <http://zemejas.cz/deset-let-zkusenosti-s-komunitnim-zpusobem-zivota-alexandr-budka>

³⁰⁶ KROPOTKIN, P. A. *Anarchistická etika*. Překlad Alan Černohous. Olomouc: Votobia, 2000. 127 s., str. 37. ISBN 80-719-8050-1.

³⁰⁷ Tamtéž, str.10-19.

³⁰⁸ PECK, S. M. *V jiném rytmu. Vytváření společenství*. 2. vyd. v Potálu první. Praha: Portál, 2012. 348 s., str.128-129. ISBN 978-80-262-0071-0.

³⁰⁹ BUDKA, A. *Deset let zkušeností s komunitním způsobem života*. [online]. © 2012-2013 [cit. 2015-02-22]. Dostupné z: <http://zemejas.cz/deset-let-zkusenosti-s-komunitnim-zpusobem-zivota-alexandr-budka>

³¹⁰ PECK, S. M. *V jiném rytmu. Vytváření společenství*. 2. vyd. v Potálu první. Praha: Portál, 2012. 348 s., str.73. ISBN 978-80-262-0071-0.

komunit samozřejmě dochází k boji. Ten může dokonce probíhat ve velkém napětí. Jde však o boj konstruktivní, nikoli destruktivní a jeho výsledkem je konsenzus.³¹¹

Ekonomické fungování je opět v každé komunitě jiné a velmi záleží na tom, jak se dohodnou jednotliví členové. V některých komunitách je soukromé vlastnictví úplně zrušeno a všechny prostředky tak patří komunitě. V dalších to funguje jinak. Vždy záleží na domluvě členů. V komunitě Mlýn na Okoři se používá princip placení do společných fondů. Stálí členové platí na chod komunity – nájem, elektřina, potraviny a jiné věci, dle toho, kterých zdrojů komunita využívá a jak moc je soběstačná. Vždy by mělo několik korun přebývat na mimořádné výdaje. Případně se toto zařizuje tak, že se vybere mimořádná částka na konkrétní věc, která je potřeba. Návštěvy přispívají podle toho, jak dlouho tam žijí.³¹²

Dobré také je, pokud má komunita společný projekt, kterým si vydělává. Ten se může odvíjet od toho, co je koníčkem obyvatel, od možností krajiny apod. Lze pak nabízet např. přednášky či workshopy pro veřejnost, pořádat umělecká vystoupení, nabízet opravárenské služby, prodávat obrazy, ručně dělané výrobky, biozeleninu apod.

Dalším prvkem spojujícím komunity je těsná blízkost členů. To nemusí hned znamenat, že všechny komunity žijí nezřízenou volnou láskou, ale je tu větší možnost, že mezi členy budou vznikat vztahy intimnější, než v tradiční společnosti. Peck upozorňuje, že je naprosto přirozené, když mezi lidmi vznikne takto pevný vztah, že se uvolní množství sexuální energie. Je důležité, aby s tím skupina počítala. Zároveň Peck však upozorňuje na to, že tuto energii není dobré úplně zadusit, protože je možné ji využít k tvůrčím účelům. Je však možné prožít i jiné druhy lásky, než je erotické sblížení. Peck mluví o lásce bratrsko-sesterské – filia, nebo lásce k transcendentnu – agapé.³¹³

Pokud se toto přesměrování nepovede, je třeba mít pevné a jasně vyřešené vztahy již existující. Jinak se může stát, že vztahy nebudou pro komunitu nosným prvkem, nýbrž prvkem rozkladným. Budka v přednášce popisuje zkušenost svého kamaráda, který svůj partnerský vztah takto vyřešený neměl, což málem vedlo

³¹¹ PECK, S. M. *V jiném rytmu. Vytváření společenství*. 2. vyd. v Potálu první. Praha: Portál, 2012. 348 s., str.76. ISBN 978-80-262-0071-0.

³¹² BUDKA, A. *Deset let zkušeností s komunitním způsobem života*. [online]. © 2012-2013 [cit. 2015-02-22]. Dostupné z: <http://zemejas.cz/deset-let-zkusenosti-s-komunitnim-zpusobem-zivota-alexandr-budka>

³¹³ PECK, S. M. *V jiném rytmu. Vytváření společenství*. 2. vyd. v Potálu první. Praha: Portál, 2012. 348 s., str.108. ISBN 978-80-262-0071-0.

k rozpadu komunity: „...*On vlastně je v něčem velkej revolucionář, chtěl by transformovat společnost, chtěl by žít alternativním způsobem života, ale nepasuje mu do toho ta tradiční morálka 19. století, která je neslučitelná s tím komunitním způsobem života. On se nemůže chovat jako ten patriarchální otec rodiny...a vyžadovat věrnost partnerky v tom stylu, jak se to tradovalo....*“³¹⁴

Mít vyřešený vztah znamená, že fakt, že se partnerům líbí jiní lidé a že se něco odehraje, není konec vztahu, ale naopak jeho pokračování, pokračuje Budka. Dále ukazuje, že volný vztah jsou schopné chápat i děti: „*Když první milenec mé ženy začal s námi bydlet pod jednou střechou, muselo se to vyřešit i s dětma. Orlík (syn A. Budky), přišel s dotazem, jak to teda teď je, když maminka objímá Petra, jestli teda má radši Petra než tatínka a jestli teda bude s ním...to byl krásnej dotaz, protože to se vyřešilo jednou větou. Stačilo prostě jen ujištění, že v jeho světě se nic nemění...Prostě to znamená, že má ráda i Petra i tatínka a máme rádi i tebe a nic se nemění...*“³¹⁵

Tento rodinný model může být ve většinové společnosti jistě kritizován, ale pokud srovnáme řešení problematiky mileneckých vztahů v této rodině s řešením stejného problému v rodině tradiční, musíme přiznat, že výsledky budou diametrálně odlišné. Zatímco v této, alternativní rodině, vlastně žádný problém ani nevznikl a všichni zůstali spokojení, v tradiční rodině by tento problém trval možná i několik let, znamenal by rozvrat rodiny, stres pro její členy, možná i násilí a následný rozvod, který by způsobil trauma všem jejím členům, hlavně pak dětem. Budka tedy vznáší námět k diskusi, že pokud tento model nefungoval po celá staletí, je možná na čase ho změnit: „*V dnešní době, kdy se všechno transformuje, hold i partnerský vztahy se transformují...*“³¹⁶

Stejně tak je dobré sdílet výchovu dětí, říká Budka. Pokud nastane problém, není třeba hledat rodiče, ať si ho se svým dítětem vyřeší. „*Samozřejmě víme, kdo je či dítě, kdo je či tatínek a maminka, ale sdílení výchovy je něco, jakoby dítě mělo více rodičů...*“³¹⁷ říká Budka. Dítěti prostě pomůže někdo, kdo je zrovna nablízku. Budka

³¹⁴ BUDKA, A. *Deset let zkušeností s komunitním způsobem života*. [online]. © 2012-2013 [cit. 2015-02-22]. Dostupné z: <http://zemejas.cz/deset-let-zkusenosti-s-komunitnim-zpusobem-zivota-alexandr-budka>

³¹⁵ Tamtéž.

³¹⁶ Tamtéž.

³¹⁷ Tamtéž.

uvádí, že komunita Mlým si zajišťuje i školku. Byla připravena i na domácí školu, ale šestileté dítě má mít už právo rozhodnout, zda bude chodit do školy, nebo se bude učit doma. Budkův syn Orlík si vybral první možnost a tak zatím není třeba tento problém na Mlýně řešit.

3.4.1 Budování komunity uvnitř obce

Obce nejsou společenství ve smyslu, v jakém toto slovo používá Peck. Většina lidí vzpomíná na „staré časy“, kdy si lidé v obci pomáhali a byli si oporou, tudíž Peckovo chápání alespoň částečně plnili. Dnes je každý občan ukrytý v anonymitě, což vede k rozštěpení a izolaci. Peck pak píše o tom, že *„zoufale potřebujeme novou etiku ‘jemného individualismu’, nové chápání individualismu, které nás naučí, že nikdo nemůže být skutečně sám sebou, aniž by se s ostatními podělil o to, co s nimi má společného: o slabost, nedostatečnost, nedokonalost, hřích, nedostatek celistvosti a soběstačnosti...Tento druh individualismu uznává potřebu provázanosti a vzájemné závislosti...je to individualismus, který umožňuje vznik skutečného společenství.“*³¹⁸

Budka přiznává, že se cítí být členem v několika komunitách. Nepopírá, že člověk může participovat na několika projektech s různou intenzitou a v každé z nich být členem. Z toho vyplývá, že pokud by fungoval systém velkého počtu různých komunit, neznamená to, že by mezi sebou nutně musely bojovat a být si vzájemně konkurencí. Naopak by to spíše mohlo vést ke spolupráci a synergii.

Nemusí jít jen o komunity odtržené od společnosti, nebo úplně soběstačné apod. Velmi zajímavým prostředkem k budování společenství se může stát i velkoměsto. V této podkapitole budiž tedy ještě shrnuty principy budování společenství uvnitř obce. Něco podobného popisoval již Kropotkin: *„Vznikají nové svazky: mezi obyvateli stejné čtvrti nebo domu, mezi lidmi, které spojuje nějaká společná činnost atd. Pokud ve společnosti dojde ke změnám, které povedou k větší vzájemné závislosti a k větší rovnosti mezi lidmi, nárůst těchto nových skupinek bude urychlen.“*³¹⁹

³¹⁸ PECK, S. M. *V jiném rytmu. Vytváření společenství*. 2. vyd. v Potálu první. Praha: Portál, 2012. 348 s., str.57-58.. ISBN 978-80-262-0071-0.

³¹⁹ KROPOTKIN, P. A. *Anarchistická etika*. Překlad Alan Černohous. str. 120. Olomouc: Votobia, 2000. 127 s. ISBN 80-719-8050-1.

Jde tedy hlavně o snížení závislosti na státu a trhu. Nejsnazším způsobem je princip sdílení a půjčování věcí. „*Extrémnější způsoby šetření peněz, jako pádlování po řece místo ježdění hromadnou dopravou, bydlení v domku v zahradní kolonii nebo shánění jídla v kontejnerech, nezkoušejí jenom freegani nebo sociálně nejslabší, výška běžných nákladů na život ve velkých městech nutí hledat neobvyklé cesty, jak ušetřit, stále víc lidí,*“³²⁰ tvrdí T. Zabloudilová ve svém článku.

Vznikají proto různé weby, kde si lidé začali dávat na vědomost, co mohou půjčit, nebo dát zadarmo, co potřebují apod. Jako platidlo pak funguje třeba výměna zboží za zboží, nebo za protislužbu. Lidé nabízí ke sdílení také své domy, nebo zahrady. Existuje sdílení automobilů, které má dnes už oficiální podporu mnoha měst. Zabloudilová hovoří také o webech, jejichž pomocí se dá zjistit, co kdo v okolí vaří. Lidé tak mohou místo do restaurací zajít pro jídlo ke svým sousedům.³²¹

Tyto stránky fungují zatím hlavně v zahraničí, ale i v ČR lze vidět první snahy o budování vztahů mezi lidmi v obci. Příkladem mohou být různé sousedské trhy, nebo sousedské slavnosti, kde se lidé léta žijící vedle sebe poznávají a začínají spolu komunikovat. To může vést k jejich další spolupráci. Může pak jít o různá zájmová sdružení v obcích, jež se snaží o pořádání dalších společenských akcí za účelem stmelování kolektivu, nebo třeba i o ožívování historických kulturních tradic.

Sdílet se dá i práce. Jitka Kolářová se pak ve svém článku věnuje hlavně péči o staré lidi nebo děti v rámci sousedského vypomáhání. Tvrdí, že když je tato práce a odpovědnost za ni sdílená, poskytuje se péče lepší, protože sdílení této práce nevysiluje jediného člověka, jak již zaznělo v diskuzi. Navíc se tím ještě posílí vazby uvnitř komunity, čímž vzniká potenciál k dalším společným akcím.

Další výhodou je ušetření peněz, zejména při velkých nákupech a společném vaření, sdílení vypěstovaných potravin apod., a tím celkové snížení závislosti na trhu práce a zboží.

Ve sdílené práci ale vidí Kolářová také revoluční potenciál. A to v komunikaci při práci, při níž lidé mohou zjistit, že jejich problémy nejsou individuální, ale že třeba

³²⁰ ZABLOUDILOVÁ, T. *Otroci velkých měst pomáhají sami sobě skrze sdílení a půjčování*. [online]. © 1997-2015 Český rozhlas [cit. 2015-03-01]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/radiowave/spolecnost/_zprava/otroci-velkych-mest-pomahaji-sami-sobe-skrze-sdileni-a-pujcovani--1446782

³²¹ Tamtéž.

mají systémovou příčinu. Pojmenování takového problému pak může vést ke kolektivní akci. Nejdůležitější výhodou ale je, podle Kolářové, vznik opravdové solidarity.³²²

O skutečné komunitě uvnitř obce se pak dá mluvit ve spojení s pražským Draháňským údolím. Po revoluci zde zůstali neobydlené chatičky, které se si začali pronajímat lidé hledající nízkonákladové bydlení šetrné k přírodě. Dnes zde žije asi dvacítko lidí. Každý obývá svůj prostor, ale vzájemně se navštěvují, sdílí své věci a pomáhají si. Jeden z obyvatelů, Karel Kudrna, přirovnává tento systém k životu na vesnici v minulosti, kdy se každá usedlost snažila být samostatná, ale lidé navzájem kooperovali, když bylo třeba: „*Proč by měl obyvatel chatičky volat elektrikáře, když si zařizuje elektřinu z alternativních zdrojů, když jsou v údolí lidé, kteří vědí, jak si to svépomocí zařídit? Proč by se měl obyvatel chatičky sám několik dní mořit s krumpáčem na zahradě při zakládání zahrady, když má kolem sebe lidi, co mají čas a rádi mu pomohou? Proč by měl člověk sám tahat z lesa dřevo, když ve více lidech to jde lépe?*“³²³

Je na každém jednotlivém člověku, zda bude v kontaktu se svými sousedy, zda s nimi bude probírat své vize, nebo pomáhat při realizování jejich vizí. Zatím to ale funguje, uvádí Kudrna a dodává, že to, že si zde lidé navzájem pomáhají s prací, nebo sdílením věci, má i přesah společenský: „*Navzájem se zveme na posezení u ohně, promítání filmů, pořádají se zde koncerty, workshopy....*“³²⁴

Vytváření komunit tedy není nic nepřirozeného, ale ani nic nového. Jde jen o to vzbouřit se proti procesu modernizace, který nás láká různými vymoženostmi, ale zároveň nám bere to nejdůležitější, co máme – lidskost a přirozenou schopnost sbližování.

³²² KOLÁŘOVÁ, J. Reprodukce jako sdílený statek: Máme ctít neplacenou práci zaplatit, nebo ji raději vykonávat společně? *Existence: Anarchistická revue*. 2015, č. 35, 39 s., str. 14-15.

³²³ LIBICHOVÁ, B. *Vlastní šetření*. 2015.

³²⁴ LIBICHOVÁ, B. *Vlastní šetření*. 2015.

Obrázek 5: Spojení a sdílení

Zdroj: DRUPALE. *Komunita je miesto uzdravovania a rastu.* [online]. [cit. 2015-03-01].
Dostupné z: <http://komunity.vsieti.sk/>

„Člověk pohlíží na Přítomnost trochu nedůvěřivě a opatrně, jako primitivní člověk, pokukující za stromem na rozrušeného slona. To je významné podobenství. Kolikrát asi měl tento náš předek právě takové utopické pocity ctižádostivé neskutečnosti, kolikrát se rozhodl, že bude celkem moudřejší, půjde-li zase klidně domů a nechá-li to veliké zvíře na pokoji? Ale nakonec jezdili lidé slonovi na hlavě a vedli ho po té, neb oné cestě...Přítomnost, která tak strašlivě řve na nároží... zdá se mocnějším odpůrcem než slon, ale my zase máme lepší zbraně než osekane kamenné čepele...“³²⁵

³²⁵ WELLS, H. G. *Moderní utopie.* Svazek čtvrtý. str. 285. Rokycany: Tiskem Jos. B. Zápotočného, 1922. 290.str

ZÁVĚR

Při přípravě na psaní této diplomové práce se autorka domnívala, že lze vytvořit pevné a jasné základy komunity, od kterých by se pak život v komunitě odvíjel. Pomoci si chtěla studiem utopických románů. Od antiutopických románů pak očekávala, že jí pomohou vyvarovat se chybám při nastavování lepšího uspořádání společnosti.

Při četbě těchto děl a jejich následné analýze ale došla autorka k názoru, že společnosti nelze ubírat na svobodě s výmluvou, že jde o její dobro. Při studiu zdrojů tedy autorka zjistila, že při jakémkoli pokusu o to nadiktovat lidem způsob života se dá jen těžko rozlišit, zda měl autor dobrý, nebo špatný záměr, zda mělo jít o utopii, nebo antiutopii.

Studium existujících komunit i rozhovory s jejich členy jen potvrdily autorčinu domněnku. Všichni autoři i respondenti, od nichž autorka čerpala, se shodují v tom, že pravidla pro svůj chod si musí každá komunita určit sama, přičemž se musí řídit přáními a vizemi každého jednotlivce.

V důsledku těchto zjištění tedy autorka navrhuje spíše jakýsi vicekomunitní systém, v němž bude fungovat několik rozmanitých druhů komunit, které zaručí možnost volby. Všechny by však měly fungovat na principu samosprávy. Ve třetí části této práce proto nelze nalézt jasný a stručný seznam pro chod a udržení komunity, nýbrž základní formy a doporučení, ze kterých se dá čerpat inspirace. Tyto základy jsou podloženy úvahami několika klasických autorů z různého období dějin, ale také empirickými poznatky současníků.

Poslední podkapitola této diplomové práce by si jistě zasloužila většího rozpracování, pro něž však v této práci nebylo dostatek místa. Zkoumání tvorby komunity uvnitř obce ani nebylo primárním cílem této diplomové práce. Autorka však v průběhu studia pramenů došla k závěru, že komunity, v tom smyslu, jaký původně zamýšlela, nejsou jediným řešením. V souvislosti s tímto zjištěním autorka tedy přidala ještě onu zmíněnou podkapitolu, o níž si však uvědomuje, že by si zasloužila větší pozornosti. Téma budování komunity uvnitř obce bylo zde pouze nastíněno a připraveno k dalšímu zkoumání.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

- ARISTOTELES, *Etika Nikomachova*. 3. vyd. Překlad Antonín Kříž. Praha: P. Rezek, 2009. 291 s. ISBN 80-86027-29-5.
- BLACKBURN, S. *Platónova Ústava*. 1. vyd. Praha: Pavel Dobrovský – BETA, 2007, 225 s. ISBN 978-80-7306-304-7.
- BOLZANO, B. *O nejlepším státě*. 2. vyd. Praha: Mladá fronta, 1981. 176 s.
- BONDY, E. *Invalidní sourozenci*. Brno: „Zvláštní vydání...“, 2002. 183 s. ISBN 80-85436-79-5.
- CAMPANELLA, T. *Sluneční stát*. 4. vyd. Praha: Mladá fronta, 1979, 120 s. 23-083-79.
- HUXLEY, A. *Konec civilizace*. Praha: Mat' a, 2011. 198 s. ISBN 978-80-7287-150-6.
- KANT, I. *Základy metafyziky mravů*. 1. vyd. Přeložil Ladislav Menzel. Praha: Svoboda, 1976. 135 s.
- KOSTŮR, J. a STÁREK, F. *Baráky: souostroví svobody*. 1. vyd. Praha: Pulchra, 2010. 635 s. ISBN 978-808-7377-192.
- KROPOTKIN, P. A. *Anarchistická etika*. Překlad Alan Černošous. Olomouc: Votobia, 2000. 127 s. ISBN 80-719-8050-1.
- *Lexikon teorie literatury a kultury: koncepce / osobnosti / základní pojmy*. 1. vyd. Editor Holý J., Nünning, A. a Trávníček J. Brno: Host, 2006. 912 s. ISBN 8072941704.
- LÖWE, G. *ABC antiky*. 2. přeprac. vyd., v IŽ 1. Překlad Dalibor Plichta. Praha: Ivo Železný, 2000. 467 s. ISBN 80-240-1376-2.
- MACHOVEC, D. *Dějiny antické filosofie*. 1. vyd. Praha: H&H, 1993. 187 s. ISBN 80-854-6762-3.
- MANNHEIM, K. *Ideologie a utopie*. 1. vyd. Bratislava: Archa, 1991. 357 s. ISBN 80-7115-022-3.
- MARX, K., ENGELS, B. *Komunistický manifest*. 1. vyd. Praha: Michal Zítka – Otakar II., 2000. 69 s. ISBN 80-86355-54-3.

- MORE, T. *Utopie*. 2. vyd. Praha: Mladá fronta, 1978. 156 s.
- ORWELL, G. *1984*. 1. vyd. Praha: Levné Knihy KMa, 2000. 328 s. ISBN 80-7309-002-3.
- PECK, S. M. *V jiném rytmu. Vytváření společnosti*. 2. vyd. v Potálu první. Praha: Portál, 2012. 348 s. ISBN 978-80-262-0071-0.
- PLATÓN. *Ústava*. 2. vyd. Praha: Oikoymenh, 1996. 359 s. ISBN 80-86005-28-3.
- POSTMAN, N. *Ubavit se k smrti: veřejná komunikace ve věku zábavy*. 2. opr. vyd. Praha: Mladá fronta, 2010. 204 s. ISBN 978-802-0422-064.
- RÁDL, E. *Dějiny filozofie II: Novověk*. 1. vyd. Praha: Votobia, 1999. 668 s. ISBN 80-722-0064-X.
- ROUSSEAU, J. J. *O společenské smlouvě, neboli o zásadách státního práva*. Dobrá Voda: Aleš Čeněk, 2002. 157 s. Knihovna společenských věd. ISBN 80-864-7310-4.
- WALLERSTEIN, I. *Utopistika: historické rozhodování ve 21. století*. 5. vyd. str.10. Praha: INTU, 2006. 92 s. ISBN 80-903355-4-3.
- WELLS, H.G. *Moderní utopie*. Svazek čtvrtý. Rokycany: Tiskem Jos. B. Zápotočného, 1922. 290.s.

Seznam internetových zdrojů:

- AVONET ANTIKA. *Platón*. [online]. © 2004 [cit. 2015-01-26]. Dostupné z: <http://antika.avonet.cz/article.php?ID=1908>
- BORG. *Co je to LETS*. [online]. © Copyright Borg [cit. 2015-02-01]. Dostupné z: <http://lets.ecn.cz/cojelets.php>
- BUDKA, A. *Deset let zkušeností s komunitním způsobem života*. [online]. © 2012-2013 [cit. 2015-02-22]. Dostupné z: <http://zemejas.cz/deset-let-zkusenosti-s-komunitnim-zpusobem-zivota-alexandr-budka>
- CC-BY-NC, Reporti.net. *Jak rozhodovat konsenzem*. [online]. [cit. 2015-02-25]. Dostupné z: <http://reporti.net/inspiration/jak-rozhodovat-konsensem>

- ČESKÁ TELEVIZE. *Alternativní kultura: komuny a komunity*. [online]. © Česká televize 1996–2015 [cit. 2015-02-01]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/880430-alternativni-kultura/200322224510002-komuny-a-komunity/>
- CZECH NEWS CENTER a.s. [online]. © 2001 – 2015 [cit. 2015-03-06]. ISSN 1213-8991. Dostupné z: <http://www.blesk.cz/>
- DRUPALE. *Júlia Halamová: Čo je to komunita*, [online]. [cit. 2015-02-01]. Dostupné z: <http://centrum.vsieťi.sk/node/236>
- DRUPALE. *Komunita je miesto uzdravovania a rastu*. [online]. [cit. 2015-03-01]. Dostupné z: <http://komunity.vsieťi.sk/>
- EKOVESNICE.CZ. *O nás*. [online]. © 2010 [cit. 2015-02-01]. Dostupné z: <http://ekovesnice.cz/508-o-nas.html>
- EKOVESNICE.CZ. *Pozemkové družstvo*. [online]. © 2010 [cit. 2015-02-01]. Dostupné z: <http://ekovesnice.cz/208-pozemkove-druzstvo.html>
- FRANĚK, P. *Maslowova pyramida potrieb*. [online]. © 2011 - 2015 [cit. 2015-02-01]. Dostupné z: http://www.filosofie-uspechu.cz/jak-motivovat-zamestnance/maslowova_pyramida/
- GREABER, D., *Práce na hovno*. *A2larm*. 2013. [online]. © 2014 [cit. 2015-02-07]. Dostupné z: <http://a2larm.cz/2013/09/prace-na-hovno/>
- KRUTSKÝ, M. *Thomaso Campanella a Sluneční stát*. Proseo Media. [online]. © e-Polis.cz 2003-2015 [cit. 2015-01-26]. ISSN 1801-1438. Dostupné z: <http://www.e-polis.cz/clanek/tommaso-campanella-a-slunecni-stat.html>
- MLADÁ FRONTA a.s. *Dánsko. Svobodný stát Christiania*. [online]. © 2015 Mladá fronta a. s. [cit. 2015-02-01]. Dostupné z: <http://dansko.orbion.cz/svobodny-stat-christiania/pruvodce/#system>
- NĚMEC, V. *Anglie v ranném novověku*. [online]. © 1997-2015 [cit. 2015-01-26]. Dostupné z: <http://www.dejepis.com/ucebnice/anglie-v-ranem-novoveku/>
- NĚMEC, V. *Antické Řecko – klasické období*. [online]. © 1997-2015 [cit. 2015-01-26]. Dostupné z: <http://www.dejepis.com/ucebnice/anticke-recko-klasicke-obdobi/>
- NĚMEC, V. *Dělnická hnutí*. [online]. © 1997-2015 [cit. 2015-01-26]. Dostupné z: <http://www.dejepis.com/ucebnice/delnicka-hnuti/>

- NĚMEC, V. *Revoluční rok 1948-1949*. [online]. © 1997-2015 [cit. 2015-01-26]. Dostupné z: <http://www.dejepis.com/ucebnice/revolucni-rok-1848-1849/>
- NĚMEC, V. *Společnost před první světovou válkou*. [online]. © 1997-2015 [cit. 2015-01-26]. Dostupné z: <http://www.dejepis.com/ucebnice/spolecnost-pred-prvni-svetovou-valkou/>
- NĚMEC, V. *Úvod do novověku*. [online]. © 1997-2015 [cit. 2015-01-26]. Dostupné z: <http://www.dejepis.com/ucebnice/uvod-do-novoveku/>
- PUČALÍKOVÁ, K. *Utopie a dystopie v dějinách myšlení*. [online]. Brno, 2007. [cit. 2015-01-31]. Diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně, Filosofická fakulta. Vedoucí diplomové práce: Ivana Holzbachová. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/64916/ff_m_b1/Pucalikova_Utopie_a_dystopie_v_dejinach_mysleni_II_1_..pdf
- ROZVOJOVKA. *Svět nemá dost vody a půdy na vyšší spotřebu masa*. [online]. © 2011 [cit. 2015-02-07]. Dostupné z: <http://www.rozvojovka.cz/clanky/1583-svet-nema-dost-vody-a-pudy-na-vyssi-spotrebu-masa.htm>
- SLENÁŘKA. *Naše vize*. [online]. [cit. 2015-02-02]. Dostupné z: http://www.sklenarka.cz/?page_id=403
- SLENÁŘKA. *Otevřený prostor v srdci přírody*. [online]. [cit. 2015-02-02]. Dostupné z: http://www.sklenarka.cz/?page_id=403
- SOUČEK T. *Wells Herbert George*, [online]. © 2003-2015 Český-jazyk.cz [cit. 2015-01-26]. Dostupné z: <http://www.cesky-jazyk.cz/zivotopisy/herbert-george-wells.html>
- STUŠKOVÁ, A. *Alexandr Budka: Ale lékař je chlap, on nerodí, rodí ta žena*. [online]. © 2000 - 2014 ŽENA-IN.cz [cit. 2015-02-02]. ISSN 1804-6576. Dostupné z: <http://zena-in.cz/clanek/alexandr-budka-ale-lekar-je-chlap-on-nerodi-rodí-ta-zena>
- TISCALI MEDIA. a.s. *Aldous Huxley*. [online]. © 1996–2015 [cit. 2015-02-13]. ISSN 1801-5131 Dostupné z: <http://www.spisovatele.cz/aldous-huxley>
- TISCALI MEDIA. a.s. *George Orwell*. [online]. © 1996–2015 [cit. 2015-01-26]. ISSN 1801-5131. Dostupné z: <http://www.spisovatele.cz/george-orwell>

- TISCALI MEDIA. a.s. *Thomas More*. [online]. © 1996–2015 [cit. 2015-01-26]. ISSN 1801-5131. Dostupné z: <http://www.spisovatele.cz/thomas-more#cv>
- ÚČL AV ČR, Slovník české literatury po roce 1945, *Egon Bondy*. [online]. © 2006-2008 [cit. 2015-01-26]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=915>
- ÚI AV ČR. *Kdo byl Bernard Bolzano*. [online]. © 2007 [cit. 2015-01-26]. Dostupné z: <http://www.cs.cas.cz/bolzano/o-bernardu-bolzanovi>
- VOLPATO, N. *Different Vision Point, projekt Trnkoviště a permakulturní hospodářství u Bohouše*. [online]. [cit. 2015-02-02]. Dostupné z: <http://dvp.s.cz/?p=1503>
- WEBDESIGN STUDIO R3D. *Jména – významy křestních jmen*. [online]. © 2011 [cit. 2015-02-12]. Dostupné z: <http://www.vestirna.com/jmena/jmena.php?jmeno=tereza>
- WORDPRESS, Linux & 451.cz. *Autonomní sociální centrum KLINIKA*. [online]. [cit. 2015-02-12]. Dostupné z: <http://451.cz/klinika/kontakt/>
- ZABLOUDILOVÁ, T. *Otroci velkých měst pomáhají sami sobě skrze sdílení a půjčování*. [online]. © 1997-2015 Český rozhlas [cit. 2015-03-01]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/radiowave/spolecnost/_zprava/otroci-velkych-mest-pomahaji-sami-sobe-skrze-sdileni-a-pujcovani--1446782

Seznam ostatních zdrojů:

- KOLÁŘOVÁ, J. Reprodukce jako sdílený statek: Máme ctít neplacenou práci zaplatit, nebo ji raději vykonávat společně? *Existence: Anarchistická revue*. 2015, č. 35, 39 s.
- *Kosmopolis*, Speciál. Zóna remix [televizní pořad]. Režie Martin Pátek. ČT, 2010. ČT2 18. 6. 2010 18:25.
- FIALA, J. VINKELHOFEROVÁ, M. Na tom sakra záleží. *Nový prostor*. 2012, č. 389, 30 s.
- TOTÁLNÍ NASAZENÍ. Dneska má svátek Marie: *Anarchie*. [CD]. 1992

SEZNAM ZKRATEK

WOOF – Hnutí World Wide Opportunities on Organics Farm

LETS – *Local Exchange Trading Systems*

DIY – Do It Yourself

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A - Odměny a testy mravního soudu v Nejlepším státě B. Bolzana.....	I
Příloha B - Cenzura v Nejlepším státě B. Bolzana.....	III
Příloha C - Předměty vyučované v obecné škole v Nejlepším státě B. Bolzana.....	IV
Příloha D - Pravidla pro studenty vyšších škol v Nejlepším státě B. Bolzana.....	V
Příloha E - Druhy daní a použití výtěžku z nich v Nejlepším státě B. Bolzana.....	VI
Příloha F - Sociální reformy Moderní Utopie H.G.Wellse.....	VI
Příloha G - Rozdělení lidí do tříd dle temperamentu a fantasmie v Moderní utopii H.G.Wellse.....	VII
Příloha H - Samurajové v Moderní utopii H.G.Wellse.....	VIII
Příloha I - Vytyčené cíle komunity Sklenářka.....	XI
Příloha J - Navržená pravidla fungování družstva, Projekt Eko Osada Bílé Karpaty.....	XII
Příloha K – Ukázka nejčtenějších novin v ČR.....	XIV
Příloha L – Maslowova pyramida potřeb	XV
Příloha M – Rozhovory se členy komunit.....	XVI

PŘÍLOHY

Příloha A – Odměny a testy mravního soudu v Nejlepším státě B. Bolzana.

Zásluhy poctí obec děkovnou listinou.

Je-li občan ještě mladý, děkuje se i jeho rodičům nebo učitelům.

Uznání se bude ale dávat i matkám, které porodily a vychovaly větší počet dětí.

Tresty budou, dle okolností, upravovány. Záležet bude hlavně na smýšlení viníka v době vykonání nevhodné činnosti a po ní. Podobně jako v našem právu používáme tzv. úmysl/nedbalost/lítost/okolnosti/dosavadní řádný život viníka apod.

Tresty by ale měly vést k odstrašení veřejnosti, polepšení viníka, náhradě škody apod.

Používané tresty:

- I. Zbavení úřadu,
- II. peněžní pokuty,
- III. vězení s prací při odměřené stravě,
- IV. tělesné tresty u dětí nebo zvláště surových jedinců, které však nesmí ohrožovat život,
- V. zahanbení před veřejností,
- VI. trest smrti - nesmí se vykonávat před zraky lidu, protože to otupuje morální citění. Důkaz o zločincově smrti, tedy vystavení mrtvolky se však povoluje.

Mučení je nepřípustné.³²⁶

³²⁶ BOLZANO, B. *O nejlepším státě*. 2. vyd. Praha: Mladá fronta, 1981, 176 s., str. 45.

Příloha B – Cenzura v Nejlepším státě B. Bolzana

1. nebezpečí pro mravnost – líčení nebo obhajoba smyslných scén, erotiky
2. bouření vášní – o věcech, které jsou ještě předmětem diskuse, má se mluvit s rozvahou, klidně, nevášnivě a mluvou vzdělance
3. nactiutrhání
4. bezcennost – není ani k poučení, ani k zábavě

Cenzor bude zodpovědný, za vše co bylo vydáno a mělo být potlačeno, ale i za to, co vydáno být mělo a nebylo. Cenzor může podávat i návrhy na zdokonalení díla.

Spisovatel bude mít právo se odvolat a cenzori budou jeden po druhém, tak aby neviděli, jak posuzuje dílo jiný, zkoumat dílo znovu. Pokud se jen jeden z nich vysloví kladně, budiž toto dílo vydáno.

Po vydání budou u díla vytištěna také jména cenzorů – těch, co byli pro i těch, co byli proti vydání díla.

Dílo zamítnuté všemi cenzory může být alespoň, na žádost spisovatele uloženo v některé z knihoven země i se jmény cenzorů.³²⁷

³²⁷ BOLZANO, B. *O nejlepším státě*. 2. vyd. Praha: Mladá fronta, 1981, 176 s., str. 48.

Příloha C – Předměty vyučované v obecné škole v Nejlepším státě B. Bolzana

Tělocvik – ten jediný bude se vyučovat odděleně,

Návod k užívání smyslů, pozornosti a myšlení,

Náboženství – takové, které stát uznal a pouze se svolením rodičů,

Přírodopis – ne o čeledích a podčeledích, ale opravdu důležité věci o zvířatech, rostlinách a nerostech

Zdravověda

Aritmetika, geometrie, mechanika, fyzika, chemie, astronomie – kolik je každému třeba.

Čtení a psaní

Zpěv – a pro nadané i hra na hudební nástroj

Mateřský jazyk a cizí jazyk – jímž se dorozumívají vzdělanci (latina, němčina...)

Dějepis – výňatky – „...*to, co před něčím varuje a budí spokojenost s přítomností...*“³²⁸

Zeměpis

O státních zákonech

Rukodělné práce – ať se učí činnosti, kterou by se mohl později živit, nebo se jí ve volném čase bavit, této činnosti ať se učí u někoho v obci.

Všem těmto oborům se bude učit tak, aby se znalosti spojovaly a zaujaly duši dítěte, formou rozmluv a vypravování. S pomůckami a obrázkovými učebnicemi.³²⁹

³²⁸ BOLZANO, B. *O nejlepším státě*. 2. vydPraha: Mladá fronta, 1981, 176 s., str. 51.

³²⁹ Tamtéž.

Příloha D – Pravidla pro studenty vyšších škol v Nejlepším státě B. Bolzana

- I. Pro studenty vyšších škol budou zařízeny ubikace, asi po třech studentech v jedné místnosti.
- II. Aby se předešlo špatnému vlivu jednotlivců, budou ti spolehlivější pověřeni povinnostmi učitelům oznámit, že se do jejich kruhů vloudilo něco nevhodného.
- III. Aby nad nimi byl přirozený dohled, bude nařízeno se stravovat společně s učiteli. Učitelé také budou nahlížet do jejich bytů.
- IV. Jednou za půl roku prověří učitelé jejich znalosti zkouškou. Ta se bude konat před několika učiteli i veřejností, aby se zabránilo křivdám.
- V. Žádné vysvědčení získané v mládí, nebude nikoho opravňovat k získání úřadu, vždy bude nutné prokázat, že své znalosti neztratil a podrobit se nové zkoušce.³³⁰

³³⁰ BOLZANO, B. *O nejlepším státě*. 2. vyd. Praha: Mladá fronta, 1981, 176 s., str. 70.

Příloha E – Druhy daní a použití výtěžku z nich v Nejlepším státě B. Bolzana

Jedním druhem daní, kromě daně všeobecné, budou daně za věci, jež zpříjemňují život: lahůdky, lepší látky, příjemnější obydlí, zvířata chovaná jen pro zábavu apod.

Věci opravdu nezbytné k živobytí budou díky této dani o to levnější.

Dále bude zavedena dávka nucené berně, kterou předepíše stát jen v krajních případech. Bohatší občané budou také vyzíváni k dani dobrovolné.

Z výtěžku z daní bude stát platit:

- I. Všechny výdaje na výchovu a vzdělání dětí a mládeže,
- II. náklady na výživu a léčbu nemocných, slabých či jinak postižených a také starců,
- III. náhradu za každou škodu vzniklou bez viny občana,
- IV. všechny výlohy, které vyžaduje výroba nebo dovoz věcí, které jsou potřeba a ve státě chybí, tím se rozumí i budování cest apod.
- V. Náklady všech prací, které by nemohl zaplatit jednotlivec, stejně jako náklady na výrobu věcí, které nemohou být soukromým majetkem – stavbu domů, tisk knih, tvorbu soch a obrazů atd.
- VI. Výživu těch, jež se věnují činnosti, u které není zaručen úspěch a jehož živobytí tudíž záleží na náhodě – vědci, státní činitelé, učitelé, lékaři, obchodníci, soudcové...

O tyto výdaje se stará obec, nemá-li prostředky, může si půjčit od okresu nebo státu. Má-li příliš mnoho dluhopisů, zkoumá se, jestli není v ní něco nehospodárního. Pokud ano, potrestá se např. tím, že se jí odepře odběr věcí, které nejsou nutné k živobytí.³³¹

³³¹ BOLZANO, B. *O nejlepším státě*. 2. vyd. Praha: Mladá fronta, 1981, 176 s., str. 102-106.

Příloha F – Sociální reformy Moderní Utopie H.G.Wellse

- I. Nikdo nesmí žít tak, aby to ohrožovalo jeho zdraví.
- II. Jakmile nějaký dům nebude v souladu se stoupajícím základním požadavkem zdraví a pohodlí bude stržen na náklady majitele.
- III. Stát zabere každý dům přeplněný nebo špinavý a vyklidí jej.
- IV. Každý nevhodně oděný, špinavý občan prohřešující se proti veřejnému zdravotnictví, například tím, že přespává venku bez domova, bude muset do státní péče. Stát mu najde práci, pokud chce a může pracovat. Zatím mu poskytne přístřeší a půjčí mu peníze.
- V. Zajistí se tzv. minimální práce, činnosti, které by byly v zásobě, pokud by poklesl příjem lépe placené práce. Kdo by však vykonával tuto minimální práci, měl by zakázáno plodit děti, dokud by nedostal práci s platem nad minimum a nezbavil se všech dluhů.
- VI. Stát se postará o starobní penzi a zvláštní hostinské domy pro velmi staré lidi, zde budou senioři za úplaty moci trávit svůj čas.³³²

³³² WELLS, H. G. *Moderní utopie*. Svazek čtvrtý Rokycany: Tiskem Jos. B. Zápotočného, 1922. 290.s., str. 104-110.

Příloha G – Rozdělení lidí do tříd dle temperamentu a fantasmie v Moderní utopii

H.G.Wellse

- I. Poietická třída, nebo-li třída tvůrčí, obsahuje dlouhou řadu různých typů, které ale mají společnou obraznost, touží měnit svět a přivést objevy

- II. Kinetická třída - sestává z různých typů, splývajících na rozhraní s méně vynikajícími členy poietické skupiny. Vyznačující se menším rozpětím fantasmie. Jejich obraznost nesahá za věci známé a vyzkoušené, ale v těchto věcech mohou mít fantasmii ještě živější, než někteří z třídy poietické, jsou velmi učenliví a obvykle jsou také mravnější a spolehlivější než poietické typy. Žijí, kdežto poietikové spíše experimentují se životem. Jsou různé typy kinetiků:
 - a. intelektuální – energičtí – většinou bývají soudci, právníky, správci apod.
 - b. intelektuální – neenergetičtí – bývají to vzdělanci na nižších pozicích, nebo pozicích, kde se pracuje již vymyšlenými a zavedenými postupy – pomocní vědci, matematici....
 - c. citoví – energetičtí – herci, politici, kazatelé...
 - d. citoví – neenergetičtí – lidé, kteří nic nového nevytváří, nejsou schopni přijmout nového názory, jsou omezení svými zaběhnutými zvyky a nepřipustí nové.

Mezi těmito extrémny je samozřejmě široká škála obměn. Pod těmito dvěma třídami jsou ještě další dvě.

- III. Neteční – nikdy se ničemu nenaučí důkladně, mají nedostatečnou představivost, bývají hloupí, nenapodobiví, povrchní...jsou to lidé, kteří tíhnou k minimální mzdě a pod ni.

- IV. Nízci – mohou být ve všech třídách, ale nejvíce bývají ve třídě Netečných. Nízci mají užší a vytrvalejší egoistické sklony, nejsou upřímní, vychloubají se, bývají krutí. Počítá se s nimi jako s odpůrci státní organizace.³³³

³³³ WELLS, H. G. *Moderní utopie*. Svazek čtvrtý. Rokycany: Tiskem Jos. B. Zápotočného, 1922. 290.s., str. 230-250.

Příloha H – Samurajové v Moderní utopii H.G.Wellse

Člen samurajů musí být starší pětadvaceti let, ale uvažuje se, že se věk ještě posune – kdo totiž poruší Řád, již za svého členství, nemůže být přijat zpět, proto se mladým ponechává možnost přidat se až v pokročilejším věku a užít si bezstarostnost mládí. Hygiena a životospráva v Utopii udržuje lidstvo v plné síle do vysokého věku, a tak není třeba nikam pospíchat.

Podmínky:

- I. Kdo chce být samurajem, musí obstát ve zkoušce. Tuto zkoušku lze opakovat do nekonečna, dokud se člověku nepovede a existují také velmi pečlivě stanovené podmínky, které od ní osvobozují. Složití zkoušku je důkazem jistého sebezapření, sebeovládání, vytrvalého cíle.
- II. Je třeba dobře ovládat nějakou užitečnou činnost
- III. Znat dobře Knihu samurajů – kde je obsažen Řád, v druhé části je tzv. Druhý Kanon, který obsahuje umělecká díla. Velmi mnoho z něho se učí již na školách.
- IV. Fyzická podmínka – lidé nemocní duševně, lidé příliš tlustí nebo naopak příliš slabí, musejí se cvičit.

Zákazy:

- I. Řád předepisuje životosprávu v jídle – zapovídá se tabák, alkohol a všechna narkotika. Maso zakázáno být nemusí, protože není v celé Utopii. Jíst maso je totiž nehygienické.
- II. Stejně tak není třeba zakázat lichvu – je totiž zakázána v celé Utopii – je nemyslitelné, aby někdo bohatl pouhými úroky.
- III. Nesmí obchodovat – být majiteli ani podílníky. Proto třeba každý lékárník, musí být samurajem – léky totiž v Utopii nelze prodávat.
- IV. Nesmí hrát nebo zpívat z povolání, protože přetváření se porušuje duši, navíc to

člověka učí vyvolávat povrchní iluze, aby si získal potlesk.

- V. Kromě ranhojičství a lékařství nesmí samurajové vykonávat osobní služby – holičství, čišnictví apod.
- VI. Nesmí mít žádného sluhu, musí se obstarávat sám.
- VII. Nesmí hrát hazardní hry.

Příkazy:

- I. Musí se věnovat některým odvážným až nebezpečným sportům, ne však bojovým a ne veřejně - to se pak na ně chodí po tisících dívat a vsázet lidé Neteční a Nízci – takový sport pak dělá z lidí v podstatě herce, se stejnou šalebností a ješitností, jen s nižší inteligencí.
- II. Manželství muže uzavřít samuraj jen s ženou, která žije podle řádu. Pokud jeho partnerka poruší řád, musí samuraj opustit buď ji, nebo Řád samurajů. Samurajky však mají výjimku, ty mohou vstoupit do manželství i s mužem, který podle Řádu nežije.
- III. Všichni samurajové mají jednotný šat, aby byla znemožněna marnivost. Jsou však povoleny různé obměny a zdobení, aby člověk mohl zvýraznit svou individualitu.
- IV. Cvičení a udržování pevného tělesného i duševního zdraví - Mimo výjimky se samuraj musí koupat ve studené vodě, docházet na lékařské prohlídky a dodržovat životosprávu. Musejí spát sami alespoň 4 z 5 nocí.
- V. Musejí mluvit s každým svým druhem, který o to stojí, alespoň hodinu ve třech vybraných dnech.
- VI. Alespoň deset minut denně musejí čísti nahlas z Knihy Samurajů.
- VII. Každý měsíc musejí přečíst alespoň jednu knihu, která byla vydána v posledních 5 letech.
- VIII. Nejméně sedm dní za sebou v každém roce musí opustit lidskou společnost a tiše přemítat na nějakém divokém a osamělém místě. S sebou smí mít jen jídlo, deku na spaní a něco na rozdělání ohně. Nic jiného! Mapy mohou prostudovat předtím.

Samurajové mají společný cíl, udržující stát, pořádek a pokrok světa svou kázní a odříkáním. Jejich pohnutky jsou však schovány jen v nich samých, z toho vychází

poslední pravidlo.

Řád je však mnohem podrobnější a oplývá alternativami, řád spíše ukazuje, jak má člověk pečovat o udržení kondice. Wells uvádí, že tyto závazky nezaberou samuraji více než hodinu denně.³³⁴ „Zabraňuji však úzkým sympatiím, fyzické a duševní netečnosti všeho druhu a vývoji mnohých, různých nespolečenských zaměstnání.“³³⁵

³³⁴ WELLS, H. G. *Moderní utopie*. Svazek čtvrtý. Rokycany: Tiskem Jos. B. Zápotočného, 1922. 290.s., str. 200-233.

³³⁵ Tamtéž, str. 233.

Příloha I – Vytyčené cíle komunity Sklenářka

Těmto cílů přizpůsobují obyvatelé svůj program i pravidla života v komunitě:

- zachránit objekt před zchátráním
- revitalizovat místo na odpočinkové, meditační a vzdělávací centrum s multifunkčním využitím a zázemím všech souvisejících služeb (ubytování, stravování, masáže atd.
- pořádat vlastní programy s důrazem na přírodní moudrost našich předků a zdravý životní styl (jóga, kurzy zdravého vaření, detoxikační pobyty, indiánská potní chýše atd.
- vybudovat naučnou stezku a odpočinkovou zónu pro turisty a cyklisty
- vybudovat permakulturní zahradu a ekofarmu pro částečné samozásobení surovinami a jako doplňkový výukový projekt pro školy
- vybudovat experimentální prostor pro život ve společenství a s respektem k přírodě
- sloužit jako regionální centrum vzdělávání a osvěty v otázkách šetrného přístupu k životnímu prostředí v oblastech bydlení, stravování, stavitelství, alternativních energií atd.
- podporovat networking, vědomé podnikání a nahrazování konkurenčních postojů spoluprací
- spolupracovat úzce s regionem a reagovat na jeho potřeby
- budovat toto místo a jeho vizi společně a dlouhodobě³³⁶

³³⁶ SLENÁŘKA. *Naše vize*. [online]. [cit. 2015-02-02]. Dostupné z: http://www.sklenarka.cz/?page_id=403

Příloha J – Navržená pravidla fungování družstva, Projekt Eko Osada Bílé Karpaty

1) Do Fondu pozemků jsou vkládány výhradně prostředky určené pro nákup pozemků.

2) Může jít o dva druhy vkladu:

- a. pozemkový členský vklad (stanovy par. 6.6);
- b. další majetková účast formou půjčky (stanovy družstva par. 6.7).

Pozemkový členský vklad zvyšuje podíl člena v družstvu, půjčka nezvyšuje podíl člena v družstvu.

3) Pozemkový členský vklad

Může být vložen v hodnotách násobku 6000 (Kč): 6000, 12000, 24000 ...

Vklad může být splacen jednorázově (v plné hodnotě) nebo v měsíčních splátkách v průběhu

jednoho roku (tedy 500, 1000, 2000Kč ... měsíčně).

Vklad může mít trojí podobu:

a. je proveden bez udání konkrétního účelu (pozemku, na jehož nákup je určen). V tom případě může mít zjednodušenou formu (zápis do seznamu členů družstva + doklad o provedení vkladu).

b. je proveden spolu se záznamem o velikosti a druhu pozemku, jaký chce vkladatel koupit.

c. je proveden spolu se záznamem o konkrétním pozemku (nebo jeho části), který chce vkladatel koupit.

V případech b),c) je nutná písemná podoba dohody.

4) Další majetková účast formou půjčky družstvu.

Půjčka člena družstvu má písemnou formu, ve které jsou stanoveny buď:

a. velikost a charakteristika pozemku, na jehož koupi jsou prostředky určeny, nebo

b. konkrétní pozemek, který (nebo jehož část) má být s pomocí těchto prostředků koupen.

Smlouva o půjčce obsahuje i další náležitosti, především dobu a způsob splatnosti a její úročení.

Konkrétní parametry pro dané období stanovuje Věstník.

5) V případě nalezení konkrétního pozemku pro konkrétního zájemce, člena družstva, může družstvo

působit jako zprostředkovatel prodeje. Náklady na zprostředkování jsou dohodnuty ve smlouvě mezi družstvem a kupcem.

6) Při odprodeji družstevních pozemků členu družstva je:

- a. buď o příslušnou hodnotu pozemku snížen podíl člena v družstvu,
- b. nebo se kombinuje toto snížení s vlastním financováním kupce,
- c. nebo se provede vzájemné vypořádání této hodnoty s jeho další majetkovou účastí v družstvu³³⁷

³³⁷ EKOVESNICE.CZ. *Pozemkové družstvo*. [online]. © 2010 [cit. 2015-02-01]. Dostupné z: <http://ekovesnice.cz/208-pozemkove-druzstvo.html>

8° NOVE POČASI
Úterek 6. března 2015 • Svátek slaví úhořáček, zbra Tomáš

BLESK.CZ CELEBRITY ZPRÁVY
české • světové • zahraničí události • kultura • politika

TV BLESK | PRO ŽENY | RECEPTY | JAK ZHUBNOUT | CESTOVÁNÍ | HOBBY | RÁDCE | DIGITAL | HRY | LIDI | BLESK mobil | VÝROBEK

auto(mobil), (osobní) vůz

Zlatý biatlonový hrdina Moravec:

Neskutečný pocit!
Zaplat' pánbůh za fanouška s vlajkou...

Vojtek opustil manželku před porodem

UTĚŠUJE JI BOHÁČ!

Těhotnou Terezu Vojtkovou utěšuje boháč!

Jak identifikovali kostru ze Slap?

Krnáčová: Debilů je více! Koho tím myslela?

VIDEO: Emoce na lavičce fotbalistů Manchesteru

VYDRAŽTE AUTO A SNOWBOARD OLYMPIJSKÉ HVĚZDY EVY SAMKOVÉ!
Detaily o aukci najdete ZDE!

³³⁸ CZECH NEWS CENTER a.s. [online]. © 2001 – 2015 [cit. 2015-03-06]. ISSN 1213-8991. Dostupné z: <http://www.blesk.cz/>

Příloha L – Maslowova pyramida potřeb

Obrázek 6: Maslowova pyramida potřeb

Zdroj: FRANĚK, P. *Maslowova pyramida potřeb*. [online]. © 2011 - 2015 [cit. 2015-02-01].
Dostupné z: http://www.filosofie-uspechu.cz/jak-motivovat-zamestnance/maslowova_pyramida/

Příloha M – Rozhovory se členy komunit

1) LUKÁŠ P. - DVP

S jakou komunitou máš zkušenost?

Komunitní prostor DVP Karlovarsko, nevím roky a nechci to počítat, ale bylo to od března jednoho roku do ledna roku následujícího. Komunitní prostor jako takový jak ho pamatuji já, nefunguje... Došlo k úplné transformaci myšlenky, za kterou DVP jde, DVP jako takové... vlastně zaniklo a rozjel se projekt Trnkoviště... ten má již jiný myšlenkový rámec.

Co znamená DVP

Znamenalo to v různých obdobích něco jiného... prostě podle nálady... (smích)

Na jakých principech tato komunita fungovala?

DVP měl být komunitní prostor, dům a pozemky okolo. Lidé si měli být rovni, nemělo být pánů, všichni členové komunity měli mít stejnou možnost ovlivňovat chod a směřování komunity. Komunita měla být opřena o ideje anarchismu.

Jak jste se tedy dělili o práci?

Na základě svých možností. Někdo měl stálou práci venku, jiný ne. Ten, kdo ano, ten nosil peníze pro potřeby komunity a ten, kdo stálou práci neměl tak dělal normální domácí práce, vařil, uklízel, dělal na zahradě, staral se o zvířata, prostě staral se o denní chod komunity. Také pracoval na projektech, které si členové komunity schválili. Ekonomicky aktivní členové pak zajišťovali financování projektů. Samozřejmě za podpory z venku. Ti zbylí přidali ke společnému dílu čas a práci.

Takže vše plynulo spíše přirozeně...žádná pevná pravidla?

Z počátku mého pobytu se trvalo na tom, že v komunitě neexistují pevně dané role... Časem se to ale měnilo.... Najednou se z rovnoprávného postavení všech členů vyprofiloval jeden člen komunity. To byl vlastně také její zakladatel a zároveň nejdéle žijící člen (smích) a začal fungovat v roli správce. Stal se osobou jejíž názor převažoval nad názory ostatních členů.

Z počátku existovalo jen několik bodů schválených všemi členy komunity, které vedli členy komunity a hlavně návštěvníky k tomu jak se chovat v komunitním prostoru, spíš jen drobnosti, jako kde vykonávat potřebu, kam s odpadkami a tak... Časem ale došlo k několika úpravám a pravidla nabrala pevnější formu. Řešily se už i otázky

ekonomického charakteru, proces přijímání členů a tak dále.... Tahle pravidla vznikala a vyvíjela se na základě iniciativy ze strany osoby "správce" Ten totiž cítil čím dál větší potřebu mít v prostoru hlavní slovo a postupně došlo i k odklonění od původních ideálů, ke kterým se DVP hlásilo.

Vznikly tedy se samozvaným správcem také nějaké meze, které nesměli členové komunity překročit?

Meze vycházeli z pravidel, zpočátku nebyly téměř žádné meze. V rámci prostoru se souhlasem členů bylo možno cokoli, postupně se zaváděním pravidel a ustanovením role správce se meze vytyčily celkem jasně... A ano, stanovil je správce sám, osobně....

Pokud se mez překročila, následovala nějaká sankce?

Sankce ve formě pokut ne... Když ale člen komunity vybočoval mimo daný rámec, byl napomínán, popřípadě kolektivem úkolován prací na společných věcech, pokud neposlechl, tak se většinou mezilidské vztahy posunuly do takové roviny, že problémový člen komunity odcházel sám. To všechno ale opět vycházelo z osoby "správce" jež na základě svých dojmů působil na členy tak, aby se chovali k obrazu jeho, nebylo-li tak byl pro člena komunity život se správcem narůstajícím peklem a většinou pak sám odcházel...

Jak jsi ke komunitě dostal?

Já byl přijat na základě tlumočení mých osobních cílů v rámci komunity a důvodů vstupu do ní, následně se ostatní členové vyjádřili, byl mi dán jistý časový rámec a taky prostor. Po nějakém...asi tak...měsíci mi členové komunity sdělili, zda jsou s mým přístupem ke komunitě spokojeni, co by bylo dobré změnit a pak jsem se již mohl považovat za člena komunity.

A proč jsi odešel? Tvoje subjektivní pocity už znám, nesedl ti správce...ale vidíš také nějaký jiný důvod proč to nefungovalo....objektivně....?

Komunita vlastně nepřežila porod, dalo by se říci, že DVP nikdy nemělo víc jak čtyři lidi trvale tam žijící.... Objektivní důvody? Těžko říct.... Subjektivní důvody sám vidím v osobě „správce“, to už víme....(smích)...On prostě, i přes deklarovanou víru v anarchistické principy, nebyl schopen přenést se přes své ego a zvládnout své autoritářské sklony. Na druhou stranu po letech neúspěšných pokusů to vypadá, že pochopil své potřeby.... Komunitní prostor, jako takový, sice zanikl....ale zase díky podpoře zvenčí projekt nezaničl úplně.... na nových pozemcích vznikla nová podoba

tohoto prostoru.... S tím, že správci zůstane jeho baráček a zahrada, kde může být neomezeným vládcem.

Líbilo se ti něco na téhle komunitě?

Jo... lokalita... A možnost žít na venkově daleko od civilizovanějšího světa...

Myslíš, že existuje nějaký základ, nebo pravidlo pro udržení chodu komunity....?

Těžko říct...., osobně si myslím, že problém je v soukromém vlastnictví, respektive v potřebě lidí soukromě vlastnit. Překoná-li se tahle nepřírozená potřeba, pak nevidím důvod, proč by jakákoli komunita neměla vydržet.... Žít v komunitě předpokládá jistou úroveň morálního uvědomění. Bohužel často život v komunitách vyhledávají lidé utíkající sami před sebou. Bývá pak pro ně obtížné vcítit se do potřeb komunity a do ostatních členů. Chybí jim empatie... Obecně si myslím, že základ fungující komunity tvoří lidé, kteří vědí, co chtějí.... Komunita by měla fungovat na maximální možnosti participace všech členů... Anarchistické ideje ale pořád vnímám jako jediné správné....

2) MIROSLAV PETRLÍK – CAMPO

S jakou komunitou máš zkušenost?

Campo.... ve Valencii....byl jsem tam, myslím, od prosince 2013 do... března 2014, ale. Nevím, jak je na tom komunita dnes, ale pravděpodobně funguje pořád...slyším o ní občas mluvit známé...když se od někud vrací...že se tam třeba zastavili...a tak...

Víš, jak ta komunita vznikla?

On to byl vlastně sad v soukromém vlastnictví. Ale jeho vlastník o něj nejevil dlouhodobě zájem... Někdy kolem roku 2000 ho obsadili první lidi...hlavně teknaři...pak přicházeli další...traveleři, hipíci...

Byla nějaká pravidla?

Princip na němž ta komunita fungovala je těžko vystihnuteľný. Dalo by se říci: „přijď, funguj, neomezuj ostatní a můžeš tu být.“ Nějakej ideovej rámeček, nebo tak, to nemělo...

Jak to tam fungovalo? Museli jste se přece nějak dohodnout...

No...ti, co tam žili dlouhodobě, fungovali především individuálně...jasně, docházelo k navazování vztahů mezi jednotlivci, hlavně na základě společných individuálních potřeb...tak nějak prostě kooperovali v jejich naplňování... (smích) Neexistoval pevný

rámec dělení práce, už prostě proto, že členové komunity a jejich životní styl nevyžadoval žádné rozdělení.... Tím, že byli lidé v Campu znační individualisté, nebyla potřeba vytvářet pevně dané role.

Ani o přijímání nových členů nikdo nerozhodoval....?

V době mého příchodu se dva členové komunity považovaly za jisté "stařešiny" Jejich slovu se přikládal vyšší význam než jiným členům komunity. To ale bylo viditelné v podstatě jen při tom svolování pobytu nebo v případě řešení problémových členů komunity....

No...a to probíhalo jak...? Myslím přijetí i to řešení problémových členů...?

Neexistovala pevně daná pravidla, k přijetí stačilo obejít členy komunity, seznámit se s nimi a sdělit jim svůj záměr...pokud nikdo nevyjádřil nesouhlas, bylo možno zůstat.... Nově přichozímu se jenom řeklo o obecných zásadách... Aby si uvědomil, že žije na místě, které je nelegálně obsazené, že není možné si tu dělat, co chceme, jelikož naše chování, jako třeba rušení nočního klidu, konflikty se sousedy a podobně, může vést ke zvýšení zájmu ze strany policie. To by pak mohlo vést vystěhování Campa...

Z toho tedy vycházely také meze chování...?

Jo, vlastně, jo.... Meze vycházely z předpokladu chovej se tak, abychom tu mohli žít všichni spokojeně a bez problémů...

Pokud je někdo porušoval, tak....?

To se řešilo případ od případu...Když člen komunity narušoval to soužití výrazně, většinou stačilo slovo stařešinů a pobídka ostatních členů... problémoví členové pak odcházeli rovnou, nebo je komunita prostě donutila odejít...

Proč jsi odešel ty?

Komunita splnila moje potřeby... Vstupoval, jsem do ní, s tím, že tam přežiju zimu a pak jsem se vracel zpět do ČR.

Co se ti na komunitě líbilo?

Asi ta volnost s jakou tam členové fungovali... Lehký život.... vzhledem ke klimatu a vzhledem k tomu, že sad byl nedaleko turistické destinace, dalo se lehce sehnat jídlo i práce.

Je něco, co se ti tam nelíbilo? Co bys vylepšil?

Asi mi trochu vadil ten individualismus členů komunity...jako byl sice asi v pořádku, ale chyběl mi tam nějaký rozvoj...Lidé si zajistili základní životní potřeby a pak se už

dál nerozvíjeli...Nebyl plně využitý ten potenciál prostoru...Nedošlo k žádným pokusům třeba o komunitní zahradu...Nebyla tam snaha o budování něčeho společného....Já myslím, že komunita je hlavně o sdílení, ale tady se sdílel jen samotný sad, jako prostor k životu...nesdíleli se ideje, vize do budoucna...

3) KAREL KUDRNA – DRAHÁŇSKÉ ÚDOLÍ

S jakou komunitou máš zkušenost?

Vlastně to není, ani tak komunita v pravém slova smyslu. Je to spíš část Prahy, kde se žije jinak...(smích) Je to u potoka na Draháni, kousek za Čimicemi... Vlastně je to z části vyhlášeno přírodní rezervací. Je tam taková.... chatová oblast. Chatičky jsou tu některé zděné, jiné jednodušší, dřevěné... Některé z nich jsou neobydlené, jejich majitelé o ně nejeví zájem a chatičky chátrají... Jsou tam ale i chaty boháčů.... Ale asi před deseti lety sem přišli první průkopníci nízkonákladového života.... navázali první kontakty, dali vědět dalším a už to jelo...

Kolik lidí tam dnes žije...myslím, z těch, co se zapojují a dají se zahrnout do toho pojmu „společenství“?

No...máme tam asi dvacítku lidí...ti obývají přibližně desítku objektů. Navzájem o sobě vědí, navštěvují se, pomáhají si.... Tvoří v jistém smyslu komunitu.

Ta komunita tam vznikla přirozeně, nebo měl někdo snahu to dát dohromady?

Spíš přirozeně... Hodně z těch lidí má zkušenosti z dřívějších,.... Cestovali po Evropě, poznávali různé alternativní principy soužití.... Ona komunita tak jak si ji většina představuje, nebo s ní má zkušenost spočívá v tom, že lidé se vzdají svých majetků a kolikrát i sami sebe ve prospěch komunity, podřizují se pravidlům, aby se komunita udržela, zrovnoprávňují všechny členy.... Přijímají jisté filozofické či náboženské přesvědčení, způsob stravování, oblékání, bydlení...

Jasně...Na Draháni to tak teda asi nefunguje....?

Na Draháni to je úplně jiný proces. Je to jako vesnice, jak fungovala ještě několik desítek let zpátky...Člověk totiž sám nepřežije, není schopen zajistit si svépomocí vše potřebné k životu.... Každá usedlost na vesnici byla v maximální možné míře soběstačná. Když bylo potřeba kooperovat, lidé se spojovali a pomáhali si....

Na Drahání je to podobné.... Každá chatička je samostatná, je na člověku samotném, aby si zajistil vodu, teplo, jídlo a tak... Proč by ale měl obyvatel chatičky volat elektrikáře, když si zařizuje elektřinu z alternativních zdrojů, když jsou v údolí lidé, kteří vědí jak si to svépomocí zařídit? Proč by se měl obyvatel chatičky sám několik dní mořit s krumpáčem na zahradě při zakládání zahrad, když má kolem sebe lidi, co mají čas a rádi mu pomohou? Proč by měl člověk sám tahat z lesa dřevo, když ve více lidech to jde lépe?

Jo, takže pravidla nejsou...funguje prostě kooperace na základě dobrovolnosti...?

Nejsou, nikdo není nucen podílet se na činnostech mimo svojí chatičku. Není tu ani uzavřená skupina. Je na každém jednotlivém člověku, zda bude v kontaktu se svými sousedy...Jestli s nimi bude probírat své vize, pomáhat při realizování jejich vizí, nebo co já vím...

Kromě pomáhání si...má to společenství i jiný přesah...je to jenom o pomáhání si, nebo vznikají i přátelství?

Navzájem se zveme na posezení u ohně, promítání filmů, pořádají se zde koncerty, workshopy... Každý, kdo něco umí, předává svoje zkušenosti ostatním.... Potřebujete poradit jak na solární panel, nebo zajistit aby mi v chatičce běžel notebook? Ví to ten a ten a tak jdu za ním na návštěvu, promluví s ním... On zas třeba potřebuje něco, co umím já... Někdo zas přestavuje chatičku a já mám volný víkend, tak zajdu k němu, chopím se činnosti, kterou zvládnou... Za odměnu dostanu od jeho přítelkyně jídlo. Když pak on jde okolo mojí chatičky... Vidí, že by se mi hodil pytel cementu, přinese mi ho. Jsou lidé, co když něco pořizují k sobě na chatu: čerpadlo, baterie, polní sprchy..., tak nakupí všeho více. Když o něj něco potřebujete, můžete to buď odkoupit, nebo odpracovat...

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Bc. Blanka Libichová

Obor: Sociální a mediální komunikace

Forma studia: Prezenční

Název práce: Utopie, antiutopie, jejich kontexty a význam v dnešní společnosti

Rok: 2015

Počet stran textu bez příloh: 160

Celkový počet stran příloh: 21

Počet titulů českých použitých zdrojů: 23

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 0

Počet internetových zdrojů: 35

Počet ostatních zdrojů: 4

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Michaela Soleiman pour Hashemi, CSc.